

รายงานฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน อย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Integration of Historical and Cultural Heritages for Community-Based
Sustainable Tourism in Mae Chaem District, Chiang mai

โดย วิทยา ดวงธิมา และคณะ

ธันวาคม 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน อย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Integration of Historical and Cultural Heritages for Community-Based
Sustainable Tourism in Mae Chaem District, Chiang mai

คณะผู้วิจัย	สังกัด
วิทยา ดวงธิดา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
สืบทพงษ์ จรรย์สืบทศรี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เขตพื้นที่ภาคพายัพ
กิตติชัย แก้วประเสริฐ	โรงเรียนแม่แจ่มปริยัติศึกษา
ปิยวีร์ รื่นจินดา	TELL TALE TRAVEL COMPANY LIMITED
เนตรดาว วุฒิอิน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เขตพื้นที่ภาคพายัพ

“ชุดโครงการวาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมอย่าง
ยั่งยืน ปี 2551”

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย “การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” สำเร็จลงได้โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย “ชุดโครงการวาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมอย่างยั่งยืน ปี 2551” ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยมา ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ รองผู้อำนวยการและผู้อำนวยการฝ่ายอุตสาหกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ช่วยให้คำแนะนำในการวิจัย ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ที่คอยสนับสนุน ให้คำแนะนำ และมอบหมายให้คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ท้ายที่สุดคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณปารณีย์ ศรีสวัสดิ์ เจ้าหน้าที่สถาบันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ที่ช่วยติดต่อ ประสานงานในระหว่างการทำงาน คุณสุภาวงศ์กร พนมฤทธิ์ ผู้ช่วยวิจัยในการเก็บข้อมูลสำรวจ จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม พ.ศ.2552

รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร

หลักการและเหตุผล

อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 115 กิโลเมตร มีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรม ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผานวิถีธรรมชาติ โดยเฉพาะ “การท่องเที่ยวขึ้นดอยแม่แจ่ม” ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อ พ.ศ. 2550 (ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม, 2550, แผ่นพับ) เป็นศิลปหัตถกรรมที่เลื่องชื่อและเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป

การรุกเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้ชุมชนตื่นตัวและห่วงใยในการเปลี่ยนแปลง ชุมชนจึงค้นคว้าหาความรู้เพื่อรู้จักตนเอง ส่งต่อให้คนรุ่นต่อไป ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแม่แจ่มของนักวิจัยท้องถิ่นที่มีมากถึง 38 เรื่อง การศึกษานี้มุ่งสนใจเพื่อต่อยอดงานวิจัยท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ให้เกิดฐานข้อมูลวัฒนธรรมที่ครบถ้วน ครอบคลุมทุกแขนง ซึ่งมีความสำคัญต่อการประเมินคุณค่า ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่ออนุรักษ์และสื่อความหมาย (Interpretation) ต่อนักท่องเที่ยวอย่างถูกต้องเหมาะสมและมีการจัดการทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบ อันนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เส้นทาง ศักยภาพ ปัญหา และข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม เพื่อนำไปสร้างและเสนอคู่มือ และเส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม ตลอดจนเสนอกรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน

ขอบเขตงานวิจัย

มีขอบเขตด้านพื้นที่อยู่ภายในเขตเทศบาลและโดยรอบ หรือเขตพื้นที่ของชาวแม่แจ่ม (คนเมือง-ไต่ยวน) โดยไม่รวมกลุ่มชาติพันธุ์ และมีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่การรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยววัฒนธรรม

ระยะเวลาดำเนินการ

1 ปี 0 เดือน (1 กันยายน ปี 2551- 31 สิงหาคม ปี 2552)

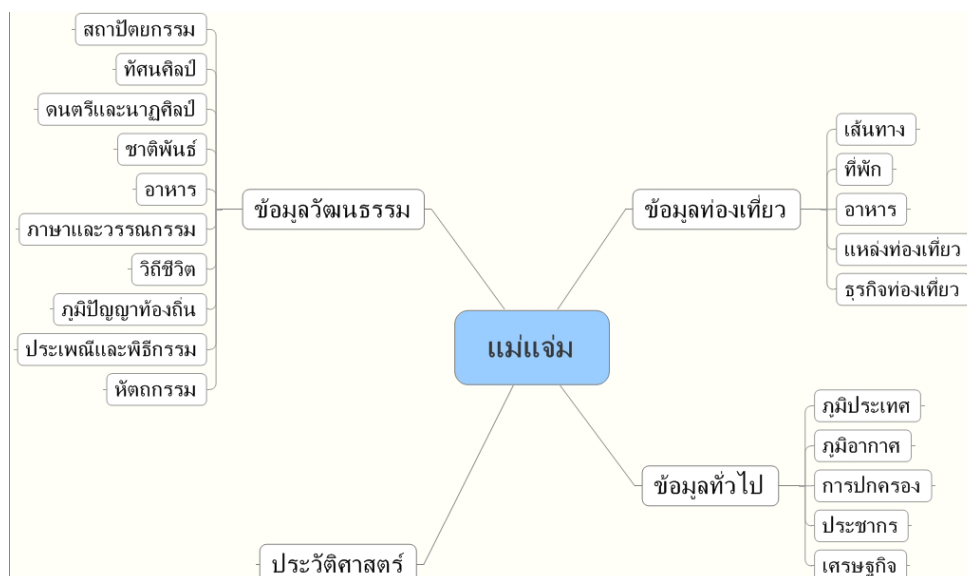
วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดขอบเขตและประเภทของข้อมูลวัฒนธรรมแม่แจ่มที่จะทำการศึกษา
2. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม
3. สํารวจ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่มในส่วนที่ยังไม่มีข้อมูลวิจัย
4. ศึกษาศักยภาพ ปัจจัยบ่งชี้ ในแหล่งท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว
5. สํารวจภาคสนาม การทำความเข้าใจกับพื้นที่, คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยว, สร้างเรื่องราวของพื้นที่, กำหนดและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม
6. เสนอรูปแบบการพัฒนาและการบริหาร จัดระดับและจำแนกเขตการท่องเที่ยวตามศักยภาพ ชี้ความสามารถในการรองรับ ความเสี่ยงต่อผลกระทบและมาตรการป้องกันแก้ไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ของอำเภอแม่แจ่ม
7. จัดการการทดสอบเส้นทางโดยนักท่องเที่ยวจริง

ผลการศึกษา

การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผู้วิจัยพิจารณากำหนดประเภทและขอบเขตของข้อมูลเพื่อทำการรวบรวมและศึกษาดังนี้

ภาพแสดงผังความคิดการศึกษาข้อมูลของแม่แจ่ม

ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

เป็นการศึกษาจากชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม ที่ป็นงานวิจัยท้องถิ่นเดิม ซึ่งมีประเด็นในการศึกษาทั้งหมด 5 ประเด็น คือ

1. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเมืองแจ่ม 100 ปี (อุไร ประสงค์ดี, 2549:7-10)

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ในเมืองแจ่ม สามารถแบ่งได้เป็น 4 ยุค คือ ยุคแรก (ก่อนปี พ.ศ. 2446) มีเนื้อที่เกี่ยวกับวัดร้าง วัดร้าง ที่เป็น “ลัวะ-ยาง” เคยเป็นผู้สร้าง สาเหตุที่ทำให้เกิดวัดร้าง วัดร้าง การปกครองแบบหัวหมวดอุโบสถในอดีตของเมืองแจ่ม ยุคต่อมา เป็นยุคสยามเข้า (พ.ศ. 2447-2483) กล่าวถึงการเข้ามาของอำนาจสยามเข้ามาพร้อมพระสงฆ์จากส่วนกลาง ที่ส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์ในเมืองแจ่ม ยุคที่ 3 ยุค พ.ร.บ. สงฆ์(พ.ศ. 2484-2509) เข้ามาประกอบกับคณะพระธรรมจาริกที่เดินทางเข้ามาในเมืองแจ่ม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งวัด ศาสนพิธี และพระสงฆ์ และเป็นช่วงที่คาบเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการให้สัมปทานป่าไม้ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถตัดไม้เพื่อนำมาสร้างวัดวาอารามและบ้านเรือนได้ โดยเฉพาะไม้สัก และมีการทำไร่ฝิ่น ทำให้เศรษฐกิจในเมืองแจ่มดีขึ้น ชาวบ้านสามารถถวายปัจจัยในการก่อสร้างศาสนวัตถุ และประกอบศาสนพิธีได้มากขึ้น ยุคที่ 4 ยุคสงฆ์พัฒนา (พ.ศ. 2510-ปัจจุบัน) กล่าวถึงพระสงฆ์หลายรูปที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเมืองแจ่ม ด้านต่างๆ ตลอดจนการปกป้องทรัพยากรของแม่แจ่ม

2. ประวัติศาสตร์องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ (อุทิศ สมบัติ, 2549: 7-9)

องค์กรเหล่านี้เกิดขึ้นใหม่ (พ.ศ. 2516 ถึงปัจจุบัน) เป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อต่อสู้ต่อรองทางการเมือง หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ได้แก่ กลุ่มสหાય กลุ่มฮักเมืองแจ่ม องค์การแคร์ กลุ่มหอมแดง องค์การเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แจ่มและโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม จากเดิมที่ชาวแม่แจ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มรากฐานเดิม เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มศรัทธาวัด ที่อยู่มาแต่เดิม เป็นกลุ่มที่รวมตัวเพื่อความเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

3. ประวัติศาสตร์ผ้าขึ้นตีนจก ผ้าทอแม่แจ่ม (ผอยทอง สมวธา, 2549:6-11)

แบ่งเป็น 4 ยุค ตั้งแต่ยุคแรก ยุคก่อนสงคราม (ก่อนพ.ศ. 2484) กล่าวถึงภาพวิถีชีวิตโดยทั่วไปของชุมชนเมืองแจ่ม การเข้าถึงวัตถุดิบ“ฝ้าย” ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากชุมชนอื่นๆที่อยู่ทางตะวันตกและทางเหนือจากการนำสิ่งของไปแลกเปลี่ยนหรือการนำฝ้ายมาจากหลายคง(ฝั่งสาละวิน) และข้อมูลของสายตระกูลช่างทอ ยุคที่ 2 ยุคหลังสงคราม (พ.ศ. 2485-พ.ศ. 2505) ยุคที่แม่แจ่มเปลี่ยนมาสัมพันธ์กับคนทางตะวันออกมากขึ้น ประกอบกับอยู่ในช่วงของสงครามส่งผลให้ฝ้ายขาดแคลน มีการนำฝ้ายมาจากจอมทองมาขายในเมืองแจ่ม และการลดลงของผ้าทอเพราะช่างทอจำนวนมากหันไปทำไร่ฝิ่น ซึ่งสร้างรายได้ให้มากกว่า ยุคที่ 3 (พ.ศ. 2506-พ.ศ. 2530) เป็นยุคถนนเข้ามาถึงแม่แจ่ม ในช่วงนี้ช่างทอหลายคนยังทำไร่ฝิ่น กอปรกับได้มีการบุกเบิกไร่วางปลูก เพื่อทำไร่เข้าและปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่รัฐส่งเสริม ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น จึงทำให้การทอผ้าตีนจกลดลงและเกือบหยุดไปในทุกหมู่บ้าน คนแม่แจ่มหันมาซื้อเสื้อผ้าและขึ้นจากร้านมากกว่าที่จะทอขึ้นเอง มีการส่งเสริมให้ช่างทอจกขึ้นลายประยุกต์ การเปลี่ยนสีเส้นฝ้าย และยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2531- พ.ศ. 2548) ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทั้งในด้านวัตถุ ด้านเศรษฐกิจ แม่แจ่มเป็นแหล่งศึกษาวิจัยการพัฒนาของภาครัฐในช่วง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาเพื่อยกระดับ ความเป็นอยู่ บ้านท้องถิ่นเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ทั้งภาครัฐและเอกชน นักวิชาการให้ความสนใจเข้ามาพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านทอผ้าตีนจก ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของแม่แจ่ม ในยุคนี้เกิดกลุ่มทอผ้า ร้านค้าผ้าขึ้นมาแข่งขันกันอย่างมากมาย เริ่มจัดงานเทศกาลผ้าขึ้นตีนจกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบัน

4. ประวัติศาสตร์ของหน้าหมู่บ้านแจ่มเหนือ (ประเสริฐ ปันศิริ, 2549 :9)

ได้รวบรวมข้อมูลท้องถิ่นแจ่มเหนือทุกด้าน โดยแบ่งเป็น 4 ยุค คือยุคที่ 1 ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่กล่าวถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน และความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับของหน้าหมู่บ้าน คือ ดิน น้ำ ป่า ศาสนา ความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงของหน้าหมู่บ้านที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นแจ่มเหนือ ยุคที่ 2 ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามา ที่แม่แจ่มทำให้ระบบเงินตราในเมืองแจ่มหมุนเวียนคล่องตัวขึ้น แต่สงครามก็ทำลายวิถีชีวิตคนเมืองแจ่มที่ออกเดินทางไปรับจ้างฝั่งตะวันตก นำเงินแถบมาซื้อขายในท้องถิ่นต้องสะดุดลง ยุคที่ 3 ยุคฝิ่น เป็นยุคที่ฝิ่นรุ่งเรือง เป็น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนผันต่อวิถีชีวิตชีวิตการผลิตแต่พอยังชีพ เข้าสู่การผลิตส่วนเกินเพื่อขาย แม้การทำไร่ทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่รายได้จากผลผลิตฝิ่นก็เปลี่ยนวิถีชีวิตเกษตรกรไปมาก ยุคที่ 4 ทางรถเข้าเมืองแจ่ม ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตอาชีพดั้งเดิม คือ ระบบพ่อค้าวัวต่างและลูกหาบในชุมชนที่ต้องล่มสลายไป มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแจ่มขนาดใหญ่เกิดขึ้นส่งผลเปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าของหน้าหมู่บ้าน รวมถึงวิถีชีวิต

5. ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรโหล่งปง (กิตติชัย แก้วประเสริฐ, 2549:7)

ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรโหล่งปง พบความเปลี่ยนแปลงซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ยุคคือ ยุคแรก จากป่าใหญ่สู่ไร่ข้าว (พ.ศ. 2506-2514) เป็นช่วงเข้าไปบุกเบิกไร่ข้าวและตั้งถิ่นฐาน จนพัฒนาการผลิตไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจตามนโยบายรัฐ ยุคที่ 2 อันติ๊กผา หมาจันตรอก (พ.ศ. 2515-2519) ภาครัฐส่งเสริมชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้า และเกิดข้อพิพาทในการแย่งชิงทรัพยากรที่ดินระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ ยุคที่ 3 กิ่งอิม นอนอุ่น (พ.ศ. 2520-2540) ช่วงที่ชาวบ้านได้รับรายได้จากการขายผลผลิตจากการทำเกษตรแผนใหม่ จนสามารถยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น มีการขยายบุกเบิกที่ดินโหล่งปงมากขึ้น และยุคที่ 4 เมื่อก่อนเป็นนายบะเตี่ยวเป็นข้า (พ.ศ.2541-2547) ยุคที่ชาวบ้านที่ทำไร่เกษตรโหล่งปงมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นโดยที่ราคาสินค้าเกษตรไม่ได้เพิ่มขึ้นตาม ทำให้เกิดภาวะหนี้สิน ซึ่งนับวันยิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ข้อมูลวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

พิธีกรรมและประเพณี

ชาวแม่แจ่มมีพิธีกรรม และประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณและยังคงปฏิบัติกันอยู่อย่างเข้มข้น และจริงจัง ซึ่งได้ศึกษารวบรวมไว้ดังนี้

1. การเกิด

คนแม่แจ่มถือว่าการเกิดลูกเป็นการเสี่ยงเป็น เสี่ยงตาย จำเป็นจะต้องมีฮีต หรือข้อยึดถือปฏิบัติของแม่มาน(หญิงตั้งครรภ์) และแม่ลูกน้อย และปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ประกอบด้วย ข้อห้ามสำหรับแม่มาน เช่น ห้ามลอดรั้ว ห้ามลอดแคว้วควาย ห้ามผูกข้อมือบ่าวสาว ห้ามไปเผาศพ ฯลฯ การมียันต์ไว้ป้องกันผีมารบกวน การเอาดอกไม้ธูปเทียนในวันลงโบสถ์ สมุนไพรต่างๆ มาแช่อาบจะทำให้คลอดง่าย และลูกจะมีผิวพรรณดีด้วย การเตรียมตัวคลอดการหาพื้น ซึ่งระบุชื่อไม้ไว้ใช้ในตอนอยู่เดือนไฟ วิธีปฏิบัติตอนคลอด การอยู่เดือนไฟ การออกเดือนแล้วแม่ลูกน้อย และการไปดำหัว หรือขอคารวะแม่ช้าง(หมอดำแย)

2. การแต่งงาน

กล่าวถึงตั้งแต่การเกี่ยวพาราสีกันของป่าวสาวเมืองแจ่มในอดีต การส่งคนมาสู่ขอและเสีย
ผีของฝ่ายชาย การส่งถุงหรือการที่ผู้สาวจัดหาถุงย่ามใส่ห่อพริก ห่อเกลือ ห่อถั่ว ห่อขี้เถ้า และ
อาหารต่างๆไปให้แม่ผัวที่บ้าน แม่ผัวก็จะจัดหาผ้ายา เมล็ดถั่วและพันธุ์ข้าวมาใส่ถุงให้แทน เพื่อให้
ลูกสะใภ้ได้นำเมล็ดถั่ว ไปทำพันธุ์ต่อ ส่วนผ้ายาก็นำมาทอเป็นผ้า เพื่อนำไปตัดเป็นเสื้อผ้าไปดำหัว
พ่อผัว แม่ผัวในช่วงปีใหม่หลวง

3. การส่งคาบ(งานศพ)

กล่าวถึงพิธีศพ ทั้งการจัดงานศพ ซึ่งแตกต่างกันตามเหตุการณ์ตายว่า ตายดีหรือตายปกติ
ตายร้ายหรือตายโหง กับตายท้องกลม ขบวนแห่ศพหรือการส่งคาบ และการปลงศพ ตลอดจนการจัดงาน
ปอย เพื่ออุทิศบุญ กุศลให้แก่คนตายในวันต่อมา

4. ประเพณีสิบสองเดือน

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นตามวันสำคัญ ได้แก่วันเพ็ญเดือนต่างๆ เป็นประจำทุกเดือน ตามวัด
ต่างๆ หมุนเวียนกันไป ดังตาราง

เดือน		กิจกรรม	สถานที่
เกียง	ตุลาคม	ทำบุญออกพรรษา	ทุกวัด
ยี่	พฤศจิกายน	ฟังธรรมเดือนยี่	ทุกวัด
สาม	ธันวาคม	เผาหิ้วพระเจ้า ตานข้าวล้น บาตร	วัดบุปผาราม วัดคู่วัดพริ้ววนุ่ม วัดห้วย ริน
สี่	มกราคม	เผาหิ้วพระเจ้า ตานข้าวล้น บาตร	วัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธเอ็น วัด เจียง วัดพระบาท วัดกองแขก
ห้า	กุมภาพันธ์	ทำบุญห้าเป็ง	วัดเจียง
หก	มีนาคม	ทำบุญหกเป็ง	วัดช้างเคือง
เจ็ด	เมษายน	ทำบุญปีใหม่เมืองหลวง	ทุกวัด ทุกชุมชน
แปด	พฤษภาคม	ทำบุญแปดเป็ง	วัดกองกาน
เก้า	มิถุนายน	ทำบุญเก้าเป็ง	วัดพระบาท
สิบ	กรกฎาคม	ทำบุญเข้าพรรษา	ทุกวัด ทุกชุมชน
สิบเอ็ด	สิงหาคม	ทำบุญวันพระ	ทุกวัด ทุกชุมชน
สิบสอง	กันยายน	ตานก๋วยสลาก	ทุกวัด ทุกชุมชน

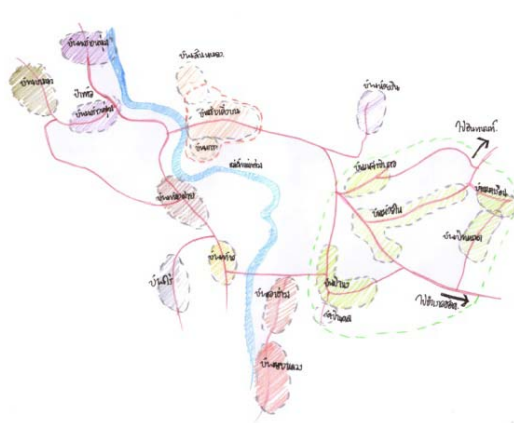
บุญประเพณีประจำเดือนหรือที่เรียกว่า ฮีตสิบสองเดือน นั้น คือการทำบุญในวันเพ็ญของทุกเดือนตามวัดต่างๆ ทั้งที่ทำกันตามวัดประจำชุมชน และการมารวมกันทุกชุมชนเพื่อทำบุญใหญ่ตามวัดสำคัญในวันเพ็ญสำคัญ บุญประเพณีของแม่แจ่ม เป็นส่วนสำคัญที่สร้างเสน่ห์ให้กับพื้นที่ตามวาระสำคัญต่างๆ บนปฏิทินที่แสดงไว้ในตาราง เพราะวิถีชีวิตของชาวแม่แจ่มที่ยังรักษารitualต่างๆ อย่างเข้มข้น มีชีวิตที่ผูกพันกับวัดและบุญประเพณี ประกอบกับบรรยากาศโดยรวมของแม่แจ่มและการแต่งกายที่เป็นไปตามประเพณี จึงทำให้งานบุญประเพณีของแม่แจ่มมีเสน่ห์ในสายตาของผู้มาเยือน

พิธีกรรมสำคัญอื่นๆ ของคนแม่แจ่ม ประกอบด้วย การจุขวัญ การปฐา การตัดเกิด การส่งเคราะห์ การสูตรจะต๋าน้อย การสูตรจะต๋านหลวง

สถาปัตยกรรม ประเภทชุมชนและเรือน

ชุมชนในแม่แจ่มมีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของชุมชนที่เชื่อมโยงกับตัวเมืองและชุมชนโดยรอบ ความเชื่อมโยงตัวเมืองแม่แจ่มนั้น มีความเชื่อมโยงในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการใช้สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ส่วนความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับชุมชนโดยรอบนั้น มีความเชื่อมโยงโดยที่มีการใช้น้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรมร่วมกัน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนและชุมชนโดยรอบนั้นจะเป็นการตั้งถิ่นฐานที่เกาะไปตามถนนสายหลัก และมีพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบชุมชนแต่ละชุมชน จากการศึกษาข้อมูลการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของชุมชน ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ผู้รู้และผู้นำชุมชนในชุมชน สามารถทำให้ทราบถึงความเชื่อมโยงของเชียงใหม่กับแม่แจ่ม และพบว่าชุมชนมีวิวัฒนาการแบ่งได้ 6 ชั้น คือ (สันติพงษ์ ช้างเผือกและคณะ: 2546, 13) คือ ชั้นที่ 1 จากเมืองแจ่มสู่อำเภอแม่แจ่ม (พ.ศ.2440-พ.ศ.2460) เป็นช่วงการเปลี่ยนการปกครองจากอำนาจผู้นำท้องถิ่นเป็นอำนาจสยาม ชั้นที่ 2 ยุคกันข้าว (พ.ศ.2460-พ.ศ.2489) เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงอำนาจการใช้ทรัพยากร ในยุคสัมปทานป่าไม้ ชั้นที่ 3 ยุคฝิ่นเสรี (พ.ศ. 2490-2500) เป็นช่วงหมดยุคสัมปทานป่าไม้สู่การปลูกฝิ่นเสรี และการออกกฎหมายที่ดิน ชั้นที่ 4 ยุคหลังถนนปลาหูกเข้าถึง (พ.ศ.2506-2524) เป็นช่วงที่ถนนเข้าถึงแม่แจ่มด้วยการจ้างแรงงานชาวแม่แจ่มด้วยเนื้อหมูและปลาหูก ชั้นที่ 5 ยุคการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม (พ.ศ.2524-2535) ยุคโครงการพัฒนาของภาครัฐเข้าสู่แม่แจ่ม และชั้นที่ 6 “แม่แจ่ม” เมืองในอ้อมกอดภูเขา...ของใคร? (พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน) การเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานนั้นพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยหลัก เป็นที่ราบลุ่มกว้างสลับเนินดิน ล้อมรอบด้วยทุ่งนาของชาวบ้านในชุมชน มีองค์ประกอบชุมชนประกอบด้วย ใจบ้านซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชน วัด ป่าช้า กลุ่มบ้าน และถนนหรือทางสัญจร ลักษณะการวางผังของชุมชนจะถูกตัดแบ่งด้วยเส้นทางเกวียนและทางเดินเท้า ที่ว่างในหมู่บ้าน

(ช่วง) เชื่อมถึงกันหมด แบ่งเขตพื้นที่ส่วนบุคคลด้วยต้นไม้หรือการกั้นด้วยรั้วไม้ไผ่อย่างง่ายกลางหมู่บ้านจะเป็นที่ตั้งเสาเฝ้าบ้านหรือหอเสื่อบ้าน ที่วางโดยรอบหมู่บ้านจะเป็นทุ่งนา สถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ทำให้วัดและหมู่บ้านเชื่อมโยงกับผังวัดโดยที่วัดจะไม่สร้างทับลงในพื้นที่ความเชื่อแบบเดิม (เสื่อบ้าน) ทำให้วัดถูกเลือกที่ตั้งบนพื้นที่เกาะกลางทุ่งนา ชุมชนจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน หลักๆ คือ หัวบ้าน กลางบ้าน และหางบ้าน หัวบ้าน จัดเป็นจุดศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่สุดและต้องอยู่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้านคนเพราะถือว่าทิศเหนือเป็นทิศมงคลที่ให้ความเจริญงอกงามและพละกำลัง จะเป็นที่ตั้งของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือสถานที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ วัด กลางบ้าน เป็นจุดกึ่งกลางของพื้นที่ทั้งหมด จึงเหมาะที่จะตั้งชุมชนอยู่ตรงกลาง ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมต่างๆ บริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งของ “เสาเฝ้าบ้าน” และ “ช่วง” เป็นสัญลักษณ์ว่าได้เลือกบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน หางบ้าน ตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้านด้านทิศใต้ บริเวณนี้จะเป็นที่ตั้งของบ้านเรือนและทางไปป่าช้า เพราะเชื่อว่าทิศใต้เป็นทิศของความตายและความเสื่อม

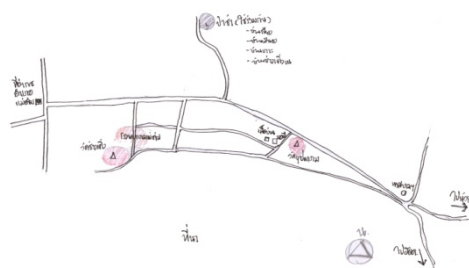
โครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่

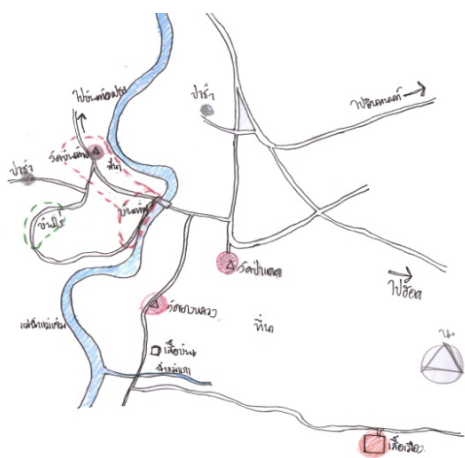
ชุมชนบ้านเจียง

ชุมชนบ้านสนอง

ชุมชนบ้านช่างเคิ่ง

ชุมชนบ้านทอฝาย บ้านท่า บ้านไร่ และบ้านยาง ชุมชนบ้านพร้าวหนุ่ม

หลวง

ภาพแสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของชุมชนต่างๆ ในแม่แจ่ม

ส่วนของตัวเรือนนั้นทางผู้วิจัยได้สำรวจศึกษาเรือนไม้ที่

ภาพแสดงเรือนไม้ที่มีคุณค่าของชุมชนแม่แจ่ม

ภาพแสดงเรือนไม้ที่มีคุณค่าของชุมชนแม่แจ่ม

ภาพแสดงเรือนไม้ที่มีคุณค่าของชุมชนแม่แจ่ม

สถาปัตยกรรม ประเภทวัดวาอาราม

สถาปัตยกรรมประเภทวัดวาอารามในแม่แจ่มเป็นส่วนประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวแม่แจ่มเช่นเดียวกับที่อื่นๆ เนื่องจากประเพณีความเชื่อของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับศาสนา และสถานที่ทางศาสนา วัดในแม่แจ่มมีเสน่ห์หลายประการ เสน่ห์ที่ดึงดูดที่มีหลายวัดที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับทุ่งนา ทั้งมุมมองเข้าหาและมุมมองออกจากวัดที่มีทุ่งนาสีเขียวสลับทองเป็นส่วนประกอบ ทำให้เกิดภาพประทับใจ และความหลากหลายของจุดสนใจภายในวัดไม่ซ้ำกัน เช่น วัดยางหลวงมีปราสาทพระเจ้าภายในโบสถ์ วัดป่าแดดมีจิตรกรรมฝาผนังและหอไตร วัดพุทธเด่นมีโบสถ์ไม้กลางสระและวิหารแบบพื้นเมืองล้านนา วัดกองกานมีพระเจ้าตนหลวง วัดช้างเคื่องมีพระธาตุสำคัญบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่เสน่ห์สำคัญของวัดในแม่แจ่มคือประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นภายในวัดตามวันสำคัญต่างๆตลอดทั้งปีด้วยชาวชุมชนแม่แจ่มที่พร้อมใจกันไปสืบสานบุญประเพณีกันอย่างหนาแน่น การแต่งกายส่วนใหญ่ที่เป็นไปตามประเพณี และเป็นแบบประเพณีที่ไม่ได้ปรุงแต่ง

เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปตามจิตสำนึก ทำให้ภาพของบุญประเพณีที่เกิดขึ้นในวัดของแม่แจ่ม น่าประทับใจแก่ผู้พบเห็น ใน ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลวัดในชุมชนแม่แจ่มคือ

ทัศนศิลป์

วัฒนธรรมของแม่แจ่มด้านทัศนศิลป์นั้น จะพบเห็นในวัดวาอาราม ซึ่งได้แยกออกเป็นงาน จิตรกรรม และประติมากรรม

1. จิตรกรรมฝาผนังและลวดลายประดับ

งานจิตรกรรมในวัด ใช้เพื่อการประดับตกแต่งส่วนต่างๆของอาคารโบสถ์ วิหาร ได้แก่ภาพ ฝาผนัง ลวดลายการเขียนสีหน้าบัน ลวดลายและภาพพิมพ์เสาคู่และโครงสร้าง ภาพและลวดลายที่ใช้เขียนก็มีทั้ง ภาพพระพุทธรูปเจ้าและพุทธรูปประวัติ ภาพความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ จักรวาล ภาพผู้คน กับชีวิตประจำวัน หรือเหตุการณ์หรือตำนาน ลวดลายเทพและเทวดา สัตว์ต่างๆ ลายพันธุ์พฤกษา และลายสิริมงคล จิตรกรรมฝาผนังที่มีชื่อเสียงในเมืองแจ่มได้แก่จิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดป่าแดด เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่มีอายุประมาณ 150 ปี เขียนโดยช่างแต้มชาวไทใหญ่ ยังมีสภาพค่อนข้างดี เป็นภาพเรื่องราวของพุทธรูปประวัติและชาดกต่างๆเช่น พระเวสสันดรชาดก มโหสถชาดก เป็นต้น มีทั้งหมด 8 ภาพ

ลวดลายประดับอาคารโบสถ์วิหารในเมืองแจ่ม พบทั้งที่เป็นลายเขียนสี เป็นไม้แกะสลัก และปูนปั้น ลักษณะลวดลายที่ใช้จะใช้ลายหลายประเภท ได้แก่ ประเภทสัตว์ต่างๆ ส่วนใหญ่เป็น สัตว์หิมพานต์ ลายเทพเทวดาต่างๆ ลายพันธุ์พฤกษา และลวดลายประเภทสิริมงคล แต่ส่วนใหญ่ จะใช้ลายพันธุ์พฤกษาประกอบกับลายสัตว์ เช่น ลวดลายหน้าบันวิหารวัดกองแขกเหนือ วัดยางหลวง วัดป่าแดด ซึ่งหน้าบันวิหารเหล่านี้เป็นไม้ ลวดลายเหล่านี้จะเป็นไม้แกะสลัก หรืองานจำหลัก ไม้

2. ประติมากรรม

งานประติมากรรมในวัด มีทั้งแบบลอยตัว ได้แก่ พระพุทธรูป รูปสัตว์หิมพานต์ สิงห์ นาค ศรีสีห์ และแบบลวดลายปูนปั้น งานแกะสลักไม้ประดับประดาตามส่วนต่างๆ เช่น หน้าบัน เครื่อง ลายอง นาคทนต์ แท่นแก้วหรือฐานชุกชี นอกจากนี้ พระพุทธรูปประธานตามวัดต่างๆ ในเมือง แจ่ม ก็นับเป็นงานประติมากรรมประเภทหนึ่ง มีทั้งแบบที่สร้างกับที่เป็นปูนปั้น หรือแบบที่สร้าง สำเร็จมาจากที่อื่นเป็นโลหะ และที่เป็นพระพุทธรูปไม้ที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2545 ที่วัดยางหลวง แต่คุณค่าของพระพุทธรูปนั้นอยู่ที่จิตใจ ในฐานะรูปเคารพมากกว่าในฐานะประติมากรรมหรือ โบราณวัตถุ งานปูนปั้นที่สำคัญของแม่แจ่มคือปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวง เป็นปราสาท

พระเจ้า ตั้งอยู่ด้านหลังพระประธาน เรียกกันว่า กิจกฏ ตัวแทนของภูเขาคิชฌกูฏ ที่เป็นศิลปะแบบ พุกามผสมผสานกับแบบเชียงแสน มีชื่อเสียงด้านความงดงามมาก มีรูปสัตว์หิมพานต์แบบต่างๆ ทำเป็นแบบนูนต่ำ นูนสูง และลอยตัวทั้งรูปนก นาค กิन्नร กิन्नรี และสิงห์ผยอง ซึ่งเป็นการ ผสมผสานกันระหว่างศิลปะพุกาม ลังกา และล้านนาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะรูปสิงห์ผยองยืนกาง เล็บ เป็นศิลปะแบบลังกาที่หายาก ไม่ค่อยพบในที่อื่นๆ ปราสาทหรือกิจกฏนี้เป็นสิ่งสำคัญตาม ความเชื่อของชาวแม่แจ่มที่เชื่อกันว่า เป็นประตูลู่สวรรค์

หัตถกรรม

หัตถกรรมในแม่แจ่มที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าได้แก่หัตถกรรมประเภทสิ่งทอ คือผ้าทอ ลายหน้า หมอน แต่เดิมนั้น การทอผ้าเป็นจิตวิญญาณของหญิงชาวแม่แจ่ม เด็กผู้หญิงทุกคนจะถูกปลูกฝัง ให้ทอผ้าเป็นตั้งแต่อายุน้อยๆ และเป็นการเรียนรู้ทั้งกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย กรรมวิธีการเตรียมด้าย จนถึงการทอผ้า และการย้อมผ้า เริ่มจากผ้าและแบบง่ายๆ เรื่อยไปจนถึงชั้น สูง เป็นการทอผ้าเพื่อใช้งาน แม้ปัจจุบันความเข้มข้นของวัฒนธรรมนี้จะลดลงไปบ้าง แต่ก็ยังคง ปรากฏให้เห็นทั่วไป หญิงชาวแม่แจ่มที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไปจะสามารถทอผ้าใช้ได้ บางชุมชนเช่น บ้านทัพ บ้านไร่ เราแทบจะเห็นกี่ทอผ้าอยู่แทบทุกบ้าน มีการรวมกลุ่มทอผ้ากัน ผ้าทอที่โดดเด่นมี ชื่อเสียงมากของแม่แจ่มคือการทอผ้าตีนจก เป็นการทอที่ใช้การ “จกลาย” ที่ต้องใช้ความสามารถ และเวลามากในการทอ และการทอจกของแม่แจ่มยังมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนที่ใดในเมืองไทย เป็นการทอคว่ำหน้าลายลง ใช้ชนมนหรือเหล็กแหลมควักเส้นฝ้ายผูกเงื่อนเก็บลายด้านบน ทำให้ ประณีตเรียบร้อยมากเพราะช่างทอมองจากด้านหลังลาย นอกจากนี้ ปีนปักผมหองเหลืองของป้อ อู้ยก่อนแก้ว อินต๊ะกอน ก็เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีส่วนสร้างชื่อเสียงให้แม่แจ่ม ที่มีสื่อและ นักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ แวะเวียนเข้าไปหาอยู่ประจำ

ภาพป้ออู้ยก่อนแก้ว อินต๊ะกอน ช่างทำปิ่น

ภาพหญิงชาวแม่แจ่มทอผ้าแบบจกลายใต้ถุนเรือน

ชาติพันธุ์

ในจำนวน 67,807 คน (พ.ศ.2551) ของประชากรของอำเภอแม่แจ่มนั้น เป็นผู้คนจากชาติพันธุ์ต่างๆ จำนวน 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ไต หรือ ไตยวน หรือคนพื้นเมืองที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตัวอำเภอที่เป็นที่ราบ ชนเผ่าปกากะญอ อาศัยแถบที่ราบสูงตามเชิงเขา ชนเผ่าลัวะ ที่เป็นชนเผ่าดั้งเดิมของเมืองแจ่มในอดีต ชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีการขยายตัวมากที่สุด ชนเผ่าลีซอ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนน้อยที่สุด ทั้งนี้ ชนเผ่าปกากะญอมีจำนวนมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 63 ไตยวนหรือคนพื้นเมืองร้อยละ 20 ที่เหลือเป็นชนเผ่าอื่นๆ

ปัญหาและข้อจำกัด เส้นทางท่องเที่ยว รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแม่แจ่ม

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว นักวิจัย ผู้อาวุโสในพื้นที่ และการสำรวจผู้วิจัยได้ข้อมูลด้านต่างๆ คือ

1. ด้านการจัดการและการตลาด

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กและมีคุณภาพมีทั้งเดินทางมาเองและเดินทางมากับบริษัททัวร์ โปรแกรมนำเที่ยวมีทั้งแบบสำเร็จรูปและแบบกำหนดเอง ถ้าเป็นกลุ่มคนไทยจะเป็นครอบครัวเล็กๆ ขับรถมากันเอง หรือเป็นผู้เกษียณอายุมาเที่ยวกับเพื่อน เหมารถตู้มา การประชาสัมพันธ์การตลาดเป็นการผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต หนังสือท่องเที่ยว และการบอกต่อ

2. ด้านที่พักและอาหาร

ที่พักมีให้เลือกหลายระดับ หลายประเภท ทั้งบ้านพักโฮมสเตย์ โรงแรมรีสอร์ท เป็นบริการที่สามารถเลือกแบบพร้อมอาหารเช้าหรือไม่ก็ได้ โดยเฉพาะบ้านพักโฮมสเตย์ของกลุ่มแม่บ้าน ที่พร้อมจัดอาหารเย็นและเช้าแบบพื้นเมืองให้ได้ ราคาค่าที่พักตั้งแต่คืนละ 100 บาทถึง 1,200 บาท รวมถึงที่พักของออป. (องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้) หรือสวนป่าแม่แจ่ม ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอไปตามเส้นทาง แม่แจ่ม สอด ประมาณ 30 กิโลเมตร

3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ที่พักส่วนใหญ่ จะมีบริการเฉพาะห้องพัก แม้จะมีบริการอาหารเช้า แต่ไม่มีห้องอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องพัก มี แอร์ น้ำอุ่น บางแห่งไม่มีบริการทีวีในห้องพัก แต่มีทีวีบริการที่ห้องโถงกลาง บางแห่งไม่มีตู้เย็นบริการ บางแห่งมีจักรยานให้เช่า บางแห่งมีส้วมชายน้ำบริการ อีก

ทั้งยังมีสปา (อบสมุนไพร) และนวด ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านไว้บริการลูกค้าที่ต้องการนวดด้วย

4. ด้านการนำเสนอ

การนำเสนอ เล่าเรื่อง การทำความเข้าใจหรือการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจวัฒนธรรมแม่แจ่ม อาจทำได้หลายวิธีการตามที่โอกาสหรือเครื่องมือจากอำนาจ คือ การใช้มัลติมีเดีย การใช้ศูนย์ข้อมูลชุมชน และการใช้สื่อประเภทต่างๆ

กรณีการเผยแพร่ข้อมูลในพื้นที่ที่สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งขึ้นใหม่ภายในชุมชน ซึ่งอาจมีจุดเดียวหรือหลายจุดกระจายไปตามชุมชน หรือการใช้พิพิธภัณฑ์ชุมชนที่วัดบุปผารามเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนการเผยแพร่ข้อมูลนอกพื้นที่

การเผยแพร่ข้อมูลนอกพื้นที่ สามารถใช้สื่อโดยตรงต่อผู้รับ เช่น การใช้เว็บไซต์ การใช้หนังสือ และการใช้สื่อผ่านตัวกลาง เช่น การใช้เครือข่ายวัฒนธรรมและธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆทั้งภายในและภายนอกประเทศ

5. ด้านภาคีทางการท่องเที่ยว

อันประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน และภาคประชาชน นายอำเภอแม่แจ่มมีนโยบายและมีโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหลายโครงการ ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ สภาวัฒนธรรม ซึ่งมีประธาน คือ พ่อหนานเสริฐ วัฒนธรรมจังหวัด/ อำเภอ คือ อาจารย์จิระเมษ สังเกตกระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานพัฒนาชุมชน ต่างก็สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแต่ที่บทบาทและอำนาจหน้าที่จะเอื้อ ส่วนภาคประชาชนก็มีคุณแม่ฝอยทอง ซึ่งทำงานกับสกว.เรื่องพิพิธภัณฑ์ ที่แม่จะมุ่งทำงานเพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมของแม่แจ่ม แต่ก็มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวไม่น้อย นอกจากนี้ ชาวแม่แจ่มอีกหลายท่านก็ล้วนมีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ และด้านประเพณีวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

แม่แจ่มต้องการกระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว เพราะชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนาจต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้ว แต่ยังขาดการประสานของกลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สภาวัฒนธรรมอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล ครู อาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ที่

จะร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกันและเป็นวิสัยทัศน์ร่วมของแม่แจ่ม ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมายและทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป

พื้นฐานการคิดจากชุมชนเองที่มีความภูมิใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่จะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อการกันและกันได้ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่าขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป และเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : ABTC-NAT-0008

ชื่อโครงการ : การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน
อย่างยั่งยืนของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อนักวิจัย : นายวิทยา ดวงธิดา, นายสืบพงษ์ จรรย์สืบศรี, นายกิตติชัย แก้วประเสริฐ,
นางปิยวีร์ รื่นจินดา, นางสาวเนตรดาว วุฒิอิน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เขตพื้นที่ภาคพายัพ
โรงเรียนแม่แจ่มปริยัติศึกษา, TELL TALE TRAVEL COMPANY LIMITED

E-mail Address : matoom39@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 กันยายน พ.ศ. 2551 – 31 สิงหาคม 2552

การวิจัยเรื่องนี้มีแรงจูงใจและปัญหาจากการรุกเข้ามาของนักท่องเที่ยวสู่แม่แจ่ม ทำให้ชุมชนตื่นตัวและมีความห่วงใยในการเปลี่ยนแปลง ชุมชนจึงค้นคว้าหาความรู้เพื่อรู้จักตนเอง ด้วยนักวิจัยท้องถิ่นทำงานวิจัยหลายชิ้นที่ผ่านมา การศึกษานี้มุ่งสนใจเพื่อต่อยอดงานวิจัยท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ให้เกิดฐาน ข้อมูลวัฒนธรรมที่ครบถ้วน ครอบคลุมทุกแขนง ซึ่งมีความสำคัญต่อการประเมินคุณค่า ศักยภาพ ปัญหา และข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เสนอเส้นทางและคู่มือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอกรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน มีขอบเขตพื้นที่การศึกษาในตัวอำเภอแม่แจ่ม โดยศึกษาจากข้อมูลจากงานวิจัยเดิมที่มีอยู่ และการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในแขนงต่างๆของวัฒนธรรม ตลอดจนการเก็บข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ทั้งการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง การสัมภาษณ์ และการจัดการประชุมตัวแทนของชาวแม่แจ่ม

ผลการศึกษา พบว่าคุณค่าของวัฒนธรรมแม่แจ่มนั้น นอกจากจะมีคุณค่าทางกายภาพขององค์ประกอบของวัฒนธรรมแล้ว ยังมีความสำคัญแตกต่างจากชุมชนชาวล้านนาอื่นๆตรงที่องค์ประกอบเหล่านี้ผูกพันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและประเพณีของชาวแม่แจ่มที่ยังคงเข้มข้นกว่าที่อื่น จึงทำให้เรารับรู้ถึงความหมาย ความเชื่อขององค์ประกอบเหล่านี้ผ่านวิถีชีวิตและประเพณีได้ดีกว่าชุมชนชาวล้านนาอื่นๆ ชาวแม่แจ่มมีความพร้อมที่จะจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้วยวิธีการของเขาเอง เป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้การยั่งยืนของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

คำหลัก : แม่แจ่ม, การบูรณาการมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม , การท่องเที่ยวชุมชน
อย่างยั่งยืน

ABSTRACT

Project Code : ABTC-NAT-0008

Project Title : Integration of Historical and Cultural Heritages for Community-Based Sustainable Tourism in Mae Chaem District, Chiangmai

Investigators : Duangthima W, Chansuebsri S, Keawprasert K, Ruenjinda P, Wuttiin N
Maejo University, Rajamangala University of Technology Lanna Chiangmai,
Mae Chaem Buddha School, Tell Tale Travel Company Limited.

E-mail Address : matoom39@yahoo.com

Project Duration : 1 September 2008 - 31 August 2009

In the past, the community has experienced several forms of tourism which some has caused issues and given its leaders a sense they were being exploited. Since then, they have become interested in studying Mae Chaem's history in order to understand it better and to pass its tenets on to their children. This research project seeks to address this need.

Prior to this project, numerous studies were carried out by indigenous researchers, an effort that was supported by the TRF office in Chiang Mai. The present research project is founded, in part, on their findings. It seeks to integrate these projects within this study in order to create a comprehensive Mae Chaem history and culture database. This data would be used to assess cultural tourism based on these criteria: value, potential, problems and limitations. The present project will propose cultural tourism routes and provide a framework for sustainable historical and cultural tourism development and management for Mae Chaem. The area is limited to Mae Chaem town. The data used derives from secondary sources (previous research) and primary sources including field surveys, in-depth interviews, and other investigations.

The research team found that the indigenous rituals and cultural expressions which distinguish this Lanna community from others have become integral in residents' daily lives. Therefore, it is felt that visitors to Mae Chaem are afforded better

opportunities to observe, learn, understand and appreciate Lanna culture. In terms of historical and cultural tourism management, the research team found that this community has established a strong foundation based on knowledge, community-awareness, and experiences with tourism. Thus, we feel they are ready to manage community tourism on their own and will likely be successful in pursuing sustainable cultural tourism management.

Keywords: Mae Chaem, Integration of Historical and Cultural Heritages, Community-Based Sustainable Tourism

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ณ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	บ
สารบัญตาราง	
สารบัญภาพ	
สารบัญแผนภูมิ	
บทที่ ๑ บทนำ	๑
หลักการและเหตุผล	๑
วัตถุประสงค์ของโครงการ	๓
คำถามการวิจัย (Research Question)	๓
นิยามศัพท์เฉพาะ	๔
ขอบเขตของการวิจัย	๕
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Output)	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)	๗
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๘
บทที่ ๒ วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)	๓๑
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๓๒
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๓
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๓
การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๓
สรุป	๓๔

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการศึกษาและการอภิปรายผล	๓๕
ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๓๖
ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๔๑
ข้อมูลทางขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๔๒
ข้อมูลทางวิถีชีวิตที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๕๐
ข้อมูลทางหัตถกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๕๐
ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๕๑
ข้อมูลทางทัศนศิลป์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๑๙๘
ข้อมูลทางชาติพันธุ์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	๒๒๐
สรุป	๒๒๘
บทที่ ๕ บทสรุป	๒๕๗
บรรณานุกรม	๒๖๘
ภาคผนวก	๒๗๐

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑	แสดงระบบเครือข่ายซ้อนทับ (A Network of Network) ๒๒
ภาพที่ ๒	แสดงอาณาเขตครอบคลุมของมนุษย์ ๒๒
ภาพที่ ๓	แสดงโครงสร้างทางกายภาพของหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒๔
ภาพที่ ๔	แสดงการวางผังหมู่บ้านตามอิทธิพลความเชื่อ ๒๙
ภาพที่ ๕	แสดงตัวอย่างผังหมู่บ้านแบบต่าง ๒๙
ภาพที่ ๖	แสดงผังความคิด ๓๕
ภาพที่ ๗	แสดงผังความคิดเรื่องวัฒนธรรมแม่แจ่ม ๔๑
ภาพที่ ๘	แสดงความเชื่อมโยงของผังหมู่บ้านกับผังวัด ๕๗
ภาพที่ ๙	ภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่ในชุมชนในแม่แจ่ม ๕๙
ภาพที่ ๑๐	ภาพตัดขวางแสดงความเชื่อมโยงของพื้นที่ในชุมชน ๖๐
ภาพที่ ๑๑	แสดงความเชื่อมโยงโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ในชุมชน ๖๒
ภาพที่ ๑๒	แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนบ้านเจียงบ้านป่าฝาง ๖๒
ภาพที่ ๑๓	แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนบ้านสนอง ๖๓
ภาพที่ ๑๔	แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนบ้านช่างเคิ่ง ๖๓
ภาพที่ ๑๕	แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนบ้านท้องฝายบ้านทับ บ้านไร่ และบ้านยางหลวง ๖๔
ภาพที่ ๑๖	แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๔
ภาพที่ ๑๗	แสดงตำแหน่งวัด ตัวเรือน และพื้นที่หัตถกรรมในแม่แจ่ม ๖๕
ภาพที่ ๑๘	แสดงตำแหน่งอาคารและพื้นที่ตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๖
ภาพที่ ๑๙	แสดงแปลนหลังคา บ้านหลังที่๑ ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๗
ภาพที่ ๒๐	แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่๑ ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๘
ภาพที่ ๒๑	แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่๑ ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๘
ภาพที่ ๒๒	แสดงรูปด้าน หลังที่๑ ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๙
ภาพที่ ๒๓	แสดงทัศนียภาพ หลังที่๑ ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๖๙
ภาพที่ ๒๔	แสดงรูปตัวเรือน หลังที่๑ ชุมชนพร้าวหนุ่ม ๗๐

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๒๕ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๐
ภาพที่ ๒๖ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๑
ภาพที่ ๒๗ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๑
ภาพที่ ๒๘ แสดงรูปด้าน หลังที่ ๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๒
ภาพที่ ๒๙ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๒
ภาพที่ ๓๐ แสดงรูปตัวเรือน บ้านหลังที่ ๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๓
ภาพที่ ๓๑ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๔
ภาพที่ ๓๒ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๕
ภาพที่ ๓๓ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๖
ภาพที่ ๓๔ แสดงรูปด้าน D รูปด้าน A หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๗
ภาพที่ ๓๕ แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๗
ภาพที่ ๓๖ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๘
ภาพที่ ๓๗ แสดงพื้นที่ใต้ภายในตัวเรือน หลังที่ ๓ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๘
ภาพที่ ๓๘ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๗๙
ภาพที่ ๓๙ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๐
ภาพที่ ๔๐ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๐
ภาพที่ ๔๑ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๑
ภาพที่ ๔๒ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๑
ภาพที่ ๔๓ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๒
ภาพที่ ๔๔ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๒
ภาพที่ ๔๕ แสดงรูปการร้อยตัวเรือน หลังที่ ๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๘๓
ภาพที่ ๔๖ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๔
ภาพที่ ๔๗ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๔
ภาพที่ ๔๘ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๕
ภาพที่ ๔๙ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๕
ภาพที่ ๕๐ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๖

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๕๑ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๖
ภาพที่ ๕๒ แสดงตัวเรือน หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๗
ภาพที่ ๕๓ แสดงการใช้พื้นที่ใต้ถุนทอผ้า หลังที่ ๕ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๘๗
ภาพที่ ๕๔ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๘๘
ภาพที่ ๕๕ แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๘๘
ภาพที่ ๕๖ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๘๙
ภาพที่ ๕๗ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๘๙
ภาพที่ ๕๘ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๙๐
ภาพที่ ๕๙ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๙๐
ภาพที่ ๖๐ แสดงตัวเรือน หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)	๘๙
ภาพที่ ๖๑ แสดงการใช้พื้นที่บริเวณข้างยั้งข้าวในการทอผ้า หลังที่ ๖ ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)	๙๑
ภาพที่ ๖๒ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๑
ภาพที่ ๖๓ แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๒
ภาพที่ ๖๔ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๒
ภาพที่ ๖๕ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๓
ภาพที่ ๖๖ แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๓
ภาพที่ ๖๗ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๔
ภาพที่ ๖๘ แสดงตัวเรือน หลังที่ ๗ ชุมชนนาเรือน	๙๔
ภาพที่ ๖๙ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๘ ชุมชนนาเรือน	๙๕
ภาพที่ ๗๐ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๘ ชุมชนนาเรือน	๙๕
ภาพที่ ๗๑ แสดงรูปด้าน หลังที่ ๘ ชุมชนนาเรือน	๙๖
ภาพที่ ๗๒ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๘ ชุมชนนาเรือน	๙๖
ภาพที่ ๗๓ แสดงตัวเรือน หลังที่ ๘ ชุมชนนาเรือน	๙๗
ภาพที่ ๗๔ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๙๗
ภาพที่ ๗๕ แสดงพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๙๘

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ ๗๖	แสดงพื้นชั้นบน หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๙๘
ภาพที่ ๗๗	แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๙๙
ภาพที่ ๗๘	แสดงรูปด้าน D หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๙๙
ภาพที่ ๗๙	แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๑๐๐
ภาพที่ ๘๐	แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๙ ชุมชนนาเรือน	๑๐๐
ภาพที่ ๘๑	แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๑
ภาพที่ ๘๒	แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๑
ภาพที่ ๘๓	แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๒
ภาพที่ ๘๔	แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๒
ภาพที่ ๘๕	แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๒
ภาพที่ ๘๖	แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๓
ภาพที่ ๘๗	แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๓
ภาพที่ ๘๘	แสดงบันไดภายในตัวเรือน หลังที่ ๑๐ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๔
ภาพที่ ๘๙	แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๕
ภาพที่ ๙๐	แสดงแปลนชั้นล่าง หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๕
ภาพที่ ๙๑	แสดงแปลนชั้นบน หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๖
ภาพที่ ๙๒	แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๖
ภาพที่ ๙๓	แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๗
ภาพที่ ๙๔	แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๗
ภาพที่ ๙๕	แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๑ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๘
ภาพที่ ๙๖	แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๘
ภาพที่ ๙๗	แสดงแปลนชั้นล่าง หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๙
ภาพที่ ๙๘	แสดงแปลนชั้นบน หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๐๙
ภาพที่ ๙๙	แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๐
ภาพที่ ๑๐๐	แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๐
ภาพที่ ๑๑๑	แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๑

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๑๑๒ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๑
ภาพที่ ๑๑๓ แสดงการใช้พื้นที่ใต้ถุนแกะสลักไม้ หลังที่ ๑๒ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๒
ภาพที่ ๑๑๔ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๒
ภาพที่ ๑๑๕ แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๓
ภาพที่ ๑๑๖ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๓
ภาพที่ ๑๑๗ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๔
ภาพที่ ๑๑๘ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๔
ภาพที่ ๑๑๙ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๕
ภาพที่ ๑๒๐ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๓ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๑๕
ภาพที่ ๑๒๑ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๖
ภาพที่ ๑๒๒ แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๖
ภาพที่ ๑๒๓ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๗
ภาพที่ ๑๒๔ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๗
ภาพที่ ๑๒๕ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๘
ภาพที่ ๑๒๖ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๘
ภาพที่ ๑๒๗ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๘
ภาพที่ ๑๒๘ แสดงทางขึ้นตัวเรือน หลังที่ ๑๔ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๘
ภาพที่ ๑๒๙ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๑๙
ภาพที่ ๑๓๐ แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๐
ภาพที่ ๑๓๑ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๐
ภาพที่ ๑๓๒ แสดงรูปด้าน A หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๑
ภาพที่ ๑๓๓ แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๑
ภาพที่ ๑๓๔ แสดงรูปด้าน D หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๑
ภาพที่ ๑๓๕ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๒
ภาพที่ ๑๓๖ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๒
ภาพที่ ๑๓๗ แสดงรูปบันไดขึ้นตัวเรือน หลังที่ ๑๕ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๒

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๑๓๘ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๓
ภาพที่ ๑๓๙ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๓
ภาพที่ ๑๓๐ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๔
ภาพที่ ๑๓๑ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๔
ภาพที่ ๑๓๒ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๔
ภาพที่ ๑๓๓ แสดงรูปตัวเรือนด้านหน้า หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๕
ภาพที่ ๑๓๔ แสดงรูปตัวเรือนด้านหลัง หลังที่ ๑๖ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๕
ภาพที่ ๑๓๕ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๖
ภาพที่ ๑๓๖ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๖
ภาพที่ ๑๓๗ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๗
ภาพที่ ๑๓๘ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๗
ภาพที่ ๑๓๙ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๘
ภาพที่ ๑๔๐ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๘
ภาพที่ ๑๔๑ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๙
ภาพที่ ๑๔๒ แสดงรูปพื้นที่ไม้ตีเว้นช่องระบาย หลังที่ ๑๗ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๒๙
ภาพที่ ๑๔๓ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๐
ภาพที่ ๑๔๔ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๐
ภาพที่ ๑๔๕ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๑
ภาพที่ ๑๔๖ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๑
ภาพที่ ๑๔๗ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๒
ภาพที่ ๑๔๘ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๒
ภาพที่ ๑๔๙ แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๒
ภาพที่ ๑๕๐ แสดงรูปยุงข้าว หลังที่ ๑๘ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๓
ภาพที่ ๑๕๑ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๓
ภาพที่ ๑๕๒ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๔
ภาพที่ ๑๕๓ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๔

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๑๕๔ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๕
ภาพที่ ๑๕๕ แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๕
ภาพที่ ๑๕๖ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๖
ภาพที่ ๑๕๗ แสดงรูปตัวเรือ น หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๖
ภาพที่ ๑๕๘ แสดงรูปตัวเรือ น หลังที่ ๑๙ ชุมชนพรวัวหนุ่ม	๑๓๗
ภาพที่ ๑๕๙ แสดงแปลนหลังคา หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๓๗
ภาพที่ ๑๖๐ แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๓๘
ภาพที่ ๑๖๑ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๓๘
ภาพที่ ๑๖๒ แสดงรูปด้าน A ,B, C หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๓๙
ภาพที่ ๑๖๓ แสดงรูปด้าน D หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๓๙
ภาพที่ ๑๖๔ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๔๐
ภาพที่ ๑๖๕ แสดงรูปตัวเรือ น หลังที่ ๒๐ ชุมชนบ้านอาราม	๑๔๐
ภาพที่ ๑๖๖ แสดงผังพื้นชั้นบน หลังที่ ๒๑ ชุมชนบ้านอาราม	๑๔๑
ภาพที่ ๑๖๗ แสดงรูปด้าน A B C หลังที่ ๒๑ ชุมชนบ้านอาราม	๑๔๑
ภาพที่ ๑๖๘ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๑ ชุมชนบ้านอาราม	๑๔๒
ภาพที่ ๑๖๙ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๒๒ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๔๒
ภาพที่ ๑๗๐ แสดงรูปด้าน A ,B หลังที่ ๒๒ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๔๒
ภาพที่ ๑๗๑ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๒ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๔๓
ภาพที่ ๑๗๒ แสดงตัวเรือ น หลังที่ ๒๒ ชุมชนบ้านเหล่า	๑๔๓
ภาพที่ ๑๗๓ แสดงแปลนพื้นชั้นบนหลังที่ ๒๓ ชุมชนบ้านยางหลวง	๑๔๓
ภาพที่ ๑๗๔ แสดงรูปด้าน D C หลังที่ ๒๓ ชุมชนบ้านยางหลวง	๑๔๔
ภาพที่ ๑๗๕ แสดงรูปทัศนียภาพ หลังที่ ๒๓ ชุมชนบ้านยางหลวง	๑๔๔
ภาพที่ ๑๗๖ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๒๔ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๔
ภาพที่ ๑๗๗ แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ ๒๔ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๕
ภาพที่ ๑๗๘ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๔ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๕
ภาพที่ ๑๗๙ แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ ๒๕ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๕

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๑๘๐ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๒๕ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๖
ภาพที่ ๑๘๑ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๕ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๖
ภาพที่ ๑๘๒ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๒๖ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๗
ภาพที่ ๑๘๓ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๒๖ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๗
ภาพที่ ๑๘๔ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๖ ชุมชนบ้านไร่	๑๔๗
ภาพที่ ๑๘๕ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๒๗ ชุมชนพุทธเอ็น	๑๔๘
ภาพที่ ๑๘๖ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๒๗ ชุมชนพุทธเอ็น	๑๔๘
ภาพที่ ๑๘๗ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๗ ชุมชนพุทธเอ็น	๑๔๙
ภาพที่ ๑๘๘ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๒๘ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๔๙
ภาพที่ ๑๘๙ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๒๘ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๐
ภาพที่ ๑๙๐ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๘ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๐
ภาพที่ ๑๙๑ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๒๙ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๑
ภาพที่ ๑๙๒ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๒๙ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๑
ภาพที่ ๑๙๓ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๒๙ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๑
ภาพที่ ๑๙๔ แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ ๓๐ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๒
ภาพที่ ๑๙๕ แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ ๓๐ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๒
ภาพที่ ๑๙๖ แสดงทัศนียภาพ หลังที่ ๓๐ ชุมชนบ้านต้นตาล	๑๕๒
ภาพที่ ๑๙๗ วิหารหลังใหม่ของวัดยางหลวง สร้างเมื่อพ.ศ.๒๕๔๕ พร้อมกับพระ ประธานไม้มหานาคใหญ่	๑๕๓
ภาพที่ ๑๙๘ อุโบสถหลังใหม่ของวัดป่าแดดสร้างอยู่นอกกำแพงวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๓	๑๕๕
ภาพที่ ๑๙๙ หอไตรวัดป่าแดด	๑๕๕
ภาพที่ ๒๐๐ วัดช่างเค็ง	๑๕๗
ภาพที่ ๒๐๑ จารึกวัดช่างเค็ง	๑๕๘
ภาพที่ ๒๐๒ บุญประเพณีถวายคั้วตานวันหกเป็ง	๑๕๘
ภาพที่ ๒๐๓ พระกัจจายนะ	๑๕๘

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๒๐๔	วิหารน้อยพระกัจจายณะและอุโบสถหลังใหม่ของวัดช้างเคือง
ภาพที่ ๒๐๕	พระเจ้าแสนทอง
ภาพที่ ๒๐๖	พระธาตุวัดเจียง
ภาพที่ ๒๐๗	กุฏิทรงปราสาทด้านหลังวัดเจียง
ภาพที่ ๒๐๘	งานบุญประเพณีห้ำเบ็งที่วัดเจียง
ภาพที่ ๒๐๙	ตวงน้ำจากบ่อน้ำทิพย์
ภาพที่ ๒๑๐	วัดบ้านทัพเมื่อมองจากฝั่งเมืองแจ่ม
ภาพที่ ๒๑๑	วิหารวัดพร้าวหนุ่ม
ภาพที่ ๒๑๒	ศาลาบาตรของวัดยางหลวง
ภาพที่ ๒๑๓	การใช้งานศาลาบาตรที่วัดบ้านทัพ
ภาพที่ ๒๑๔	วิหารวัดพุทธเอ็น
ภาพที่ ๒๑๕	บันไดทางขึ้นด้านหน้าวิหาร
ภาพที่ ๒๑๖	วิหารวัดพุทธเอ็น ด้านหลังไม่มีระเบียงมุง ทำให้มีลักษณะแบบไม่สมมาตรด้านหลัง
ภาพที่ ๒๑๗	โบสถ์กลางสระหรืออุโบสถน้ำหรือโบสถ์น้ำ
ภาพที่ ๒๑๘	อุโบสถน้ำวัดพุทธเอ็น
ภาพที่ ๒๑๙	วิหารวัดกองแขกเหนือ
ภาพที่ ๒๒๐	รวบบันไดวิหารวัดกองแขกเหนือ
ภาพที่ ๒๒๑	วิหารวัดกองแขกเหนือ
ภาพที่ ๒๒๒	วิหารวัดป่าแดด
ภาพที่ ๒๒๓	อุโบสถวัดยางหลวง
ภาพที่ ๒๒๔	รวบบันไดลักษณะเฉพาะของวัดยางหลวง
ภาพที่ ๒๒๕	ลักษณะการสร้างปราสาทวิหารของล้านนาที่วัดพระธาตุลำปางหลวง (ซ้าย) และวัดพระสิงห์(ขวา)
ภาพที่ ๒๒๖	วิหารวัดห้วยริน
ภาพที่ ๒๒๗	ประตูทางเข้าประดับด้วยสิงห์คู่หันหน้าสู่ทุ่งนา ไม่มีชุมชนทางด้านนั้น

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ ๒๒๘	วิหารวัดกองกาน	๑๙๔
ภาพที่ ๒๒๙	พระเจ้าตนหลวง ภายในพระวิหาร	๑๙๔
ภาพที่ ๒๓๐	อุโบสถวัดบ้านทัพ	๑๙๕
ภาพที่ ๒๓๑	วิหารวัดต่อเรือ	๑๙๖
ภาพที่ ๒๓๒	พระธาตุทรงปราสาทในเมืองแจ่ม ได้แก่ กุฏิร้างหลังวัดเจียง พระธาตุวัดบุปผาราม พระธาตุวัดช้างเคื่อง และพระธาตุวัดบ้านทัพ	๑๙๗
ภาพที่ ๒๓๓	พระธาตุวัดพุทธเอ็นและพระธาตุวัดอมชูด	๑๙๗
ภาพที่ ๒๓๔	พระธาตุวัดเจียง	๑๙๗
ภาพที่ ๒๓๕	แม่ผู้ยไหว้พระธาตุวัดบ้านทัพ	๑๙๘
ภาพที่ ๒๓๖	พระประธานภายในวิหารวัดป่าแดด	๑๙๙
ภาพที่ ๒๓๗	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด ภาพนรก ภาพเขาพระสุเมรุและจักรวาลตาม ความเชื่อ	๒๐๐
ภาพที่ ๒๓๘	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด แสดงให้เห็นอาวุธและการสู้รบทั้งทางบกและ ทางน้ำ	๒๐๐
ภาพที่ ๒๓๙	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด	๒๐๑
ภาพที่ ๒๔๐	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด	๒๐๑
ภาพที่ ๒๔๑	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด	๒๐๑
ภาพที่ ๒๔๒	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด แสดงให้เห็นวิถีชีวิต ทั้งการทำนา การ ปกครอง และการเกี่ยวพาราสี รวมทั้งพุทธประวัติ	๒๐๒
ภาพที่ ๒๔๓	จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด	๒๐๒
ภาพที่ ๒๔๔	จิตรกรรมฝาผนังวัดกองกาน แสดงภาพการค้นพบพระเจ้าตนหลวง วัด กองกาน	๒๐๓
ภาพที่ ๒๔๕	หน้าบันไม้วิหารวัดกองแขกเหนือ	๒๐๔
ภาพที่ ๒๔๖	หน้าบันไม้อุโบสถวัดยางหลวง	๒๐๔
ภาพที่ ๒๔๗	หน้าบันไม้วิหารวัดป่าแดด	๒๐๕
ภาพที่ ๒๔๘	หน้าบันอุโบสถวัดพุทธเอ็นเป็นไม้แกะสลักเขียนสีประดับกระจก	๒๐๖

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๒๔๙	หน้าบันวัดต่อเรือ เป็นไม้เขียนสีและประดับกระจก ลายพันธุ์พฤกษาและลายสัตว์
ภาพที่ ๒๕๐	สิ่งแบบพื้นเมืองหน้าวิหารวัดพุทธเอ็น
ภาพที่ ๒๕๑	สิ่งเฝ้าประตูทางเข้าวัดยางหลวง
ภาพที่ ๒๕๒	มกรคายสิ่งทีวัดกองกาน
ภาพที่ ๒๕๓	คชสีห์ทีวัดต่อเรือ
ภาพที่ ๒๕๔	บันไดนาคทางขึ้นเข้าสู่วัดบ้านทัพ จากโลกมนุษย์ขึ้นสู่สวรรค์
ภาพที่ ๒๕๕	มกรคายสิ่งหน้าวิหารวัดป่าแดด
ภาพที่ ๒๕๖	บันไดนาคทางเข้าวัดพุทธเอ็น
ภาพที่ ๒๕๗	มกรคายนาควิหารวัดกุ
ภาพที่ ๒๕๘	มกรคายนาคตรงบันไดทางขึ้นวิหารวัดพร้าวหนุ่ม
ภาพที่ ๒๕๙	สิ่งสำเริ่จรูปยกมาจากที่อื่น
ภาพที่ ๒๖๐	พระเจ้าตนหลวงทีวัดกองกาน
ภาพที่ ๒๖๑	พระประธานในวิหารวัดต่อเรือ
ภาพที่ ๒๖๒	พระประธานในวิหารวัดป่าแดดทีได้รับการจัดแสงช่วย ทำให้มีล้งเม็ลือง เปล่งปล้งเหนือธรรมชาติ
ภาพที่ ๒๖๓	พระพุทธรูปไม้ สร้างขึ้นใหม่ในพ.ศ.๒๕๔๕ พร้อมวิหารหลังใหม่ของวัด ยางหลวง
ภาพที่ ๒๖๔	ปูนปั้นรูปเทวดาหน้าประตูหอไตรวัดป่าแดด
ภาพที่ ๒๖๕	ปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวงหรือ “กัจจกฏ” ตรงมุมเสาคือ “สิ่ง ผยอง” ศิลปะแบบล้งกา
ภาพที่ ๒๖๖	พระประธานและปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวง
ภาพที่ ๒๖๗	เครื่องล่ายองไม้วิหารวัดป่าแดด
ภาพที่ ๒๖๘	คนเม็ลืองแม่แจ่ม
ภาพที่ ๒๖๙	ชาวปกากะญอเข้าร่วมขบวนผ้าตีนจกประจำปี ๒๕๕๒
ภาพที่ ๒๗๐	ลัวะในขบวนผ้าตีนจก

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๒๗๑	ครอบครัวลัวะที่บ้านมิดหลงในชุดประจำชาติ ๒๒๔
ภาพที่ ๒๗๒	ลัวะเข้าร่วมงานผ้าตีนจก ๒๒๔
ภาพที่ ๒๗๓	ลัวะกับกล้องสุบยา ๒๒๔
ภาพที่ ๒๗๔	สาวชาวม้งในขบวนผ้าตีนจก ๒๒๖
ภาพที่ ๒๗๕	ม้งกับแคน ๒๒๖
ภาพที่ ๒๗๖	ม้งเล่นลูกข่างในงานผ้าตีนจก ๒๒๖
ภาพที่ ๒๗๗	เรือนม้ง ๒๒๗
ภาพที่ ๒๗๘	การเต้นวาคีเยะของลีซอ ๒๒๘
ภาพที่ ๒๗๙	ลีซอในขบวนผ้าตีนจก ๒๒๘
ภาพที่ ๒๘๐	แผนที่แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแม่แจ่ม และสิ่งอำนวยความสะดวก ๒๔๙
ภาพที่ ๒๘๑	แผนที่แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแม่แจ่ม และสิ่งอำนวยความสะดวก ๒๕๙

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงประเพณีสิบสองเดือน	๔๙
ตารางที่ ๒ แสดงอิทธิพลความเชื่อที่มีต่อโครงสร้างทางกายภาพของชุมชน	๖๑

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ ๑	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่
แผนภูมิที่ ๒	วัฒนธรรมแม่แจ่ม 10 ด้าน
แผนภูมิที่ ๓	วัฒนธรรมแม่แจ่ม จำแนกตามช่วงเวลาของกิจกรรม
แผนภูมิที่ ๔	การเผยแพร่ข้อมูลวัฒนธรรม

บทที่ 1 บทนำ

การศึกษาในครั้งนี้ข้อมูลประกอบด้วยหลักการและเหตุผลของพื้นที่แม่แจ่ม และงานวิจัยที่เกิดขึ้น รวมถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ คำถามการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ขอบเขตงานวิจัย ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ และแนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยมีรายละเอียดข้อมูลดังนี้

1.1 หลักการและเหตุผล

อำเภอแม่แจ่ม เป็นดินแดนแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 115 กิโลเมตร อำเภอแม่แจ่มตั้งอยู่ในหุบเขา สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่กว่า 70% เป็นพื้นที่เขาและลาดชัน ดังนั้น ประชากรประมาณ 70% เป็นชาวเขา ซึ่งประกอบด้วย ลัวะ กะเหรี่ยง หรือ ปากากะญอ และม้ง และ 30% เป็นคนเมือง(กลุ่มตระกูลไต) แม่แจ่มเป็นที่ราบในหุบเขาสูงสลับซับซ้อน มีลำน้ำต้นกำเนิดอยู่ที่ดอยกึ่งป่าก้าง ทางเหนือของแม่แจ่ม ไหลรวมกับลำน้ำสาขากลายเป็น “แม่น้ำแจ่ม” ซึ่งเป็นสายธารเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตชาวแม่แจ่ม ก่อนจะรวมกับน้ำปิง ที่ อำเภอฮอด บ้านสบแจ่ม รวมระยะทางกว่า 170 กิโลเมตร ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และความหลากหลายทางเชื้อชาติที่พัฒนาการอยู่ร่วมกันมาหลายร้อยปี จึงเกิดประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง โดยส่วนใหญ่คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม เวลาว่างนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือการทอผ้าขึ้น ชุมชนต่างๆ ในอำเภอแม่แจ่มจึงมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ทั้งในเรื่องขององค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ การงาน อาชีพ คติ ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ เมื่อศึกษาพัฒนาการของแม่แจ่มในแง่ประวัติศาสตร์จากเอกสาร ทั้งหลักฐานชั้นต้นและการศึกษาของนักวิจัยต่างๆ ที่ศึกษาโดยนักวิชาการสถาบันต่างๆ และนักวิจัยท้องถิ่น ทำให้ทราบว่า แม่แจ่มในอดีตเป็นเมืองที่มีความสำคัญในหลายด้านต่ออาณาจักรล้านนามาตั้งแต่ พ.ศ.2060 (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2549 : 111)

ดังที่พบการกล่าวถึงแม่แจ่มเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างล้านนากับพม่า เป็นเส้นทางผ่านในการทำศึกสงคราม และเป็นเส้นทางศึกษาพุทธศาสนาระหว่างชมพูทวีปกับสุวรรณภูมิโดยเชื่อว่า อำเภอช่างเคิ่ง จนกระทั่ง อำเภอแม่แจ่มได้ยกฐานะเป็นอำเภอ เมื่อปี พ.ศ.2447 ซึ่งในขณะนั้นพื้นที่

แม่แจ่มเป็นแอ่งที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ ที่แวดล้อมเมืองที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของล้านนา ได้แก่ เวียงท่ากาน เวียงหริภุญไชย เวียงมะโน ซึ่งปัจจุบันนี้อยู่ในเขตพื้นที่ของ อำเภอสันป่าตอง อำเภอเมืองลำพูน และอำเภอหางดง เป็นต้น (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2549:25)

จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คนที่ผสมผสานกันระหว่างคนบนดอยและคนพื้นราบที่มีการพึ่งพิงกัน มีการแลกเปลี่ยนผสมผสานจากประเพณี การติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเกื้อกูลแบ่งปันของทรัพยากร ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ศึกษาข้อมูลพื้นที่ถิ่นต่างๆ เริ่มต้นตัว และหันมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผสานวิถีธรรมชาติ ต่างหลั่งไหลมาสัมผัสศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ขาดสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ในพื้นที่ ตำบลช้างเคื่อง ตำบลท่าผาและ ตำบลบ้านทับ ที่ปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนเป็นเครื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อปี พ.ศ. 2550 (ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม, 2550, แผ่นพับ)ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การรุกเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้ชุมชนตื่นตัวและมีความห่วงใยในการเปลี่ยนแปลง ชุมชนจึงค้นคว้าหาความรู้เพื่อรู้จักตนเอง ส่งต่อให้คนรุ่นต่อไป ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัยเกี่ยวกับ อำเภอแม่แจ่ม ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผลงาน สกว. ท้องถิ่นที่ทำใน อำเภอแม่แจ่มมีมากถึง 24 เรื่อง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550 : 33-35) งานวิจัยที่สำคัญคือกลุ่มประวัติศาสตร์ 100 ปีแม่แจ่ม (อุไร ประสงค์ดี และคณะ, 2549 : 5) ที่ทำโดยนักวิจัยในชุมชนซึ่งมีถึง 14 เรื่อง ทำให้ได้เห็นภาพในอดีตของแม่แจ่ม ที่มีความเจริญรุ่งเรืองของศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวแม่แจ่ม ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมโบราณสถาน และมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น เช่น สถาปัตยกรรมบ้านเรือน ศาลและวัด ที่พบอยู่มากมาย ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์สืบทอด จนเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์และสารคดีโทรทัศน์หลายรายการ แต่การวิจัยที่ผ่านมายังไม่สามารถลงลึกทางวิชาการถึงการตีความหมายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วย

ฐานความรู้เดิมที่ได้จากงานวิจัยท้องถิ่น จึงรวบรวมทีมงานอันได้แก่นักวิชาการในมหาวิทยาลัยที่มีความเข้าใจประวัติศาสตร์และทฤษฎี/แนวคิดการตีความศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเพื่อการเรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยว นักวิจัยในพื้นที่ และนักธุรกิจการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม (บริษัท Tell Tale Travel) เพื่อร่วมกันสร้างองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กลายเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนแม่แจ่มมีส่วนร่วม เพื่อให้การท่องเที่ยวในแม่แจ่มมีความยั่งยืน

งานวิจัยนี้จะได้ผลเป็น “เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ อำเภอแม่แจ่ม” และ “กรอบการจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม ควบคู่กับการ

พัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม” เพื่ออนุรักษ์และสื่อความหมาย (Interpretation) ต่อนักท่องเที่ยวอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้มีการจัดการทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบ อันนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม
2. เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม
3. เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่มเพื่อการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอในปัจจุบัน
4. เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยวใหม่
5. เพื่อสร้างคู่มือการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยว
6. เพื่อสร้างกรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน

1.3 คำถามการวิจัย

1. ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่มเป็นอย่างไร
2. ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่มเป็นอย่างไร
3. เส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่มเพื่อการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอในปัจจุบันเป็นอย่างไร
4. เส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและ

- วิธีการนำเสนอที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยวใหม่เป็นอย่างไร 5. คู่มือการ
ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยว
เป็นอย่างไร 6. กรอบการ
พัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืนเป็น
อย่างไร

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การบูรณาการมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าตั้งแต่อดีตที่
ผ่านการสั่งสม การรวมเข้าด้วยกัน ที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และทำ
ร่วมกันสืบต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน

การท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การทำ
และการจัดการรายได้ที่เป็นธรรม บนพื้นฐานของความพอเพียงได้

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีความสำคัญทางคุณค่าประวัติศาสตร์ คุณค่าทางศิลปะ เกิด
จากความตระหนักถึงคุณค่าในงานศิลปะ และงานสถาปัตยกรรม
คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่เกิดจากพัฒนาการทาง
สังคมเป็นบันทึกที่มีชีวิตเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาความ
สมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างอดีต ปัจจุบันและอนาคต

เอกลักษณ์ หมายถึง คุณค่าของสิ่งสมควรอนุรักษ์เกิดจากความมีเอกลักษณ์เป็นคุณสมบัติ
พิเศษเฉพาะในการสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่คุณค่าในพื้นที่ระดับ
เมืองและระดับความเป็นย่านชุมชนทั้งในสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทาง
รูปธรรม และนามธรรม

คติความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อที่เป็นนามธรรม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน
และธรรมชาติที่ผ่าน ความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีการนับถือผี เช่น
ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ผีเสื้อเมือง ที่สื่อผ่าน
ออกมายังรูปธรรม หรือกายภาพ และรวมไปถึงการใช้พื้นที่ตลอดจน
สถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน

ชุมชน หมายถึง หมู่บ้านอยู่เหนืระดับครอบครัวขึ้นไป การขยายตัวของหลายๆ
ครอบครัวในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่

4. ได้เส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่มเพื่อการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอในปัจจุบัน
5. ได้สาระสำคัญหรือองค์ความรู้ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวที่ควรนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว
6. ได้ข้อเสนอการจัดทำสื่อการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบต่างๆ
7. ได้เส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยวใหม่
8. ได้กรอบการจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน
9. ได้กรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน
10. ได้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการพัฒนา
11. ได้รูปแบบ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการท่องเที่ยวและการบริการที่เหมาะสมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
12. ได้แนวทางการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดเส้นทางการท่องเที่ยว
13. แผนที่กิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว เช่น วันเดียว หรือ 2 วัน 1 คืน หรือ 3 วัน 2 คืน หรือนานกว่านั้น เป็นต้น
14. คู่มือท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยว
15. แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการสื่อความหมาย
16. ได้เขตการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมต่อรูปแบบการพัฒนา และจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ
17. ได้ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก
18. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยว ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน
19. ได้รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)

ประโยชน์ต่อชุมชน

- ผลที่ได้จากการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอแม่แจ่ม สามารถใช้ในการวางแผนการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่มที่เหมาะสมกับคุณค่าและเอกลักษณ์ของพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ทำให้ชุมชนมีความภูมิใจในความเป็นแม่แจ่มของตนเอง ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่พื้นที่
- เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษาการจัดการวางแผนการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมแก่ชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับชุมชนในอำเภอแม่แจ่ม
- สร้างความตระหนักให้ประชาชนในพื้นที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

ประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ

- เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้านที่มีความเชื่อมโยงในด้านเศรษฐกิจของชุมชน และผู้ประกอบการการท่องเที่ยว
- รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่แม่แจ่ม มีความชัดเจน เกิดมาตรฐานและมีคุณภาพ ส่งเสริมให้มีการกระจายรายได้และเพิ่มส่วนต่าง (ส่วนแบ่ง) ทางการตลาดให้กับชุมชนในพื้นที่

ประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

- ด้านบุคลากร

เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริการและการจัดการของบุคลากรในด้านการท่องเที่ยว เช่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยว เจ้าของกิจการโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยว และยุวมัคคุเทศก์ (เยาวชนในพื้นที่)

- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ทั้งในด้านอาหาร ที่พัก การเดินทาง และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สร้างทางเลือกให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมพื้นที่

ประโยชน์ต่อทิศทางการวิจัย

- เพื่อเป็นการพัฒนานักวิจัยในการนำเสนอผลงานวิจัยเชิงพัฒนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ให้กับหน่วยงาน องค์กร ชุมชนในพื้นที่ นักวิจัยท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง

1.8 แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ประชาสัมพันธ์เส้นทางการท่องเที่ยวทั้งในรูปแบบการใช้คน และใช้สื่อกลางเช่น อินเทอร์เน็ต วารสารท่องเที่ยว
2. นำข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและช่วยในการประชาสัมพันธ์ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการ บริษัทจัดนำเที่ยว เป็นต้น
3. ผลิตคู่มือการท่องเที่ยวในเส้นทางแจกจ่ายให้แก่หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์
4. จัดทำรายงานเส้นทางเพื่อให้เชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง
5. การเผยแพร่งานวิจัยในรูปแบบของการตีพิมพ์ในวารสารเชิงวิชาการ

1.9 สรุป

ในบทนี้จะแสดงถึงภาพรวมหรือขั้นตอนที่นำไปสู่รายละเอียดของเนื้อหาข้อมูลวิจัย โดยการวางแผนการทำงานผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ คำถามของการวิจัย ตลอดจนประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการหลายมิติ และเพื่อหาแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ได้นำแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ วิจัย และเป็นหลักในการอ้างอิงอันนำไปสู่การอภิปรายข้อสรุป ตลอดจนเป็นแนวทาง ในการพิจารณาข้อเสนอแนะของการศึกษา ดังจะมีแนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นพื้นฐานสำคัญดังนี้

2.1 การทบทวนวรรณกรรม

แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในสังคมไทย

ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน และกิจกรรมทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์

องค์ประกอบหลักของลักษณะเฉพาะ (Identity)

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเอกลักษณ์

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพ

กิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต การทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่

ระบบกิจกรรมและอาณาเขตครอบครองของมนุษย์

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเบื้องต้น

การวิเคราะห์การจัดลำดับความเร่งด่วนในการดูแลสุขภาพของทรัพยากร

ท่องเที่ยว

การจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่แจ่ม 100 ปี

งานวิจัยเรื่องสถาปัตยกรรมใต้ในหมู่บ้านต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อกับหมู่บ้านชาวไตลื้อในสิบสองพวน

2.3 สรุป

2.1 การทบทวนวรรณกรรม

แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึง สภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่เกิดขึ้นจากการจัดการของมนุษย์เพื่อทำให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่โดยปกติสุขในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น ๆ แต่ทว่ามนุษย์ก็มีข้อจำกัดในด้านต่างๆ ทั้งในแง่ของความเชื่อ ศาสนาและเทคโนโลยีทำให้การรื้อฟื้นพื้นที่เป็นไปไม่ได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น รวมไปถึงขีดจำกัดในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติก็เป็นปัจจัยหนึ่งให้มนุษย์กระทำต่อธรรมชาติได้อย่างจำกัด ผลลัพธ์การดำเนินไปของวัฒนธรรมมนุษย์บนธรรมชาติแวดล้อมนี้เองที่เป็นความหมายของคำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2549 : 5)

ในการนี้จะแบ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกตามความเข้มข้นของการจัดการของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ชุมชนที่มีภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม
2. ชุมชนที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม
3. ชุมชนที่มีวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์

การจำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการที่จำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามความเข้มข้นของการที่มนุษย์เข้าไปจัดการสภาพแวดล้อม 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น ในที่นี้ขยายความออกเพื่อสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ในอดีตก่อนจะมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ภูมิลักษณะของพื้นที่เป็นสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หากพื้นที่นั้น ๆ มีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน เช่นมีแหล่งน้ำจืดและพื้นที่ราบในการเพาะปลูกเพียงพอสำหรับชุมชนและการขยายตัวที่จะมีขึ้นหรือเป็นตำแหน่งที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ได้โดยสะดวกเหมาะสำหรับการค้าขาย สาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นปัจจัยให้มีการตั้งบ้านตั้งเมืองขึ้น

นับจากที่มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในพื้นที่นั้น ๆ คำว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงได้เริ่มก่อรูปขึ้น สำหรับระยะแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ยังมีข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่ของความรู้ แรงงาน และเทคโนโลยี มนุษย์จึงเรียนรู้ปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยาในพื้นที่นั้น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิต จึงจัดได้ว่าเป็น

ช่วงเวลาที่ “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” หรือเรียกได้ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบพื้นถิ่น” ซึ่งมีลักษณะที่โดดเด่นคือ ดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม มีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ

จนกระทั่งเวลาผ่านไป หากพื้นที่ตรงนั้นยังเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของมนุษย์ ชุมชนจะมีพัฒนาการมากขึ้น ทั้งแง่ของทรัพยากร แรงงาน ความรู้และเทคโนโลยี ย่อมมีการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อให้สนองต่อความต้องการในการดำรงชีวิตที่มีมากยิ่งขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังให้คุณค่าของระบบนิเวศวิทยาเดิมไม่ได้ละทิ้งไปเสียทีเดียว ในระยะนี้จัดว่าอยู่ในช่วงเวลาที่แสดง “ลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์และวัฒนธรรม” หรือเรียกได้ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกิ่งเมืองกิ่งชนบท”

เมื่อเวลาผ่านระยะเวลายาวนานชุมชนก็มีการขยายขนาดใหญ่มากขึ้นและความซับซ้อนมากขึ้นด้วย ทั้งในแง่ของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ประกอบกับมนุษย์ก็มีเทคโนโลยีในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น จึงมีความพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติแวดล้อมเดิมที่มีอยู่เดิมจัดว่าอยู่ในช่วงเวลาที่ “วัฒนธรรมนำภูมิทัศน์” หรือเรียกได้ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง”

ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในสังคมไทย

ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในแต่ละภาคนั้นส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน คือการเลือกที่ตั้งที่ดี หรือว่าชัยภูมิดี ที่จะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานจะประกอบไปด้วย

1. แม่น้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และมั่นคงที่คู่กับสังคมเกษตรกรรมเพราะต้องใช้น้ำในการเพาะปลูก และดำรงชีวิต ใช้ในการคมนาคมขนส่ง หรือเป็นปราการธรรมชาติที่ช่วยป้องกันจากศัตรู

2. ที่ราบเพื่อการอยู่อาศัย และการเพาะปลูก เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ และใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

3. ภูเขา ซึ่งได้รับอิทธิพลเรื่องฮวงจุ้ยจากประเทศจีน เช่น ชัยภูมิที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่ หรือสุโขทัย มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตกและที่ราบอยู่ทางทิศตะวันออก

4. ระบบการระบายน้ำ เช่น ดูความลาดเอียงของพื้นที่ หรือ แนวการไหลของน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันน้ำท่วมหรือการกัดเซาะดินของน้ำ

ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานเฉพาะแบบเฉพาะภูมิภาค เช่น

1. ความเชื่อเรื่อง “ซัด” ของคนล้านนา หรือ “ข้อห้าม” ของคนในภาคกลาง เกี่ยวกับการตั้งเมืองและองค์ประกอบของเมือง การเลือกพื้นที่ทำกิน การใช้พื้นที่สาธารณะ เป็นต้น

2. ความเชื่อของชุมชนไทในภาคเหนือรวมไปถึงไทลื้อในสิบสองปันนาที่มีการจัดตั้งตัวเมืองประสานความเชื่อกับนิเวศวิทยา โดยแบ่งการตั้งถิ่นฐานเหมือนสรีระของคน เช่น เมืองๆ หนึ่งจะมี “หัวเมือง กลางเมือง และหางเมือง (หรือหัวเมือง คิงเมือง และลำเมือง)” โดย “หัวเมือง” จะอยู่ด้านทิศเหนือ จัดเป็นจุดศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่สุด ต้องอยู่บนพื้นที่สูงและหันไปทางทิศเหนือ มี “ดอยขุมจำหัวเมือง” คือดอยหรือที่ราบสูงปกอยู่ทางทิศเหนือด้วย บริเวณหัวเมืองจัดเป็นที่ตั้งของ “เวียงเจ้า” หรือองค์การปกครอง แคว หรือ หนองน้ำใหญ่ประจำเมือง ต้นไพรใหญ่ที่อยู่ของ “เสื่อเมืองใหญ่” หรืออารักษ์ใหญ่ประจำเมือง และ “หอฟ้าเหนือหัว” ศาลบูชาเทพเจ้าของเมือง ถัดจากหัวเมืองมีลานกว้างเรียกว่า “ช่วงเมือง” ส่วนกลางชุมชนเรียกว่า “ใจกลางเมือง” จุดกึ่งกลางของพื้นที่ทั้งหมดเรียกว่า “สะดือเมือง” กลางเมืองจะเป็นที่ตั้งของ “กาด” หรือ ตลาด สวนกล้วยหรือสวนหยวก (กล้วยป่า) ส่วน “บ้านไพร” หรือหมู่บ้านไพร ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “ครัวเมือง” หรือพลเมือง จะอยู่ตั้งแต่กลางเมืองจนท้ายเมือง รอบเมืองนั้นเป็น “นา” หรือ “บ้าน” หรือผืนที่นากว้างขวางอุดมด้วยเหมืองฝายอันเป็นที่ตั้งของ “บ้านข้าบ้านเล็ก” หรือหมู่บ้านของข้าและเล็ก กลุ่มหมู่บ้านเหล่านี้เรียกว่า “จอง” (ช่อง) ก็ได้ บางครั้งเรียก “จองกอน้ำ” (หมู่บ้านที่ควบคุมดูแลระบบน้ำชลประทาน) ท้ายเมืองหรือหางเมืองด้านใต้เปรียบเหมือนเป็นเท้าคน จะเป็นที่ตั้งของป่าชานอกเมือง อย่างไรก็ตามก็ติร้ายละเอียดทุกอย่างอาจไม่เหมือนกันตามที่กล่าวมา เช่น ไม่ได้มีตลาดตั้งอยู่กลางเมืองเหมือนกันทุกเมือง แต่เมืองส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับระบบนิเวศวิทยาเป็นหลัก

3. ความเชื่อที่เป็นนามธรรม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและธรรมชาติผ่านความเชื่อและพิธีกรรมโดยเฉพาะประเพณีการนับถือผี เช่น ผีที่มีอยู่ในธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ผีเสื่อเมือง

4. ความเชื่อเรื่องเสือนินทิลของเผ่าลัวะในภาคเหนือเพื่อบูชาพระอินทร์กลางใจเมืองส่งผลต่อความเชื่อเรื่องเสใจบ้าน หรือเสอหลักเมืองของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ

5. ความเชื่อเรื่องศูนย์กลางจักรวาลหรือเขาพระสุเมรุ ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูและพุทธ อาจมีการสร้างพระบรมธาตุกลางเมืองเสมือนเขาพระสุเมรุ และมีพระบรมมหาราชวังอันเป็นที่ประทับของกษัตริย์หรือสมมติเทพอยู่ใกล้ศูนย์กลางจักรวาล ความเชื่อนี้ต่างจากความเชื่อเรื่องของเขมรที่สร้างทุกอย่างให้อยู่ในกรอบเรขาคณิต ขณะที่ไทยมักสร้างเมืองให้มีรูปทรงตามธรรมชาติ การออกแบบทางผังเมืองอาศัยความสะดวกเป็นหลัก

6. ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกบ้าน เช่น ไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ทางขึ้นบ้านมักจะหันออกสู่ถนนหรือคลอง ตัวบ้านจะหันแนวยาวตามแนวตะวันออกเพื่อรับแสงแดดและเลี้ยงลมหนาว

จัดหวนอนไปตามทิศใต้ตามคติโบราณหรือตามทิศตะวันออกตามคติพุทธ เป็นต้น (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2542 : 44-59)

ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน และกิจกรรมทางสังคม

ชุมชน คือ “หมู่บ้าน” (Village) ถือเป็นหน่วยทางสังคมที่อยู่เหนือระดับครอบครัวขึ้นไป การขยายตัวของหลายๆครอบครัวในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้คนเหล่านั้นมีการสังสรรค์กันอย่างสืบเนื่องจนกลายเป็นพวกเดียวกัน มีรูปแบบการดำรงชีวิตขนบธรรมเนียมปะเพณี และระบบความเชื่อเป็นอย่างเดียวกัน มีภาษาที่สื่อสารกันเองได้ บริเวณหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นชุมชนเช่นนี้ จะประกอบด้วยโครงสร้างทางกายภาพที่เห็นได้ชัดก็คือ กลุ่มของบ้านเรือน จะมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีโรงเรียน ศาลเจ้า ร้านค้า โดยเฉพาะวัดนับได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนอย่างเด่นชัด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2534 : 7-8)

Poplin มองชุมชนใน 3 สถานะคือ

1. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit) โดยเห็นว่าอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน นั่นคือสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนก็มีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากการปรับตัวของคนอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์

2. ชุมชนในฐานะหน่วยของการจัดองค์กรทางสังคม (Community as a Social Organization Unit) ชุมชนเป็นระบบสังคมอันหนึ่ง ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ได้แก่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ของสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการภายในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังถูกมองว่าเป็นโครงข่ายการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคมอีกด้วย การติดต่อสัมพันธ์กันจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่าง ๆ ถ้าความสัมพันธ์นั้นเกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันที่อยู่ในชุมชนหรือในระดับเดียวกัน เรียกว่า เป็นการเชื่อมโยงในแนวนราบ (Horizontal Ties) และถ้าความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถาบันต่างระดับกัน เรียกว่า เป็นการเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical Ties) การปฏิสัมพันธ์กันในระดับชุมชนจะอยู่ใน 3 รูปแบบใหญ่ คือ การร่วมมือกัน (Cooperation) การแข่งขันกัน (Competition) และ ความขัดแย้ง (Conflict)

3. ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตใจและวัฒนธรรม (Community as a Psycho-cultural Unit) เกิดความรู้สึก “Community Sentiment” หรือรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงเกิด

ความรู้สึกผูกพันร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะสมาชิกของชุมชนมีค่านิยม กฎเกณฑ์ทางสังคม และเป้าหมายร่วมกัน(ดาร์นี ถวิลพิพัฒน์กุล,2542:25-26)

กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นตามระบบความสัมพันธ์ในชุมชนและเป็นตัวสะท้อนให้เห็นวิถีชุมชนนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ (Don Townsend,1944 : 227)

1. กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ (Sacred Activities) หมายถึง กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความเคารพศรัทธาในสิ่งบางสิ่งของมนุษย์ ซึ่งในภูมิภาคล้านนาจะแบ่งออกเป็น (สิทธิ์ บุตรอินทร์,2540: 2-4)

1.1 ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

1.2 ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

1.3 ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2. กิจกรรมทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ(Profane Activities) หมายถึง กิจกรรมอื่นๆที่ไม่ได้เกิดจากความเคารพศรัทธา

แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์

คุณค่าของสิ่งที่ควรอนุรักษ์เกิดจากควมมีเอกลักษณ์ (Uniqueness) ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะในการสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่ (Spirit of place) โดยตั้งอยู่บนแนวคิดลักษณะของเมือง (Character of town) ที่เป็นการศึกษาสิ่งที่เป็นคุณค่าในพื้นที่ระดับเมือง และระดับความเป็นย่านชุมชนทั้งในสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทางรูปธรรม และนามธรรม ซึ่งองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเมืองนั้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองมีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากพื้นที่อื่น ๆ

คุณค่าในการอนุรักษ์ว่ามี 4 ประเภท คือ

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์และการศึกษา (Historical & Academic Value) เป็นคุณค่าที่เกิดจากความเข้าใจในความเป็นมาและเป็นไปของอาคาร สถานที่ หรือเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตัวตนของเมืองและชุมชน

2. คุณค่าทางศิลปะ (Aesthetic Value) เกิดจากความตระหนักถึงคุณค่าในงานศิลปะ โบราณวัตถุ และงานสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นมูลเหตุการอนุรักษ์ในยุคเริ่มแรก

3. คุณค่าทางสังคม -วัฒนธรรม (Socio - cultural Value) เป็นคุณค่าที่เกิดจากการคงอยู่ของลักษณะเฉพาะ (Continuity) ที่มีความต่อเนื่อง (Identity) ของสังคม โดยถือว่าพัฒนาการทางสังคมเป็นบันทึกที่มีชีวิตเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาความสมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างอดีต ปัจจุบันและอนาคต

4. คุณค่าทางนิเวศวิทยา (Ecological Value) เป็นคุณค่าจากความสามารถในการใช้หรือจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดทั้งในแง่กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

องค์ประกอบหลักของลักษณะเฉพาะ (Identity)

Harry L. Garnham . ระบุว่าลักษณะเฉพาะจะประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

1. ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณะโครงสร้างทางกายภาพที่แท้จริงของสถานที่ ลักษณะจริงของอาคาร ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ และคุณลักษณะของสุนทรียภาพ
 2. กิจกรรมและหน้าที่ที่ซึ่งสังเกตได้ ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อพื้นที่อย่างไร และอาคารกับภูมิทัศน์ถูกใช้งานอย่างไร
 3. การสื่อความหมาย หรือสัญลักษณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่ซับซ้อนกว่า เริ่มแรกด้วยผลจากความมุ่งหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ คุณลักษณะของสถานที่ที่มีจำนวนมากที่สืบเนื่องจากการที่ผู้คนตอบสนองต่อลักษณะทางกายภาพและหน้าที่ใช้สอย
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบขั้นแรกนี้เองที่ได้สร้างสรรค์ จิตวิญญาณแห่งสถานที่และปฏิสัมพันธ์นี้เองที่ต้องทำความเข้าใจ เพื่อบรรลุความสำเร็จที่จะดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูกิจกรรมในสภาพแวดล้อมของชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเอกลักษณ์

(Garnham , Harry L.,1985 :10-15). เห็นว่าบุคลิกลักษณะของเมืองมักเปลี่ยนไปไม่กลับคืนมา โดยการเจริญเติบโตของเมืองเป็นประเด็นหลัก และประเด็นรองขึ้นอยู่กับข้อตกลงในรายวัน การขาดแคลนคุณลักษณะของเมืองนั้นมักจะไม่มีคนในพื้นที่สังเกตจนกว่าจะปรากฏชัดและจนกระทั่งวิถีชีวิต ประจำวันเปลี่ยนไปส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร

ลักษณะเฉพาะของคุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องได้รับการออกแบบเพื่อเอื้อต่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์นั้น ซึ่งหากทำได้การเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงอันมหาศาลจะไม่กระทบต่อคุณลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของเมือง ระดับเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเศรษฐกิจในระดับที่น่าพอใจไม่ทำลายคุณภาพอันสำคัญของเมือง

คุณลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นจะอยู่บนพื้นฐานดังต่อไปนี้

- ลักษณะทางสถาปัตยกรรม
- ลักษณะภูมิอากาศ โดยเฉพาะคุณภาพปริมาณแสง ปริมาณน้ำฝนและความแตกต่างในอุณหภูมิ

อุณหภูมิ

- ลักษณะเดิมทางธรรมชาติที่เฉพาะตัว
 - ความทรงจำ และการถ่ายทอดความหมายของสถานที่ต่อบุคคลที่เคย มีประสบการณ์ด้วย
 - การใช้วัสดุพื้นถิ่น
 - ฝีมือช่าง
 - ระดับการรับรู้ในพื้นที่ จุด ตำแหน่งของอาคารที่สำคัญ
 - คุณค่าของประชากร
 - สภาพแวดล้อมสาธารณะอันทรงคุณค่าที่สามารถเห็นและเข้าถึงได้
 - กิจกรรมที่พบในชุมชน ทั้งในชีวิตประจำวันและตามฤดูกาล
- หัวข้อเหล่านี้จะเป็นจุดเริ่มวิเคราะห์ในระยะเงื่อนไของท้องถิ่นที่จะทำได้ และสามารถที่จะทำได้
- สร้างจิตวิญญาณหรือคุณลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน
 - แบ่งแยกสถานที่หนึ่งออกจากสถานที่หนึ่ง
 - เริ่มนำเข้าสู่คุณลักษณะพื้นฐานที่กล่าวไว้ 3 ส่วน คือ ลักษณะภายนอกและกายภาพหน้าที่ใช้สอย และกิจกรรมที่สังเกตได้ ตลอดจนความหมายของสัญลักษณ์

การเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงได้นำเรื่องเศร้าคล้ายกันไปสู่หลายชุมชน ความคล้ายคลึงที่กีดเซาะคุณภาพส่วนตัวของชุมชน ทำลายคุณลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ สัญลักษณ์ของความคล้ายกันนี้เห็นได้จาก ป้ายที่ไม่เหมาะสม และไม่น่าดู สถาปัตยกรรมแบบแปะยี่ห้อเจ้าของเดียวกัน การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เป็นพิษภัย รูปแบบการใช้ที่ดิน ทางหลวงและอาคารสาธารณะ การพัฒนาไม่ได้ทำลาย แต่สิ่งที่ทำลายคือการเอาคุณลักษณะที่แปลกแยกใส่ในสภาพแวดล้อมโดยไม่คำนึงถึงสภาพเดิมที่เฉพาะตัวและในลักษณะที่คนในพื้นที่ต้องการ

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพ

การศึกษาของ (Garnham , Harry L.,1985 :10-15). พบว่า การระลึกได้ถึงจิตวิญญาณของสถานที่ ที่สร้างลักษณะเฉพาะ (Identity) และความมีเอกลักษณ์ของเมืองจากองค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบในด้านอื่นๆ ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณ์ เป็นการพิจารณาโครงสร้างทางกายภาพของสถานที่และคุณลักษณะทางสุนทรียภาพของพื้นที่ ได้แก่

- ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Topography) ประกอบด้วย ลักษณะสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นตามธรรมชาติของที่ตั้งซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งแสดงขอบเขตหรือมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมือง

- ลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรม (Greenery & Landscape) และสภาพแวดล้อมลักษณะของภูมิทัศน์ภายนอกอาคาร สภาพภูมิอากาศของชุมชน เป็นปัจจัยส่งผลต่อการใช้พืชพรรณและการจัดภูมิสถาปัตยกรรมภายในชุมชน

- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม (Architectural style Richness & Color) จะสะท้อนการใช้สอยและงานช่างฝีมือของชุมชนในช่วงเวลานั้น โดยพิจารณาจากคุณค่าของงานสถาปัตยกรรม 4 ด้าน คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์ พิจารณาจากอายุ ความเก่าแก่ และความสำคัญทางประวัติศาสตร์

2. ด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม พิจารณาลักษณะพิเศษและรูปแบบของความงาม

3. ด้านภูมิทัศน์ชุมชน พิจารณาความสำคัญของที่ตั้งและคุณค่าที่มีต่อย่านชุมชน

4. ด้านการท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรที่สามารถใช้เพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้

- สภาพของอาคาร (Building Condition) เป็นการพิจารณาจากการมีอาคารที่ยังอยู่ในช่วงอายุของการใช้งาน สภาพความทรุดโทรมของอาคาร และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาคาร

- ช่วงอายุของอาคาร (Age Range of Building) เป็นการพิจารณาช่วงอายุอาคารที่มีความใกล้เคียงกันหรือต่างกัน และช่วงอายุอาคารที่ยังใช้งานได้กับช่วงอายุที่ใช้งานไม่ได้แล้ว

- วัสดุและพื้นผิวของอาคาร (Buildings Materials & Textures) วัสดุและพื้นผิวของอาคารในท้องถิ่น หรืออาคารในยุคใดยุคหนึ่ง จะมีรูปแบบเพื่อใช้เฉพาะกับอาคารที่อยู่ในพื้นที่ ณ ช่วงเวลานั้น

2. กิจกรรมและหน้าที่ที่สังเกตเห็นได้ เป็นการพิจารณาสิ่งแสดงปฏิสัมพันธ์ของคนต่อพื้นที่ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางวัฒนธรรมรวมถึงอาคารและสภาพแวดล้อมต่อการใช้งานพื้นที่ได้แก่

- จินตภาพของพื้นที่จากประเภทของกิจกรรม (The image of area perceived by activity) ประเภทกิจกรรมที่แตกต่างกันไปของชุมชน จะทำให้เมืองเกิดพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อใช้รองรับกลุ่มกิจกรรมที่ต่างหน้านั้น

- ระดับของกิจกรรม (Level of Activity) แบ่งเป็นกิจกรรมหลักที่คนในชุมชนให้ความสำคัญและเกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น งานประเพณี และกิจกรรมที่มีความน่าสนใจดลลงมา
- ลักษณะที่ปรากฏชัด (Transparency) ของการมีกิจกรรม และวัฒนธรรมที่เด่นชัดซึ่งพบได้เมื่อเข้าเขตชุมชน
- ลำดับและสัดส่วนของการใช้งาน (Range of Uses & Scale of uses) ความถี่ของการใช้งานและลักษณะของการใช้ที่เกิดขึ้นจะบอกลักษณะกิจกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน
- การรับรู้เสียงและกลิ่น (Sound & Smell) รูปแบบของเสียงและกลิ่นที่เกิดขึ้นเมื่อเข้ามาเขตบริเวณชุมชนนั้นจะสะท้อนลักษณะอาชีพหรือกิจกรรมที่ปรากฏชัดเจนของชุมชน

3. การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ เป็นการพิจารณาถึงความมุ่งหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ คุณลักษณะที่หลากหลายของสถานที่ที่สืบเนื่องจากการตอบสนองของประชากรต่อลักษณะทางกายภาพและหน้าที่ใช้สอย ได้แก่

- รูปแบบของกรรมสิทธิ์ (Pattern of Ownership) ลักษณะเฉพาะของชุมชนในการรวมกรรมสิทธิ์การครอบครองพื้นที่โดยขึ้นกับขนาดและความเชื่อมโยงของพื้นที่
- ข้อกำหนดของพื้นที่ (Area Rule) ได้แก่ กฎระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการของพื้นที่จะส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพและสังคมของชุมชน
- ระดับการปิดล้อม (Levels of Encloses) ความหนาแน่นหรือ ความเบาบางของกลุ่มอาคารที่ปิดล้อมพื้นที่ในชุมชน แสดงถึงระดับการใช้งาน (Uses) และการเข้าถึงของแต่ละพื้นที่ (Accessibility)
- พื้นที่ว่าง (Open Space) คือที่เว้นว่างของเมืองที่มีรูปแบบธรรมชาติที่เปิดโล่ง นอกจากนี้ยังรวมถึงธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้นโดยที่เว้นว่างของเมืองจะมีตั้งแต่ที่เว้นว่างในรูปของถนนไปจนถึงที่เป็นสวนสาธารณะ และรวมไปถึงที่โล่งที่ล้อมรอบตัวเมืองอยู่ ซึ่งเราอาจแยกประเภทของที่เว้นว่างเหล่านี้ (Paul D. Spreiregen, 1965:51-64) ออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. รูปแบบสามัญหรือที่เว้นว่างของเมือง (Urban Space) ซึ่งโดยทั่วไปเกิดจากรูปด้านหน้าของอาคารและพื้นล่าง (Floor) ของเมือง

2. รูปแบบธรรมชาติที่ถูกนำเข้ามาภายในหรือรอบๆเมือง โดยทั่วไปแล้วที่เว้นว่างของเมืองจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเด่นของมัน เช่น คุณภาพของการปิดล้อม คุณภาพของรายละเอียดและความเหมาะสมตลอดจนกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใน ที่เปิดโล่งในเมืองมีประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกันออกไปหลายประการด้วยกัน อาจจะเพื่อเสริมหรือต่อเติมรูปทรงของเมืองให้

สมบูรณยิ่งขึ้นหรืออาจใช้เป็นพื้นที่สำรองสำหรับการขยายตัวของเมืองในอนาคตก็เป็นได้ (วรรณศิลป์ พิรพันธุ์, 2538:13)

- โครงข่ายของที่ว่าง (Network of spaces) การเชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายของที่ว่างในชุมชนจะแสดงถึงความถี่ ความห่าง และการเกิดขึ้นเฉพาะจุดของกิจกรรมภายในชุมชน

การเชื่อมต่อกันของโครงข่ายที่ว่างนี้จะสร้างให้เกิดเป็นพื้นที่ทางสังคมขึ้นในเมือง (Urban social space) ที่แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับชุมชน ซึ่ง ได้แบ่งลำดับศักดิ์ของพื้นที่ตามรูปแบบที่กลุ่มหรือบุคคล อาศัยเคลื่อนย้าย และมีปฏิสัมพันธ์ ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. พื้นที่ระดับครอบครัว (Family space) เป็นเครือข่ายความเชื่อมโยงในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระดับทั่วไป
2. พื้นที่ละแวกบ้าน (Neighborhood space) เป็นเครือข่ายที่ขึ้นจากการเคลื่อนไหวในระดับทั่วไปและในชีวิตประจำวัน
3. พื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic space) เป็นศูนย์รวมของการจ้างงานอันมั่นคง
4. ส่วนของเมืองหรือพื้นที่ทางสังคมระดับภูมิภาค เป็นความเชื่อมโยงความเคลื่อนไหวในภาพกว้างของความเป็นเมือง

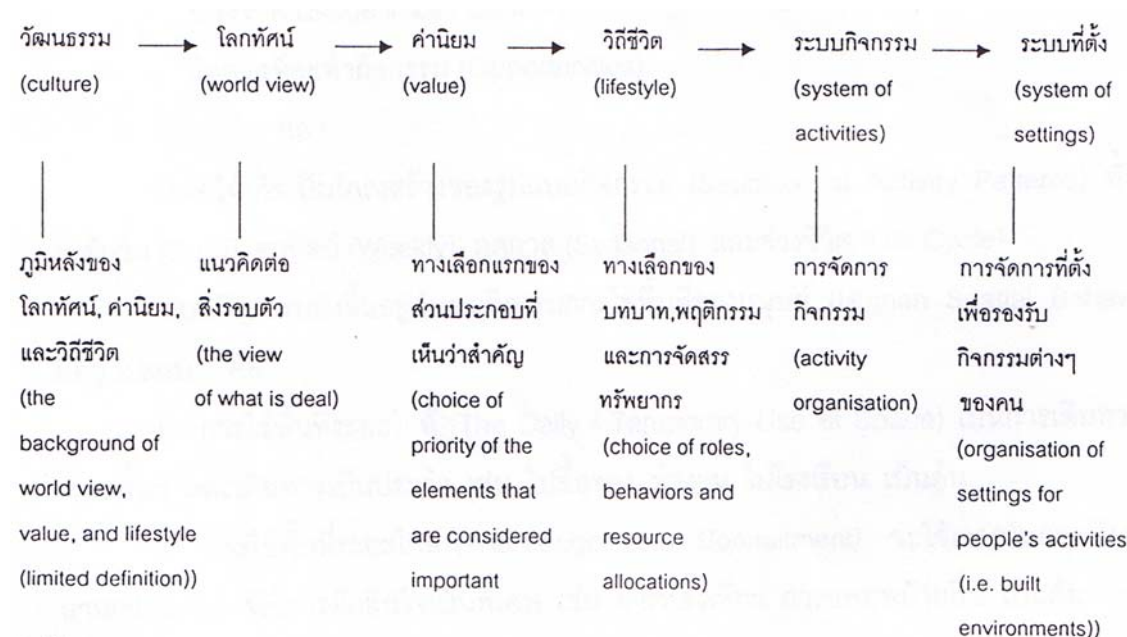
กิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่

กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น นอกจากจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนแล้ว ยังจะต้องมีการเคลื่อนไหว (Movement) เกิดขึ้นบนพื้นที่ชุมชนด้วย ซึ่งแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่ในชุมชน มีแนวคิดดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต การทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่

แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิต การทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่มีความสัมพันธ์กัน เริ่มจากการจำกัดความหมายคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม ฯลฯ สิ่งนั้นจะก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่มนุษย์สามารถวิเคราะห์คุณค่า แล้วเลือกเอาคุณค่านั้นมาเป็นค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่แสดงออกในรูปของระบบกิจกรรม ในที่สุดก็จะเกิดเป็นการใช้พื้นที่หรือระบบที่ตั้ง (Amos Rapoport, 1994: 460-502)

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่

ที่มา : Amos Rapoport และ Haryadi

ระบบกิจกรรมและอาณาเขตครอบครองของมนุษย์

ระบบกิจกรรมที่เกิดบนพื้นที่ทั้งในระดับบุคคล (Individual Level) และระดับกลุ่ม (Group Level) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. เวลา (The Time of an Activity) แบ่งเป็นช่วงเวลาของการทำกิจกรรม (Duration) และเวลาที่ทำกิจกรรม (Time of occurrence)

2. พื้นที่ที่ถูกใช้ทำกิจกรรม (The space over which the activity takes place)

3. ชนิดของกิจกรรม (The Type of Activity) อย่างไรก็ตาม ระบบกิจกรรมยังขึ้นอยู่กับ

- ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ (Socio-Economic Attributes)
- ตำแหน่งที่ตั้งของบ้าน (Home Location)
- ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ ณ ที่ตั้งนั้น (Length of Residence at Present Location)
- รสนิยมของการเดินทาง (Travel Preferences) หรือ การเคลื่อนที่ (Mobility) ซึ่ง

ก็จะเกี่ยวกับต้นทุนที่ใช้ในการเดินทาง, การเป็นเจ้าของยานพาหนะ, วัตถุประสงค์ของการเดินทาง, ประเภทของเที่ยวการเดินทาง เป็นต้น

- ช่วงชีวิต (Stage in Life Course)

- โอกาสที่จะทำกิจกรรม (Opportunities) (Reginald G. Golledge and Robert J.

Stimson, 1997: 288-289)

ส่งผลให้เกิดเป็นโครงสร้างของรูปแบบกิจกรรม (Structure of Activity Patterns) ทั้งในระดับวัน (Daily) อาทิตย์ (Weekly) ฤดู (Seasonal) และช่วงชีวิต (Life Cycle) และยังขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของมนุษย์ (Human Spatial Behavior) มีอยู่ 2 แบบ คือ

1. การใช้พื้นที่ระยะใกล้ (The Daily/ Temporary Use of Space) เป็นการเดินทางในระยะสั้นๆ และการเดินทางเป็นประจำ เช่น ไปซื้อของ ทำงาน ไปโรงเรียน เป็นต้น

2. การใช้พื้นที่ระยะไกล (The Longer – Term Commitment) จะใช้เวลาในการเดินทางนานกว่าและต้องใช้เวลาตัดสินใจเป็นพิเศษ เช่น การท่องเที่ยว การอพยพย้ายถิ่น เป็นต้น (Jerome D. Fellmann, 1999:70-77)

การใช้พื้นที่ทำกิจกรรมนี้ยังมีส่วนแสดงให้เห็นถึงอาณาเขตครอบคลุมของมนุษย์ด้วย การแบ่งอาณาเขตครอบครองของมนุษย์ทำได้หลายแบบ อาทิเช่น

1. ใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมและลักษณะพฤติกรรมเป็นเกณฑ์ เช่น

1.1 Lyman และ Scott แบ่งอาณาเขตครอบครองเป็น 4 ระดับคือ ร่างกาย (Body) การกระทำต่อกัน (Interaction) บ้านหรือถิ่น (Home) และสาธารณะ (Public)

1.2 Craven และ Wellman พิจารณาวีถีชีวิตชุมชนที่แสดงออกผ่านระบบกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือที่เรียกว่าเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) พบว่าแต่ละบุคคลจะมีเครือข่ายทางสังคมส่วนตัวและชุมชนจะมีระบบซ้อนทับ (A Network of Network) สรุปได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1.2.1 The first Order Zones เกิดจากการรู้จักกันและติดต่อกันโดยตรงแบ่งได้เป็น 6 ระดับ 2 ลักษณะ คือ

1) The First Three Zones (I –III) หมายถึง คนที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดจนเกิดความรู้สึกคุ้นเคยและความรัก เช่น คนในครอบครัว ญาติ หรือเพื่อนสนิท เป็นต้น

2) The Next Three Zones (IV-VI) หมายถึง คนที่มีความสัมพันธ์แบบผิวเผิน เช่นคนรู้จัก เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

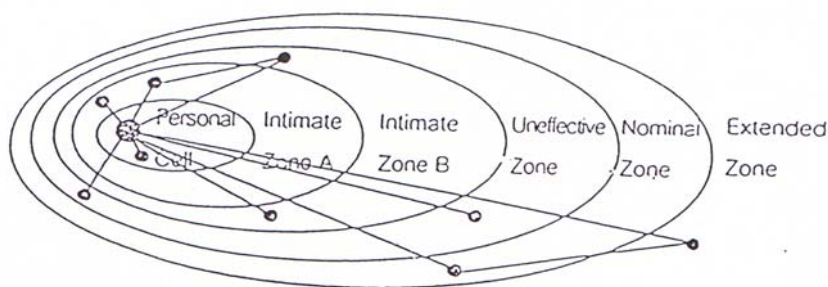
1.2.2 The Second Order Zones เกิดจากคนที่ไม่รู้จักกันโดยตรง แต่มีการติดต่อกับคนที่รู้จักในระดับแรก (The First Order Zones) หรือกล่าวได้ว่าเป็นการซ้อนทับของเครือข่ายส่วนบุคคล (A Network of Overlapping Personal Networks)

2. ใช้ความใกล้ชิดและความถี่ของการใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์ โดยแบ่งอาณาเขตครอบครองของมนุษย์เป็น 3 ระดับ คือ

2.1 อาณาเขตที่เว้นว่างส่วนบุคคล คืออาณาเขตที่อยู่รอบตัวบุคคล

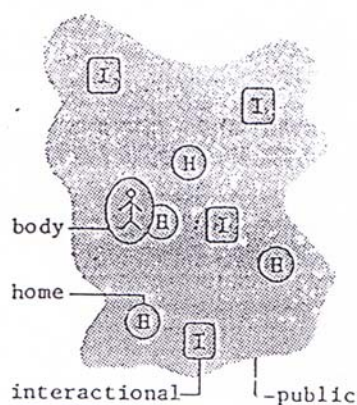
2.2 อาณาเขตส่วนบุคคล กึ่งบุคคล และอาณาเขตอื่นๆ ที่ใช้เป็นประจำและเป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากที่เว้นว่างส่วนบุคคล มีขอบเขตชัดเจนพอควร

2.3 อาณาเขตสาธารณะทั่วไปและอาณาเขตส่วนบุคคลอื่นๆที่เราไม่ได้ใช้เป็นประจำ และไม่มีควมคุ้นเคยมากนัก ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน(วิลลิสท์ ทรายางกูร,2541: 211-213)

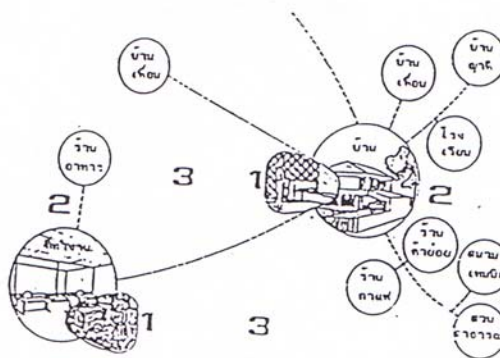

ภาพที่ 2.1 แสดงระบบเครือข่ายซ้อนทับ (A Network of Network)

ที่มา : วิลลิสท์ ทรายางกูร ปี พ.ศ. 2541

ก. แนวคิดของ Lyman และ Scott

ข. แนวคิดของ วิลลิสท์ ทรายางกูร

ภาพที่ 2.2 แสดงอาณาเขตครอบคลุมนของมนุษย์

ที่มา : วิลลิสท์ ทรายางกูร ปี พ.ศ. 254

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเบื้องต้น

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงความสามารถหรือความพร้อมของสถานที่เป็นอันดับต้นว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนาหรือ

ปรับปรุงในระดับใดที่จะเหมาะสม นอกจากนี้ หากมีแหล่งท่องเที่ยวกระจุกกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก็จะประสบปัญหาข้อจำกัดในด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนบุคลากร เครื่องมือเทคโนโลยี และงบประมาณในการดำเนินการ จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (Potential) หรือความสามารถในการรองรับการพัฒนาสูงหรือ จัดอยู่ในอันดับต้นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี และค่าใช้จ่ายเพียงพอกับวงเงินงบประมาณที่มีอยู่

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว อาจแบ่งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว และความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้น คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ความสวยงามน่าประทับใจของแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติหรือความเก่าแก่และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์/ศาสนา หรือมีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครของแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม/กิจกรรม ซึ่งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว จะแสดงให้เห็นความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ส่วนความพร้อมด้านการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นสภาพถนนที่เข้าถึง ความเป็นที่รู้จักทั่วไป มีร้านค้าและเครื่องดื่มหรือสุขาบริการสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวสูงย่อมจะมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวต่ำ ฉะนั้นโอกาสในการพัฒนาย่อมมีมากกว่าด้วย

ดังนั้น การจัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์โดยพิจารณาคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นตัววัดศักยภาพออกมา แล้วนำมาเปรียบเทียบกันในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดเพื่อจัดลำดับความสำคัญของศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งทำให้การเลือกสรรแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งขึ้นมา พัฒนาตามลำดับก่อนหลังได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับข้อจำกัดของบุคลากร เครื่องมือ และงบประมาณที่พึงมีอยู่ แนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว มีการพิจารณาจากองค์ประกอบใหญ่ ๆ ดังนี้ (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี)

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่เป็นแก่นแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนับเป็นคุณค่าหรือความสำคัญที่มีอยู่ อันจะยังผลเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและเป็น สิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีมากน้อยไม่เท่ากัน เช่น วัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มี

คุณค่า โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ย่อมจะมีคุณค่ามากกว่าวัดที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่และไม่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เป็นต้น

2. ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ส่วนประกอบของสถานที่แห่งนั้นที่จะรองรับนักท่องเที่ยว หรือช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกเดินทางมาสู่สถานที่แห่งนั้น ถึงแม้ว่าความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะไม่ใช่อะไรที่ดึงดูดใจหรือสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีอิทธิพลมากในการตัดสินใจเลือกที่จะเดินทางมายังสถานที่นั้น ซึ่งจำแนกความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเป็นลักษณะใหญ่ ๆ 5 ลักษณะย่อย ได้แก่ สภาพการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว และความมีชื่อเสียง การเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน

แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งของพื้นที่วางแผนควรนำมาประเมินศักยภาพในการพัฒนาได้ โดยการเปรียบเทียบทั้งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยวและความพร้อม วิธีการเปรียบเทียบอาจใช้วิธีง่าย ๆ โดยการให้คะแนน คือ เมื่อเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดแล้ว แหล่งท่องเที่ยวใดที่มีความประทับใจสูงก็ให้ 5 คะแนน แห่งใดมีความประทับใจปานกลางได้ 3 คะแนน และแห่งใดมีความประทับใจต่ำได้ 1 คะแนน ในแง่ความพร้อมก็เช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบทั้งหมดแล้ว แห่งใดที่มีความพร้อมมากที่สุดได้ 5 คะแนน รองลงมาได้ 3 คะแนน และต่ำสุดได้ 1 คะแนน ฉะนั้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะได้คะแนนในสองประเด็น

เมื่อนำแหล่งท่องเที่ยวที่มีคะแนนมาจัดกลุ่ม จะสามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 - 4 กลุ่ม ด้วยกัน คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง คือ ประเภทที่ได้ 5 คะแนนทั้งสองประเด็น
2. แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลาง คือ ประเภทที่มีคะแนนความประทับใจสูง แต่ได้คะแนนความพร้อมปานกลาง หรือได้คะแนนความพร้อมสูง แต่ได้คะแนนความประทับใจปานกลาง
3. แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่ำ หมายถึง ประเภทที่ได้คะแนนทั้งสองประเด็นต่ำ

หากนำแหล่งท่องเที่ยวที่แบ่งกลุ่มแล้วนี้มาแปลงลงแผนที่ก็จะทราบได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง กลาง ต่ำ เหล่านี้มีที่ตั้งอยู่บริเวณใดบ้าง กระจุกตัวหรือกระจายตัวอยู่อย่างไร ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์การจัดลำดับความเร่งด่วนในการดูแลสภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว

การวิเคราะห์การจัดลำดับความเร่งด่วนในการติดตามดูแลสภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้อาศัยหลักเกณฑ์ 2 ประการ ซึ่งจะให้น้ำหนักเท่ากันในการพิจารณา คือ

1. ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว
2. ความวิกฤตและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

การจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว และคุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว

1. ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว

1.1 สภาพการเข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากระยะทางจากจุดศูนย์กลาง การท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินเท้า สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกวัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือไม่สะดวก และค่าว่าจ้างแพงหรือถูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง พิจารณาได้จากความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทาง และสภาพการสัญจร

1.2 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถจะใช้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พัก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานบริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป และถ้าหากในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้นไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ยากง่ายเพียงใด ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวก อาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่าง ๆ ระบบสื่อความหมาย และระบบการจัดการ

1.3 สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่รวมถึงตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน สภาพน้ำตามแหล่งน้ำ และความสะดวกอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเอง และบริเวณข้างเคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดเป็นปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ย่อมจะส่งผลดีให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพแวดล้อม อาจประกอบด้วย การสูญเสียลักษณะเด่น ความเสื่อมโทรม ความสกปรก

1.4 ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องในการใช้สถานที่แห่งนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละไม่มาก ถ้ามีนักท่องเที่ยวมากในที่พัก น้ำประปา ไฟฟ้า จะบริการได้ไม่เพียงพอ ปัญหาความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว ปัญหาผู้ก่อการร้าย ข้อจำกัดเป็น เขตหวงห้ามของราชการหรือเอกชน เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว อาจประกอบด้วย ความสะดวกในการเข้าชม เป็นเขตราชการที่ต้องขออนุญาต ความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว

1.5 ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ใน กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งได้จากการออกแบบสอบถาม นักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวน นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว อาจพิจารณาได้จากข้อมูลจากการสอบถามนักท่องเที่ยวและประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงจำนวนนักท่องเที่ยว

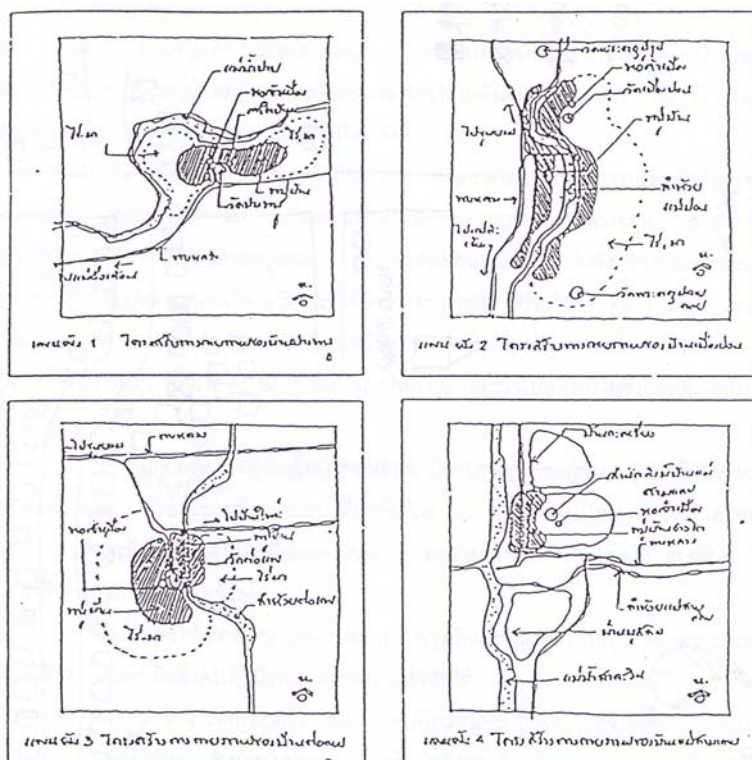
2. คุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวเปรียบเสมือนทุนเดิมของสถานที่แห่งนั้น ที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความเป็นมา ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว สุนทรียภาพ ความสวยงาม วิถีชีวิต ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าของโบราณสถาน และกิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชนและงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่าง คน กิจกรรม และการใช้พื้นที่ เพื่อกำหนดแนวทาง ดังนี้

ชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม แม่แจ่มเมืองแห่งหุบเขา นอกเหนือจากความงดงามทางธรรมชาติแล้วที่นี้ยังเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่ทีคุณค่า แม่แจ่มได้มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานานมาแล้ว โดยที่เข้ามาชื่นชมศิลปวัฒนธรรม สัมผัสวิถีชีวิต ของคนแม่แจ่ม หลายสิ่งหลายอย่างเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาทำให้กายภาพและวิถีชีวิตของคนแม่แจ่มเริ่มเปลี่ยน รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนแม่แจ่มเริ่มเลือนหาย กลายเป็นอดีต ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ที่มีผู้คนเข้ามาเยือนและใช้ประโยชน์ แต่ในขณะเดียวกันทำให้คนแม่แจ่มกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาเขียนประวัติศาสตร์ของตัวเอง ด้วยความหวังว่าการเขียนประวัติศาสตร์ครั้งนี้จะเป็นความรู้ที่สืบทอดให้กับลูกหลานในภายภาคหน้า เรื่องราวประวัติศาสตร์แม่แจ่มที่ถูกบันทึกโดยคนแม่แจ่มเป็นประวัติศาสตร์หน้าสำคัญที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในพื้นที่ ทำให้รู้ตัวตน รากเหง้าของตน เข้าใจท้องถิ่นและตระหนักถึงคุณค่าแห่งศิลปวัฒนธรรมของตน และองค์ความรู้ที่ได้ยังช่วยอธิบายให้คนภายนอกได้เข้าใจในตัวตน วิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนแม่แจ่ม

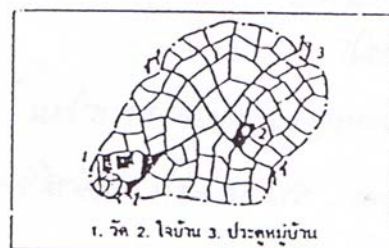
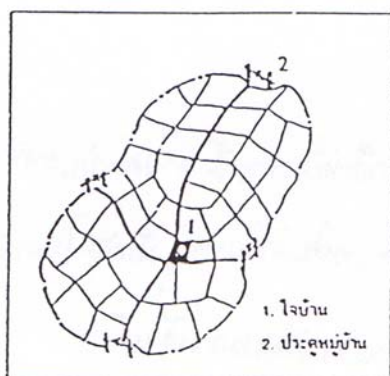
งานวิจัยเรื่องสถาปัตยกรรมไถในหมู่บ้านต่างๆของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแนวคิดว่าการโครงสร้างทางกายภาพหลักของหมู่บ้านไถในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ตัวหมู่บ้าน หอเจ้าเมือง เสาเฝ้าบ้าน วัดหรือสำนักสงฆ์ ลำน้ำหรือแม่น้ำและไร่นา แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผังหมู่บ้าน รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านสังคมละความเชื่อ ทั้งหมดมีผลต่อกิจกรรมและสังคมชุมชนโดยรวมได้ชัดเจน ในส่วนของตัวบ้านก็มีการใช้พื้นที่ในบ้านที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและความเชื่อต่างๆด้วย อาทิเช่น การวางตำแหน่งของหิ้งพระ การวางตำแหน่งห้องนอน (อรศิริ ปาณินท์, 2539:11)

ภาพที่ 2.3 แสดงโครงสร้างทางกายภาพของหมู่บ้านต่างๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่มา : อรศิริ ปาณินท์ ปี พ.ศ. 2539

ความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อกับหมู่บ้านชาวไตลื้อในสิบสองพินนา

เน้นแนวคิดงานวิจัยว่า อิทธิพลความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านไตลื้อในสิบสองพินนา เห็นได้ชัดจากการวางผังหมู่บ้านที่จะต้องมียอดค้ำประกอบหรือโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อ เช่น ใจบ้าน ประตูหมู่บ้าน วัด รูปทรงของบ้านเรือน ยุ้งฉาง ตลอดจนบ่อน้ำประจำหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามผังหมู่บ้านไม่ได้มีรูปแบบตายตัวเหมือนกันทุกหมู่บ้าน เพราะถูกกำหนดหรือจัดด้วยสภาพภูมิศาสตร์ ดังนั้น คติความเชื่อและสภาพทางภูมิศาสตร์จึงสามารถใช้เป็นเกณฑ์แยกประเภทหรือชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของหมู่บ้านได้ (จุฬาลักษณ์, 2534: 9-33)

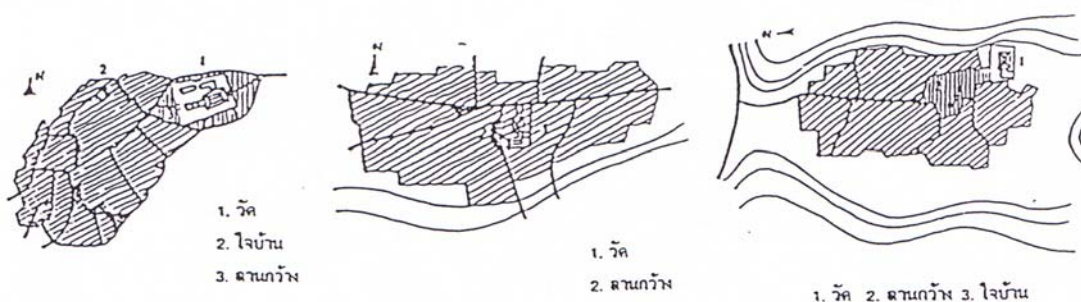

ก. การวางผังหมู่บ้านในยุคแรก

ข. การวางผังหมู่บ้านเมื่อมีวัด

ภาพที่ 2.4 แสดงการวางผังหมู่บ้านตามอิทธิพลความเชื่อ

ที่มา : งามพรรณ เวชชาชีวะ ปี พ.ศ. 2542

ภาพที่ 2.5 แสดงตัวอย่างผังหมู่บ้านแบบต่าง

ที่มา : งามพรรณ เวชชาชีวะ ปี พ.ศ. 2542

2.3 สรุป

จากการศึกษาข้างต้น แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน ส่วนใหญ่ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในแต่ละภาคมีความคล้ายคลึงกัน คือ การเลือกที่ตั้งที่ดี ถือว่ามีชัยภูมิที่ดีที่จะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐาน และเห็นได้ว่ามีแนวความคิดหลากหลายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาในครั้งนี้ได้ โดยใช้แนวความคิดหลักเป็นฐานของกรอบและแนวความคิดอื่นๆ ที่มีความสอดคล้องมาประกอบกัน ซึ่งจากการทบทวนกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะประยุกต์จากแนวคิดของ เอมอส เรฟโพพอร์ท (Amos Rapoport) เป็นหลัก โดยจากแนวความคิดที่ว่า ลักษณะของชุมชน อาทิเช่น ระบบของกิจกรรมและระบบที่ตั้ง พัฒนาการของ

เมืองและชุมชน คุณค่าเอกลักษณ์ ศาสนาและความเชื่อ ฯลฯ และการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน นอกจากจะสะท้อนให้เห็นคุณค่าเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตชุมชน ยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดระเบียบพื้นที่ที่สอดคล้องกับความสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยในการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นการคงไว้และฟื้นฟูลักษณะองค์ประกอบด้านต่างๆ ของพื้นที่ชุมชน ทั้งทางกายภาพ สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ วิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเอกลักษณ์ของพื้นที่ คุณค่าเอกลักษณ์นี้เกิดจากคติความเชื่อที่สัมพันธ์กับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สะท้อนออกมาเป็นองค์ประกอบทางกายภาพ ผ่านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่และกิจกรรมของชุมชนไทยจีน บ้านสั่นกำแพงปลา ผ่านมิติเวลาที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน กิจกรรม และการใช้พื้นที่

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยการบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม เพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยวิเคราะห์ (SWOT) จากจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา/ อุปสรรค และ โอกาส จากปัจจัยภายในและภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible) และสัมผัสไม่ได้ (Intangible) โดยวิเคราะห์จากฝั่งชุมชนเพื่อประเมินคุณค่าเชิงอนุรักษ์ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่

1. ศึกษาถึงเอกสารแนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในด้านต่างๆเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม และงานวิจัย สกว.ท้องถิ่น
2. รวบรวมข้อมูลได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่
3. ศึกษาถึงภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถอ้างอิงจากการสอบถาม สัมภาษณ์หรือระดมความคิดเห็น
4. ศึกษาศักยภาพ ปัจจัยบ่งชี้ ในแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของอำเภอแม่แจ่ม
5. ศึกษาเอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว เอกสารนำเที่ยวของผู้ประกอบการ หน่วยงาน
6. การสำรวจภาคสนาม การทำความเข้าใจกับพื้นที่, คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยว, สร้างเรื่องราวของพื้นที่, ร่างเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม, พัฒนาร่างเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม
7. สร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของอำเภอแม่แจ่ม
8. ประชุมทีมวิจัย ในการพัฒนาเนื้อหาและสรุปข้อมูลในแต่ละส่วนเพื่อให้ได้ตามผลที่คาดว่าจะได้รับ
9. พัฒนาเนื้อหาสาระสำคัญของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวแยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้
 - 9.1 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของอำเภอแม่แจ่ม
10. พัฒนาสื่อการนำเสนอเพื่อให้เนื้อหาสาระ น่าสนใจ ดึงดูด ประทับใจ แก่นักท่องเที่ยว โดยการนำเสนอในรูปแบบของแบบ 2 มิติ และ แบบ 3 มิติ เพื่อนำมาใช้ในส่วนของตำแหน่งและลักษณะอาคารเพื่อนำมาลงตำแหน่งแผนที่ในเส้นทางท่องเที่ยว ที่มีความเชื่อมโยงทั้งทางด้าน

ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ที่ส่งผลถึงการรับรู้ถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของอำเภอแม่แจ่ม และสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงรูปแบบการพัฒนาทางด้านพื้นที่

11. พัฒนากิจกรรมที่เป็นไปได้ในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว
12. สำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกในระหว่างเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อำเภอแม่แจ่ม เช่น ที่พัก ป้ายสื่อความหมาย ระบบการสื่อสาร เป็นต้น
13. ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านกายภาพ สิ่งอำนวยความสะดวก และข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อำเภอแม่แจ่ม การวิเคราะห์สภาพปัญหาผลกระทบที่มีจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม
14. จำแนกเขตการท่องเที่ยวตามลักษณะการใช้ประโยชน์ ศักยภาพ ขีดความสามารถในการรองรับ ความเสี่ยงต่อผลกระทบและรูปแบบกิจกรรม
15. เสนอรูปแบบการพัฒนาและการบริหาร จัดระดับและจำแนกเขตการท่องเที่ยวตาม ศักยภาพ ขีดความสามารถในการรองรับ ความเสี่ยงต่อผลกระทบและมาตรการป้องกันแก้ไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ของอำเภอแม่แจ่ม
16. ประชุมระดมความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่
17. จัดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสม

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

การจัดประชุมระดมความคิดเห็นประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยว ได้แก่ผู้ประกอบการนำเที่ยวและที่พัก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยราชการอื่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ประชาชนหรือชุมชนท่องเที่ยว และภาคสื่อ

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานั้นประกอบไปด้วย 4 ภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน(ผู้ประกอบการ) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวแม่แจ่ม และภาคสื่อ จำนวน 40 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

- (1) การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม ประกอบด้วยแบบฟอร์มกรอกข้อมูล แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และเครื่องมือสำรวจทางภูมิศาสตร์ เช่น เครื่องมือวัดพิกัดตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ เอกสารนำเที่ยว และอุปกรณ์ภาคสนามอื่นๆ
- (2) การศึกษาศักยภาพ ประเด็นปัญหา และข้อจำกัด ในเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม ใช้แบบฟอร์มกรอกข้อมูลและการสัมภาษณ์จากบุคคลสำคัญหรือผู้รู้ท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว
- (3) การรวบรวมฐานข้อมูลต่างๆ และการสร้างแผนที่ ใช้ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์เฉพาะทางที่เหมาะสม เช่น Auto cad ,Sketch up, 3D Max, Illustrator, Arc View เป็นต้น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- (1) การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาศักยภาพ ประเด็นปัญหา และข้อจำกัด ในเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสำรวจภาคสนามในพื้นที่แม่แจ่ม
- (2) ข้อจำกัดของการเก็บกลุ่มตัวอย่างของข้อมูลโดยการทำแบบสอบถาม ไม่สามารถเก็บตามกลุ่มตัวอย่างตามทฤษฎีได้ เนื่องจากอำเภอแม่แจ่มยังไม่มี การเก็บจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ที่ชัดเจน ทำให้การสุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามไม่สามารถระบุจำนวนที่ชัดเจนได้ ทางทีมวิจัยจึงได้ใช้การสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยแทน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มละประมาณ 10 คน จำนวนประมาณ 2 กลุ่ม
- (3) การประเมินผลกระทบใช้วิธีการ Checklist และ Network Diagram

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

- (1) การวิเคราะห์เพื่อศึกษาศักยภาพ ประเด็นปัญหา และข้อจำกัด ในเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนามในแหล่งของแม่แจ่ม วิธีการวิเคราะห์แบบสมการถ่วงน้ำหนัก
- (2) การสุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามไม่สามารถระบุจำนวนที่ชัดเจนได้ ทางทีมวิจัยจึงได้ใช้การสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อนำสรุปประเด็น แล้วทำการศึกษาวิจัย

(3) การประเมินผลกระทบใช้วิธีการ Checklist และ Network Diagram โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในส่วนของคุณลักษณะ โดยมีทีมวิจัยที่มีความถนัดในแต่ละประเด็น ร่วมกับผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทาง (คนภายนอกพื้นที่) สรุปประเด็นต่างๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลของการประเมินความวิกฤตและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น จะทำให้สามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 6 กลุ่ม ตามระดับความวิกฤตของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

คะแนนรวม	ลำดับความสำคัญ	ระดับคะแนน
40 – 45	สูงมาก	5
33 – 39	สูง	4
26 – 32	ค่อนข้างสูง	3
19 – 25	กลาง	2
12 – 18	ต่ำ	1
5 – 11	ต่ำมาก	0

ผลของการประเมินความวิกฤตและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว จะทำให้สามารถจัดแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในขั้นวิกฤต	มีค่าคะแนนระหว่าง 40 – 45 คะแนน
2) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหามากต้องแก้ไข	มีค่าคะแนนระหว่าง 33 – 39 คะแนน
3) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาต้องเตรียมการแก้ไข	มีค่าคะแนนระหว่าง 26 – 32 คะแนน
4) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาอยู่ในระดับกลาง	มีค่าคะแนนระหว่าง 19 – 25 คะแนน
5) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาน้อย	มีค่าคะแนนระหว่าง 12 – 18 คะแนน
6) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาน้อยมาก	มีค่าคะแนนระหว่าง 5 – 11 คะแนน

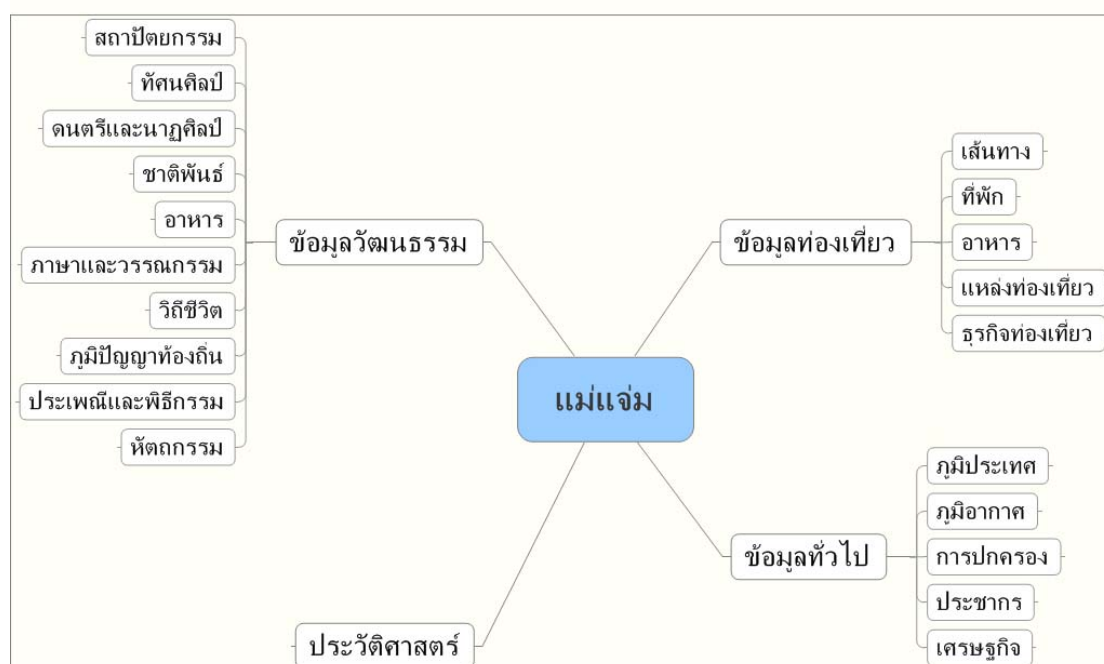
3.5 สรุป

จากการศึกษาข้างต้นแสดงถึงภาพรวมของประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการศึกษา กระบวนการและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา วิเคราะห์ในบทต่อไป

บทที่ 4 ผลการศึกษา และการอภิปรายผล

4.1 ผลการศึกษา

คำถามการวิจัยข้อที่ 1 ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่มเป็นอย่างไร ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษามุ่งเน้นข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้าใหม่ ส่วนข้อมูลที่มีการศึกษาอยู่แล้วทางทีมวิจัยได้ใช้การต่อยอดจากงานวิจัยสกว.ท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยที่ผู้ร่วมวิจัย(นักวิจัยท้องถิ่น)เป็นผู้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยได้ผลการศึกษา เป็นดังนี้ จากการศึกษข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตั้งชุมชน และข้อมูลทางประวัติศาสตร์เมืองแม่แจ่ม รวมถึงข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ในปัจจุบัน ประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อทราบถึงโครงสร้างขององค์ประกอบทางกายภาพและทางสังคมที่มีอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยนำเอาความรู้จากการศึกษามาทำการวิเคราะห์ถึงเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชนในอำเภอแม่แจ่มเพื่อบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทางทีมวิจัยจึงได้รวบรวมผังความคิดเพื่อวางแผนโครงสร้างของข้อมูลเพื่อศึกษาต่อไป

ภาพที่ 4.1 แสดงผังความคิด

4.1.1 ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ ชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม โดยนักวิจัยท้องถิ่นได้ทำการศึกษา ค้นหาตัวตน ในแต่ละประเด็นที่ได้ศึกษาถึง ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเมืองแจ่ม 100 ปี ประวัติศาสตร์องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ ประวัติศาสตร์ผ้าขึ้นตีนจก ผ้าทอแม่แจ่ม ประวัติศาสตร์ “ของหน้าหมู่ แม่แจ่มเหนือ” และประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งโปง

แม่แจ่มเมืองแห่งหุบเขา นอกเหนือจากความงดงามทางธรรมชาติแล้วที่นี่ยังเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีคุณค่า แม่แจ่มได้มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเป็นระยะเวลานานมาแล้ว โดยที่เข้ามาชื่นชมศิลปวัฒนธรรม สัมผัสวิถีชีวิต ของคนแม่แจ่ม หลายสิ่งหลายอย่างเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาทำให้กายภาพและวิถีชีวิตของคนแม่แจ่มเริ่มเปลี่ยน รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนแม่แจ่มเริ่มเลือนหาย กลายเป็นอดีต ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ที่มีผู้คนเข้ามาเยือนและใช้ประโยชน์ แต่ในขณะเดียวกันทำให้คนแม่แจ่มกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาเขียนประวัติศาสตร์ของตัวเอง ด้วยความหวังว่าการเขียนประวัติศาสตร์ครั้งนี้จะเป็นความรู้ที่สืบทอดให้กับลูกหลานในภายภาคหน้า เรื่องราวประวัติศาสตร์แม่แจ่มที่ถูกบันทึกโดยคนแม่แจ่มเป็นประวัติศาสตร์หน้าสำคัญที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในพื้นที่ ทำให้รู้ตัวตน รากเหง้าของตน เข้าใจท้องถิ่นและตระหนักถึงคุณค่าแห่งศิลปวัฒนธรรมของตน และองค์ความรู้ที่ได้ยังช่วยอธิบายให้คนภายนอกได้เข้าใจในตัวตน วิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนแม่แจ่ม ซึ่งมีประเด็นในการศึกษาทั้งหมด 5 ประเด็น คือ 1)ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเมืองแจ่ม 100 ปี 2) ประวัติศาสตร์องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ 3)ประวัติศาสตร์ผ้าขึ้นตีนจก ผ้าทอแม่แจ่ม 4) ประวัติศาสตร์ “ของหน้าหมู่ แม่แจ่มเหนือ” 5)ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งโปง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเมืองแจ่ม 100 ปี

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นหนึ่งของการศึกษา ที่ได้วางเป้าหมายเพื่อให้ ความรู้ แก่ลูกหลานในท้องถิ่นแล้ว ต้องให้คนอื่นภายนอกท้องถิ่นอ่านแล้วได้ความรู้และเกิดความเข้าใจด้วย ข้อค้นพบของงานวิจัยสามารถแบ่งได้เป็น 4 ยุค คือ(อุไร ประสงค์ดี, 2549:7-10)

ยุคที่ 1 ยุคเมืองแฉ่งดั้งเดิม (ก่อนปี พ.ศ. 2446) มีเนื้อที่เกี่ยวกับวัดร้าง วัดห่าง ที่เป็น “ลัวะ-ยาง” เคยเป็นผู้สร้าง สาเหตุที่ทำให้เกิดวัดร้าง วัดห่าง การปกครองแบบหัวหมวดอุโบสถในอดีตของเมืองแฉ่ง

ยุคที่ 2 ยุคสยามเข้า (พ.ศ. 2447-2483) กล่าวถึงการเข้ามาของอำนาจสยามเข้ามาพร้อมพระสงฆ์จากส่วนกลาง ทำให้มีการส่งสามเณรในเมืองแฉ่งบางส่วนไปเรียนข้างนอก นอกจากนี้ยังพบเรื่องการเปลี่ยนระบบการปกครองสงฆ์แบบเดิม มาเป็นการแต่งตั้งพระสงฆ์จากส่วนกลางเข้ามาปกครอง ส่งผลกระทบต่อการปรับตัวของพระสงฆ์ในเมืองแฉ่ง

ยุคที่ 3 ยุค พ.ร.บ. สงฆ์ (พ.ศ. 2484-2509) ในยุคนี้เป็นช่วงที่ พ.ร.บ. สงฆ์ 2484 และพ.ร.บ. สงฆ์ 2505 เข้ามาประกอบกับคณะพระธรรมจาริกที่เดินทางเข้ามาในเมืองแฉ่ง ทำให้ช่วงนี้พระพุทธรูปศาสนาเมืองแฉ่ง มีการเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องของศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนบุคคล ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงที่คาบเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้วัดบางวัดบางแห่งกลายเป็นที่พักของทหารญี่ปุ่นที่หนีสงครามกลับมา

ในการทำสัมปทานป่า ที่อยู่ในยุคนี้ ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถตัดไม้เพื่อนำมาสร้างวัด วาอาราม บ้านเรือนต่างๆ ได้ โดยเฉพาะไม้สัก ทำให้การสร้างวัดวาอารามมีไม่มากนัก ชาวบ้านเองก็มีการทำไร่ฝิ่น ทำให้เศรษฐกิจในเมืองแฉ่งดีขึ้น ชาวบ้านสามารถถวายปัจจัยในการก่อสร้างศาสนวัตถุและประกอบศาสนพิธีได้มากขึ้น อาทิ เริ่มมีการจัดประเพณี 5 เป็ง ที่วัดเจียงเพิ่มขึ้นมาในปี พ.ศ. 2492

ยุคที่ 4 ยุคสงฆ์พัฒนา (พ.ศ. 2510-ปัจจุบัน) กล่าวถึงพระสงฆ์หลายรูปที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเมืองแฉ่ง ทั้งทางด้านการศึกษา การเกษตร การเมืองและเศรษฐกิจ ตลอดจนการปกป้องทรัพยากรของแม่แฉ่ง

ในช่วงสยามขยายอำนาจเข้ามาสู่เมืองแฉ่ง พ.ร.บ.สงฆ์ พ.ศ. 2484 และ 2505 ส่งผลกระทบต่อพุทธศาสนาเมืองแฉ่ง ทั้ง 4 ด้าน อย่างมากมายในด้านศาสนวัตถุ มีการเปลี่ยนรูปแบบของการสร้างวิหารทรงล้านนาเป็นวิหารที่มีลักษณะของทางภาคกลาง พระพุทธรูปเปลี่ยนจากปูนปั้นสีขาวเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ เป็นต้น

ประวัติศาสตร์องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่

องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ หมายถึง กลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อต่อสู้ ต่อรองทางการเมือง หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ดังนั้นองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ในที่นี้ ได้แก่ กลุ่มสหภาพ กลุ่มฮักเมืองแฉ่ง องค์การแคว่ กลุ่มหอมแดง องค์การเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แฉ่งและโครงการ

พัฒนากลุ่มน้ำแม่แจ่ม ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2516 ถึงปัจจุบัน (อุทิศ สมบัติ ,2549: 7-9)

กลุ่มรากฐานเดิม เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มศรัทธาวัดหรือหัวหมวดวัด ที่อยู่ได้มาตราบนทุกวันนี้ เนื่องจากการรวมตัวกันของผู้คนขึ้นมาบนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันกับเรื่องปากท้อง ความเป็นอยู่หรือการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

กลุ่มดั้งเดิมดังกล่าว เช่น กลุ่มศรัทธาวัด ศรัทธาจะถือว่าเป็นความรับผิดชอบโดยตรง ในอดีตที่ผ่านมา มีการจัดแบ่งกันเช่นนี้มาตลอด ทุกคนเมื่ออยู่ศรัทธาวัดไหนก็ต้องมีหน้าที่ทำนุบำรุงวัด คนที่เกิดขึ้นมาใหม่ก็จะเป็นสมาชิกของวัดนั้นไปโดยปริยาย เมื่อมีเหตุการณ์หรืองานในหมู่บ้าน ชุมชน วัด ก็จะต้องบอกกล่าวกัน รู้โดยสายเลือด หรือโดยธรรมชาติที่พ่อแม่เคยปฏิบัติมาว่าต้องเข้าร่วม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

กลุ่มเหมืองฝาย เกิดจากคนที่ใช้น้ำสายเดียวกันเพื่อทำการผลิต ต้องทำกิจกรรมเหมืองฝายร่วมกันเพื่อให้ได้ใช้น้ำในแต่ละคน ถ้าคนใดไม่ไปเป็นสมาชิกเหมืองฝายหรือไม่เข้าร่วม คนนั้นก็ไม่ได้ทำนาทำสวน ถ้าไม่ไปช่วยเหมืองฝาย น้ำก็ไม่เข้านา ข้าวก็จะได้กิน

แต่กลุ่มองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ บางกลุ่มไม่ได้มีฐานมาจากความต้องการรวมกลุ่มที่เป็นจริง ถ้าไม่เข้าร่วมก็อาจได้รับผลกระทบการดำเนินชีวิตอยู่บ้าง แต่ไกลตัว

ดังนั้นกลุ่มที่จะตั้งขึ้นมาใหม่ ถ้าจะให้มีความเข้มแข็งหรือยั่งยืนเหมือนกลุ่มรากฐานเดิม อาจใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มให้ยั่งยืนได้ กลุ่ม องค์กรที่ตั้งควรอาศัยการก่อรูปขึ้นมาจากฐานของความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิม และเท่าที่พบกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มฮักเมืองแจ่ม กลุ่มหอมแดง หรือกลุ่มที่จัดตั้งเฉพาะกิจจะทำงานเฉพาะกลุ่มนั้นไหนกลุ่มนั้น ไม่มีการประสานกับเครือข่ายและกลุ่มรากฐานเดิม หรือภาครัฐ

ประวัติศาสตร์ผ้าขึ้นดินจก ผ้าทอแม่แจ่ม

การแบ่งยุคสมัยใช้การมีส่วนร่วมของช่างทอ ในพื้นที่ 14 หมู่บ้านในเมืองแจ่ม โดยกำหนดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้เส้นฝ้าย และวิถีชีวิต (ฝอยทอง สมวธา,2549:6-11)

ยุคที่ 1 ยุคก่อนสงคราม (...- พ.ศ. 2484)

ได้กล่าวถึงภาพวิถีชีวิตโดยทั่วไปของชุมชนเมืองแจ่มในอดีต การเข้าถึงวัดอุทิศ“ฝ้าย” ส่วนใหญ่จะได้มาจากการนำสิ่งของไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆที่อยู่ทางตะวันตก และทางเหนือของเมืองแจ่มหรือการนำฝ้ายมาจากหลายคง(ฝั่งสาละวิน) และที่ข้อมูลสำคัญคือ สายตระกูลของช่างทอ

ยุคที่ 2 ยุคหลังสงคราม(พ.ศ.2485-พ.ศ.2505) ในยุคนี้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองแจ่ม มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้านอาทิความสัมพันธ์กับคนทางตะวันตก เริ่มเปลี่ยนมาสัมพันธ์กับคนทางตะวันออกมากขึ้นประกอบกับอยู่ในช่วงของสงครามส่งผลให้ฝ่ายชาดแคลน ได้มีการนำฝ้ายมาจากจอมทองมาขายในเมืองแจ่ม นอกจากนี้ ช่างทอจำนวนมากได้หันไปทำไร่ฝิ่น ซึ่งสร้างรายได้ให้มากกว่า ทำให้เหลือเวลาในการทอผ้าลดน้อยลง

ยุคที่ 3 ยุคถนนเข้า (พ.ศ. 2506-พ.ศ. 2530) ในช่วงนี้ช่างทอหลายคนยังทำไร่ฝิ่น กอปรกับได้มีการบุกเบิกไร่วิถีใหม่ เพื่อทำไร่เข้าและปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่รัฐส่งเสริม ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น จึงทำให้การทอผ้าตีนจกลดลงและเกือบหยุดไปในทุกหมู่บ้าน และการตัดถนนเข้าถึงเมืองแจ่ม ทำให้การติดต่อกับภายนอกมีความสะดวกมากขึ้น ร้านค้าเดิมในชุมชนหลายร้านปิดตัวลง มีร้านค้าใหม่ที่มีสินค้าหลากหลายทั้งฝ้าย เสื้อผ้า ชิน ของอุปโภคบริโภค

การได้มาของเงินตราและการปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้คนเมืองแจ่มหันมาซื้อเสื้อผ้า ชิน จากร้านมากกว่าที่จะทอขึ้นเอง

ราวปี 2528 ได้มีบุคคล นักวิชาการภายนอกเข้ามาดูงานซื้อของเก่า ชินเก่า จากคนเฒ่าคนแก่ มีการส่งเสริมช่างทอให้จกขึ้นลายประยุกต์ การเปลี่ยนสีเส้นฝ้าย

ยุคที่ 4 ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2531- พ.ศ. 2548) มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากอดีตที่เห็นภาพได้ชัดเจนทั้งในด้านวัตถุ ด้านเศรษฐกิจ บนพื้นที่ของแม่แจ่มเป็นแหล่งศึกษาวิจัยการพัฒนาของภาครัฐในช่วง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาเพื่อยกระดับ ความเป็นอยู่ บ้านท้องถิ่นเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ทั้งภาครัฐและเอกชน นักวิชาการให้ความสนใจเข้ามาพัฒนาให้เป็นหมู่บ้าน ทอผ้าตีนจกส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของแม่แจ่มในยุคนี้เกิดกลุ่มทอผ้า ร้านค้าผ้าขึ้นมาแข่งขันกันอย่างมาก เริ่มจัดงานเทศกาลผ้าขึ้นตีนจกในปี พ.ศ. 2537 และจัดต่อเนื่องมาทุกปีจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเกิดการช่วงชิงพื้นที่ในการอธิบายความหมายของผ้าขึ้นตีนจกจาก คนใน และคนนอก

ประวัติศาสตร์ “ของหน้าหมู่บ้านแจ่มเหนือ

ประวัติศาสตร์ ของหน้าหมู่บ้านแจ่มเหนือ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นแจ่มเหนือทั้งด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ยุค ดังนี้ (ประเสริฐ ปันศิริ ,2549 :9)

ยุคที่ 1 ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ปลายทศวรรษที่ 2440-ปลายทศวรรษที่ 2480) กล่าวถึงสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน เป้าหมาย และความเกี่ยวข้องกับการปกครอง วิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เชื่อมโยงกับของหน้าหมู่บ้าน คือ ดิน น้ำ ป่า ศาสนา ความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงของของหน้าหมู่บ้านที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นแจ่มเหนือ ทั้ง 4 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่่นาจร บ้านกอกาน บ้านเจียง และบ้านพร้าวนุ่ม

ยุคที่ 2 ยุคสงครามมหาเอเชียบูรพา(สงครามโลกครั้งที่ 2) เป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามาถึงเขตแดนล้านนา ภาครัฐได้เกณฑ์แรงงานคนภาคเหนือไปขุดทางสายแม่มาลัย เกณฑ์แรงงานวัวต่างส่งเสียยให้ญี่ปุ่น ช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นเดินทางจากอำเภอขุนยวมเข้าเมืองแจ่ม มาหยุดพักที่บ้านแม่นาจรป็นจำนวนมาก ทั้งในบ้านและขอบเขตรอบหมู่บ้าน ป่าช้า ลำห้วย วัด ถนนในหมู่บ้านของในหมู่บ้าน เช่น ถนน วัด ป่าช้า รวมถึงวังปลา ลำน้ำแจ่มที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งแสวงหาอาหารและใช้ลำเลียงปัจจัยบ้านครัวเรือนจากป่า วังปลาสายน้ำแม่แจ่มถูกระเบิดญี่ปุ่นเช่นฆ่าสัตว์ที่อาศัยได้รับความสูญเสีย แม้ช่วงที่ญี่ปุ่นมาพักค้างที่บ้านแม่นาจรจะทำให้ระบบเงินตราในเมืองแจ่มหมุนเวียนคล่องตัวขึ้น แต่สงครามญี่ปุ่นก็ทำลายวิถีชีวิตคนเมืองแจ่มที่ออกเดินทางไปรับจ้างฝั้ตะวันตก นำเงินแถบมาซื้อขายในท้องถิ่นต้องสะดุดลง

ยุคที่ 3 ฝืนเมืองแจ่ม เป็นสมัยที่ฝืนรุ่งเรืองในเมืองแจ่ม กล่าวได้ว่า ฝืน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนผันต่อวิถีชีวิตชีวิตการผลิตแต่พอยังชีพ เข้าสู่การผลิตส่วนเกินที่นำไปจำหน่ายหรือผลิตเพื่อขาย มีผู้นำของกินของใช้ทั้งในพื้นที่ นอกพื้นที่ไปแลกไปขายช่วงฤดูฝืนออก แม้การทำไร่ทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่รายได้จากผลผลิตฝืนก็เปลี่ยนวิถีชีวิตเกษตรกรไปมาก

ยุคที่ 4 ทางรถเข้าเมืองแจ่ม เป็นการเกณฑ์แรงงานครั้งใหญ่ของเมืองแจ่มในการขุดทางเมื่อ พ.ศ. 2506 รถเข้ามาถึงเมืองแจ่มครั้งแรก เมื่อทางถนนมีการปรับปรุง รถวิ่งเข้าออกอย่างสะดวกขึ้น ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตอาชีพดั้งเดิม คือ ระบบพ่อค้าวัวต่าง และกลุ่มลูกจ้างหาบควาหาบเลี้ยงในชุมชนที่ต้องล่มสลายไป มีโครงการหามาเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำแจ่มส่งผลทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของหน้าหมู่บ้านรวมถึงวิถีชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย

ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งโปง

ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งโปง เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาของพ่ออุ้ย แม่หม่อนที่ไม่สามารถหาได้ในห้องเรียน (กิตติชัย แก้วประเสริฐ, 2549:7)

จากประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งโปง พบความเปลี่ยนแปลงซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ยุคดังนี้

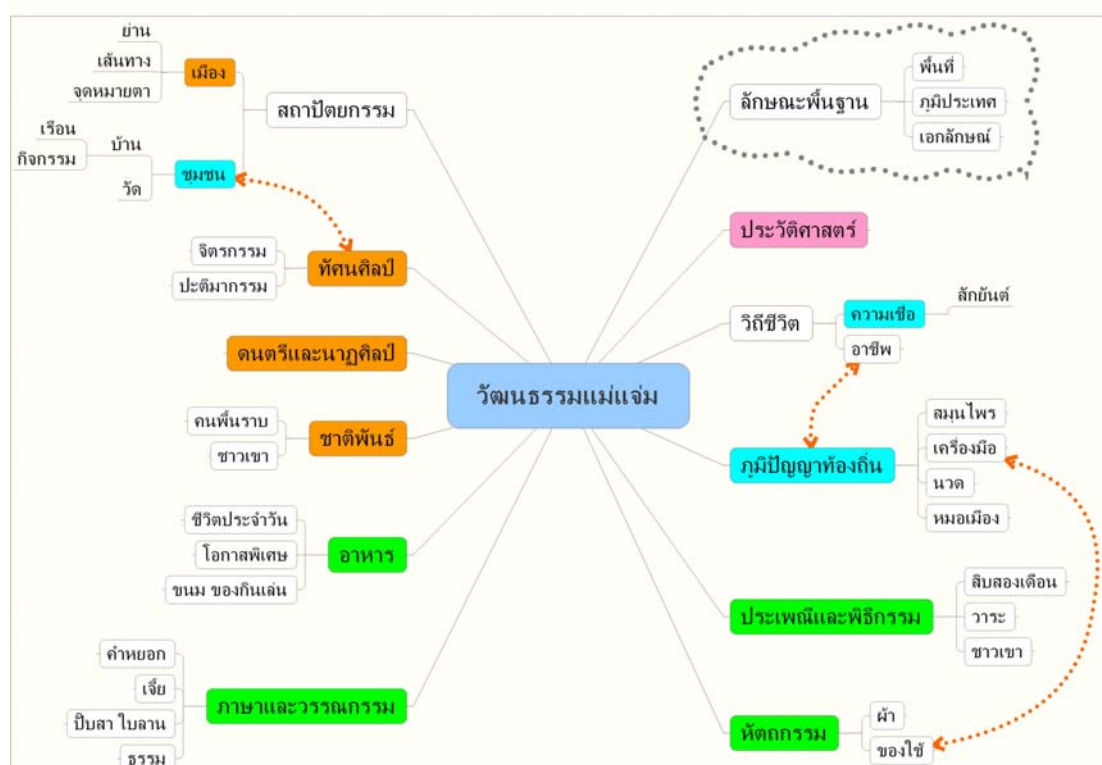
ยุคที่ 1 จากป่าใหญ่สู่ไร่ข้าว (พ.ศ. 2506-2514) เป็นช่วงเข้าไปบุกเบิกไร่ข้าว และตั้งถิ่นฐาน จนพัฒนาการผลิตไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจตามนโยบายรัฐ

ยุคที่ 2 อันตึกผา หมาจันตรอก (พ.ศ. 2515-2519) ชาวบ้านได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐในการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้า ในอีกด้านหนึ่งได้เกิดข้อพิพาทในการแย่งชิงทรัพยากรที่ดินระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ

ยุคที่ 3 ก็นิยม นอนอุ่น (พ.ศ. 2520-2540) ช่วงที่ชาวบ้านได้รับรายได้จากการขายผลผลิตจากการทำเกษตรแผนใหม่ จนสามารถยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น มีการขยายบุกเบิกที่ดินโหล่งปงมากขึ้น

ยุคที่ 4 เมื่อก่อนเป็นนายบะเต็ยเบ็รซึ่ซ่า (พ.ศ.2541-2547) ชาวบ้านที่ทำไร่เกษตรโหล่งปงมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นโยที่ราคาสินค้าเกษตรไม่ได้เพิ่มขึ้นตาม ทำให้เกิดภาวะหนี้สิน ซึ่งนับวันยิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

4.1.2 ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ภาพที่ 4.2 แสดงผังความคิดเรื่องวัฒนธรรมแม่แจ่ม

ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ วัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible) และสัมผัสไม่ได้ (Intangible) โดยที่มีประเด็นเนื้อหาในแต่ละประเด็นดังผังแสดงความคิดเรื่องวัฒนธรรมแม่แจ่ม ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาหลังจากที่ได้ตั้งคำถามการวิจัย และลงพื้นที่ศึกษาเก็บข้อมูล ประกอบกับการสัมภาษณ์แล้ว พบว่าวัฒนธรรมของแม่แจ่มนั้นจะเป็นประเด็นหลักที่ครอบคลุมในประเด็นอื่นๆ โดยมีความเชื่อมโยงกันทั้งวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา วรรณกรรม อาหาร ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ดนตรี นาฏศิลป์ หัตถศิลป์ และสถาปัตยกรรม ที่ผ่านทางคติความเชื่อมาสู่กายภาพที่ปรากฏในพื้นที่แม่แจ่ม และเกิดความ

หลากหลายของวัฒนธรรมในพื้นที่ ที่นำไปสู่วัฒนธรรมที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันในภาพรวมของมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

4.1.3 ข้อมูลทางขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ ในเมืองแจ่ม หรืออำเภอแม่แจ่มนั้นมีพิธีกรรม และประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งคนเมืองแจ่มยังคงปฏิบัติกันอยู่อย่างเข้มข้น และจริงจังไม่ว่าจะเป็นการเกิด การแต่ง หรือการตาย ในที่นี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงฮีต ประเพณีดั้งเดิมของคนเมืองแจ่ม ส่วนการฮีต ประเพณีที่มีการปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงไปตามยุคตามสมัย เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยนั้นจะยังไม่กล่าวถึง

พิธีกรรมและประเพณีแม่แจ่ม เป็นส่วนสำคัญมากอย่างหนึ่งที่สร้างเสน่ห์ให้กับพื้นที่ โดยเฉพาะบุญประเพณี หรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุญ ตามวาระสำคัญต่างๆบนปฏิทิน เพราะวิถีชีวิตของชาวแม่แจ่มที่ยังรักษาจารีตต่างๆอย่างเข้มข้น มีชีวิตที่ผูกพันกับวัดและบุญประเพณี ประกอบกับบรรยากาศโดยรวมของแม่แจ่มและการแต่งกายที่เป็นไปตามประเพณี จึงทำให้งานบุญประเพณีของแม่แจ่มมีเสน่ห์ในสายตาของผู้มาเยือน บุญประเพณีประจำเดือนหรือที่เรียกว่าฮีตสิบสองเดือนนั้น คือการทำบุญในวันเพ็ญของทุกเดือนตามวัดต่างๆ ทั้งที่ทำการตามวัดประจำชุมชน และการมารวมกันทุกชุมชนเพื่อทำบุญใหญ่ตามวัดสำคัญในวันเพ็ญสำคัญ

พิธีกรรม หมายถึง การกระทำตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ในองค์กร หรือสถาบันนั้นๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ หรือพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ ศาสนิกชนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบที่พระศาสดาเจ้าของศาสนานั้นกำหนดไว้ทุกประการ (ปรีดา พัฒนถาบุตร ,2529:1)

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติของคนในสังคมที่กระทำซ้ำๆกันอยู่บ่อยๆ จนเกิดความเคยชินเป็นนิสัย และเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม เช่นการเกิด การแต่งงาน การทำบุญ และการตาย เป็นต้น

การเกิด

ประเพณีการเกิดในเมืองแจ่มที่มีปฏิบัติและยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตนั้นไม่มีการบันทึกไว้เป็นเอกสารจะมีก็แต่คำบอกเล่าและแนวปฏิบัติที่ได้กระทำสืบๆ กันมา คนเมืองแจ่มถือว่าการเกิดลูกแต่ละครั้งนั้นเป็นการเสี่ยงเป็น เสี่ยงตายกันเลยทีเดียว ด้วยเหตุผลนี้ทำให้คนเมืองแจ่มจำเป็นจะต้องมีฮีต หรือข้อยึดถือปฏิบัติของแม่มาน(หญิงตั้งครรภ์) และแม่ลูกน้อย โดยปักใจเชื่อฮีต หรือประเพณีที่ยึดถือสืบๆ กันมา ทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิต

การเชื่อ หรือการยึดถือฮีต ประเพณีในเรื่องการเกิดของผู้หญิงเมืองแจ่มนั้นก็เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นได้ในตอนที่คลอดลูก พิธีการที่ปฏิบัติต่างๆ ส่วนใหญ่ก็เพื่อป้องกันผีที่จะมารบกวนมารดา และทารก

การตั้งครรรค์ หรือการมานลูก ถือว่าเป็นช่วงอันตรายมากช่วงหนึ่งของการดำรงชีวิตของลูกผู้หญิงกันเลยทีเดียวดังนั้นคนมาน หรือผู้ตั้งครรรค์จำเป็นต้องดูแลและรักษาตัวเองให้ดี และปฏิบัติตนตามข้อห้ามอย่างเคร่งครัด

การแพ้ท้อง คืออาการที่แม่มานรู้สึกคลื่นเหียนอาเจียน และมักจะอยากกินของแปลกๆ ถ้าเป็นผลไม่ก็ต้องป่วยๆ เห็นใครทานอะไรก็มีความอยากรจะกินสิ่งนั้น และคนเมืองแจ่มมีความเชื่อว่าแม่มานอาชาตแรง และเกรงกลัวกรรมเวรจะตามทันเมื่อได้กินอะไรที่แปลกๆ ก็มักจะแบ่งปันให้แม่มานได้กินด้วย และของแปลกอีกอย่างที่แม่มานในเมืองแจ่มชอบกินกันนั้นก็คือนิน โดยส่วนใหญ่จะเป็นดินดาน หรือดินที่ใช้ปั้นหม้อนำมาย่างไฟ หรือตากแดดให้หอมก่อนกิน

ในระหว่างการตั้งครรรค์ต้องระวังเนื้อระวังตัวให้ดี ทั้งพฤติกรรมตลอดจนถึงเรื่องอาหารการกินก็ต้องไม่เผ็ดไม่เปรี้ยวจนเกินไป และคนเมืองแจ่มมักมีความเชื่อของลักษณะท้องของแม่มาน โดยนำมาทำนายเพศของลูก แม่มานคนใดที่มีท้องยื่นแหลมออกมาจะทายว่าจะได้ลูกชาย แต่ถ้าท้องแบนจะทายว่าลูกในท้องจะเป็นหญิง

แม่มานในเมืองแจ่มจะไม่นิยมให้อยู่เฉยๆ แม่มานจะต้องทำงาน พออายุครรรค์ได้สัก 7-8 เดือนสามีต้องไปหาพื้นที่มีตาไม้มาให้แม่มานผ่า ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้ลูกในท้องหลวมไม่ฝืด จะได้เกิดง่าย

ข้อห้ามของแม่มานในเมืองแจ่ม มีดังนี้

1. ห้ามลอดรั้ว
2. ห้ามลอดรั้ววัวควาย
3. ห้ามผ่ามะพร้าว
4. ห้ามกินอาหารในหม้อขณะที่ยังไม่ยกลงจากเตา
5. ห้ามผู้เป็นสามีชุดหลุมฝังเสา และตอกตะปู
6. ห้ามข้ามเชือกวัวเชือกควาย
7. ห้ามนอนหงาย
8. ห้ามทักทายผู้อื่นที่กำลังไปทำมาหากิน
9. ห้ามผูกข้อมือบ่าวสาว
10. ห้ามไปเผาศพ
11. ห้ามเย็บหมอน หรือที่นอน
12. ห้ามยืมคานประตุ คานันได
13. ห้ามนุ่งผ้าอาบนํ้า ฯลฯ

ในเมืองแจ่มนอกจากจะมีข้อห้ามกระทำแล้ว ยังมีข้อห้ามในเรื่องของอาหารที่ห้ามแม่มา
กินซึ่งประกอบด้วย

1. ห้ามกินของร้อน ของเผ็ด
2. ห้ามกินข้าวต้มที่หลังผู้อื่น
3. ห้ามกินห้วยปลี
4. ห้ามกินผักที่เป็นเครือ เป็นเถา
5. ห้ามกินหอย
6. ห้ามกินเนื้อวัว
7. ห้ามกินกล้วยใต้
8. ห้ามกินผักแว่น
9. ห้ามกินมะเขือพวง
10. ห้ามกินไข่ต่อ ไข่แตน
11. ห้ามกินผลไม้เผ็ด

ส่วนอาหารที่แม่มาควรกินในเมืองแจ่มก็มีการกำหนดให้ด้วยเช่น

1. แกงผักบั้ง
2. แกงหยวก
3. มะพร้าวอ่อน ฯลฯ

ภัยอันตรายที่จะเกิดกับแม่มา โดยเฉพาะภัยที่เกี่ยวข้องกับภูตผี ปีศาจดังนั้นแม่มาจึงจำเป็นต้องมีสิ่งของวัตถุป้องกันตัว ผู้เฒ่าผู้แก่มักจะหายันต์มาให้ ซึ่งอาจจะเป็นยันต์แขวนคอ หรือยันต์กลัดติดเสื้อ เพื่อป้องกันผีมารบกวน นอกจากนั้นยังมียันต์แช่น้ำอาบ เพื่อให้แคล้วคลาดให้เกิดลูกง่าย นอกจากนี้ยังนิยมเอาดอกไม้อูโบสถ์ในวันลงโบสถ์ไม่ว่าจะเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ แรม 15 ค่ำ มาแช่อาบ โดยถือว่าทำให้คลอดง่าย และลูกในท้องจะมีผิวพรรณดีด้วย

สมุนไพรที่แม่มาในเมืองแจ่มนิยมใช้กันก็ประกอบด้วยหญ้าลูกบิด (โคกกระออม) หญ้าจียอบ (ไมยราบ) มาแช่อาบทั้งนี้ก็เพื่อให้ลูกในท้องเหี่ยว ไม่อ้วน ทั้งนี้ก็เพราะต้องการให้คลอดง่าย นอกจากนี้ในวันเดือนดับ เดือนเบ่งให้น้ำมาก 1 ค่ำ พลุ 1 ใบ และเปลือกจิ้งหรีด หญ้าจียอบ ส้มป่อย มาแช่อาบด้วย

พออายุครรภ์ได้ 7 เดือนสามีก็เริ่มจัดเตรียมหาฟืน ซึ่งประกอบด้วยไม้มะขาม ไม้ไซค ไม้แงะ ไม้ก่อ ไว้ใช้ในตอนอยู่เดือนไฟ และจัดเตรียมเตาไฟ โดยจัดหาไม้มาทำเป็นกระบะ

รูปสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ไว้ในห้องแล้วจัดหาดินมาใส่ให้เต็ม พร้อมกับเตรียมเคียง หม้อน้ำยาไว้ให้พร้อม

เมื่อถึงกำหนดคลอด แม่มานเริ่มเจ็บท้อง คนในบ้านจะรีบไปตามแม่ช่าง (หมอดำแย) พร้อมกับจัดเตรียมห้องคลอดในขณะเดียวกันจะรีบเปิดช่อง เปิดหีบ เปิดตู้ และไขกุญแจ ถอดกลอนประตู หน้าต่างออกให้หมด แล้วจึงม้วนที่นอนไว้ให้แม่มานอิง พร้อมกับนำโก้งหางมาแขวนไว้ในแม่มานจับยึดไว้ และในช่วงนี้ใครจะยืนขวางประตู หรือคาบ้นได้ไม่ได้ และอีกอย่างจะต้องถอดถอนเสา หรือตะปูที่สามีของแม่มานออกให้หมด ทั้งนี้เพื่อกันการยัดเด็กในท้องจะได้โยกคลอนเกิดได้ง่าย เมื่อคลอดลูกแล้ว ผู้หญิงเมืองแจ่มจะต้องอยู่เดือนไฟประมาณ 1 เดือน เมื่ออยู่ครบก็จะออกเดือนวันนี้หากใครที่เข้าบ้านมาเป็นคนแรกนั้นคนเมืองแจ่มเรียกว่ามาหลอนเดือน และทารกมักจะมีนิสัยเหมือนกับคนที่มาหลอนเดือน ดังนั้นคนเมืองแจ่มจึงมักระวังตัวกลัวจะไปหลอนเดือน แล้วพ่อ แม่ทารกจะไม่พอใจ เมื่อออกเดือนแล้วแม่ลูกน้อย และลูกก็จะจัดหาเครื่องสระเกล้าดำหัว ซึ่งประกอบด้วยน้ำมัน ส้มป่อย ข้าวสาร หมากรุก บุษวี เมียง และอาหารต่างๆ ไปดำหัว หรือขอคาราวะแม่ช่าง

การแต่งงาน

บ่าว สาวในเมืองแจ่มในอดีตไม่ค่อยได้พบปะกันอย่างเปิดเผยมากนักส่วนใหญ่มักจะพบปะกันในงานบุญต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเป้ง งานปอยหลวง หรือการทำบุญงานศพเท่านั้นที่บ่าวสาวจะได้มีโอกาสพบปะกัน และสานสัมพันธ์กันต่อ โดยในสมัยก่อนผู้สาวมักมีกิจกรรมที่ต้องทำในตอนกลางคืนไม่ว่าจะเป็นการปั่นฝ้าย การเสียบหมาก หรือแม่แต่งงานบ้านต่างๆ ซึ่งเปรียบเสมือนกับการเปิดโอกาสให้ผู้บ่าวที่สนใจมาข้องแวะเพื่อสานสัมพันธ์กันต่อ

การเกี้ยวพาราสีกันของบ่าว สาวเมืองแจ่มในอดีตมักจะใช้คำว ใช้จ้อยในการจีบกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแสดงการมีฝีมือ ปัญญาและไหวพริบปฏิภาณของผู้บ่าวและผู้สาว ว่าเหมาะสมแก่การจะมาเป็นสามี หรือภรรยาแค่ไหน

ในเมื่อผู้บ่าว และผู้สาวยอมรับซึ่งกันและกัน และตกลงจะร่วมหอเป็นสามี ภรรยากันแล้ว พ่อแม่ของผู้บ่าวก็จะส่งตนมาสู่ขอ และเสียผี โดยจะเสียผี 12 บาท ให้แก่พ่อ แม่ผู้สาว หลังจากนั้นฝ่ายผู้สาวก็จะนำเงินจำนวน 12 บาทไปจัดหาลาบแดง แกง่อ่ม ชันข้าวตอก ดอกไม้ไปช่อม หรือเมียดผีที่บ้านต้นผี หลังจากนั้นผู้สาวก็จะจัดหาถุงย่ามมาใบหนึ่งพร้อมกับห่อพริก ห่อเกลือ หาด้วย หาช้อน และอาหารต่างๆ ใส่ในถุงย่าม พอเย็นๆ ก็จะไปบ้านแม่ผัว คนเมืองแจ่มเรียกว่า “การส่งถุง” พอไปถึงบ้านแม่ผัวก็หยิบเข้าข้าวของที่เตรียมมาออกให้แม่ผัว ขณะเดียวกันแม่ผัวก็จะ

จัดหาฝ้าย เมล็ดถั่ว พันธุ์ข้าวมาใส่ถุงให้แทน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ลูกสะใภ้ได้นำเมล็ดถั่ว ไปทำพันธุ์ต่อ ส่วนฝ้ายก็นำมาทอเป็นผ้า เพื่อนำไปตัดเป็นเสื้อผ้า เพื่อนำไปดำหัวพ่อผัว แม่ผัวในช่วงปีใหม่หลวง

การเอาผัวเอาเมียของคนเมืองแจ่มยังมีอีกลักษณะหนึ่งซึ่งผู้บ่าว ผู้สาวอาจมิได้ติดต่อ สานสัมพันธ์กันอาจจะเป็นไปตามที่ผู้เป็นพ่อ เป็นแม่จัดหาให้ก็มี หรืออาจเป็นเพราะความซึ้งใจ ของผู้บ่าวที่แอบชอบผู้สาวที่แอบเข้าห้องนอนของผู้สาวโดยผู้สาวไม่รู้ตัวเพื่อเป็นการผิดผี เมื่อมีคน มาพบ หรือมาเห็นเขาก็จะให้ผู้บ่าวเสียผี และให้แต่งงานกันก็มี

การส่งคาบ (งานศพ)

การตายของคนเมืองแจ่มสามารถแบ่งออกได้ สองลักษณะ นั่นก็คือ การตายดี กับ การ ตายร้าย (ตายโหง) การตายดีนั้นก็หมายถึงการตายที่เกิดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย ตายเพราะหมดสิ้น อายุไข ส่วนการตายร้ายนั้นก็หมายถึงการตายจากอุบัติเหตุ ตายจากการถูกทำร้าย หรือเหตุปัจจุบัน ทันทด่วนต่างๆ

คนตายร้ายหรือตายโหงที่เมืองแจ่มไม่เอาไว้ในบ้านแต่จะเอาไปไว้ที่วัดประกอบกิจการใน วัด ส่วนการตายท้องกลมนั้นจะรีบนำไปประกอบกิจนั้นที่ตายตอนกลางวันก็นำไปเผาหรือฝังตอน กลางวัน ถ้าตายตอนกลางคืนก็นำไปเผา หรือฝังในตอนกลางคืนเลย

การตายดีนั้นจะมีการจัดพิธีศพอยู่ประมาณ 3 ถึง 5 วันทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับฐานะของ ผู้ตายด้วย ในเมืองแจ่มหากมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน หรือชุมชน เขาจะรีบมาช่วยกันโดยเริ่ม จากการอาบน้ำศพ ซึ่งจะเป็นในครอบครัว หรือจะเป็นลูกเป็นหลานก็ได้ ส่วนคนอื่นๆ ก็จะช่วยกัน จัดเก็บข้าวของ จัดบริเวณบ้านในเหมาะแก่การจัดงาน แม่บ้านแม่เรือนก็จัดเตรียมเรื่องอาหารการ กิน ส่วนผู้ชายก็จัดหาฟืนมาเตรียมไว้ และคนที่มิวิชาการทำงานก็จะเริ่มหาไม้แป้นส่วนมากจะใช้ไม้ สักมาทำโลงช่วยกันคนละไม้ละมือเมื่อการเตรียมการต่างๆ พร้อม ตกเย็นๆ พระก็จะมาประกอบ พิธีกรรมบรรจุในโลง และเริ่มพิธีกรรมในการสวดต่างๆ 3 หรือ 5 วันก็ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ เมื่อครบ ตามที่กำหนดก็จะมี การส่งคาบ (เอาศพไปทิ้ง หรือการปลงศพ)

การส่งคาบ (พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลงศพ) เป็นพิธีกรรมอันประณีตของชาวเมืองแจ่ม ซึ่ง ทำสืบต่อกันมาอันสะท้อนให้เห็นภาพความเป็นอยู่ ความนึกคิด ความเชื่อถือ ศิลปะแห่งการ ตกแต่งและลักษณะสถาปัตยกรรม และภูมิปัญญาโบราณ ซึ่งได้กำหนดพิธีการ เครื่องใช้ไม้สอย และเครื่องประกอบต่างๆ ไว้อย่างงดงามและสอดคล้องกันอย่างมีเหตุ มีผลในขบวนพิธีส่งคาบ ซึ่ง จะเดินทางจากวัดหรือบ้านงานศพไปยังป่าช้านั้นประกอบด้วยสิ่งของต่างดังนี้

1. ตุงสามหาง อันเป็นธงสัญลักษณ์ของงานศพ มีรูปร่างคล้ายคลึงกับรูปกายมนุษย์และมี ชายตุงอยู่ 3 ชาย ความหมายของตุง 3 ชายนี้อาจหมายถึง ไตรวิภูมิ คือวงจรแห่งทุกข์ ความมิใช่

ตัวตน (อนิจจุตา ทุกขตา อนตฺตา) อันเป็นสามัญญลักษณะ ตูงสามทางนี้ตั้งปริศนาธรรม ทั้งเป็นอุทาหรณ์ให้ได้คิดไปหลายอย่าง ผู้ถือตูกสามทางนิยมให้ผู้มีความฉลาดหลักแหลม มีศีล มีธรรม

2. ถูงข้าวค่าน แสดงถึงความห่วงใยของผู้อยู่เบื้องหลังให้ผู้ตายได้มีเสบียงไปใช้ในปรโลก ถูงข้าวค่านส่วนมากจะบรรจุข้าวปลาอาหาร ผลไม้และหมากเมี่ยง อยู่ในลักษณะที่พร้อมจะ

3. ฟืนที่ติดไฟ เป็นฟืนส่องทาง และสำหรับใส่เชื้อไฟนำไปใช้ที่ป่าช้า

4. พระสงฆ์บนเสลี่ยง อ่านคำภีร์ซึ่งถือเป็นการจารึกธรรมอันสูงสุดทางศาสนา เรียกว่า พระอภิธัมมัตถสังคหะ หรือพระอภิธัม 7 คำภีร์บ้าง

5. บั้งสกุลจีวร

6. สามเณรวางจุศพ คนเมืองแจ่มนิยมบวชนาคเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่ผู้ที่มีพระคุณและจุศพไปสู่สุสาน การบวชนี้เรียกว่า "บวชจุ" ผู้บวชจะจุศพฝ่ายซึ่งเป็นฝ่ายดิบจำนวน 9 ห่วง ผูกโยงสลักกันไปแล้วนำไปโยงกับฝาโลงด้านปลายเท้า ฝ่าย 9 ห่วงนี้เปรียบถึงการเปล่งวาจาถึงพระพุทธเจ้า 3 ครั้ง พระธรรม 3 ครั้ง พระสงฆ์ 3 ครั้ง อันเป็นไตรสรณคมน์ ใช้เป็นเครื่องจุศพไปสู่ปรโลกซึ่งเป็นสุคติภูมิ บางท่านก็คิดว่าหมายถึง สายญาติ คือตนเองอยู่ตรงกลางและนับย้อนไปข้างหลัง 4 ช่วงอายุคนและนับลูกหลานที่จะอยู่ต่อไปภายหน้าอีก 4 ช่วงอายุคน

7. ปราสาทศพ แต่เดิมคนเมืองแจ่มก็จัดทำขึ้นจากคนในหมู่บ้าน โดยประกอบเป็นแท่นขึ้นมามีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเท่ากับโลงศพแล้วมีเสาสี่เสา จากนั้นก็หาผ้าทอสีขาวขนาดความยาวโดยรอบแท่นที่ทำขึ้นมามากแต่ในสวयงามแล้วนำไปตั้งติดบนยอดเสาทั้งสี่ ปราสาทนี้มีปัสดดอกไม้สดแขวนรอบๆปราสาทอันเป็นลักษณะการตกแต่งที่นิยมกันมาก่อน พ.ศ. 2500 ต่อมาภายหลังปราสาทจะตกแต่งด้วยกระดาษสาซึ่งเป็นวัสดุพื้นบ้านและลวดลายที่ใช้ประดับประดาเป็นลวดลายแบบบัวโบราณ

8. พิธี "ผัดตาสิน" หรือประทักษิณ นั้นนิยมทำกันตรงทางแพ่งแบบ "หญิงซ้ายชายขวา" นิยมให้ลูกหลานหรือผู้ที่ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำชูจากผู้ตายเดินเวียนศพ 3 รอบ อันถือเป็นการบูชาคุณงามความดี ถ้าผู้ตายเป็นชายลูกหลานจะเดินเวียนขวา

หลังจากนั้นก็นำศพไปยังป่าช้า และมีการประกอบพิธีแล้วก็จัดการเผา หลังจากนั้นก็จะกลับมาจัดเตรียมงานปอย เพื่ออุทิศบุญ กุศลให้แก่คนตายในวันต่อมา

ฮีตสิบสองเดือน

เดือนเกียง(ตุลาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การออกพรรษา ซึ่งกระทำกันทุกหมู่บ้าน และทุกวัด

เดือนยี่ (พฤศจิกายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การฟังธรรมเดือนยี่เป็ง ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ วันขึ้น 8 ค่ำจนถึงวันเดือนเพ็ญ 15 ค่ำ โดยจะเวียนกันไปตามหัววัดต่างๆ จนครบทุกวัด

เดือนสาม (ธันวาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การเผาหั่วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาท ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และมีคติความเชื่อในการให้ทาน และระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะจัดในวัดบุปผาราม วัดกู๋ วัดพร้าวหนุ่ม วัดห้วยริน

เดือนสี่ (มกราคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การการเผาหั่วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาตร ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และมีคติความเชื่อในการให้ทาน และระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะจัดในวัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธอัน วัดเจียง วัดพระบาท และวัดกองแขก ซึ่งแต่เดิมการทำบุญเผาหั่วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาตรจะทำในเดือนสี่ แต่ปัจจุบันพันธ์ข้าวได้รับการปรับปรุงให้มีอายุที่สั้นลง จึงทำให้หลายๆ วัดจัดงานนี้ในเดือนสามเป็ง

เดือนห้า (กุมภาพันธ์) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญห้าเป็ง โดยจัดขึ้นที่วัดเจียง ซึ่งเป็นงานบุญที่จัดทำขึ้นเพื่อระดมทุนในการบูรณะวัด แต่เดิมนั้นเป็นการระดมทุนหลังจากการกลั๊บกจากไร่ฝิ่น

เดือนหก (มีนาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญหกเป็ง ซึ่งเป็นงานบุญที่มีมาแต่โบราณ โดยจัดที่วัดหลวงช้างเคื่อง

เดือนเจ็ด (เมษายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญปีใหม่หลวง ซึ่งคนเมืองแจ่มถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่แต่เดิมของเมืองแจ่มเริ่มตั้งแต่วันที่ 13-16 โดยจะจัดกันทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน

เดือนแปด (พฤษภาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญแปดเป็งที่จัดขึ้นที่วัดกองกาน และเป็นประเพณีโบราณควบคู่มาับงานบุญหกเป็งวัดช้างเคื่อง (เดิมเมืองแจ่มมีงานบุญเพียงสองงานนี้เท่านั้น) นอกจากนี้ยังมีการทำบุญปีใหม่น้อยขึ้นในวันแรม 8 ค่ำ เพื่อเป็นการขอฝนให้ตกตามฤดูกาล

เดือนเก้า (มิถุนายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญเก้าเป็งที่วัดพระบาท

เดือนสิบ (กรกฎาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญเข้าพรรษา ซึ่งมีการจัดทุกวัด ทุกหมู่บ้าน

เดือนสิบเอ็ด (สิงหาคม) เดือนสิบเอ็ดคนเมืองแจ่มจะมีการประกอบประเพณี พิธีกรรมได้นอกจากการไปทำบุญในวันพระ

เดือนสิบสอง (กันยายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญตานก้วยสลาก แต่เดิมจะเริ่มวันสิบสองเป็งที่วัดหลวงช้างเค็กก่อนแล้วค่อยไหลออกไปยังวัดต่างๆ จนครบทุกวัด แต่ตอนหลังมีการปรับเปลี่ยนให้ม้งงานตานก้วยสลากขึ้นพร้อมกันในวันสิบสองเป็งทุกวัด

ตารางที่ 4.1 แสดงประเพณีสิบสองเดือน

เดือน		กิจกรรม	สถานที่
เกียง	ตุลาคม	ทำบุญออกพรรษา	ทุกวัด
ยี่	พฤศจิกายน	พิธีกรรมเดือนยี่	ทุกวัด
สาม	ธันวาคม	เผาหิ้วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาตร	วัดบุปผาราม วัดกู่ วัดพร้าวหนุ่ม วัดห้วยริน
สี่	มกราคม	เผาหิ้วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาตร	วัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธเอ็น วัดเจียง วัดพระบาท วัดกองแขก
ห้า	กุมภาพันธ์	ทำบุญห้าเป็ง	วัดเจียง
หก	มีนาคม	ทำบุญหกเป็ง	วัดช้างเค็ก
เจ็ด	เมษายน	ทำบุญปีใหม่เมืองหลวง	ทุกวัด ทุกชุมชน
แปด	พฤษภาคม	ทำบุญแปดเป็ง	วัดกองกาน
เก้า	มิถุนายน	ทำบุญเก้าเป็ง	วัดพระบาท
สิบ	กรกฎาคม	ทำบุญเข้าพรรษา	ทุกวัด ทุกชุมชน
สิบเอ็ด	สิงหาคม	ทำบุญวันพระ	ทุกวัด ทุกชุมชน
สิบสอง	กันยายน	ตานก้วยสลาก	ทุกวัด ทุกชุมชน

พิธีกรรมสำคัญของคนเมืองแจ่ม

1. การจุขวัญ
2. การปู่จา
3. การตัดเกิด
4. การส่งเคราะห์
5. การสูตรจะต๋าน้อย
6. การสูตรจะต๋าหลวง

4.1.4 ข้อมูลทางวิถีชีวิตที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางวิถีชีวิตที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ วิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและอาชีพที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในแม่แจ่ม ชาวไทยวนมีระบบศาสนาและความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนาและการนับถือผีซึ่งมีมาแต่เดิม ที่ส่งผลต่อการเกิดเป็นประเพณีและการดำเนินชีวิต โดยมีการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ คือชาวไทยวนส่วนใหญ่จะทำการเกษตรเหมือนคนไทยในสังคมเกษตรกรรมทั่วไป แต่นอกจากนั้นในอดีตยังเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะที่พิเศษกว่ากลุ่มอื่นๆ คือเป็นกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในการทำป่าไม้ การจับช้างป่า ฝึกช้างป่า เพื่อใช้ในการทำไม้ และ ยังมีนิสัยรักในการค้าขายระหว่างถิ่นต่างๆ ไปในเวลาเดียวกันด้วย ดังนั้นชาวไทจากระบุว่ามีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานใน ราชอาณาจักรไทยก็สืบเนื่องมาจากการค้าขายและการทำไม้ด้วยในเหตุผลหนึ่ง นอกเหนือจากการ เสาะหาแหล่งที่อยู่ที่ดีอุดมสมบูรณ์เพื่อการดำรงชีพ ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนแม่แจ่มส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพิงธรรมชาติ และมีความสัมพันธ์กับระบบเครือญาติ ส่วนการประกอบอาชีพนั้นยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและทอดผ้าหลังจากว่างเว้นจากการทำการเกษตร

4.1.5 ข้อมูลทางหัตถกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางหัตถกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ การทอดผ้าตีนจกในแม่แจ่มที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าได้แก่หัตถกรรมประเภทสิ่งทอ คือผ้าทอ ลายหน้าหมอน แต่เดิมนั้น การทอดผ้าเป็นจิตวิญญาณของหญิงชาวแม่แจ่ม เด็กผู้หญิงทุกคนจะถูกปลูกฝังให้ทอดผ้าเป็นตั้งแต่อายุน้อยๆ และเป็นการเรียนรู้ทั้งกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย กรรมวิธีการเตรียมด้าย จนถึงการทอดผ้า และการย้อมผ้า เริ่มจากผ้าและแบบง่ายๆ เรื่อยไปจนถึงขั้นสูง เป็นการทอดผ้าเพื่อใช้งาน แม้ปัจจุบันความเข้มข้นของวัฒนธรรมนี้จะลดลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงปรากฏให้เห็นทั่วไป หญิงชาวแม่แจ่มที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไปจะสามารถทอดผ้าใช้ได้ บางชุมชนเช่น บ้านทัพ บ้านไร่ เราแทบจะเห็นที่ทอดผ้าอยู่แทบทุกบ้าน มีการรวมกลุ่มทอดผ้ากัน ผ้าทอที่โดดเด่นมีชื่อเสียงมากของแม่แจ่มคือการทอดผ้าตีนจก เป็นการทอดที่ใช้การ “จกลาย” ที่ต้องใช้ความสามารถและเวลามากในการทอด และการทอดของแม่แจ่มยังมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนที่ใดในเมืองไทย เป็นการทอดว่าหน้าลายลง ใช้ชนเม่นหรือเหล็กแหลมควักเส้นฝ้ายผูกเงื่อนเก็บลายด้านบน ทำให้ประณีตเรียบร้อยมากเพราะช่างทอดมองจากด้านหลังลาย ปัจจุบันนอกจากลายตีนจกโบราณที่สืบทอดกันมาจำนวน 9 ลายแล้ว ยังมีการประดิษฐ์ลายใหม่ๆ เช่น ลายภูผิงค์ ที่พัฒนาโดยศูนย์ศิลปาชีพ และจากชื่อเสียงของผ้าตีนจกแม่แจ่ม ทำให้อำเภอแม่แจ่มริเริ่มจัดงานเทศกาลผ้าตีนจกแม่แจ่มประจำปีขึ้น เริ่มตั้งแต่พ.ศ.2537 ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวตลอดมา

นอกจากนี้ ปีนปักผมทองเหลืองของป้ออ้อยก่อนแก้ว อินตะก่อน ก็เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีส่วนสร้างชื่อเสียงให้แม่แจ่ม ที่มีสื่อและนักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ แวะเวียนเข้าไปหาอยู่ประจำ

4.1.6 ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ

4.1.6.1 พัฒนาการและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

กลุ่มชาวไทยเป็นชนชาติที่มีอายุธรรมเก่าแก่มาช้านานนับพันปี อาศัยอยู่ในเขตตอนเหนือของผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านานแล้ว

ในกลุ่มคนไทยในภาคเหนือตอนบน มีกลุ่มอนุวัฒนธรรมหลายกลุ่มเช่น ไตใหญ่ ไตลื้อ ไตจีนและกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดคือกลุ่มไตยวนหรือคนเมือง ในเอกสารวิชาการบางผลงานพูดถึงไตยวน ไตใหญ่ ไตลื้อจะกล่าวถึงไตสยามไปพร้อมๆ กัน เพราะมีความผูกพันกันในช่วงตั้งบ้านเมืองคือในช่วงสถาปนากรุงสุโขทัยในช่วงพญาเม็งรายแห่งโยนกเชียงแสนทรงสถาปนาเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นกลุ่มไตยวนจึงครอบคลุมกลุ่มคนไทยทางอนุวัฒนธรรมล้านนา ส่วนกลุ่มคนไตสยามก็คือกลุ่มคนไทยที่ร่วมวัฒนธรรมทางตอนกลางของประเทศไทย เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของกลุ่มล้านนา ซึ่งเป็นศูนย์กลางโยนกเชียงแสนนั้น มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนระดับเมืองมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 แล้ว (วิวัฒน์ เตมียพันธ์:2535, 4) แต่ได้รับสถาปนาเป็นอาณาจักรโดยพญาเม็งรายแห่งเชียงแสนในพุทธศตวรรษที่ 19

จากประวัติศาสตร์ของล้านนานั้น เชียงใหม่ได้เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ. 2347 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการรวบรวมพลเมืองเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ เป็นยุคที่เรียกว่า "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" เชียงใหม่จึงได้มีการตั้งถิ่นฐานตามพื้นที่ต่างๆตามลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกและการอยู่อาศัย ที่มีความเชื่อมโยงกัน และได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณแขวงจอมทอง (แม่แจ่มปัจจุบัน) ที่เป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ การตั้งถิ่นฐานในสมัยนั้นการเลือกตำแหน่ง ที่ตั้งของชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์โดยรอบของพื้นที่ชุมชนและตามระบบคติความเชื่อของชุมชนนั้นๆ

ชุมชนในอำเภอแม่แจ่ม มีการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของชุมชนที่เชื่อมโยงกับตัวเมืองและชุมชนโดยรอบ ความเชื่อมโยงตัวเมืองแม่แจ่มนั้น มีความเชื่อมโยงในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการใช้สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ส่วนความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับชุมชนโดยรอบนั้น มีความเชื่อมโยงโดยที่มีการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ(น้ำจากแม่น้ำแม่แจ่ม)ที่ใช้ในการเกษตรกรรมร่วมกัน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนและชุมชนโดยรอบนั้นจะเป็นการตั้งถิ่นฐานที่เกาะไปตามถนนสายหลัก และมีพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบชุมชนแต่ละชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของชุมชนในข้างต้นนั้น ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ผู้รู้และผู้นำชุมชนในชุมชน สามารถทำให้ทราบถึงความเชื่อมโยงของ

จังหวัดเชียงใหม่กับอำเภอแม่แจ่ม และเป็นช่วงที่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐาน พบว่าชุมชนมีวิวัฒนาการแบ่งได้ 6 ชั้น คือ (สันติพงษ์ ช้างเผือกและคณะ: 2546,13)

ชั้นที่ 1 จาก....เมืองแจ่มสู่อำเภอแม่แจ่ม (พ.ศ.2440-พ.ศ.2460)

ชั้นที่ 2 ยุคกันข้าว (พ.ศ.2460-พ.ศ.2489)

ชั้นที่ 3 ยุคฝิ่นเสรี (พ.ศ.2490-2500)

ชั้นที่ 4 ยุคหลังถนนปลาทุเข้าถึง (พ.ศ.2506-2524)

ชั้นที่ 5 ยุคการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม (พ.ศ.2524-2535)

ชั้นที่ 6 “แม่แจ่ม” เมืองในอ้อมกอดภูเขา...ของใคร? (พ.ศ.2535-ปัจจุบัน)

ชั้นที่ 1 จาก....เมืองแจ่มสู่อำเภอแม่แจ่ม (พ.ศ.2440-พ.ศ.2460)

ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 บริเวณที่ตอนตอนล่างของหุบเขาแม่แจ่ม ซึ่งมีลำน้ำแม่แรกไหลผ่านจากเทือกดอยหลวง(ดอยอินทนนท์) ฟากตะวันออกของหุบเขาลงมาบรรจบกับลำน้ำแม่แจ่มจะมีกลุ่มบ้านหย่อมเล็ก ๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่ตลอดสองฟากฝั่ง คนทั้งสองหย่อมบ้านนั้นนับถือผีเจ้าบ้านหอเดียวกัน

ช่วงเวลานี้เมืองแจ่มอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านความสัมพันธ์กับอำนาจการปกครองจากอำนาจผู้นำท้องถิ่นเดิมมาเป็นอำนาจสยาม ที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง

แม้ว่าในเขตเมืองแจ่มจะเป็นเส้นทางการค้าที่เชื่อมโยงกับฟากตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน และเชียงใหม่ มีผู้คนบางส่วนในชุมชนเคยทำการค้าขายวัวต่างในอาณาบริเวณแถวนี้อยู่แล้ว แต่ฐานการผลิตของชาวบ้านทั้งหมดนั้นยังคงอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพเป็นหลัก ระบบการผลิตส่วนใหญ่มีรูปแบบในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันมากกว่าการใช้ของคนใดคนหนึ่ง ในลักษณะของความเป็นเจ้าของ โดยอาศัยการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอุดมการณ์หลัก คือ ฝึ และพุทธศาสนาเป็นตัวผลักดันให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ระบบการปกครองในยุคพญาเจ้าเมือง อำนาจพญาหรือผู้นำท้องถิ่นเข้ามาสัมพันธ์กับทรัพยากรของชาวบ้านในขอบเขตที่แคบมาก และมีเงื่อนไขเวลาที่สั้น คือ ก่อนการส่งส่วยให้กับอำนาจเชียงใหม่ มีการกำหนดชนิดของป่า และกำหนดพื้นที่หวงห้ามพิเศษในวังปลาที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเพื่อนำสิ่งเหล่านั้นไปบรรณาการเท่านั้น เมื่อสยามเข้ามาควบคุมเมืองแจ่มมีการเปลี่ยนวิธีการเก็บส่วนเกินจากการผลิตใหม่ จากข้าว ของป่า เป็นเงินค่าหัวที่กำหนดให้ชายอายุเกณฑ์คือ 18-60 ปี จ่ายจำนวน 4 บาท รวมถึงเกณฑ์แรงงานอยู่เป็นระยะๆ การดิ้นรนของผู้ชายเพื่อหาเงินตราจึงมีมากขึ้น ขณะที่ความสัมพันธ์กับอำนาจสยามในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง

กลับมีการปะทะขั้นรุนแรงถึงขั้นฆ่าเจ้าหน้าที่ทั้ง จากนั้นค่อยๆ คลี่คลายลง กระทั่งสยามเข้ามาควบคุมพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ

ขั้นที่ 2 ยุคกันข้าว (พ.ศ.2460-พ.ศ.2489)

ช่วงเวลานี้ ทั้งอำนาจสยาม ได้เข้ามาเกี่ยวพันกับเมืองแจ่มมากขึ้นกว่ายุคก่อน แม้ว่า การหาประโยชน์จากป่าของรัฐด้วยการเปิดให้บริษัทฝรั่งมาสัมปทานป่าไม้จะมีผลกระทบไม่มากนักต่อพื้นที่การผลิต ทั้งพื้นที่เพาะปลูกข้าว ข้าวไร่ จับปลา และหาของป่า แต่ก็ชัดเจนว่าเป็นการ แทรกแซงและกีดกันสิทธิของชาวบ้านในการเข้าถึงทรัพยากร และบางกรณีก็ไปล่วงละเมิดต่อจารีต ในการจัดการของหน้าหมู่บ้านประเภทของชุมชนในระดับเมืองแจ่ม เช่น กรณีการบุกเข้าไปตัดไม้ และเบิกที่นาในป่าดงหลวง เป็นต้น

นอกจากการส่งข้าวไปให้ปางไม้ที่เกิดขึ้นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจยังชีพ และความสัมพันธ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชนโดยเฉพาะระบบการผลิตและ บริโภค"ข้าว" จนทำให้เมืองแจ่มเข้าสู่ภาวะวิกฤตข้าวรุนแรงที่สุดตั้งแต่ชาวบ้านเผชิญหน้ามา

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังสามารถอิงอาศัยของหน้าหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่รายรอบชุมชนในการ ดำรงชีวิตได้ เช่น ใช้พื้นที่ป่าสำหรับทำไร่ข้าวหมุนเวียน จับปลา หาผัก หน่อไม้ไปแลกข้าว ขายแลก ข้าว หรือหาของป่าไปขายให้ร้านค้า เป็นต้น

ส่วนนโยบายผลักดันให้ที่ดินเป็นสิทธิเอกชน ด้วยการออกใบจอง เพื่อมุ่งหวังจะเก็บภาษี จากที่นาให้ได้มากและทั่วถึงขึ้นนั้น ส่งผลให้เจ้าของที่นาเสียนาจากกระบวนการกู้ข้าวได้รับนาคืน แต่กลายเป็นแรงผลักดันและข้ออ้างให้กลุ่มอำนาจในชุมชนใช้เป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของป่าดงหลวง ซึ่งเป็นของหน้าหมู่บ้านที่มีศักดิ์สิทธิ์ที่สุดแห่งหนึ่งของ เมืองแจ่ม

ขั้นที่ 3 ยุคฝิ่นเสรี (พ.ศ.2490-2500)

สงครามมหาเอเชียบูรพาผ่านพ้นไป พร้อมกับการสิ้นสุดยุคสัมปทานป่าไม้ของฝรั่งในเขต ป่าแม่แจ่ม และกิจการส่งข้าวให้ปางไม้ คนในแต่ละบ้านเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงจากการ ขยายตัวของประชากร และมีคนจากภายนอกหุบเขาอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นโดยเฉพาะใน ราวกลางปี 2490 เมื่อการผลิตฝิ่นเป็นที่แพร่หลาย

ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนทิศทางการของน้ำแม่แจ่ม และน้ำทวมใหญ่ในระยะนี้ส่งผลกระทบต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ช่วงก่อนที่ฝิ่นจะเข้ามานั้นในเมืองแจ่ม ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชน ค่อนข้างจะเห็นเด่นชัด คนรวยจำนวนหนึ่งในบ้าน ยังให้กู้ข้าวคืดดอกยามขาดแคลน และสะสมทุน แปรเปลี่ยนทุนให้เป็นที่นา ทรัพยากรดิน มีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน เช่น นาแดงได้

มากกว่า

การเปลี่ยนแปลงใหญ่ๆของระบบเศรษฐกิจของเมืองแจ่มเกิดจากกระบวนการผืนเริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นในชุมชน ตั้งแต่ก่อนกลางช่วง ปี 2490 ผลของพืชตัวนี้ทำให้มีการขยายตัวระบบเงินตรา การจ้างงาน และการเข้ามาของคนภายนอก

ในยุคนี้รัฐคงขยายอำนาจเข้ามาจัดการทรัพยากรมากขึ้น ด้วยการออกกฎหมายที่ดินเพื่อผลักดันให้สิทธิในที่ดินอยู่ในรูปของกิจกรรมสิทธิเอกชนมากขึ้น และอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรป่าเป็นของรัฐ ด้วยการกลับมาให้สัมปทานป่าในแม่แจ่มอีกครั้ง แม้ว่าผลในทางปฏิบัติที่กระทบต่อชุมชนเมืองแจ่มก่อนที่ถนนจะเกิดขึ้น แต่ก็เหมือนปูทางไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐมากขึ้นต่อไป

ขั้นที่ 4 ยุคหลังถนนปลาทุเข้าถึง (พ.ศ.2506-2524)

ด้วยกำลังแรงงานของคนทุกคน ทุกบ้าน ทุกชาติพันธุ์ ที่ถูกทางการเกณฑ์เป็นหมวดๆ มีค่าตอบแทนแบบจ้างรายวัน และแจกเนื้อหมู ปลาทุ ดีบ้างเน่าบ้าง เป็นกับข้าวทุกมื้อ ถนนสายแยกจากฮอด-แม่สะเรียงเข้าตัวอำเภอแม่แจ่ม ระยะทาง 45 กิโลเมตร หรือที่ชาวบ้านพากันขนานนามให้ว่า “ถนนปลาทุ” ก็แล้วเสร็จอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ.2506 ทางสร้างเสร็จมีเพียงรถของนายอำเภอเจริญ อาสนสุวรรณ กับรถพ่อค้าอีก 1-2 คันเท่านั้นที่วิ่งเข้า-ออกอยู่บ้างนานๆ ครั้ง

ถนนรองสายนี้ คือ ส่วนย่อยเล็กๆ ของโครงข่ายถนนในเขตจังหวัดเชียงใหม่สายใต้ และเป็นขั้นตอนหนึ่งในการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) อันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน และทรัพยากรในหุบเขาแม่แจ่มมากมาย

ขั้นที่ 5 ยุคการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม (พ.ศ.2524-2535)

ช่วงเวลานี้แม่แจ่มได้กลายเป็นพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่รัฐและองค์กรระหว่างประเทศทุ่มงบประมาณลงมาในพื้นที่ เพื่อผลักดันให้ชาวบ้านก้าวไปสู่ภาวะ “การพัฒนา” ทางเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตามแนวทางการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า

หลังจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่มเข้ามาส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขาย ใช้ปุ๋ย ยาเคมี และสร้างเงื่อนไขเรื่องสิทธิแบบเอกชน แบบของใครของมัน “พื้นที่ไร่” จึงกลายเป็นสิ่งที่ต้องครอบครองเป็น “เจ้าของ” แน่หน่อนว่าการใช้แต่เดิมต้องมีข้อทับกันของครอบครัวหรือสายตระกูลของผู้ใช้ เมื่อเปลี่ยนไปสู่การครอบครองเป็นเจ้าของ นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ที่ต้องใช้อำนาจของกลุ่มผู้นำทางการเข้ามาช่วยตัดสินให้แบ่งครึ่งกันอยู่เสมอ

ดังนั้น ภายใต้บริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจของโครงการลุ่มน้ำแม่แจ่ม พื้นที่ป่าหน้าหมู่บ้าน

เคยเป็นของชุมชนแม่แจ่ม มีวิถีคิดเรื่อง สิทธิการใช้ จึงมีการหัดตัวลงอย่างรวดเร็ว และมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีคิด และความสัมพันธ์กับชาวบ้านที่มีต่อพื้นที่ป่าให้เป็นลักษณะ “ความเป็นเจ้าของ” (ของใครของมัน) เพื่อจะสามารถทำการผลิตพืชเชิงเดี่ยวในระบบตลาดได้อย่างเต็มที่

การเปลี่ยนวิถีคิดและความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่มีต่อพื้นที่ป่าในลักษณะ “ความเป็นเจ้าของ” รวมถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการแรงงาน เทคโนโลยี

อย่างไรก็ตาม ชุมชนเริ่มมีการผลิตสร้างของหน้าหมู่บ้านใหม่ ๆ ขึ้นบนเงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอำนาจภายนอก หรือภายในชุมชนเอง เห็นได้ชัดจากการยอมรับการจัดการป่าแบบเป็นทางการ ในรูปแบบ “ป่าชุมชน” และความพยายามเชื่อมประสานกับภายนอกชุมชนรอบๆ หมู่เขาแม่แจ่มเพื่อหยุดยั้งการแย่งชิงทรัพยากร

ขั้นที่ 6 “แม่แจ่ม” เมืองในอ้อมกอดภูเขา...ของใคร? (พ.ศ.2535-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงของช่วงระยะเวลา 10 กว่าปี ในระยะแรกพื้นที่หน้าหมู่บ้านเริ่มมีการขยายขยายออกไปเป็นลุ่มน้ำแม่แจ่ม ทั้งลุ่มน้ำ โดยเกิดจากเงื่อนไขความขัดแย้งกับรัฐในกรณีคัดค้านป่าสนวัดจันทร์ มีความพยายามในการรวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรท้องถิ่น และต่อเชื่อมเข้ากับกระแสเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมและประชาธิปไตยภายนอก

จากนั้นในช่วงระยะหลังๆ การพัฒนาการท่องเที่ยวและการใช้พื้นที่ยางหลวงเป็นภาพตัวแทนความเป็นแม่แจ่ม ล้านนา และมีปฏิบัติการทางวัฒนธรรมร่วมกับคนภายนอกทั้งในสถานที่จริง และเคลื่อนย้ายไปถึงเชียงใหม่ กรุงเทพฯ และที่อื่นๆ เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการสร้างภาพให้แม่แจ่มเป็นดินแดนโรแมนติก และเสริมสร้างให้เกิดผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นชนชั้นกลางจากภายนอกมา กำหนดนิยามความหมาย ความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมแม่แจ่ม ซึ่งบางครั้งหลุดลอยไปจากการรับรู้ของชาวบ้านและคนในท้องถิ่น จนนำไปสู่การลุกขึ้นมาตอบโต้ผ่านเวทีในระดับท้องถิ่นเอง และใช้เวทีที่เปิดขึ้นของงานวิจัยจากภายนอก รวมถึงงานวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนแม่แจ่มเป็นพื้นที่ในการแสดงเจตนารมณ์ ปรึบความหมาย และเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ของตนเองมากขึ้น

ลักษณะทางกายภาพ : การเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานนั้นพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยหลัก เป็นที่ราบลุ่มกว้างสลับเนินดิน ล้อมรอบด้วยทุ่งนาของชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่มากแต่ผู้อาศัยมีน้อย ลักษณะดังกล่าวทำให้บ้านแต่ละหลังตั้งอยู่ค่อนข้างห่างกัน นอกจากปลูกสร้างบ้านแล้วยังมีพื้นที่ว่างภายในบ้าน ชาวบ้านยังได้ใช้พื้นที่ส่วนนั้นเป็นที่สำหรับทำประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านตามความชอบและเหมาะสมของสถานที่ เช่น การปลูกไม้ผล ปลูกพืชไร่ ปลูกกล้วย มะม่วง มะขาม พืชผักสวนครัว ขณะเดียวกันก็มีแม่น้ำแม่แจ่มที่ไหลผ่าน

พื้นที่ชุมชนหลาย ๆ ชุมชนในแม่แจ่ม จึงไม่ขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร โครงสร้างทางกายภาพเมื่อเริ่มตั้งหมู่บ้านประกอบไปด้วย(ผู้วิจัย:2551)

1. ใจบ้าน : ศูนย์รวมของชุมชน

ใจบ้านคือสถานที่ศูนย์รวมของชุมชนจัดเป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านซึ่งใช้เป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไต ใจบ้านถือได้เป็นสถานที่เคารพสักการะแห่งหนึ่งของชุมชนบางที่ก็เรียกว่า มังคละเจ้าบ้าน คือมงคลของบ้านหรือชุมชน หรืออีกความหมายหนึ่งใจบ้านคือ จุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน สร้างเป็นหอใจบ้านขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ว่า ชุมชนได้เลือกที่ตั้งทำเลแห่งนี้สำหรับลงหลักปักฐาน ในหมู่ชาวไตดั้งเดิมทุกชุมชนหรือ หมู่บ้านจะต้องมีใจบ้าน ชาวบ้านใช้เป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมเช่น วันปีใหม่เมือง เป็นต้น มีการจัดพิธีกรรมส่งเคราะห์บ้านในวันปีใหม่เมืองทุกปี ความเชื่อเรื่องใจบ้านของชาวไตวยงยังคงหลงเหลืออยู่ การที่ชุมชนมีประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนาของตนเองซึ่งสืบทอดมานานแล้ว และด้วยความรักความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

2. วัด มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและการให้ความสำคัญในพระพุทธศาสนาของคนในชุมชน ที่จะต้องมีสถานที่ประกอบกิจของสงฆ์ ในการที่มีสถานที่สำหรับชาวบ้านได้ปฏิบัติธรรมและประกอบพิธีทางศาสนาและประเพณีตลอดปีและความเชื่อในพุทธศาสนาในการที่ให้ลูกหลานที่เป็นผู้ชายนั้นใช้เป็นสถานที่บวชเรียนศึกษาหาความรู้

3. ป่าช้า ตั้งอยู่บริเวณทางทิศใต้ของหมู่บ้าน และอยู่ห่างบ้าน ในทิศตามคติความเชื่อถือเป็นทิศของความตายและความเสื่อม

4. กลุ่มบ้าน จะมีการตั้งรวมกันบริเวณใจบ้านเป็นศูนย์กลาง แต่ละบ้านจะเลือกทำเลสร้างบ้านและที่ทำมาหากินกันตามสะดวกแล้วแต่ความขยันในการทำมาหากินและบ้านของผู้นำชุมชนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของหมู่บ้านจะต้องอยู่ใกล้กับหัวบ้านและใจบ้าน และยังมีแนวต้นไม้และสวนกันระหว่างบ้านกับที่นาด้วย

บ้านแต่ละหลังจะตั้งอยู่ริมถนนเพื่อความสะดวกในการเดินทางเข้า ออกและมีลานบ้าน (ข่วง) ใช้เป็นสถานที่พักผ่อน นั่งเสวนา หรือ เล่นของเด็กๆ ซ้อมศิลปะพื้นบ้าน ทอผ้า พื้นที่พักผ่อน การบอกข่าว เตรียมงานสำหรับบ้าน เช่น บวช ศพ จัดเลี้ยง ฯลฯ และจะมีสวนครัวด้านหลังบ้าน ถัดจากนั้นก็จะเป็นสวนและที่นาตามลำดับ ขนาดการถือครองที่ดินขึ้นอยู่กับความสามารถในการดูแลพื้นที่ของแต่ละครัวเรือน ตัวบ้านจะสร้างเอาแนวยาวขวางตะวันเพื่อรับแสงแดดอย่างเต็มที่และหลีกเลี่ยงลมหนาว ลักษณะของบ้านแต่ละหลังจะเป็นเรือนไม้จริงแล้วแต่ฐานะของแต่ละครัวเรือน ซึ่งมีลักษณะของใต้ถุนโล่งไว้เก็บของ อุปกรณ์เกษตร เลี้ยงสัตว์ พักผ่อน

หรือทำงาน บนบ้านใช้อยู่อาศัยแยกพื้นที่เป็นชนหน้าบ้าน (เต็น) ครัว และห้องนอน หลังคาจั่วทรงสูงเพื่อใช้ระบายอากาศ ทั้งชายคาชายคาปีกนกคลุมทางขึ้น แต่ละบ้านจะมีหลองข้าวแยกจากตัวเรือน เพื่อใช้ในการเก็บข้าวไว้กินทั้งปี และเก็บไว้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการปลูกในปีต่อไป มีบ่อน้ำในการใช้ดื่มกิน อาบน้ำและการเกษตรของสวนครัว มีตอมน้ำ (ที่อาบน้ำ) ห้องน้ำอยู่ด้านหลังบ้าน และที่สำคัญคือเจ้าดีประจำบ้านที่ช่วยปกป้องรักษาบ้าน ส่วนรั้วไม้มักจะเป็นรั้วไม้ระแนงหรือไม้ไผ่ มีทั้งรั้วตาแสง รั้วสลาบ บางบ้านจะใช้แนวต้นไม้ในการทำรั้วบ้าน

5. ถนนในหมู่บ้านจะเป็นทางดินและมีเส้นทางเพียง 1 เส้นทางที่ใช้ในการเดินเท้ากับทางเดินเกวียน ซึ่งจะเป็นถนนสายหลักที่มีการเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น และเชื่อมกับทางที่จะเข้าตัวเชียงใหม่

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน จากการศึกษาข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่และที่ตั้งชุมชนนั้น เป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์และความต่อเนื่องทางด้านประวัติศาสตร์ระหว่างเชียงใหม่กับแม่แจ่ม และรวมถึงข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ภาพถ่ายทาง แผนที่ และการสำรวจภาคสนาม จึงสามารถที่จะนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่และการประกอบกิจกรรมของชุมชนต่างๆ ในแม่แจ่มต่อไป

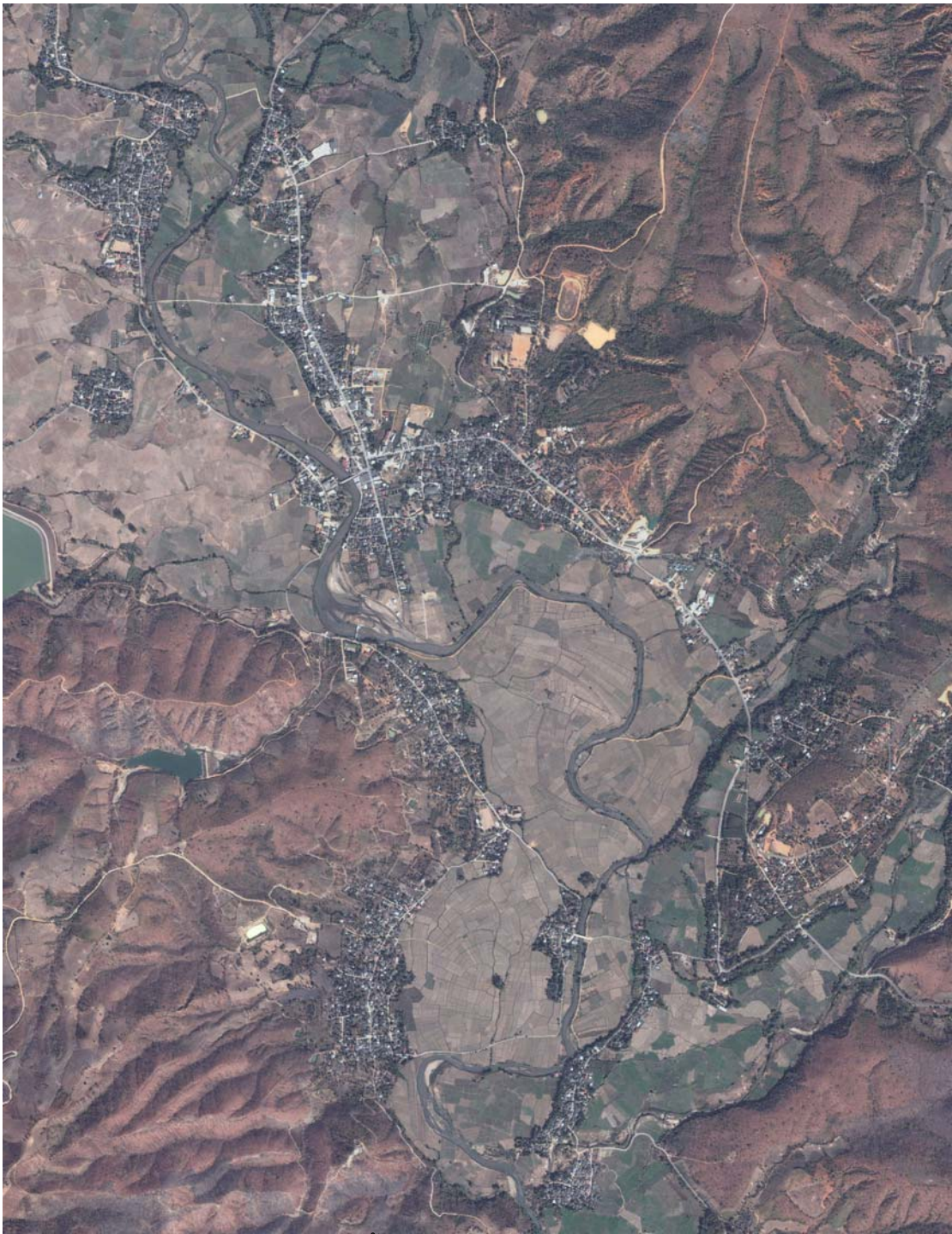
แต่เดิมลักษณะการวางผังของชุมชนถูกตัดแบ่งด้วยเส้นทางเกวียนและทางเดินเท้า ที่ว่างในหมู่บ้าน (ช่วง) เชื่อมถึงกันหมด ด้วยการแบ่งเขตพื้นที่ส่วนบุคคลด้วยต้นไม้หรือการกั้นด้วยรั้วไม้ไผ่อย่างง่าย (รั้วตาแสง) กลางหมู่บ้านจะเป็นที่ตั้งเสาเ้าบ้านหรือหอเส้าบ้าน ที่ว่างโดยรอบหมู่บ้านจะเป็นทุ่งนา สถานที่ประกอบกิจกรรมทางด้านศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ทำให้วัดและหมู่บ้านเชื่อมโยงกับผังวัดโดยที่วัดจะไม่สร้างทับลงในพื้นที่ความเชื่อแบบเดิม (เส้าบ้าน) ทำให้วัดถูกเลือกที่ตั้งบนพื้นที่เกาะกลางทุ่งนา

ภาพที่ 4.3 แสดงความเชื่อมโยงของผังหมู่บ้านกับผังวัด

ที่มา : ชวลิต สัยเจริญ ,พ.ศ. 2542

จากการสำรวจชุมชนประกอบกับการใช้ภาพถ่ายทางอากาศพบว่าในภาพรวมของชุมชนมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นแบบเกาะไปตามถนนสายหลัก และสายรอง โดยมีแนวรั้วเป็นตัวแบ่งพื้นที่การสัญจรกับพื้นที่บ้าน บริเวณหน้าบ้านก็จะมีช่วงบ้านที่ใช้ในการทำกิจกรรมของครอบครัวหรือเครือญาติมาเป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างตัวเรือนกับทางสัญจร และถัดจากตัวเรือนจึงเป็นส่วนหลังบ้านที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชผักที่ใช้ในการประกอบอาหารหรือปลูกไม้ผลต่างๆ แล้วจึงจะเป็นที่นาที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวเป็นหลักที่ใช้การบริโภคในชีวิตประจำวัน สาเหตุของการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศเป็นตัวบังคับ การตั้งชุมชนอยู่บนที่ราบจึงใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันก็มีลำน้ำแม่น้ำแม่แจ่ม ไหลผ่านมาในพื้นที่ ถือเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงพื้นที่ทำกินบริเวณดังกล่าว นอกจากนี้การสร้างบ้านอยู่รวมกันเป็นกลุ่มอยู่กันแบบเครือญาติ เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ภาพที่ 4.4 ภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่ในชุมชนในแม่แจ่ม

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร ,พ.ศ. 2548

องค์ประกอบของผังบ้านที่ตัดตามขวางนั้นจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรือนกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ตั้งแต่ถนนกับแนวรั้วต้นไม้ พื้นที่ช่วงหน้าบ้านที่เชื่อมระหว่างตัวเรือนและหลองข้าว(ยุ้งข้าว)ที่มีชีวิต ก็คือหลองข้าวที่ยังมีการเก็บข้าวหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อนำมาใช้

ในการบริโภคและจะเก็บอีกส่วนหนึ่งไว้ในการปลูกปีต่อไป ในส่วนที่ถัดจากตัวเรือนก็จะเป็นสวนหลังบ้านที่เชื่อมกับที่นา โดยในที่นาก็จะมีห้างหรือเถียงนาที่ใช้ในการหลบแดด หลบฝนเวลาที่ทำ การเกษตรในที่นา ถือว่าเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญขององค์ประกอบผัง โดยรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมของเถียงนานั้นโดยมากจะยกพื้นขึ้นมาเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์เลื้อยคลาน

ภาพที่ 4.5 ภาพตัดขวางแสดงความเชื่อมโยงของพื้นที่ในชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย , พ.ศ. 2551

เมื่อมองรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในประเด็นที่เกี่ยวกับคติความเชื่อในเรื่องการวางผังชุมชน ประกอบการสัมภาษณ์คนในชุมชน จะพบความน่าสนใจของการตั้งถิ่นฐานคือ ชุมชนจะแบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน หลักๆ คือ หัวบ้าน กลางบ้าน และหางบ้าน (นายประเสริฐ บันศิริ, นายอินคำ นิปุณณะ, นายปรีชา นะเพิ่ม, นางผอวยทอง สมวธา,นางคำป้อ กุลนันท์, นายทอง ทานา.นางบัวผัน หลีกคำ,พิมล อาจใจ,มกราคม, 2552) เป็นการปฏิบัติตามคติความเชื่อเรื่องทิศกับการตั้งเมืองที่ ประสานกับความเชื่อทางนิเวศวิทยา ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อและวิถีชีวิต โดยการใช้ พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกิจกรรมทางด้านศาสนาและคติความเชื่อของชุมชน มี รายละเอียดว่าการตั้งถิ่นฐาน

หัวบ้าน จัดเป็นจุดศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่สุดและต้องอยู่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้านคน เพราะถือว่าทิศเหนือเป็นทิศมงคลที่ให้ความเจริญงอกงามและผลกำไรนอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้ง ของต้นสะหลี (ต้นโพธิ์) ซึ่งเป็นที่ตั้งของ "หอเจ้าบ้าน" ดังนั้นบริเวณหัวบ้านจึงเป็นที่ตั้งของสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์หรือสถานที่สำคัญๆของชุมชน ได้แก่ วัด

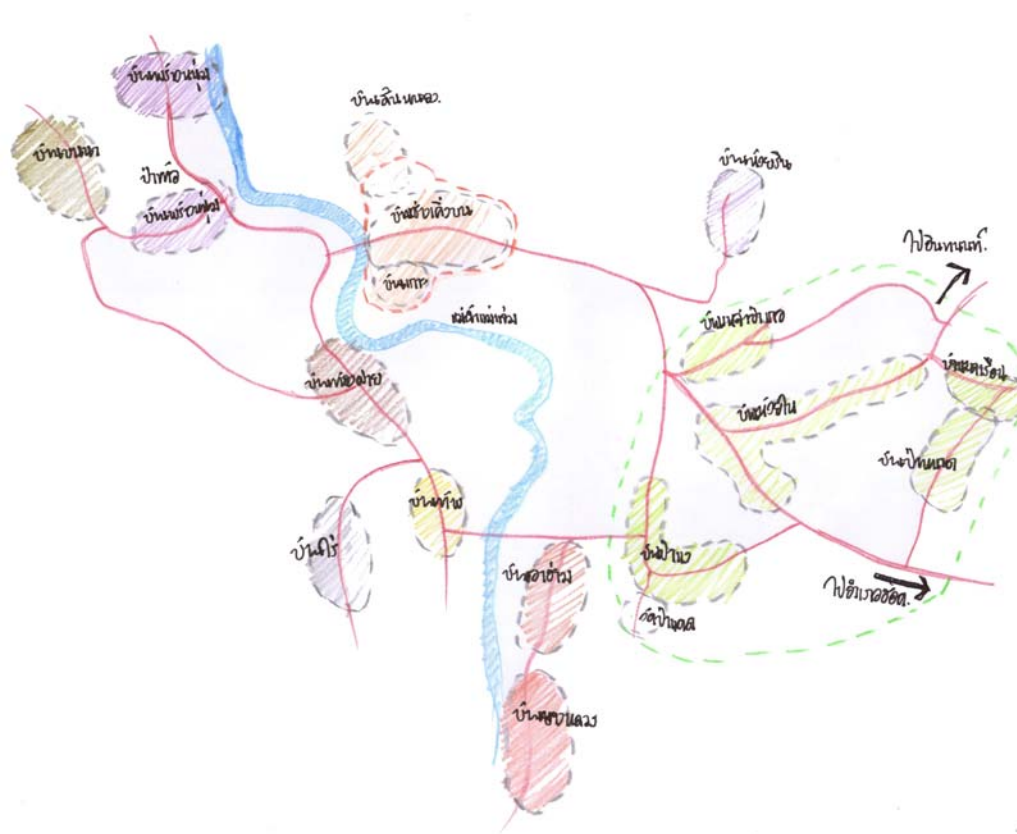
กลางบ้าน เป็นจุดกึ่งกลางของพื้นที่ทั้งหมด จึงเหมาะที่จะตั้งชุมชนอยู่ตรงกลาง ทั้งนี้เพื่อ ความสะดวกในการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมต่างๆ บริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งของ "เสาไ้บ้าน" และ"ช่วง" เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าได้เลือกบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน ก่อนที่จะมีการรวบรวมผู้คนเข้ามา ตั้งถิ่นฐานรอบๆพื้นที่ จึงถือเป็นศูนย์กลางสำคัญของหมู่บ้าน

หางบ้าน ตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้านด้านทิศใต้ บริเวณนี้จะเป็นที่ตั้งของบ้านเรือนและทางไป ป่าช้า ทั้งนี้เพราะคนล้านนาเชื่อว่าทิศใต้เป็นทิศของความตายและความเสื่อม

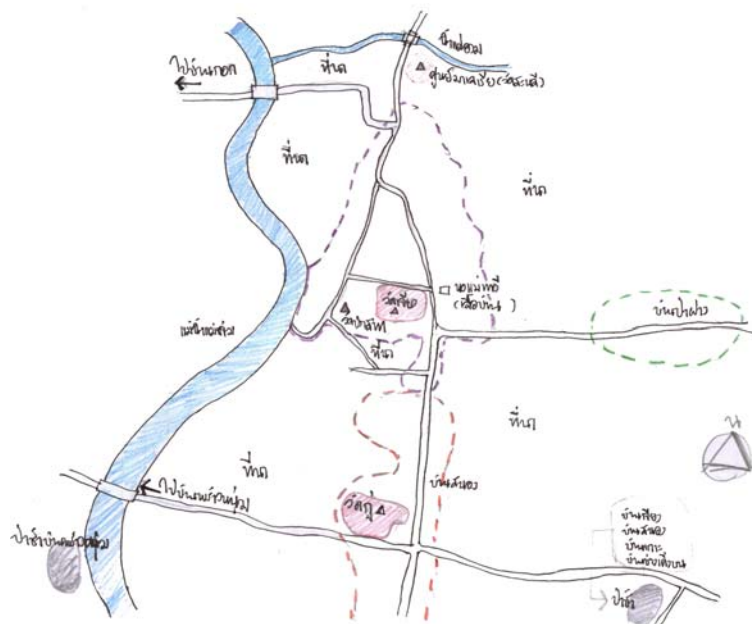
ตารางที่ 4.2 แสดงอิทธิพลความเชื่อที่มีต่อโครงสร้างทางกายภาพของชุมชน

ส่วนของหมู่บ้าน	ความเชื่อ	สถานที่ตั้ง
หัวบ้าน (ทิศเหนือ)	ถือเป็นจุดที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญที่สุด และทิศเหนือถือเป็นทิศมงคลที่ทำให้ความเจริญงอกงามและพละกำลัง	วัด หอเจ้าบ้าน หรือสถานที่สำคัญอื่นๆ
กลางบ้าน	จุดกึ่งกลางของพื้นที่ ใช้เป็นศูนย์รวมของพื้นที่	เสาเ้าบ้าน ,ขวง และกลุ่มบ้านของชาวบ้าน
หางบ้าน (ทิศใต้)	ทิศใต้ถือเป็นทิศของความตายและความเสื่อม	ทางไปป่าช้า หรือกลุ่มบ้านของชาวบ้าน

การเชื่อมโยงของชุมชนหลายๆ ชุมชนนั้นจะเชื่อมโยงกันโดยการสัญจรเป็นหลัก ที่สื่อออกมาทางกายภาพได้ชัดที่สุด ในส่วนของการเชื่อมโยงทางคติความเชื่อนั้นก็มีองค์ประกอบของชุมชนที่คล้ายๆ กัน ทั้งลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต รูปแบบทางสถาปัตยกรรมต่างๆ ของชุมชน

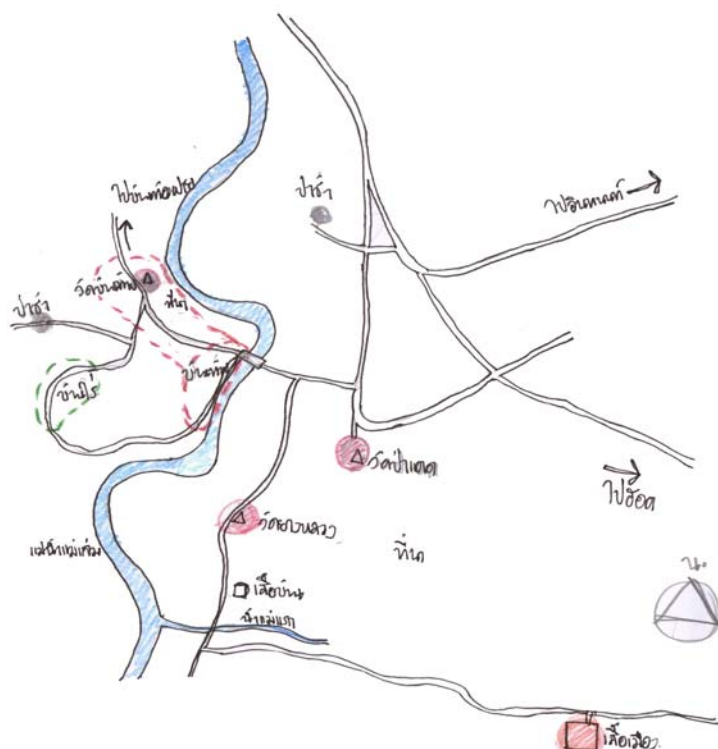

ภาพที่ 4.6 แสดงความเชื่อมโยงโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ในชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย , พ.ศ. 2551

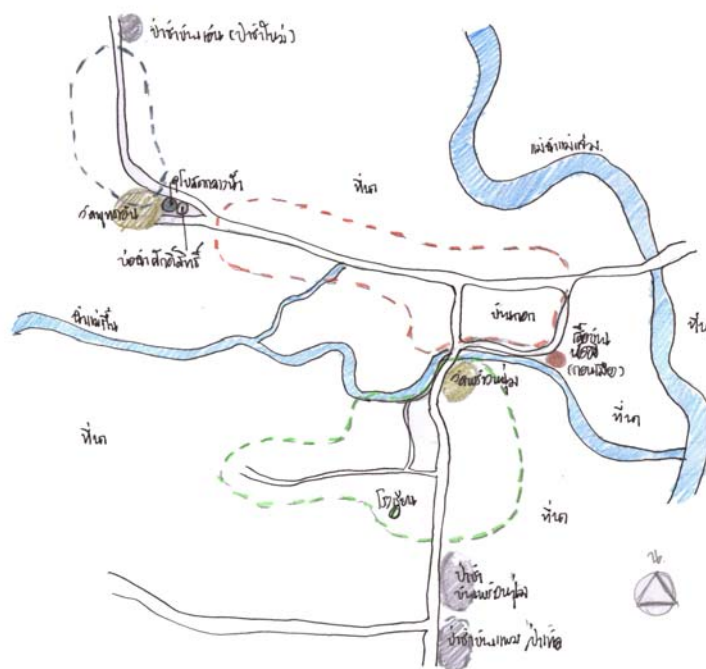
ภาพที่ 4.7 แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนบ้านเจียง
บ้านป่าฝาง

ที่มา : ผู้วิจัย, พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.10 แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนบ้านทองฝ้าย
บ้านทับ บ้านไร่ และบ้านยางหลวง

ที่มา : ผู้วิจัย , พ.ศ. 2551

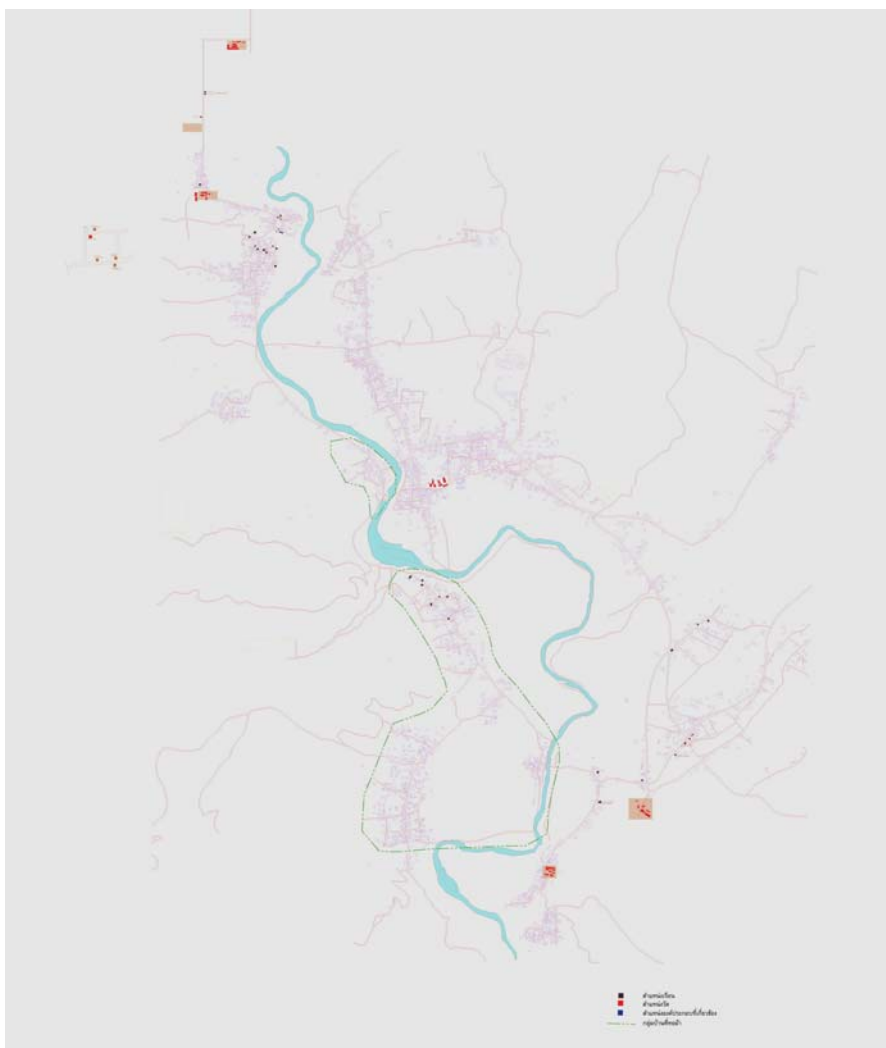
ภาพที่ 4.11 แสดงโครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนพริ้วหนุ่ม

ที่มา : ผู้วิจัย, พ.ศ. 2551

4.1.6.2 ข้อมูลวัฒนธรรมแม่แจ่มด้านสถาปัตยกรรม ประเภทอาคาร เรือน

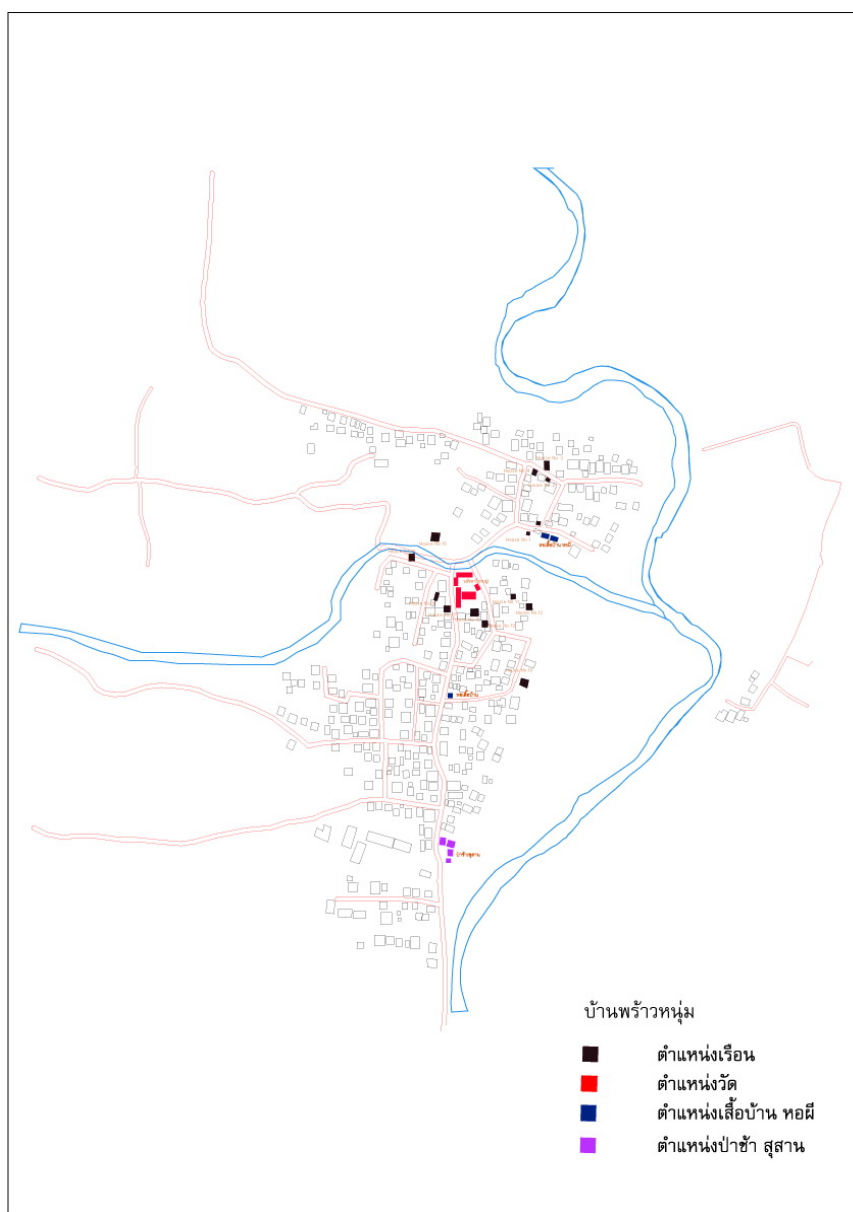
การเก็บรวบรวมข้อมูลตัวเรือนสำคัญในตัวเมืองแม่แจ่ม เป็นการเก็บรวบรวมและนำเสนอในแต่ชุมชน โครงสร้างทางกายภาพตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชน โดยหลายๆชุมชนก็ยังคงรูปแบบตัวเรือนไว้ด้วยปัจจัยต่างๆ แต่ที่เห็นได้เด่นชัด และยังคงอยู่ทางด้านกายภาพของพื้นที่มากที่สุด ได้แก่ชุมชนพร้าวหนุ่ม ประกอบด้วย หัวบ้าน กลางบ้าน หางบ้าน โดยทั่วไปแล้ววัดนั้นจะตั้งอยู่บริเวณหัวบ้าน เลื้อยบ้านจะอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน หรือลานกิจกรรม ส่วนป่าช้านั้นจะตั้งอยู่บริเวณหางบ้าน ซึ่งทุกชุมชนนั้นเป็นไปตามองค์ประกอบของผังชุมชนที่ได้ศึกษา

ในส่วนของตัวเรือนนั้นทางผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งทางด้านนามธรรมและรูปธรรมของพื้นที่ทำให้เห็นภาพรวมแล้วนำมาลงในแผนที่เพื่อจะทำการวางร่างเส้นทาง ดังนั้นจึงได้ศึกษาถึงรายละเอียดอาคารและการใช้พื้นที่กิจกรรมภายในอาคาร

ภาพที่ 4.12 แสดงตำแหน่งวัด ตัวเรือน และพื้นที่หัตถกรรมในแม่แจ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

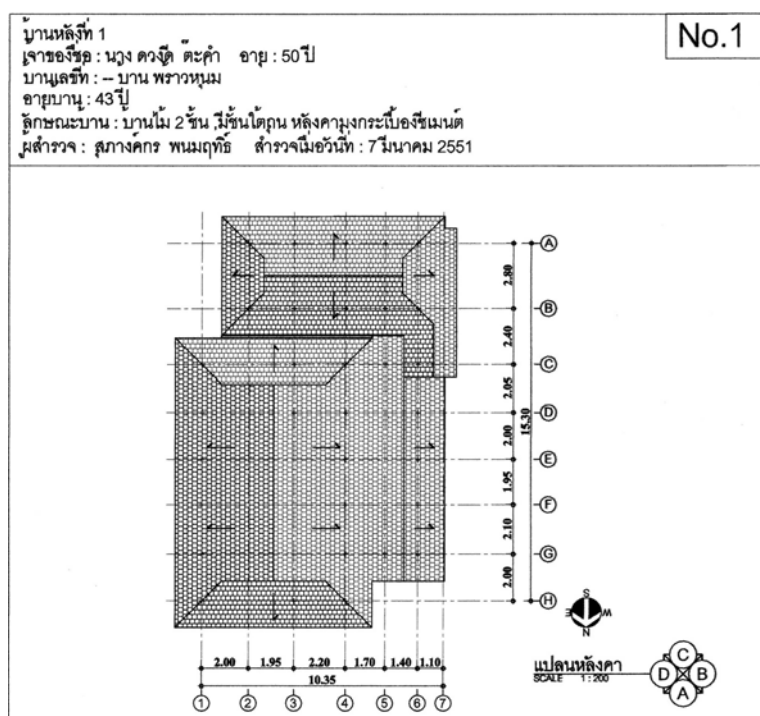

ภาพที่ 4.13 แสดงตำแหน่งอาคารและพื้นที่ตามคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชนพร้าวหนุ่ม
ที่มา : ผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2552

ชุมชนพร้าวหนุ่มเป็นชุมชนที่มีอาคารเก่ามากที่สุดในทุกชุมชนในแม่แจ่มเนื่องจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และในช่วงยุคที่มีการทำไร่ฝิ่น ทำให้มีเศรษฐกิจของชุมชนดี และมีเงินที่สามารถนำมาปลูกบ้านหลังใหม่ได้ และตัวเรือนที่ยังคงอยู่ถึงปัจจุบันนั้นเป็นตัวเรือนที่มีคุณค่าเอกลักษณ์ของรูปทรงตัวเรือน มีเครื่องประดับยอดจั่ว และการวางผังในพื้นที่ที่น่าสนใจ มีการพึ่งพิงธรรมชาติ อยู่ตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ แต่ก็ยังคงในรูปแบบของคติความเชื่อ ในการสำรวจเก็บข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้จึงได้เก็บข้อมูลตัวเรือน หรือองค์ประกอบผัง วิถีชีวิต ที่มีลักษณะ

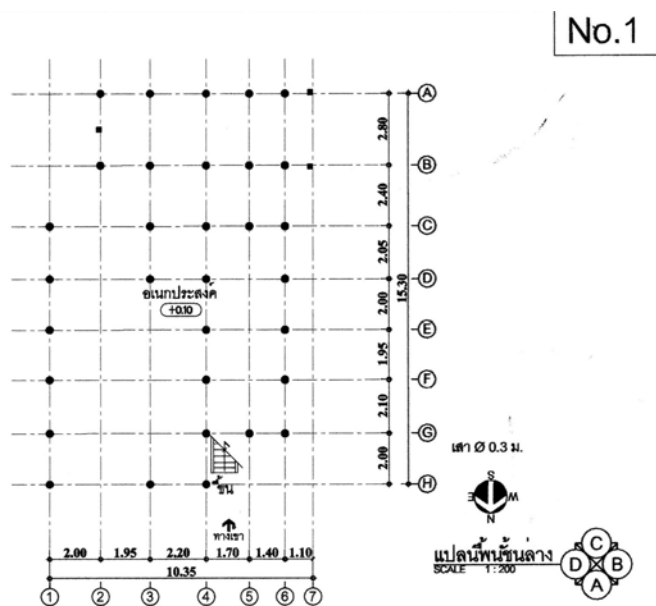
ที่โดดเด่นมาแสดงในรูปแบบของแปลน รูปด้าน ทศนิยมภาพ และภาพถ่าย เพื่อให้ประกอบกับการเสนอแนะเส้นทางท่องเที่ยวต่อไป

ตัวเรือนหลังที่ 1 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง แต่เนื่องจากเป็นบ้านที่อยู่ริมน้ำแม่กั้น ที่ไหลรวมกับน้ำแม่แจ่ม แล้วน้ำท่วมบ่อยและได้พัดพาเอาดิน ทราายมาทับถมจนทำให้ตัวเรือนจากใต้ถุนสูงมาเป็นใต้ถุนเตี้ย ตัวเรือนมีอยู่สองหลัง เรือนด้านหน้าเป็นพื้นที่เต็น ส่วนนั่งเล่น และห้องนอน ส่วนเรือนด้านหลังนั้นเป็นส่วนพื้นที่ครัวและพื้นที่เก็บของ โดยจะใช้เต็นเป็นตัวเชื่อมพื้นที่เรือนทั้งสองหลัง และมีพื้นที่อำนน้ำบริเวณด้านข้าง

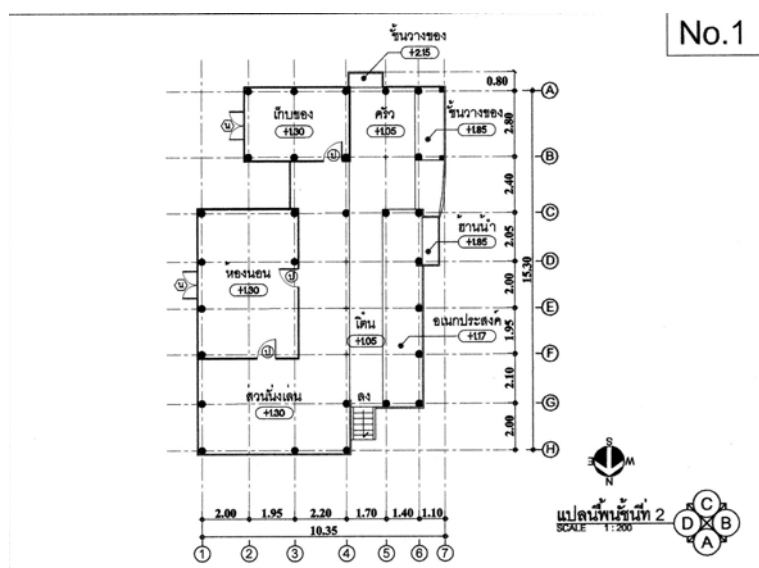

ภาพที่ 4.14 แสดงแปลนหลังคา บ้านหลังที่1 ชุมชนพร้าวหนูม

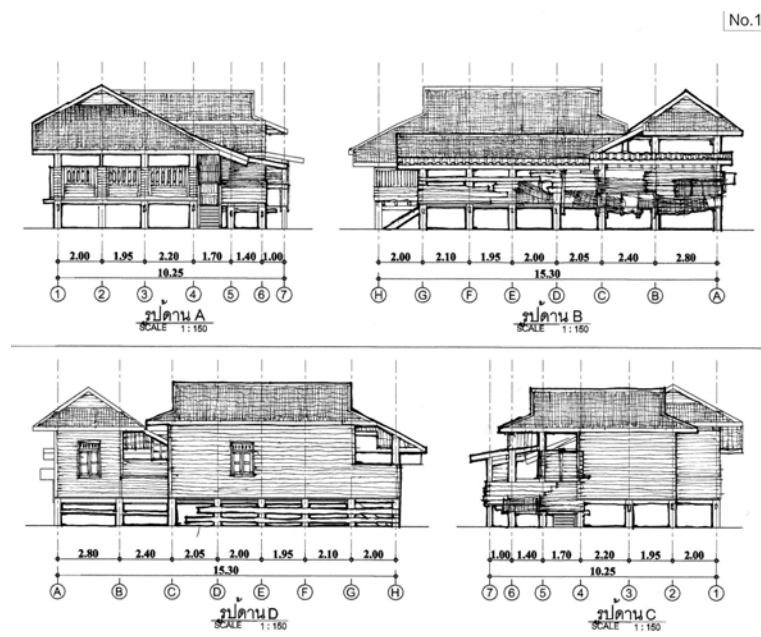
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.15 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 1 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.16 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 1 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.17 แสดงรูปด้าน หลังที่1 ชุมชนพริ้วหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.18 แสดงทัศนียภาพ หลังที่1 ชุมชนพริ้วหนุ่ม

ที่มา : สุภาศักดิ์กร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2551

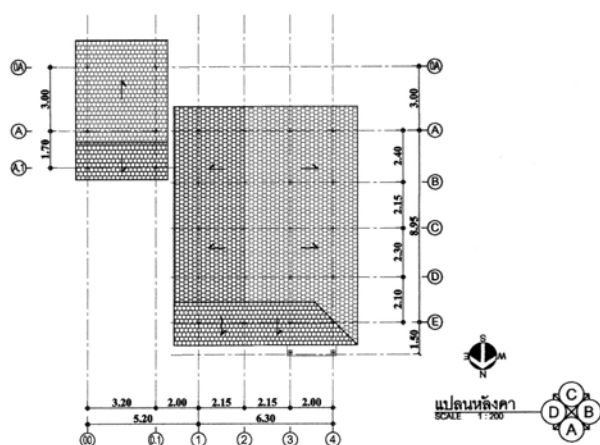
ภาพที่ 4.19 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 1 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ตัวเรือนหลังที่ 2 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนมีอยู่สองหลัง ซึ่งแยกออกจากกัน โดยเรือนด้านหน้าเป็นเรือนที่ใช้พื้นที่เอนกประสงค์ ทั้งนอน นั่งเล่น โดยมีห้องนอน 1 ห้อง สำหรับพ่อ แม่ ส่วนพื้นที่เดิมนั้นใช้เป็นส่วนนอนของลูกชาย ตัวเรือนด้านหน้า (หลังใหญ่) มีเครื่องประดับยอดจั่วแบบง่าย ๆ ซึ่งไม่มีรายละเอียดมากนัก ลักษณะตัวเรือนเป็นไม้อายุประมาณ 36 ปี ส่วนเรือนด้านหลังนั้นเป็นส่วนพื้นที่ครัว

บ้านหลังที่ 2
เจ้าของชื่อ : นาย คำ มุขชัย, อายุ : ประมาณ 81 ปี
นามสกุล : — บ้าน พรวัวหนุ่ม
อายุบ้าน : ประมาณ 36 ปี
ลักษณะบ้าน : บ้านไม้ 2 ชั้น ไม้ใต้ถุนสูง, หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์
ผู้สำรวจ : สุภากร พนมฤทธิ์, สำรวจเมื่อวันที่ : 7 มีนาคม 2551

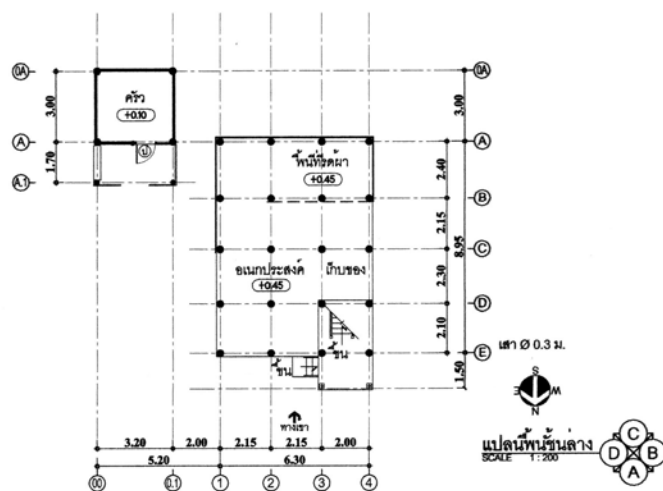
No.2

ภาพที่ 4.20 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 2 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

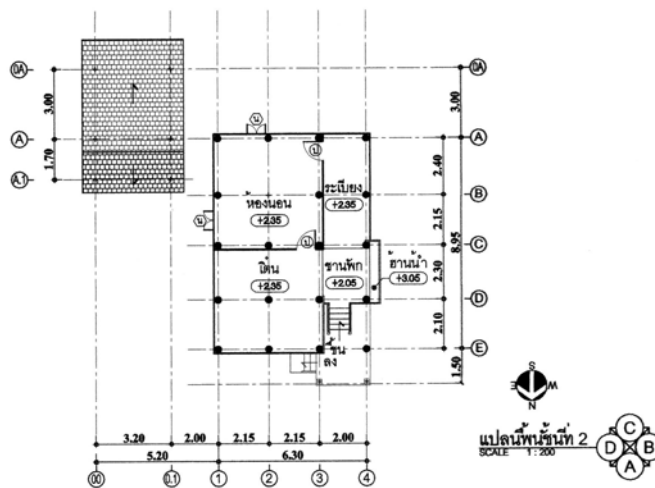
No.2

ภาพที่ 4.21 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 2 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

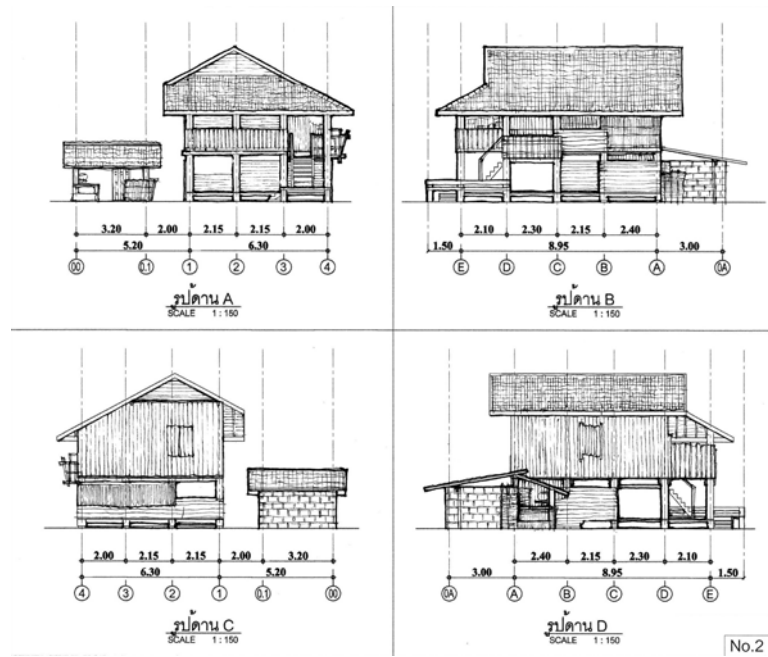
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

No.2

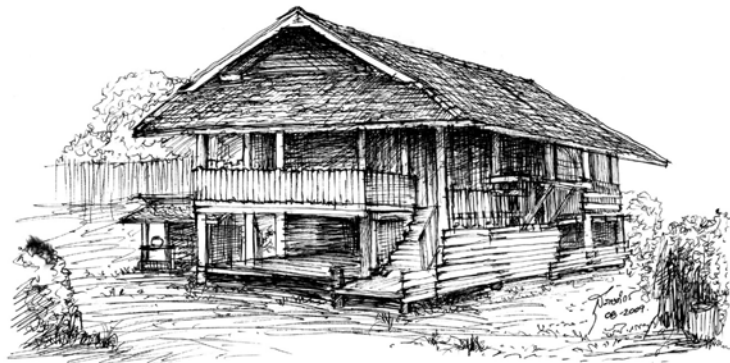
ภาพที่ 4.22 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 2 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.23 แสดงรูปด้าน หลังที่2 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.24 แสดงทัศนียภาพ หลังที่2 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

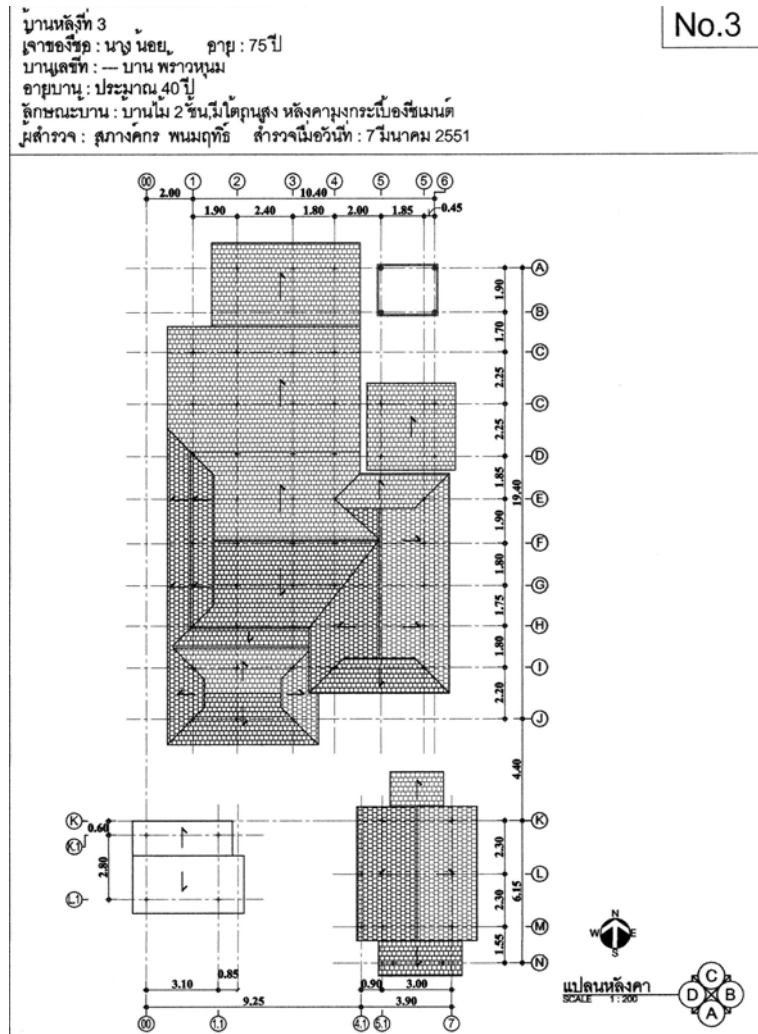
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2551

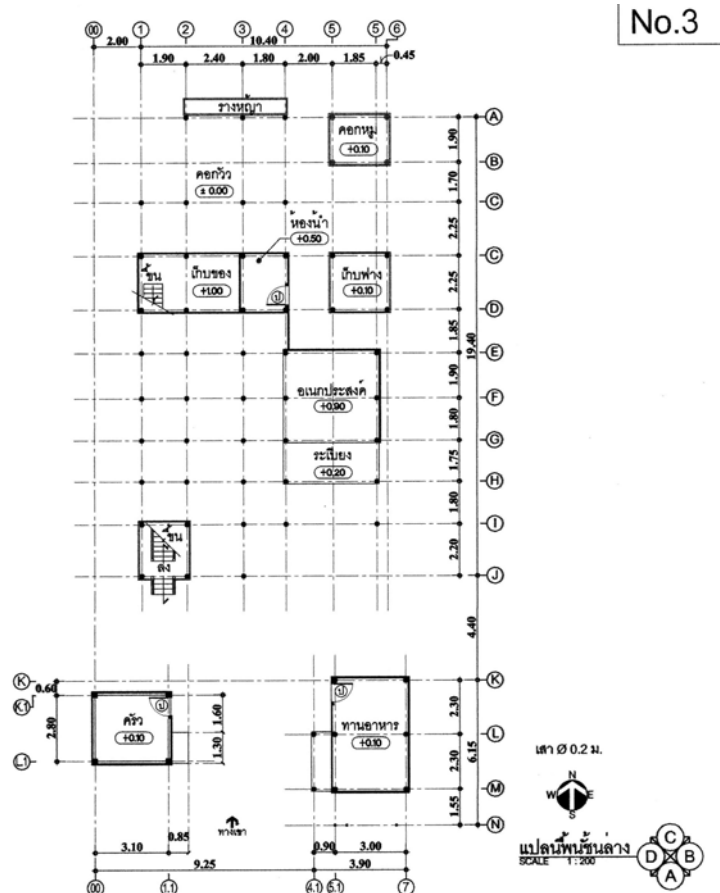
ภาพที่ 4.25 แสดงรูปตัวเรือน บ้านหลังที่2 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

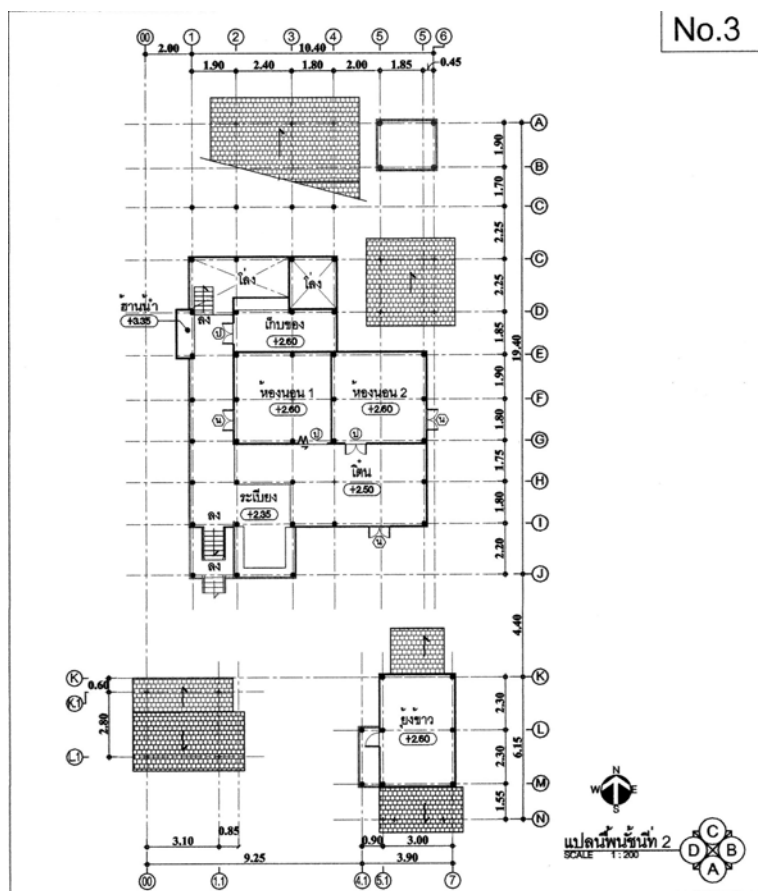
ตัวเรือนหลังที่ 3 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่มีองค์ประกอบของผังบ้านค่อนข้างครบ มีองค์ประกอบของตัวเรือน ยุ้งข้าว ครัว คอกวัว ที่เก็บฟางและพื้นที่ช่วงด้านหน้าบ้าน โดยบ้านชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนมีอยู่หนึ่งหลัง และที่เหลือเป็นยุ้งข้าว ครัว โดยตัวเรือนและตัวอาคารอื่นๆ ในผังบ้านจะมีช่วงที่ใช้ในการเชื่อมพื้นที่ ส่วนวัสดุผนังหลังคานั้นเป็นกระเบื้องซีเมนต์ ลักษณะตัวเรือนเป็นไม้อายุประมาณ 40 ปี

ภาพที่ 4.26 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 3 ชุมชนพรวนหม่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.27 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 3 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.28 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 3 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.29 แสดงรูปด้าน D รูปด้าน A หลังที่ 3 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
 ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.30 แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ 3 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
 ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

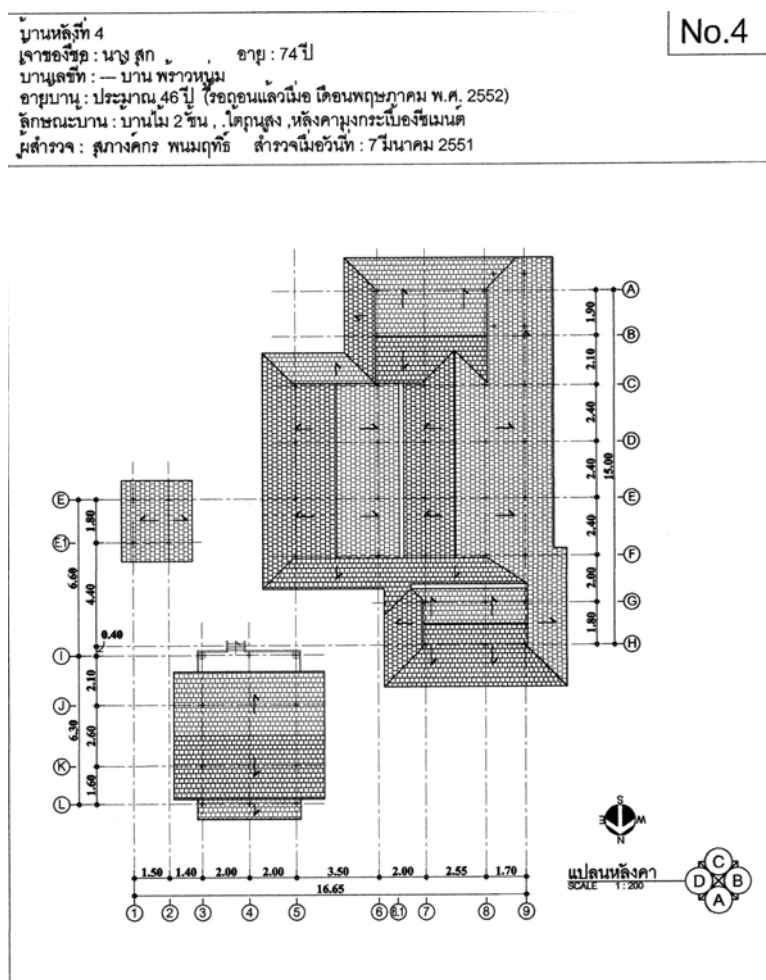

ภาพที่ 4.31 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 3 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.32 แสดงพื้นที่เดินภายในตัวเรือน หลังที่ 3 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ตัวเรือนหลังที่ 4 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่มีองค์ประกอบของผังบ้านครบ องค์ประกอบของตัวเรือน ยุ้งข้าว ครัว และพื้นที่ช่วงด้านหน้าบ้าน โดยบ้านชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนมีอยู่หนึ่งหลัง และที่เหลือเป็นยุ้งข้าว ครัว โดยตัวเรือนและตัวอาคารอื่นๆ ในผังบ้านจะมีช่วงที่ใช้ในการเชื่อมพื้นที่ มีเครื่องประดับยอดจั่วที่สวยงาม (เจ้าของทำการรื้อถอนไปแล้ว)

ภาพที่ 4.33 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 4 ชุมชนพร้าวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.36 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 4 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.37 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 4 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.38 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 4 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : สุรางค์กร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2551

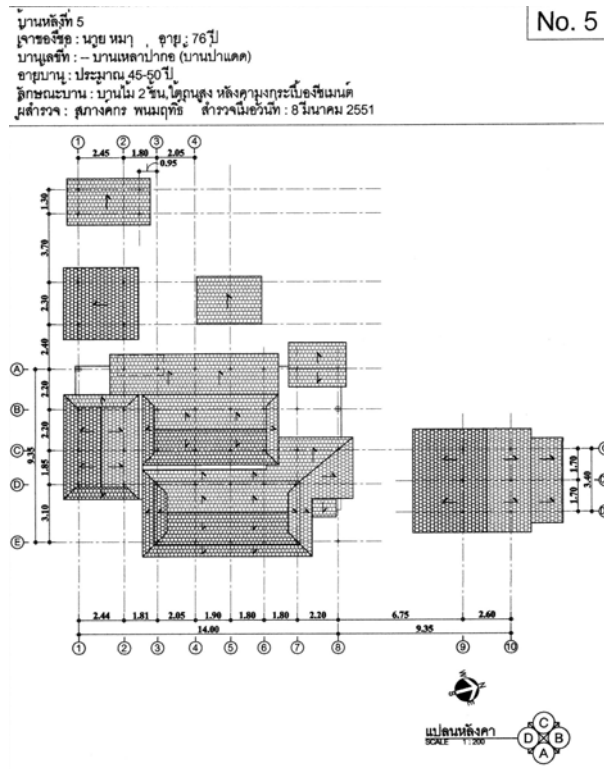
ภาพที่ 4.39 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 4 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

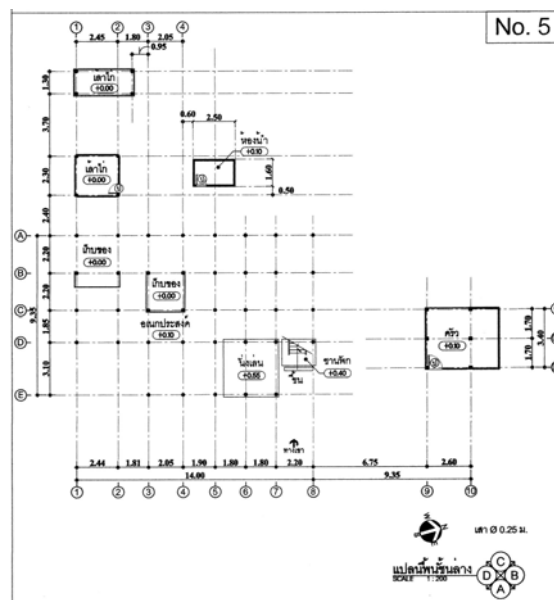

ภาพที่ 4.40 แสดงรูปการรื้อตัวเรือน หลังที่ 4 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

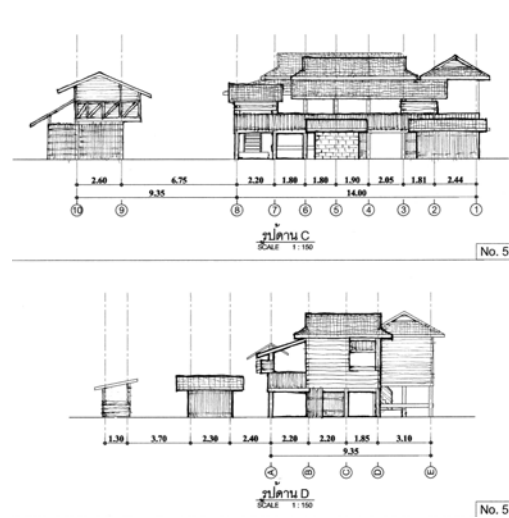
ตัวเรือนหลังที่ 5 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง โดยมีการแยกตัวเรือนกับยั้งข้าว โดยใต้ถุนตัวเรือนใช้ในการทอผ้า ส่วนด้านล่างของยั้งข้าวนั้นใช้ในการทำครัว ตัวเรือนมีชานแดดและฮ้านน้ำตั้งอยู่ก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเต็น และห้องนอน และได้ทำการรื้อรื้อการสร้างใหม่

ภาพที่ 4.41 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 5 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.42 แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ 5 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.45 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 5 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.46 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 5 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.47 แสดงตัวเรือน หลังที่ 5 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)

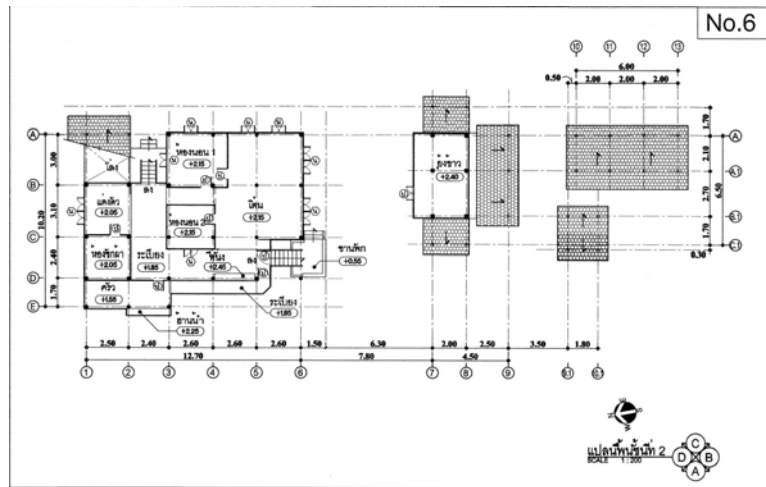
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.48 แสดงการใช้พื้นที่ใต้ถุนทอผ้า หลังที่ 5 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)

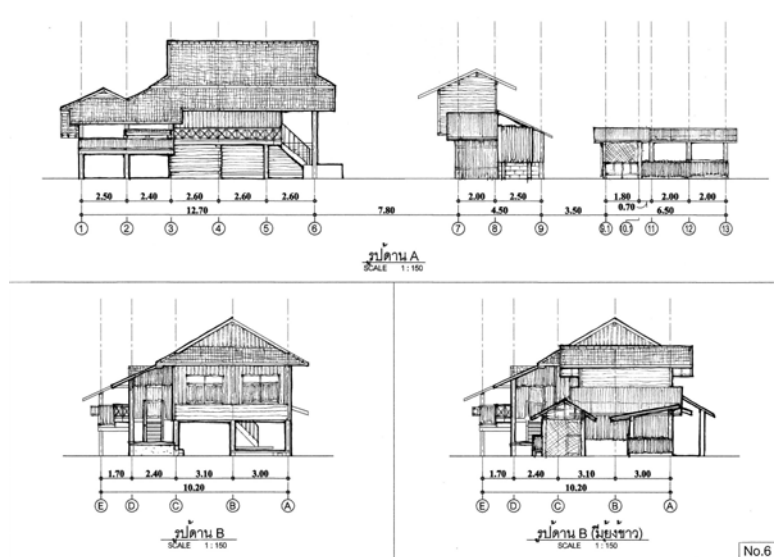
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ตัวเรือนหลังที่ 6 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง โดยมีการแยกตัวเรือนกับยุงข้าว โดยใต้ถุนตัวเรือนใช้ในการทอผ้า ส่วนด้านล่างของยุงข้าวนั้นใช้ในการทำครัว ตัวเรือนมีชานแดดและฮ้านน้ำตั้งอยู่ก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเต็น และห้องนอน

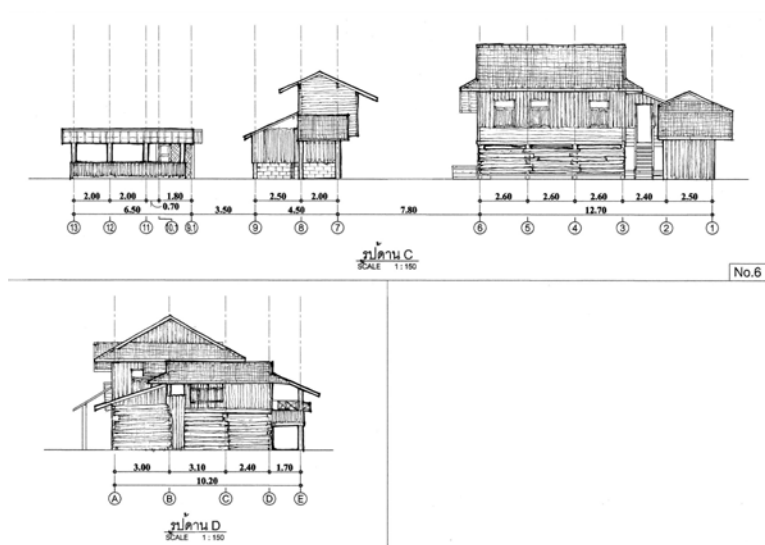
ภาพที่ 4.51 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 6 ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.52 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 6 ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.53 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 6 ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.54 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 6 ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.55 แสดงตัวเรือน หลังที่ 6 ชุมชนเหล่าปากอ(ป่าแดด)

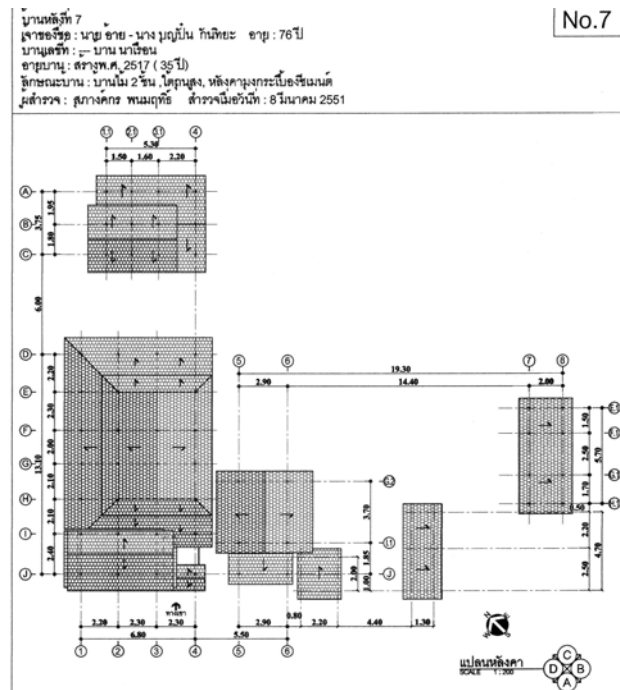
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.56 แสดงการใช้พื้นที่บริเวณข้างยั้งข้าวในการทอดผ้า หลังที่ 6 ชุมชนเหล่าปากอ (ป่าแดด)

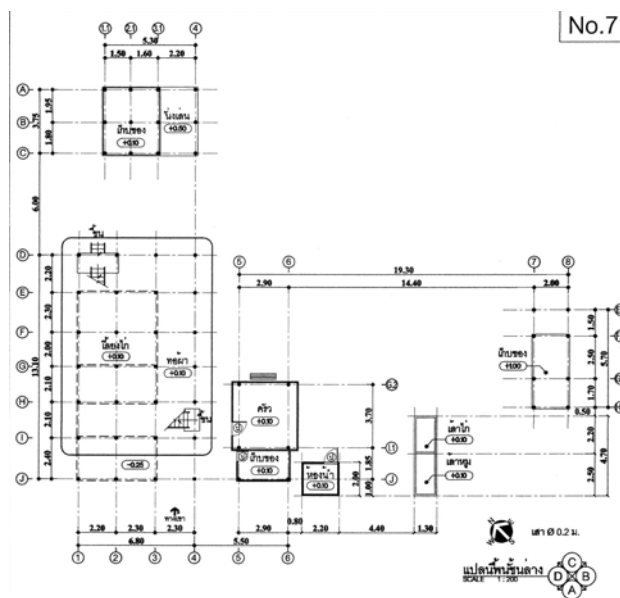
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ตัวเรือนหลังที่ 7 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง โดยมีการแยกตัวเรือนกับยั้งข้าว และครัวออกจากกัน

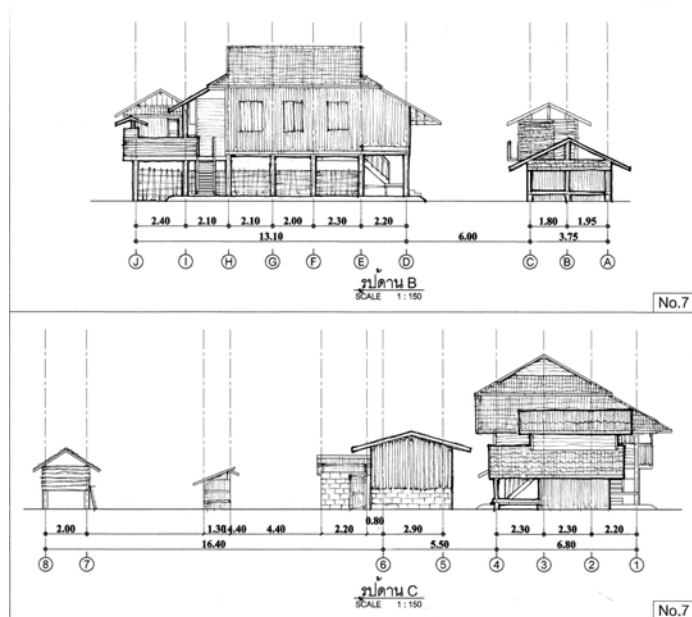
ภาพที่ 4.57 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 7 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.58 แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ 7 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.61 แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ 7 ชุมชนนาเรือน
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

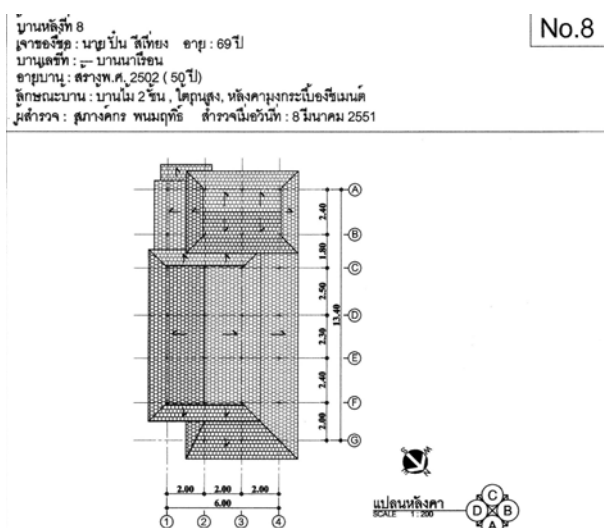
ภาพที่ 4.62 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 7 ชุมชนนาเรือน
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.63 แสดงตัวเรือน หลังที่ 7 ชุมชนนาเรือน

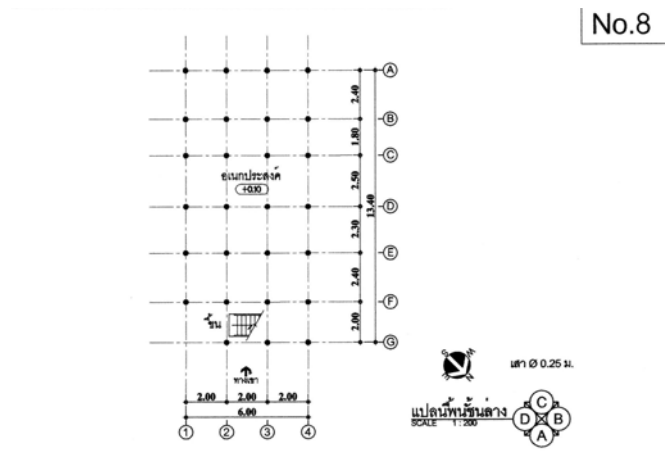
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ตัวเรือนหลังที่ 8 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง เป็นเรือนที่มีความสวยงาม ไม่มีคนอยู่อาศัย ทำให้ขาดการดูแลทำให้เกิดการพังทลายของอาคาร

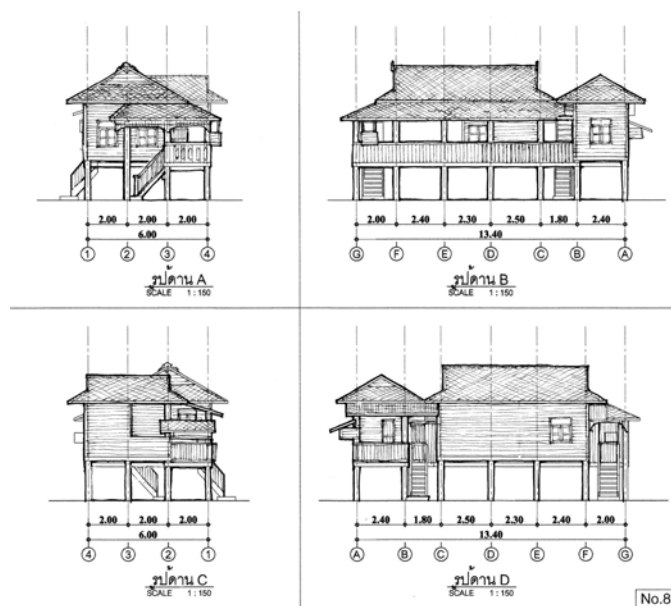
ภาพที่ 4.64 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 8 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.65 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 8 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.66 แสดงรูปด้าน หลังที่ 8 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

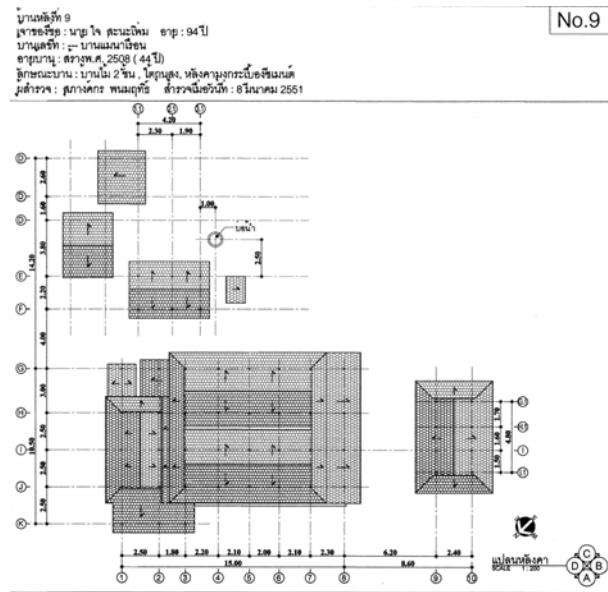

ภาพที่ 4.67 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 8 ชุมชนนาเรือน
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

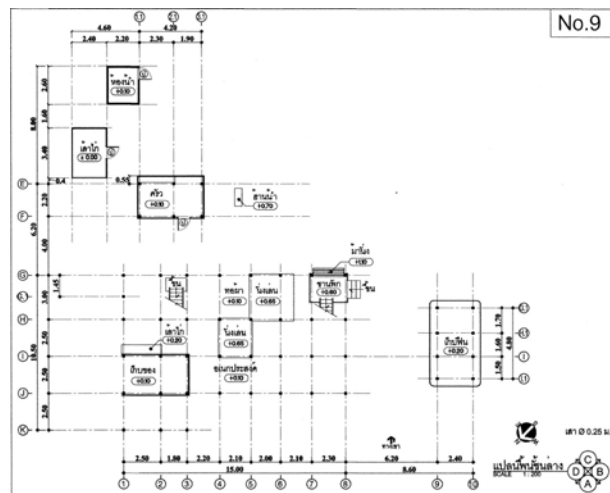
ภาพที่ 4.68 แสดงตัวเรือน หลังที่ 8 ชุมชนนาเรือน
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ตัวเรือนหลังที่ 9 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง องค์ประกอบของผังชัดเจน โดยมีการแยกตัวเรือน ยุ้งข้าว ครุฑ ออกจากกัน และบริเวณใกล้เคียงมี ห้องน้ำและเล้าไก่ ตัวเรือนมีเครื่องประดับยอดจั่วที่สวยงาม

ภาพที่ 4.69 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 9 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.70 แสดงพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 9 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.74 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 9 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

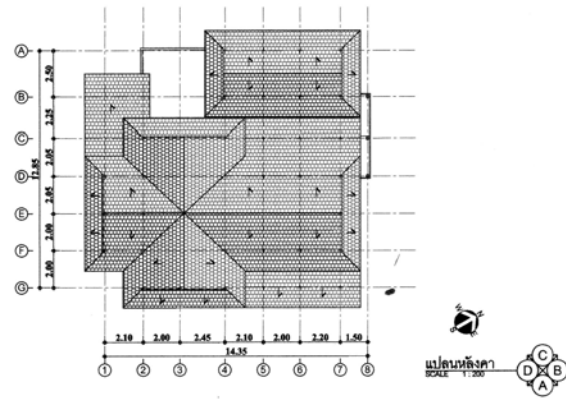
ภาพที่ 4.75 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 9 ชุมชนนาเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2551

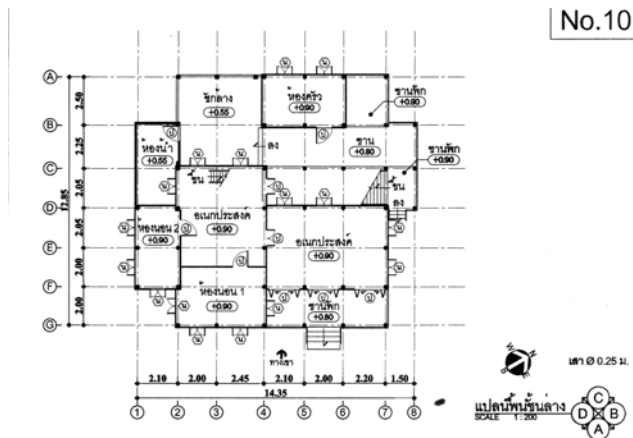
ตัวเรือนหลังที่ 10 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านไม้สองชั้น ไม่มีใต้ถุนตั้งแต่เริ่มสร้าง ตัวเรือนกับครัวเชื่อมกัน มีบันไดทั้งข้างนอกบ้านและข้างในบ้าน ซึ่งบันไดภายในบ้านนั้นชันเนื่องจากพื้นที่และระยะในการวางตัวบันไดนั้นแคบ แต่ก็ยังใช้งานได้จนถึงปัจจุบัน ตัวเรือนยังมีระเบียงที่เชื่อมกับพื้นที่ห้อง หลายๆ ด้านของตัวเรือน และมีหลังคาใต้ระเบียงที่ใช้สำหรับกันแดดกันฝนให้กับตัวเรือนในชั้นล่างที่ยกขึ้นมาสูง

บ้านหลังที่ 10
 เจ้าของชื่อ : นางพิมพ์พาน นพิตกา, อายุ : 82 ปี
 บ้านเลขที่ : 33/6 บ้านพร้าวหม่ม
 อายุบ้าน : สร้างพ.ศ. 2497 (55 ปี)
 ลักษณะบ้าน : บ้านไม้ 2 ชั้น ไม่มีโดมตั้งแต่เริ่มสร้าง, บ้านโคกชั้นเหนือยื่นโดม, มีบันไดทั้งในบ้านและนอกบ้าน
 หลังคาทรงกระเบื้องซีเมนต์
 ผู้สำรวจ : สุภากร พนมฤทธิย์ สำรวจเมื่อวันที่ : 1 กันยายน 2552

No.10

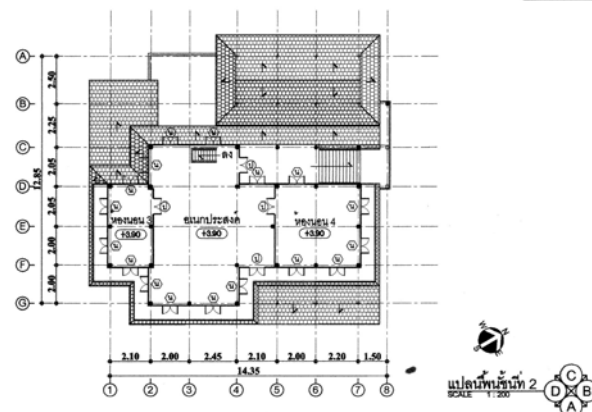
ภาพที่ 4.76 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 10 ชุมชนพร้าวหม่ม
 ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.10

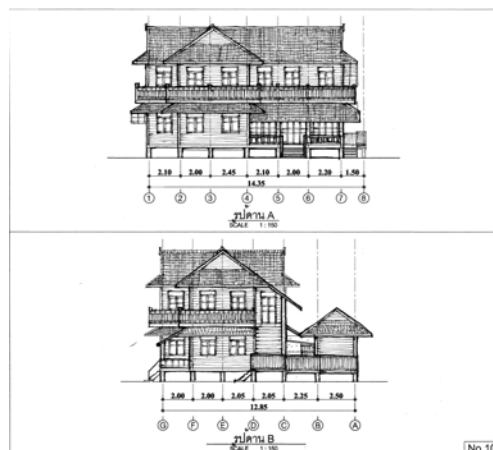
ภาพที่ 4.77 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 10 ชุมชนพร้าวหม่ม
 ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.10

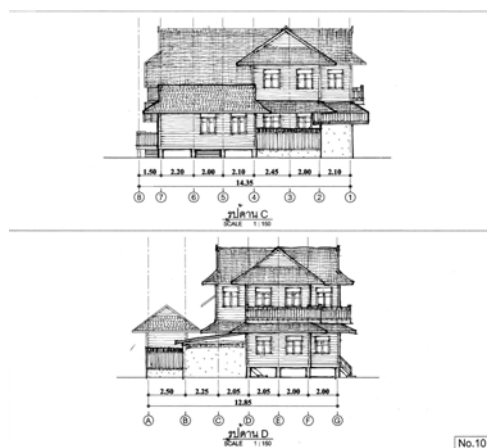
ภาพที่ 4.78 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 10 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.79 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 10 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.80 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 10 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.81 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 10 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ ปี พ.ศ. 2552

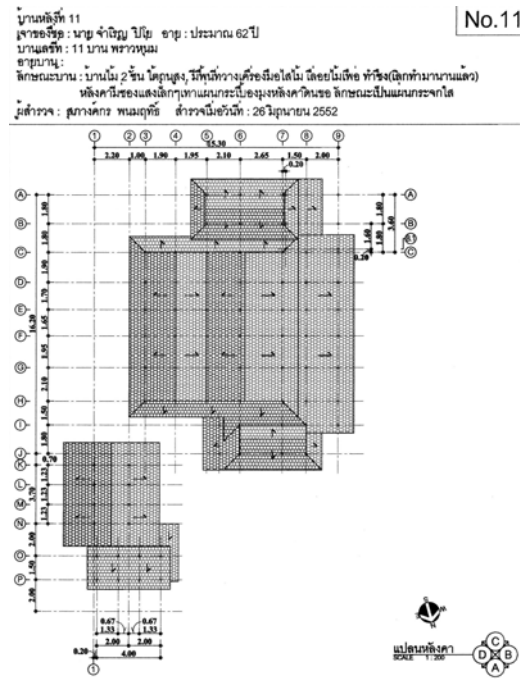

ภาพที่ 4.82 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 10 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

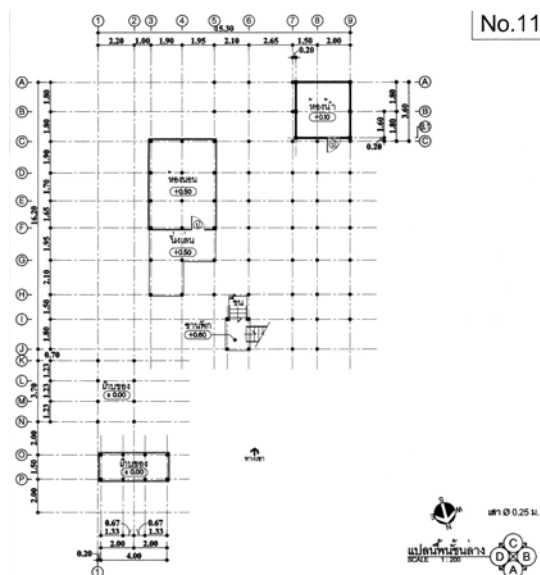

ภาพที่ 4.83 แสดงบันไดภายในตัวเรือน หลังที่ 10 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

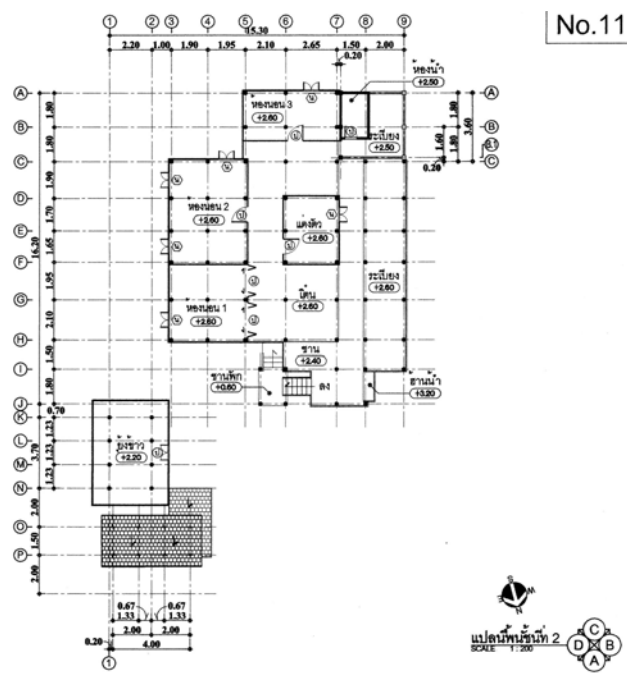
ตัวเรือนหลังที่ 11 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง มีพื้นที่วางเครื่องมือที่ใช้สำหรับสไลไม้ทำชิง (แต่เลิกทำมานานแล้ว) มียุ้งข้าวใช้สำหรับเก็บข้าวไต้ยุ้งข้าวเก็บอุปกรณ์การเกษตร หลังคามีสองแสงขนาดเล็กที่ให้แสงลอดผ่านลงมา ขนาดเท่ากับกระเบื้องดินขอ หลังคามีเครื่องประดับยอดจั่วที่สวยงาม

ภาพที่ 4.84 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 11 ชุมชนพรวนหมื่น
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

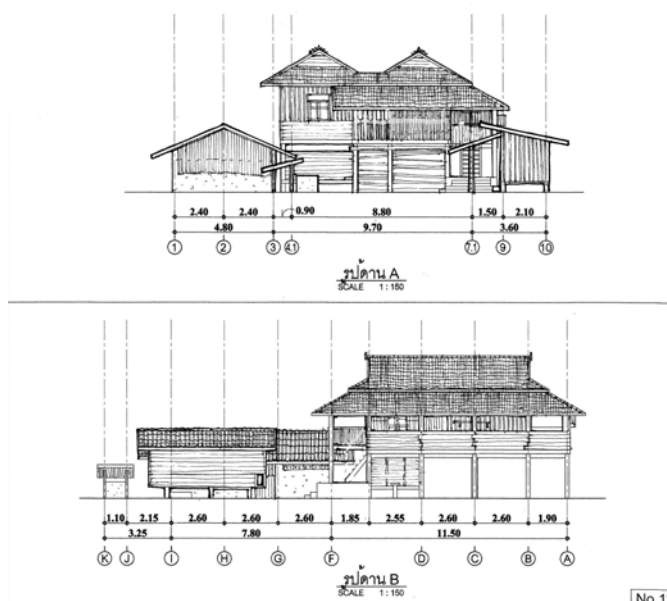

ภาพที่ 4.85 แสดงแปลนชั้นล่าง หลังที่ 11 ชุมชนพรวนหมื่น
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.86 แสดงแปลนชั้นบน หลังที่ 11 ชุมชนพร้าวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.87 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 11 ชุมชนพร้าวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.88 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 11 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

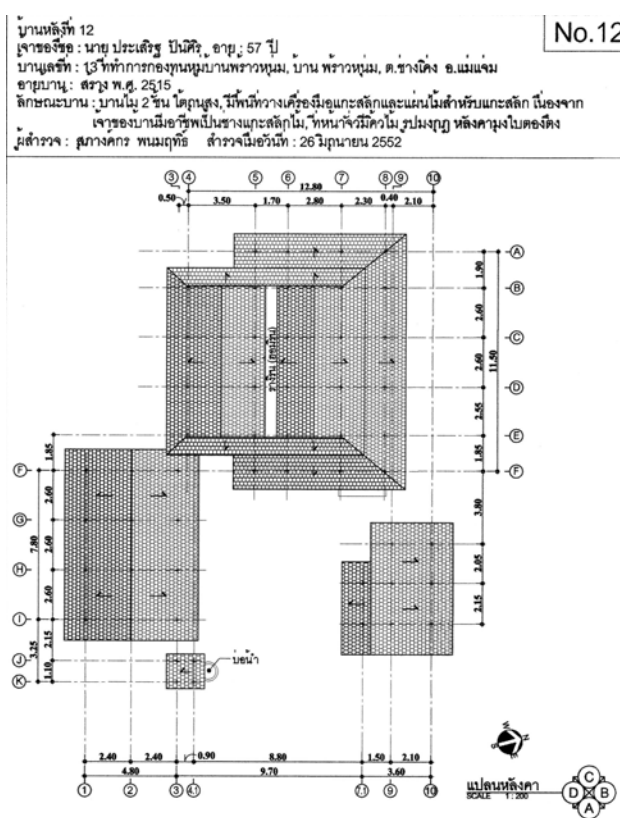
ภาพที่ 4.89 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 11 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : สุนทร 2552

ภาพที่ 4.90 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 11 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

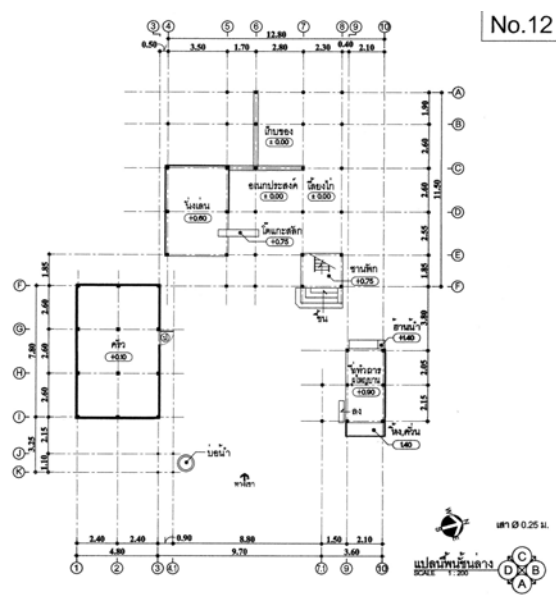
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 12 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง มีการใช้พื้นที่ใต้ถุนในการแกะสลักไม้ ด้านหน้าตัวเรือนจะมีบ่อน้ำ และพื้นที่ช่องเพื่อเชื่อมครัวกับอาคารด้านหน้าบ้าน ลักษณะหลังคาทรงปั้นหยาผสมจั่ว มีเครื่องประดับยอดจั่วที่สวยงาม

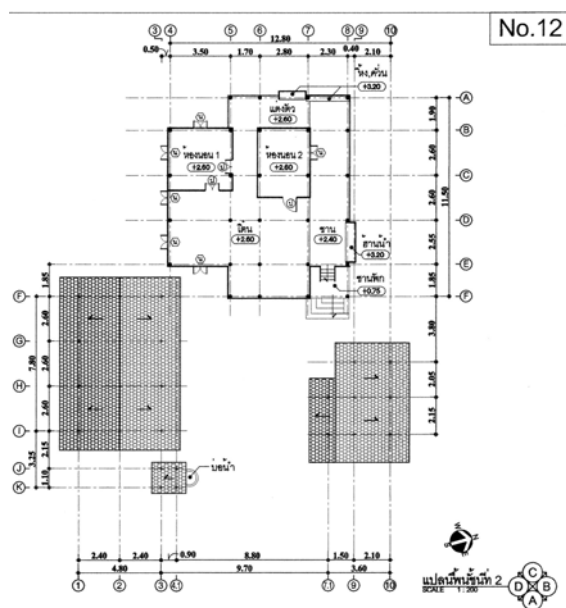

ภาพที่ 4.91 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 12 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.92 แสดงแปลนชั้นล่าง หลังที่ 12 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.93 แสดงแปลนชั้นบน หลังที่ 12 ชุมชนพัวหมื่น
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.12

ภาพที่ 4.94 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 12 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.12

ภาพที่ 4.95 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 12 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.96 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 12 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

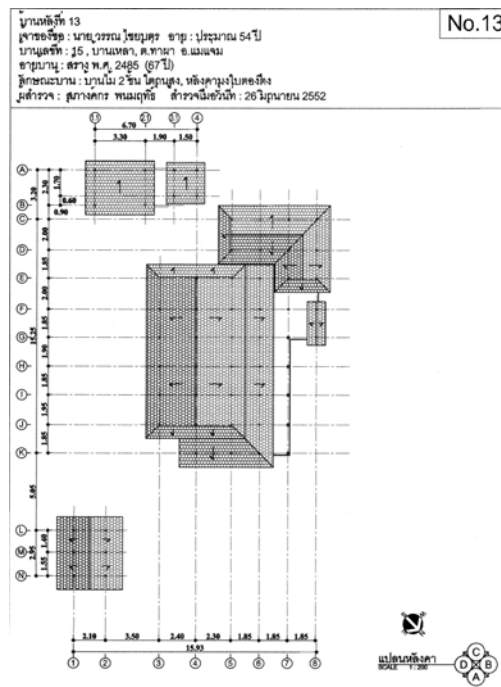

ภาพที่ 4.97 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 12 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

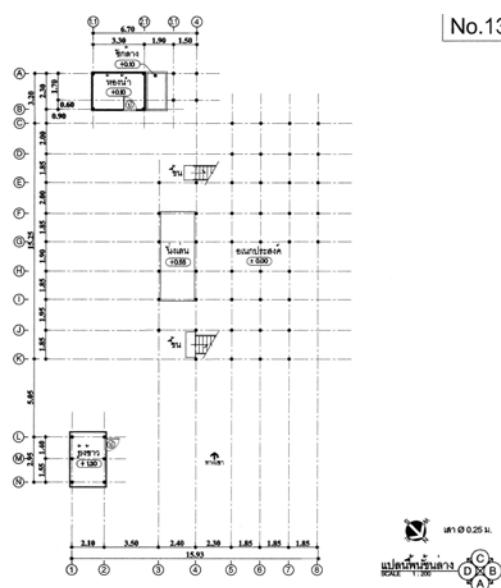

ภาพที่ 4.98 แสดงการใช้พื้นที่ใต้ถุนแกะสลักไม้ หลังที่ 12 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

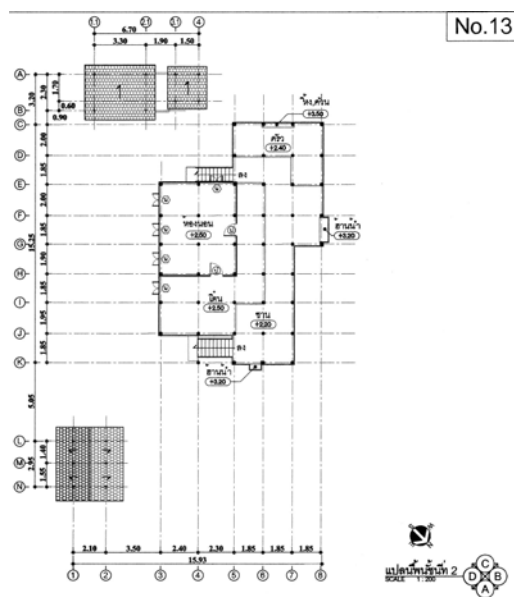
ตัวเรือนหลังที่ 13 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง มีการใช้พื้นที่ใต้ถุนในการเก็บอุปกรณ์การเกษตร หลังคามุงใบตองตึง

ภาพที่ 4.99 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.100 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.101 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.102 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.103 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.104 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

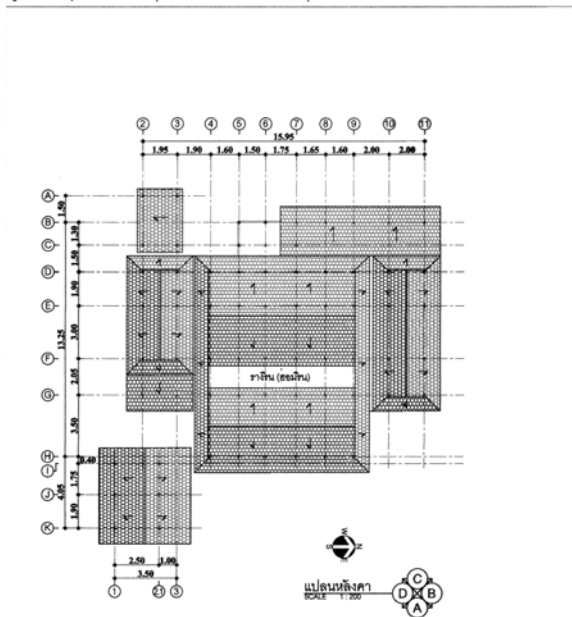
ภาพที่ 4.105 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 13 ชุมชนบ้านเหล่า

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 14 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง มีการใช้พื้นที่ใต้ถุนในการแกะสลักไม้ ด้านหน้าตัวเรือนจะมีบ่อน้ำ และพื้นที่ว่างเพื่อเชื่อมครัวกับอาคารด้านหน้าบ้าน ลักษณะหลังคาทรงปั้นหยาผสมจั่ว มีเครื่องประดับยอดจั่วที่สวยงาม

บ้านหลังที่ 14
เจ้าของชื่อ : นายมิตร จันทร์ตะ อายุ : ประมาณ 66 ปี
นามสกุล : 99 บ้านพร้าวหนุ่ม, ต.ช้างโคก อ.แม่แจ่ม
อายุบ้าน : ประมาณ 63 ปี
ลักษณะบ้าน : บ้านไม้ 2 ชั้น ใต้ถุนสูง
ผู้สำรวจ : สุภากร พนมฤทธิย์ สำรวจเมื่อวันที่ : 25 พฤษภาคม 2552

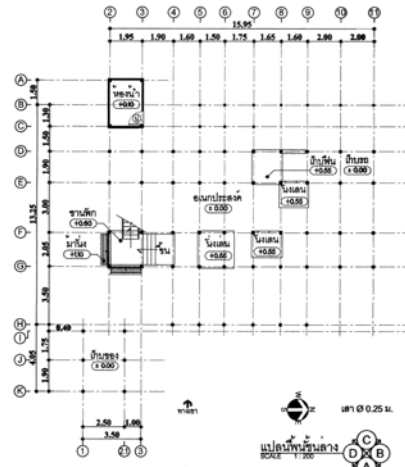
No.14

ภาพที่ 4.106 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 14 ชุมชนพร้าวหนุ่ม

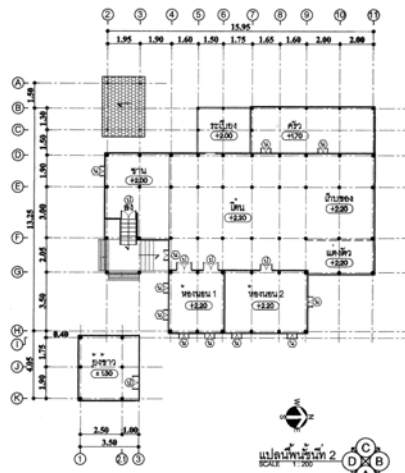
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.14

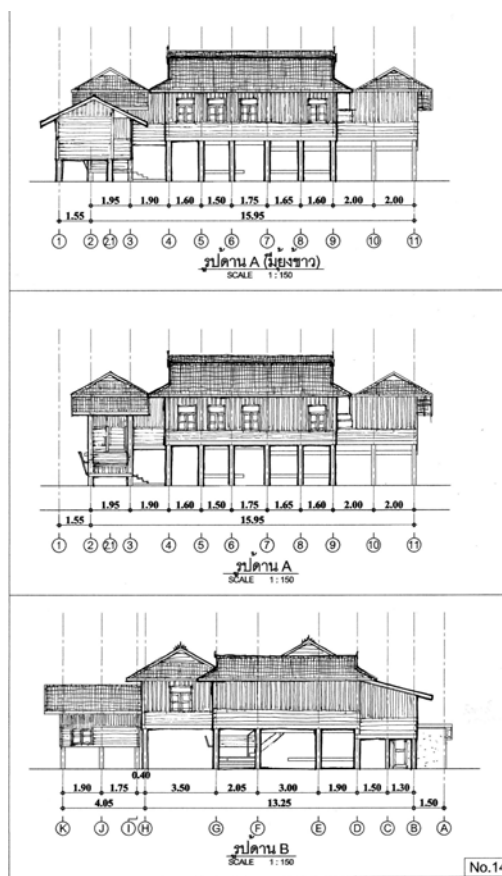

ภาพที่ 4.107 แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ 14 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

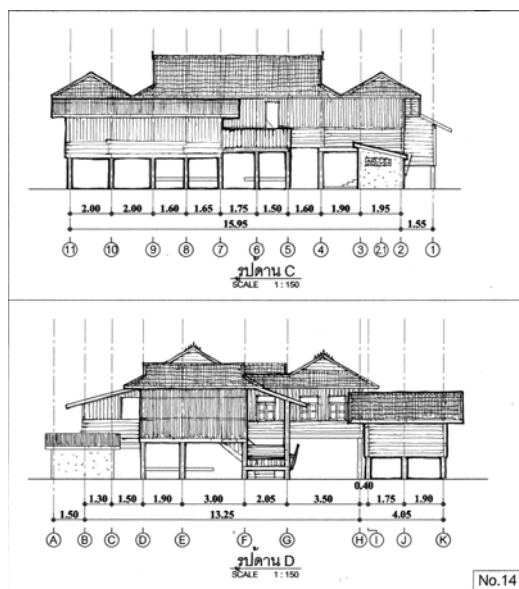
No.14

ภาพที่ 4.108 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 14 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.109 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 14 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.110 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 14 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.111 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 14 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

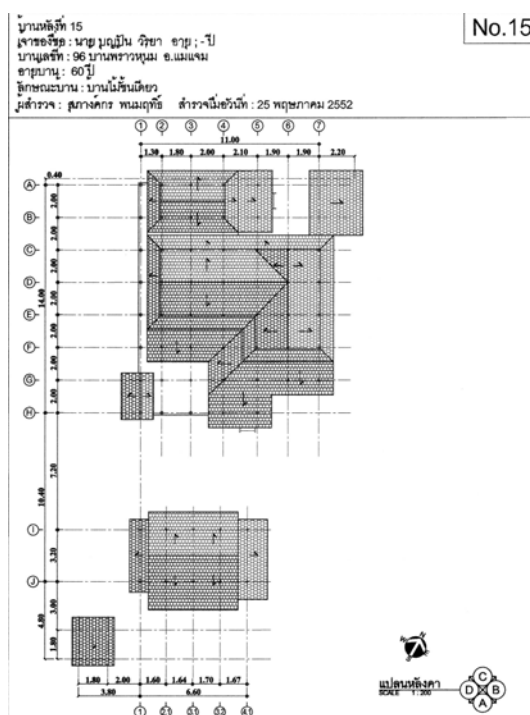

ภาพที่ 4.112 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 14 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

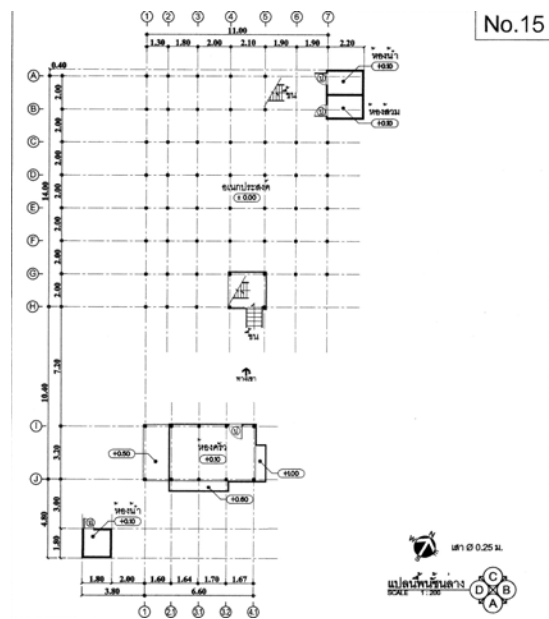
ภาพที่ 4.113 แสดงทางขึ้นตัวเรือน หลังที่ 14 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 15 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง แต่น้ำท่วมแล้วดิน ทราบมาทับถม ทำให้เห็นร่องรอยของบันไดทางขึ้นตัวเรือนที่ฝังอยู่ในดิน ถัดจากบันไดขึ้นไปก็จะเจอกับชานบ้าน ซึ่งจะเป็นชานที่โล่ง โคนแคด โคนฝน ทำให้พื้นไม่ต้องตีเว้นช่อง และมีฮ้านน้ำดื่ม ก่อนที่จะยกพื้นขึ้นสู่ตัวบ้าน ด้านหน้าตัวเรือนจะมีพื้นที่ว่างเพื่อเชื่อมครัว ด้านนอก และหลังบ้านจะมีครัวภายในตัวบ้านอีกแห่งหนึ่ง

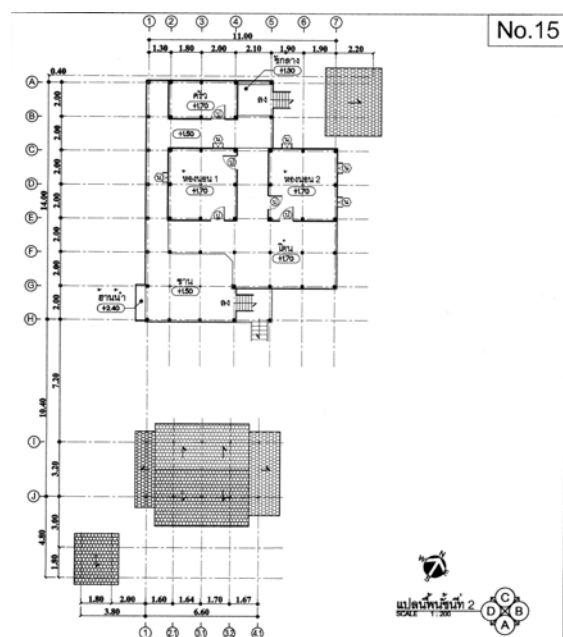

ภาพที่ 4.114 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 15 ชุมชนพร้าวหนุ่ม

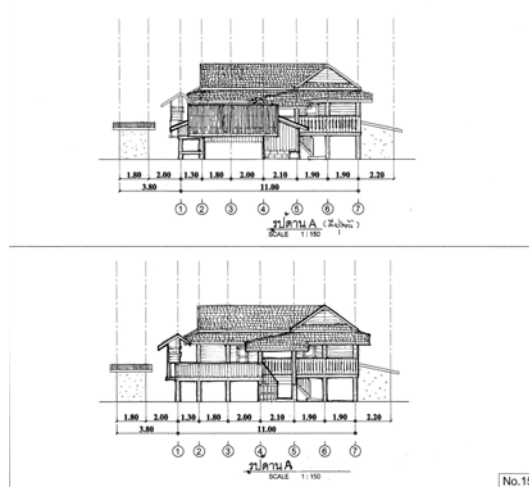
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.115 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 15 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

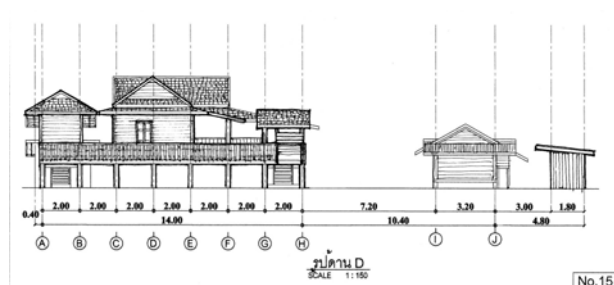
ภาพที่ 4.116 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 15 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.117 แสดงรูปด้าน A หลังที่ 15 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.118 แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ 15 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.119 แสดงรูปด้าน D หลังที่ 15 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

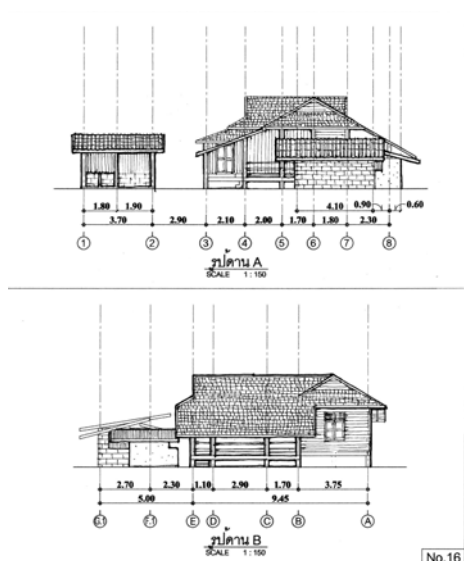
ภาพที่ 4.120 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 15 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.121 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 15 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

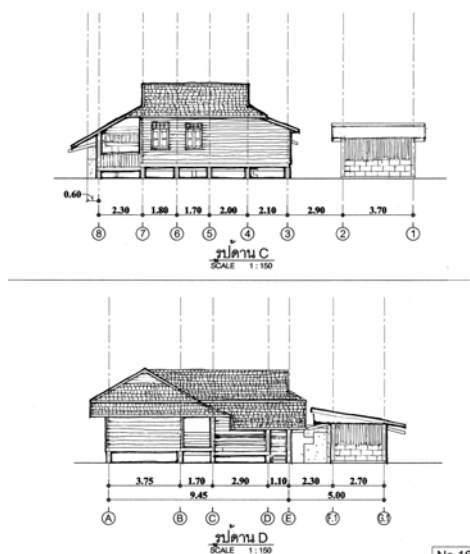

ภาพที่ 4.122 แสดงรูปแบบไม้ขึ้นตัวเรือน หลังที่ 15 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.16

ภาพที่ 4.125 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 16 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

No.16

ภาพที่ 4.126 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 16 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.127 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 16 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : สุภางค์กร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.128 แสดงรูปตัวเรือนด้านหน้า หลังที่ 16 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

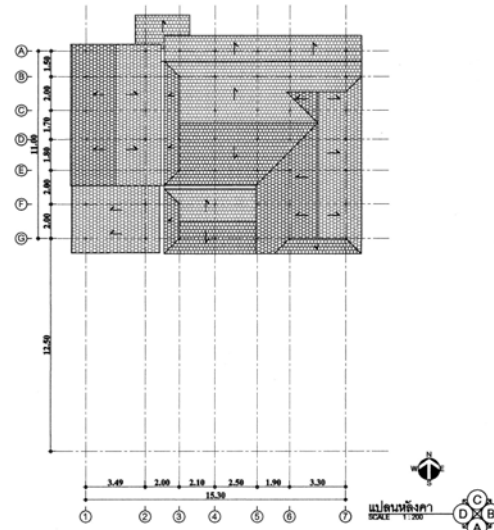

ภาพที่ 4.129 แสดงรูปตัวเรือนด้านหลัง หลังที่ 16 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 17 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง บันไดขึ้นไปก็จะเจอกับชานบ้าน พื้นไม้ตีเว้นช่องระบายอากาศ แล้วเชื่อมไปยังเตียงโดยการยกระดับขึ้นไป ด้านหน้าตัวเรือนจะมีพื้นที่ช่องเพื่อเชื่อมพื้นที่ด้านนอก และร้านตัดผมของเจ้าของบ้านจะอยู่บริเวณใต้ถุน

บ้านหลังที่ 17
 เจ้าของชื่อ : นาย คำบุญหนู่น อายุ : ประมาณ 81 ปี
 บ้านเลขที่ : -บ้านพร้าวหนุ่ม อ.แม่แจ่ม
 อายุบ้าน : 40 ปี
 ลักษณะบ้าน : บ้านไม้ 2 ชั้น โครงสร้าง
 ไม้สัก : สุนัขคกร พนมฤทธิ์สำรวจเมื่อวันที่ : 25 พฤษภาคม 2552

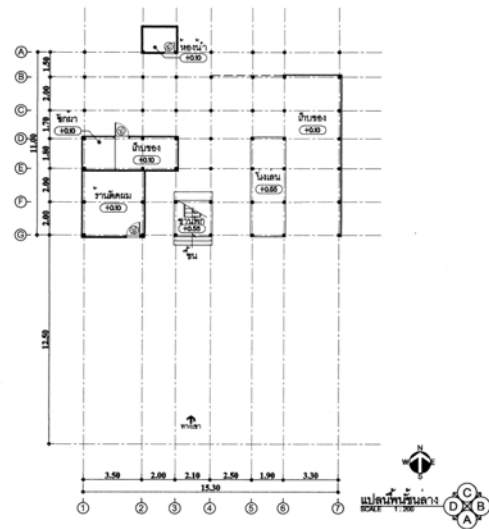
No.17

ภาพที่ 4.130 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 17 ชุมชนพร้าวหนุ่ม

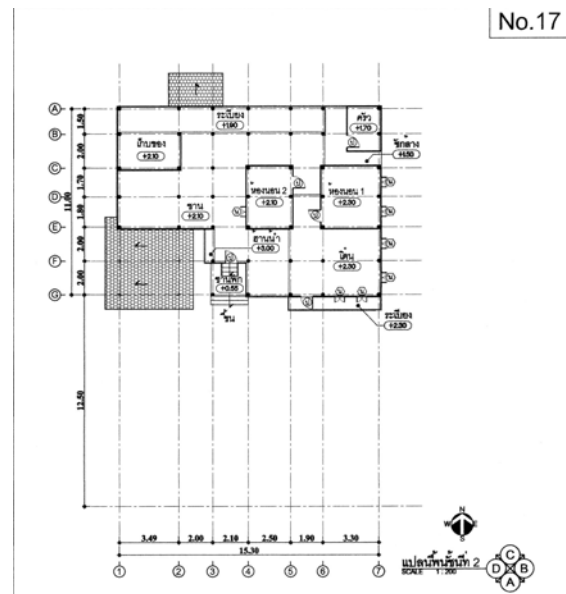
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

No.17

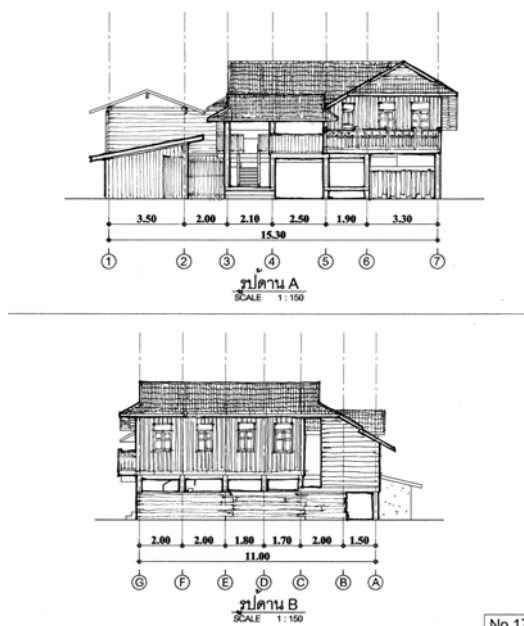

ภาพที่ 4.131 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง หลังที่ 17 ชุมชนพร้าวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

ภาพที่ 4.132 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 17 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

ภาพที่ 4.133 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 17 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.136 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 17 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

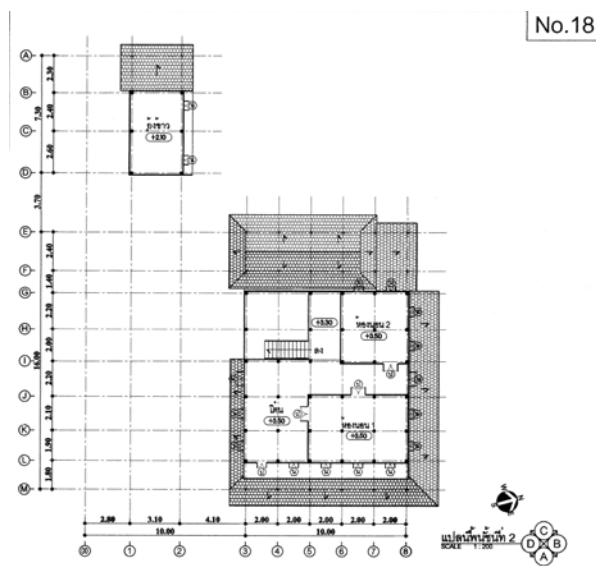
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

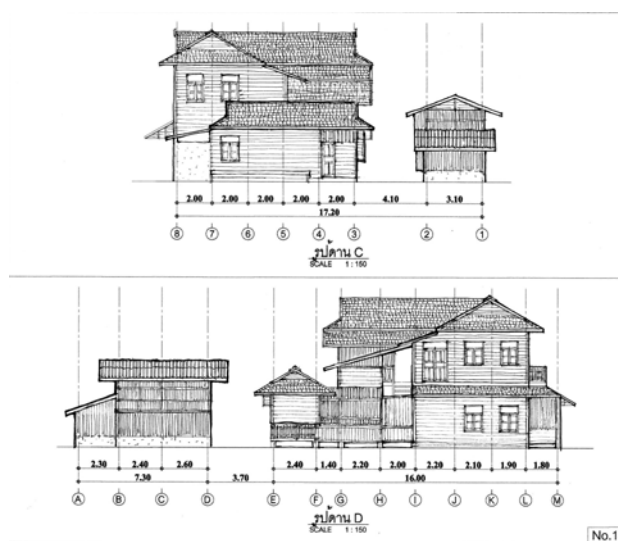
ภาพที่ 4.137 แสดงรูปพื้นไม้ดีเว้นช่องระบาย หลังที่ 17 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 18 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ สองชั้นไม่ได้ถุน เดิมเป็นเรือนร้านค้า ด้านหน้าของเรือนจะมีชายคายื่นมาชิดกับถนน ตัวเรือนจะมีพื้นที่ เอนกประสงค์เชื่อมครวกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับ ยุ้งข้าว และมีการปรับพื้นที่การใช้งานบริเวณด้านล่างยุ้งข้าวมาเป็นพื้นที่ครัว

ภาพที่ 4.140 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 18 ชุมชนพร้าวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

ภาพที่ 4.141 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 18 ชุมชนพร้าวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.142 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 18 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.143 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 18 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

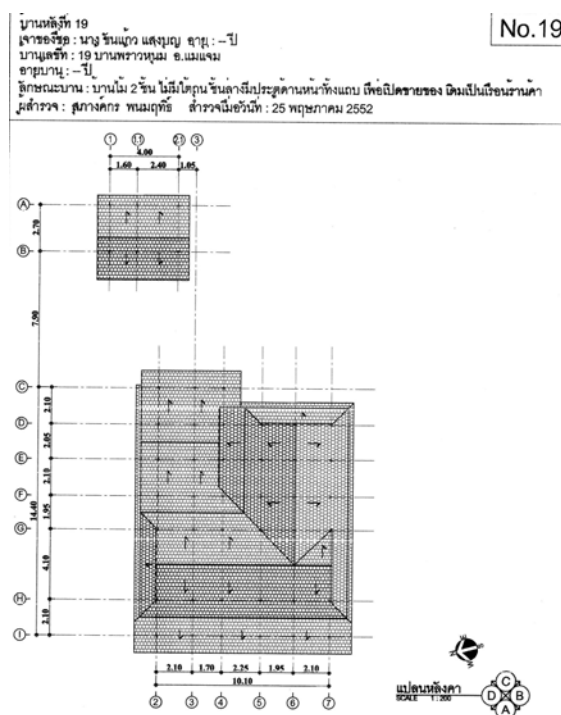
ภาพที่ 4.144 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 18 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.145 แสดงรูปยั้งข้าว หลังที่ 18 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

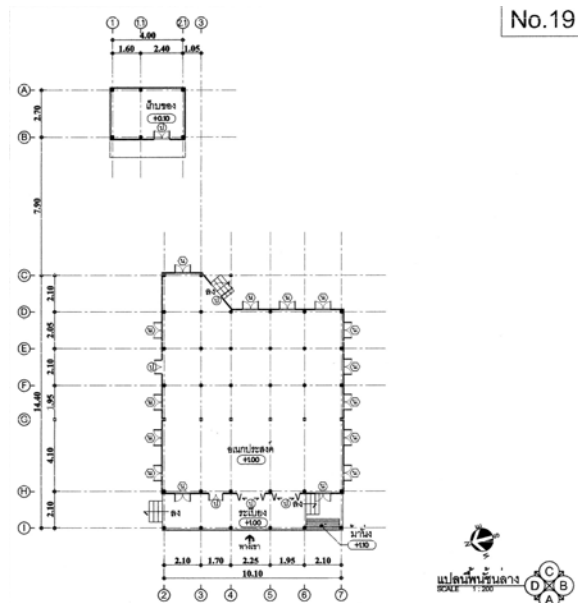
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 19 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ สองชั้นไม่มีใต้ถุน แต่มีการยกกระดานขึ้นมาจากพื้นประมาณ 1 เมตร เพื่อการระบายความร้อน เดิมเป็นเรือนร้านค้า ด้านหน้าของเรือนจะมีชายคายื่นมาชิดกับถนน ตัวเรือนจะมีพื้นที่เอนกประสงค์เชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับยั้งข้าว

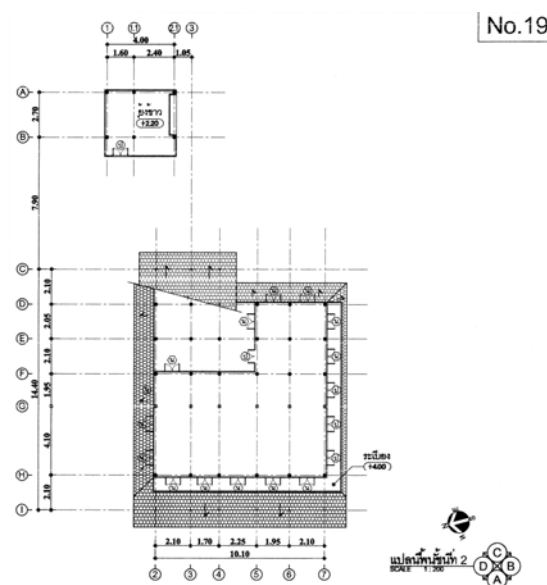

ภาพที่ 4.146 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 19 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

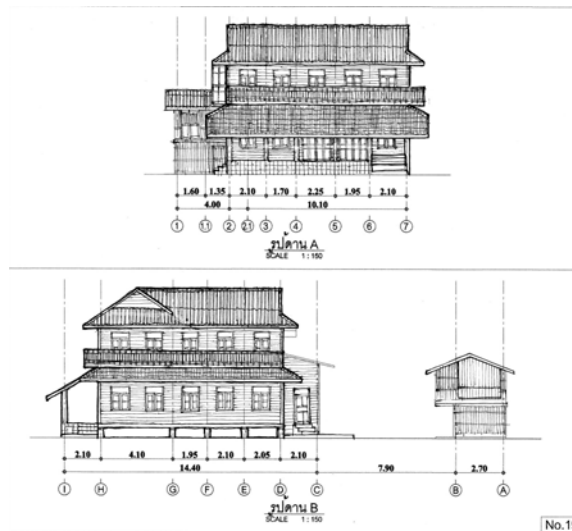
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

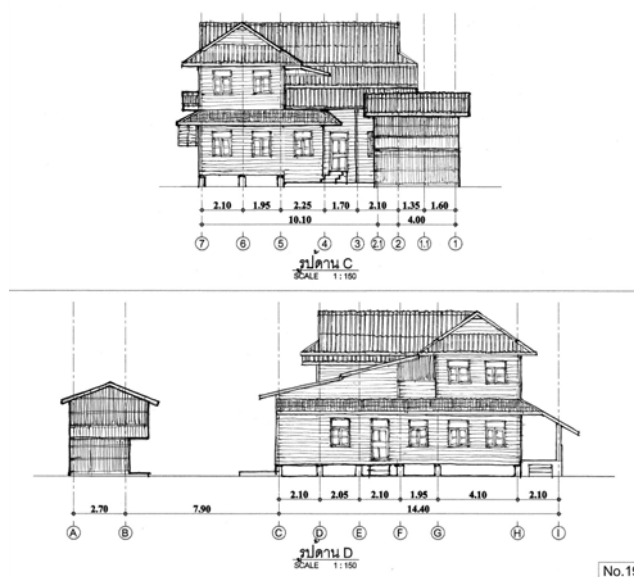
ภาพที่ 4.147 แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ 19 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

ภาพที่ 4.148 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 19 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ.2552

ภาพที่ 4.149 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 19 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.150 แสดงรูปด้าน C รูปด้าน D หลังที่ 19 ชุมชนพริ้วหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.151 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 19 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : สุภางศกร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

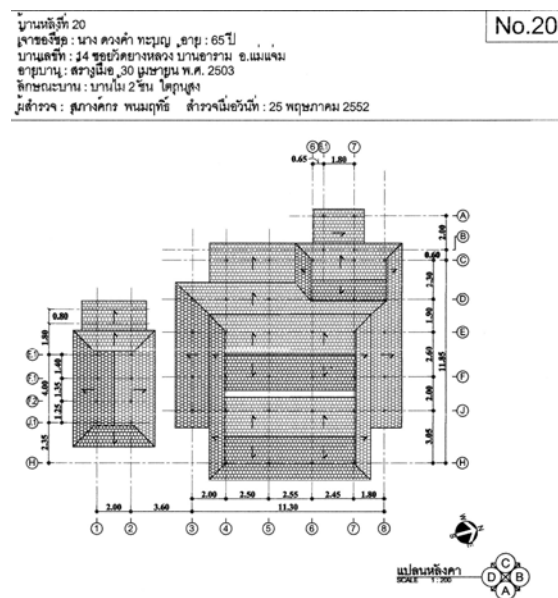
ภาพที่ 4.152 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 19 ชุมชนพรวัวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

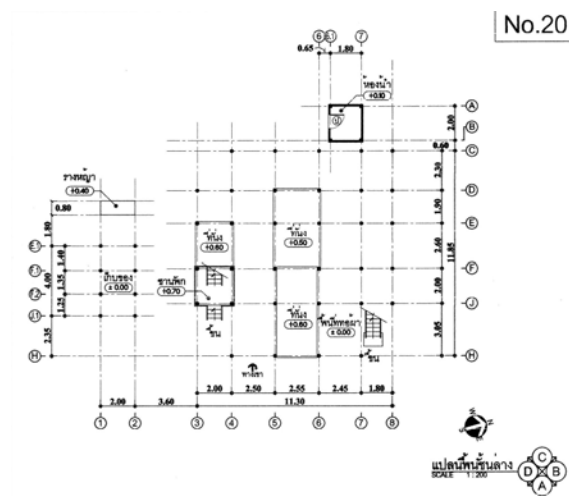

ภาพที่ 4.153 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 19 ชุมชนพรวัวหนุ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

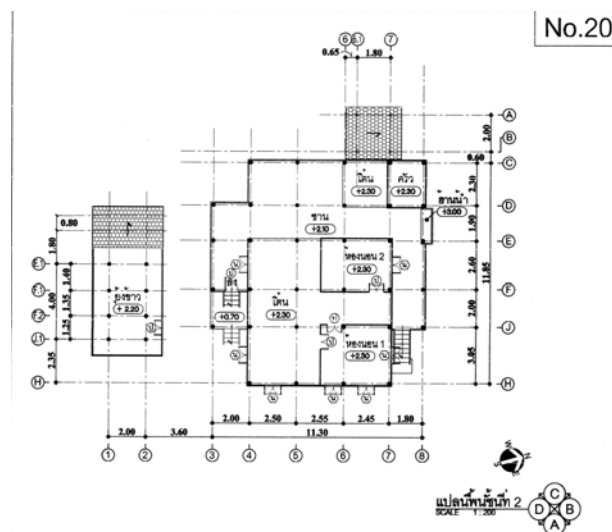
ตัวเรือนหลังที่ 20 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เอนกประสงค์เชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับยั้งข้าว

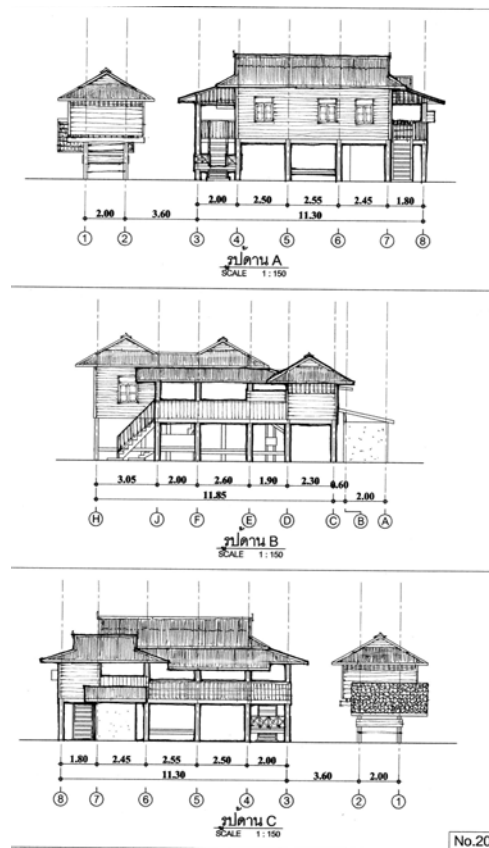
ภาพที่ 4.154 แสดงแปลนหลังคา หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

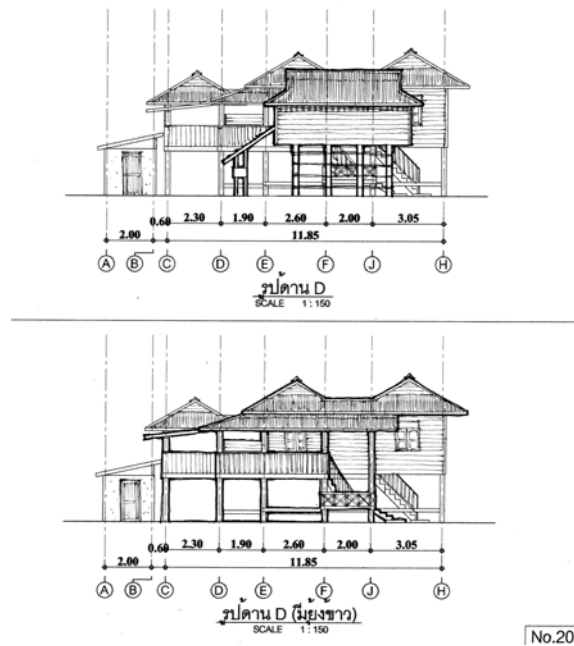
ภาพที่ 4.155 แสดงแปลนพื้นชั้นล่าง หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.156 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.157 แสดงรูปด้าน A, B, C หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.158 แสดงรูปด้าน D หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.159 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม

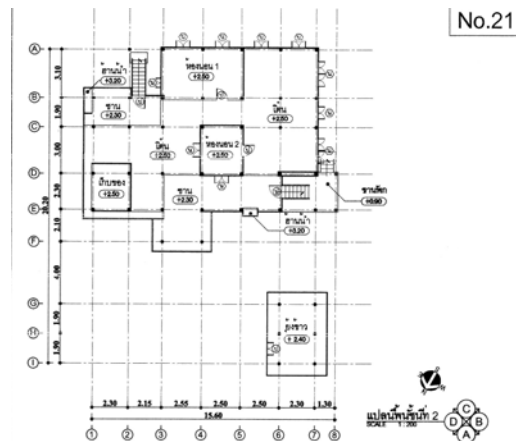
ที่มา : สุภางค์กร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

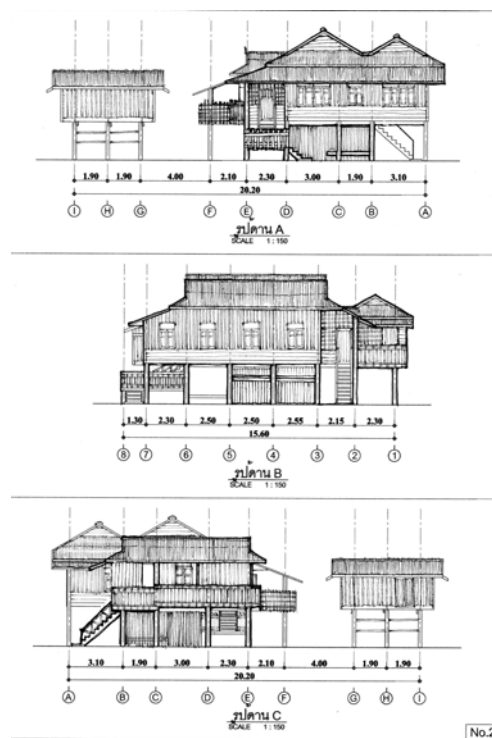
ภาพที่ 4.160 แสดงรูปตัวเรือน หลังที่ 20 ชุมชนบ้านอาราม

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 21 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เอนกประสงค์เชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับยั้งข้าว ตัวเรือนมีเครื่องประดับทรงยอดจั่ว

ภาพที่ 4.161 แสดงผังพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 21 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

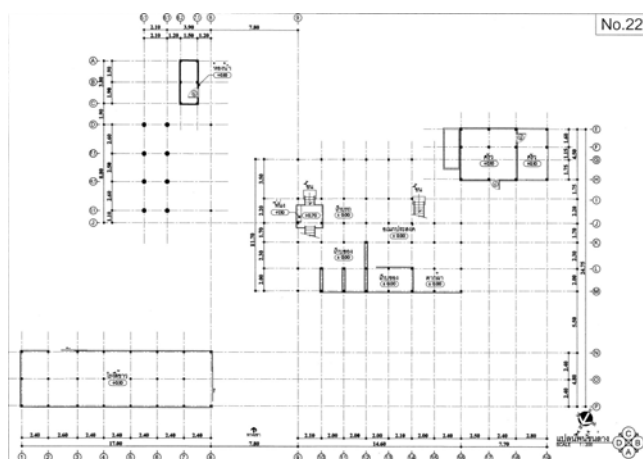
ภาพที่ 4.162 แสดงรูปด้าน A B C หลังที่ 21 ชุมชนบ้านอาราม
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.163 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 21 ชุมชนบ้านอาราม

ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 22 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เอนกประสงค์เชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับยั้งข้าว

ภาพที่ 4.164 แสดงแปลนพื้นชั้นบน หลังที่ 22 ชุมชนบ้านเหล่า

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.165 แสดงรูปด้าน A ,B หลังที่ 22 ชุมชนบ้านเหล่า

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.166 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 22 ชุมชนบ้านเหล่า

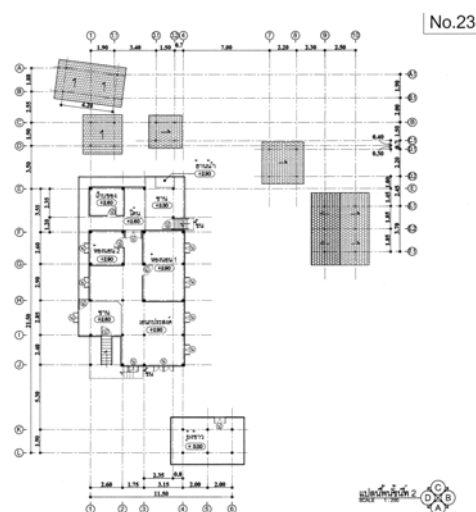
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.167 แสดงตัวเรือน หลังที่ 22 ชุมชนบ้านเหล่า

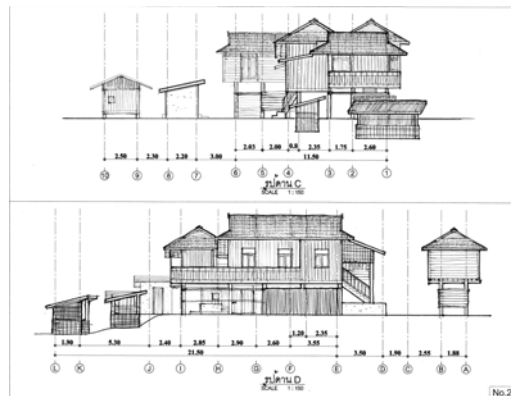
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 23 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เอนกประสงค์เชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับยั้งข้าว

ภาพที่ 4.168 แสดงแปลนพื้นชั้นบนหลังที่ 23 ชุมชนบ้านยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

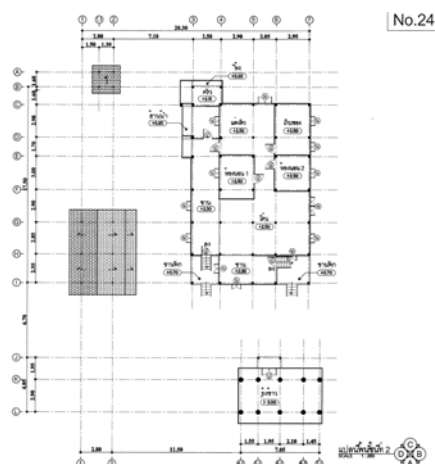

ภาพที่ 4.169 แสดงรูปด้าน D C หลังที่ 23 ชุมชนบ้านยางหลวง
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

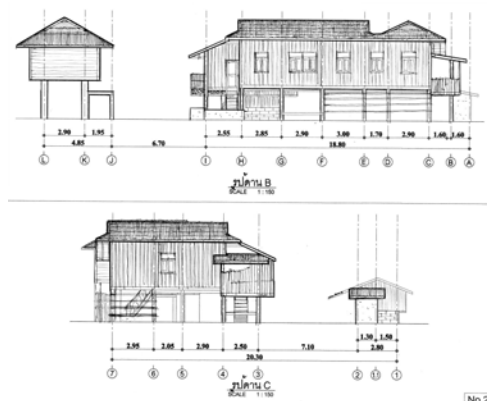

ภาพที่ 4.170 แสดงรูปทัศนียภาพ หลังที่ 23 ชุมชนบ้านยางหลวง
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 24 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เดินเชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่องบ้านนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้านเพื่อจะเชื่อมกับยุงข้าว

ภาพที่ 4.171 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 24 ชุมชนบ้านไร่
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

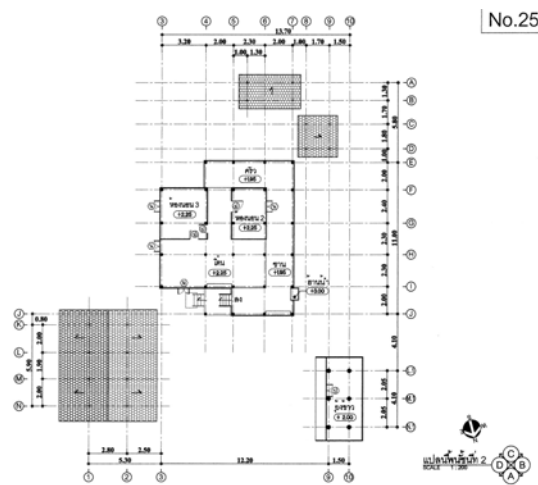

ภาพที่ 4.172 แสดงรูปด้าน B รูปด้าน C หลังที่ 24 ชุมชนบ้านไร่
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.173 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 24 ชุมชนบ้านไร่
ที่มา : สุภาภรณ์ พนมฤทธิ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 25 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เดินเชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะเป็นตัวเชื่อมกับยุงข้าว และอาคารอื่นๆ ตัวเรือนนั้นมีบางส่วนที่ได้ก่อกำเพื่อใช้ประโยชน์บริเวณใต้ถุนบ้าน

ภาพที่ 4.174 แสดงแปลนพื้นที่บน หลังที่ 25 ชุมชนบ้านไร่
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.175 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 25 ชุมชนบ้านไร่
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.176 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 25 ชุมชนบ้านไร่
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 26 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนจะมีพื้นที่เดินเชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่น ส่วนช่วงบ้านนั้นจะเป็นตัวเชื่อมกับยั้งข้าว และอาคารอื่นๆ ตัวเรือนนั้นมีบางส่วนที่ได้ก่อปิดเพื่อใช้ประโยชน์บริเวณใต้ถุนบ้าน

ภาพที่ 4.177 แสดงแปลนพื้นที่ 26 ชุมชนบ้านไร่

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.178 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 26 ชุมชนบ้านไร่

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.179 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 26 ชุมชนบ้านไร่

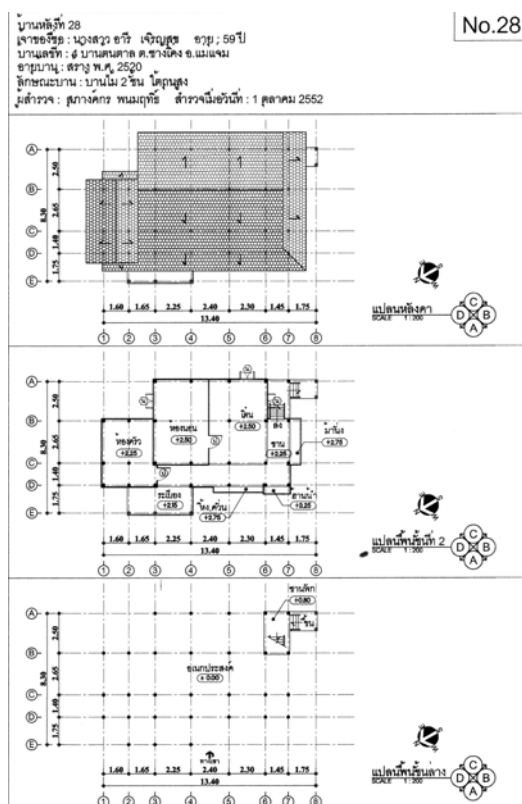
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.182 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 27 ชุมชนพุทธเอ็น

ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 28 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนเตี้ย ตัวเรือนจะมีพื้นที่เดินเชื่อมกับพื้นที่ในส่วนอื่นๆ ทั้งส่วนของครัวและห้องนอน

ภาพที่ 4.183 แสดงแปลนพื้นที่บ้าน หลังที่ 28 ชุมชนบ้านต้นตาล

ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

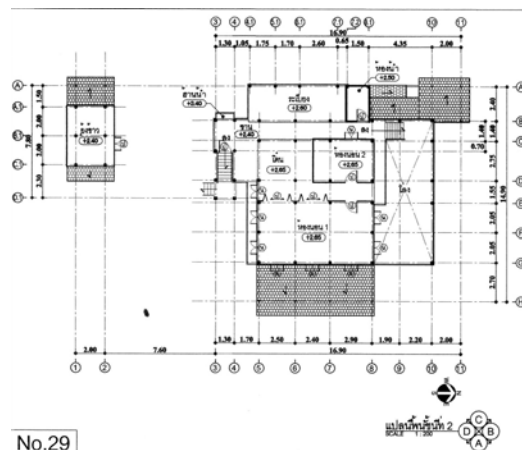

ภาพที่ 4.184 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 28 ชุมชนบ้านต้นตาล
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

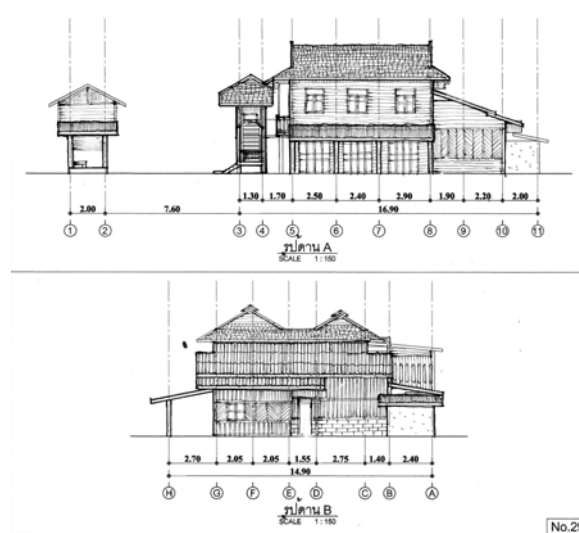

ภาพที่ 4.185 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 28 ชุมชนบ้านต้นตาล
ที่มา : สุภาวดีกร พนมฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2552

ตัวเรือนหลังที่ 29 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตัวเรือนเป็นไม้สองชั้น ตัวเรือนเป็นเรือน
ร้านค้าแต่ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมเป็นที่อยู่ ตัวเรือนจะแยกกับยั้งข้าว

ภาพที่ 4.186 แสดงแปลนพื้นที่ชั้นบน หลังที่ 29 ชุมชนบ้านต้นตาล
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.187 แสดงรูปด้าน A รูปด้าน B หลังที่ 29 ชุมชนบ้านต้นตาล
ที่มา : จากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.188 แสดงทัศนียภาพ หลังที่ 29 ชุมชนบ้านต้นตาล
ที่มา : สุภากร พนมฤทธิ ปี พ.ศ. 2552

4.1.6.3 ข้อมูลวัฒนธรรมแม่แจ่มด้านสถาปัตยกรรม ประเภทวัดวาอาราม วัดในเมืองแจ่มที่น่าสนใจหรือมีข้อมูลที่ควรเก็บรวบรวมไว้ในงานวิจัยฉบับนี้

วัดยางหลวง

ที่ตั้ง : บ้านยางหลวง ตำบลท่าผา

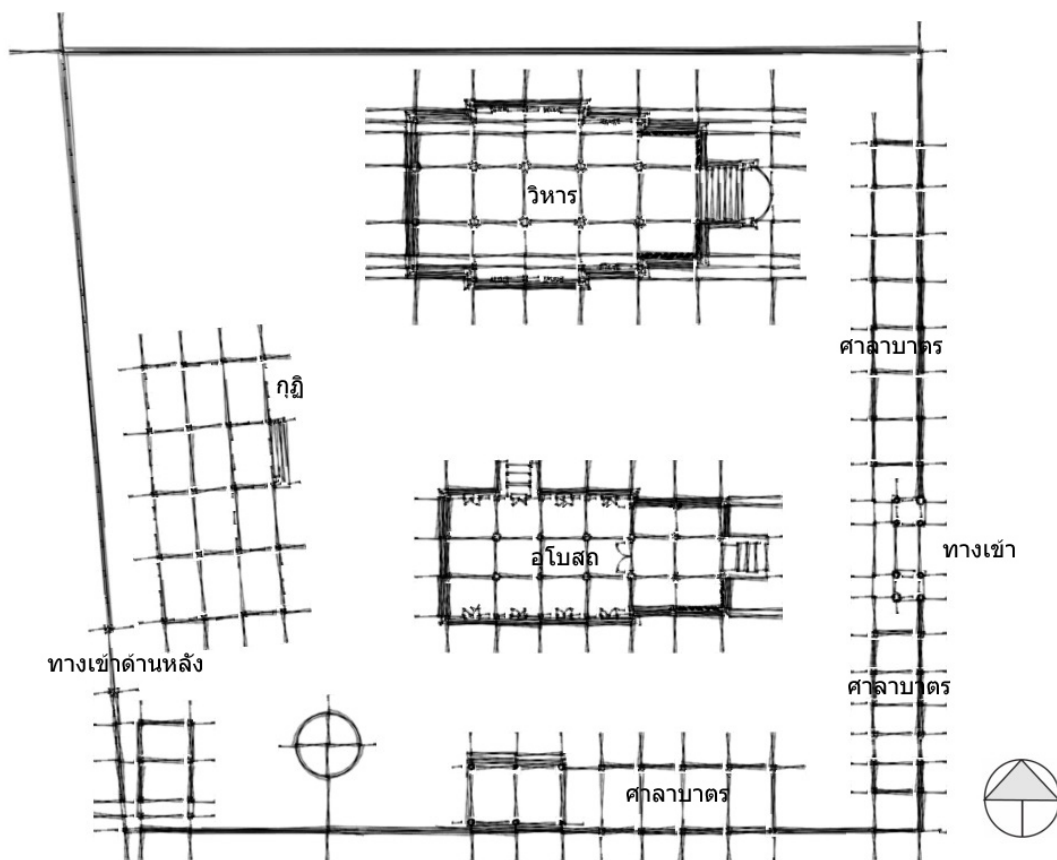
สิ่งสำคัญภายในวัด :

- 1 อุโบสถแบบพื้นเมือง
- 2 ปราสาทภายในอุโบสถ ที่เรียกว่า กิจกูฏ ซึ่งสร้างเป็นตัวแทนของเขาคิชฌกูฏ
- 3 วิหารหลังใหม่พร้อมพระประธานขนาดใหญ่ทำด้วยไม้

เป็นวัดเก่าแก่ที่ใช้ชื่อตามชื่อผู้สร้างคือ “ยางหลวง” หรือชาวกะเหรี่ยง (คนล้านนาเรียกยาง) ที่ชื่อ “หลวง” สร้างเมื่อพ.ศ. 2026 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.2038 เป็นวัดที่มีชื่อเสียงของเมืองแจ่มวัดหนึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ เพราะได้รับการส่งเสริมประชาสัมพันธ์จากงานจุลกฐินประจำปี ที่อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือได้ริเริ่มดำเนินการ โดยใช้วัดยางหลวงเป็นจุดเริ่มต้นของงานพิธี และการได้รับการบูรณะซ่อมแซมอุโบสถ การได้รับการสร้างวิหารหลังใหม่ ถวายด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาที่สวยงาม ตลอดจนการจัดสร้างพระพุทธรูปไม้องค์ใหญ่เป็นพระประธานของวิหารหลังนี้

ภาพที่ 4.192 วิหารหลังใหม่ของวัดยางหลวง สร้างเมื่อ พ.ศ.2545 พร้อมกับพระประธานไม้ขนาดใหญ่
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

- ผังวัดยางหลวง -

วัดป่าแดด

ตั้งอยู่บ้านยางหลวง ตำบลท่าผา

สิ่งสำคัญภายในวัด :

1 วิหาร

2 จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหาร

3 หอไตร

เดิมชื่อวัดใหม่เมืองแจ่ม พระยาเขื่อนแก้วเจ้าเมืองแจ่มซื้อที่ดินมาเพื่อก่อสร้างวัด เมื่อพ.ศ. 2400 ก่อสร้างวิหาร แล้วเสร็จและฉลองเมื่อพ.ศ. 2428 จิตรกรรมฝาผนังเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2430 โดยช่างแต้มชาวเงี้ยว ถึงพ.ศ. 2450 จึงได้สร้างหอไตรขึ้น

วัดป่าแดดเป็นวัดที่มีชื่อเสียงของเมืองแจ่มวัดหนึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมา เพราะได้รับการส่งเสริมประชาสัมพันธ์จากงานจุลกฐินประจำปี ที่อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือได้ริเริ่ม ดำเนินการ โดยใช้วัดเป็นส่วนหนึ่งของงานพิธี ตลอดจนการมีจิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่าและยังมีสภาพดี ปัจจุบันอาคารวิหารวัดป่าแดดได้รับการบูรณะและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของชาติ

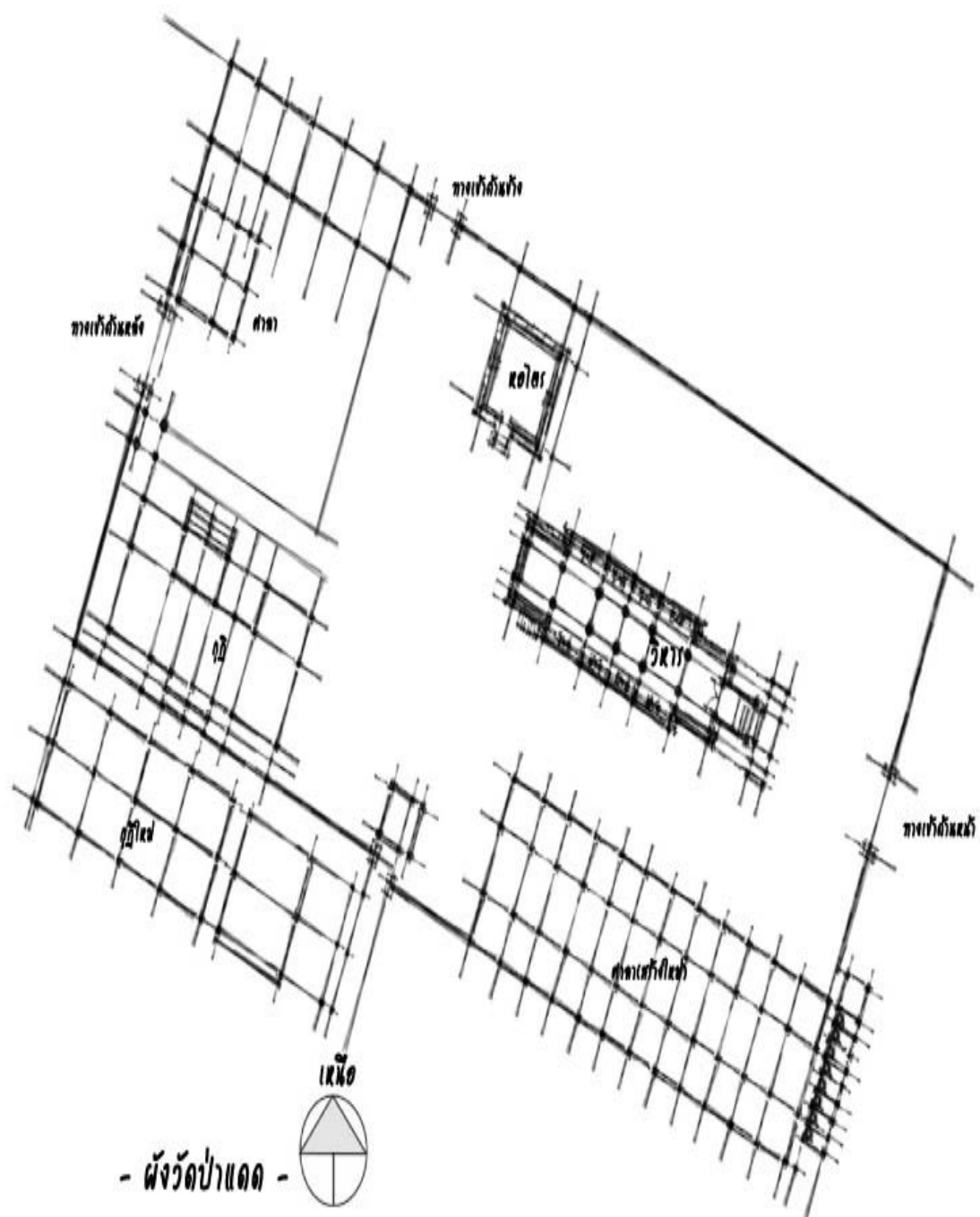
ภาพที่ 4.193

อุโบสถหลังใหม่ของ
วัดป่าแดดสร้างอยู่
นอกกำแพงวัดเมื่อ
ประมาณพ.ศ. 2543
ที่มา : จากการสำรวจ ,
พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.194 หอไตรวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วัดช้างเคื่อง

ตั้งอยู่บ้านเกาะ ตำบลช้างเคื่อง

สิ่งสำคัญภายในวัด :

- 1 พระธาตุช้างเคื่อง
- 2 วิหารน้อยพระมหากัจจายนะ
- 3 แผ่นจารึกไม้ เรื่องการบูรณะวัด พ.ศ. 2390
- 4 น้ำป่อทิพย์

วัดช้างเคื่องสร้างเมื่อพ.ศ.1970 เป็นวัดแรกของเมืองแจ่ม ได้ชื่อตามชื่อของห้วยช้างเคื่องที่อยู่ใกล้วัด เดิมชื่อวัดหลวงจั้งเคื่อง ชาวบ้านเรียกวัดหลวง เป็นวัดที่ตั้งอยู่ตรงสะดือเมือง ตรงบริเวณที่สร้างพระธาตุนั้นตามตำนานกล่าวว่า เป็นจุดที่พระพุทธเจ้าและพระมหากัจจายนะประทับในคราวที่จาริกผ่านมา และทรงใช้ไม้ขีดเส้นที่พื้นดินเพื่อแบ่งเขตแดนให้สิ่งมีชีวิตคู่หนึ่งที่อยู่คู่กันเพื่อชิงความเป็นใหญ่ในแผ่นดินนี้ ทรงประทานพระเกศา 8 เส้นให้พ่อค้า 2 คนนำไปบรรจุในพระธาตุเพื่อบูชาต่อไป และให้นำอุปกรณ์ที่รองรับพระเกศาได้แก่ ไม้คานหาบ หม้อใส่ผอบ ผอบไม้ฮวก และผ้าขาวไปก่อพระสถูปทั้ง 4 ทิศของเมืองเพื่อสักการะ ที่ดอยภู ได้ดอยภูได้ ดอยฮวก และดอยสะกาน

ชาวเมืองแจ่มถือเอาวาระต่างๆ ในรอบปีจัดให้มีบุญประเพณีที่วัดช้างเคื่อง ได้แก่ ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ วันที่ 16 เมษายน วันเพ็ญเดือนหก หรือหกเป้ง เป็นงานบุญ ถวายข้าวตอก มีขบวนแห่เครื่องสักการะ และวันเพ็ญเดือน 12 หรือสิบสองเป้งเป็นบุญประเพณีตานก๋วยสลาก

ภาพที่ 4.195 วัดช้างเคื่อง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

จารึกวัดช้างเคื่อง เป็นแผ่นไม้ จารึกความโดยย่อว่า
“เมื่อปี 1209 (พ.ศ. 2390) เจ้าแก้วเมืองมา และชายา
ชื่อ สหรีบุญยวง ได้มาบูรณะพระธาตุ และสร้างวิหาร
2 หลัง หลังหนึ่งประดิษฐานพระพุทธรูป อีกหลังหนึ่ง
ประดิษฐานพระมหากัจจายนะมีครุบาสิลามณี เป็น
ประธานฝ่ายสงฆ์ และแสนสิริต้องแต้ม เป็นประธาน
ฝ่ายคฤหัสถ์ มีศรัทธาชาวบ้านร่วมช่วยกัน”

ภาพที่ 4.196 จารึกวัดช้างเคื่อง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.197 บุญประเพณีถวายคว้านวันทกเบ็ง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

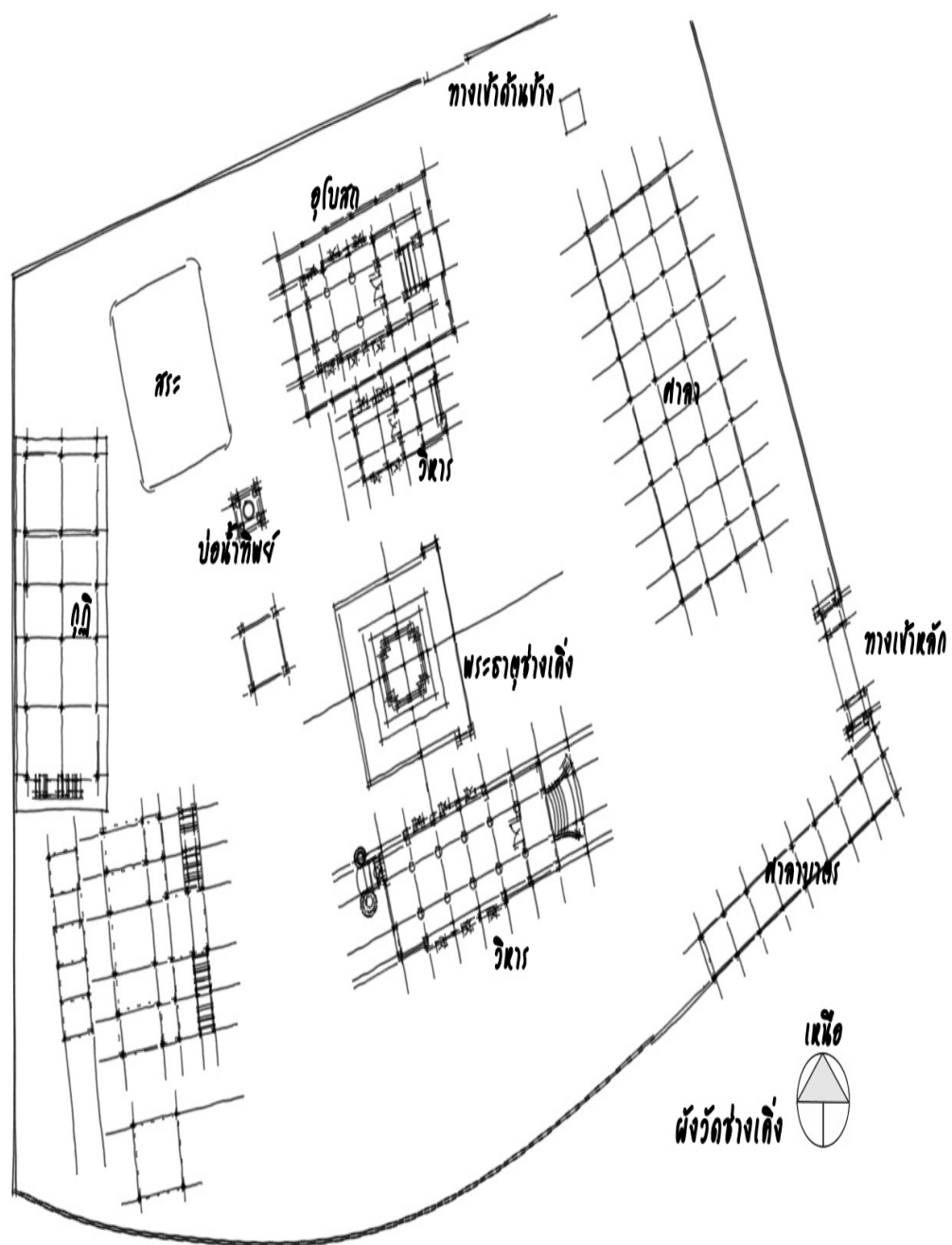
ภาพที่ 4.198 พระกัจจายนะ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.199 วิหารน้อยพระกัจจายนะและอุโบสถหลังใหม่ของวัดช้างเคื่อง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วัดเจียง

ตั้งอยู่บ้านสันหนอง ตำบลช่าง
เค็ง

สิ่งสำคัญภายในวัด :

1 พระธาตุเจดีย์ทรงหกลี้นม

2 พระเจ้าแสนทอง

ชาวเมืองแจ่มถือเอาวันเพ็ญเดือนห้า หรือห้าเป็งเป็นวันทำบุญใหญ่ที่วัดเจียง นอกจากกิจกรรมการแห่คว้านเข้าวัดจากศรัทธาบ้านต่างของเมืองแจ่มแล้ว ชาวบ้านเมืองแจ่มยังใช้โอกาสนี้มากราบพระเจ้าแสนทอง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่ของเมืองแจ่มที่ชาวบ้านเมืองแจ่มให้ความเคารพนับถือมาก หากปีไหนฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวเมืองแจ่มจะแห่พระเจ้าแสนทองเพื่อขอฝน

ภาพที่ 4.200 พระเจ้าแสนทอง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ.

2551

พระเจ้าแสนทอง เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย หน้าตักกว้างประมาณ 1 ศอก ศิลปะเชียงแสนยุคที่ 3 หรือสิงห์ 3

พระธาตุวัดเจียงเป็นพระธาตุสำคัญอีกองค์หนึ่งเพราะพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ มีรูปทรงแปลกที่ไม่พบที่อื่นใด ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้าง ตั้งอยู่ด้านวิหารพระเจ้าแสนทอง นอกจากนี้ด้านหลังวัดเจียง ยังปรากฏทุ่งพราสาทแบบล้านนาที่ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างอีกองค์หนึ่งที่มีความเสียหายยังไม่ได้รับการบูรณะ

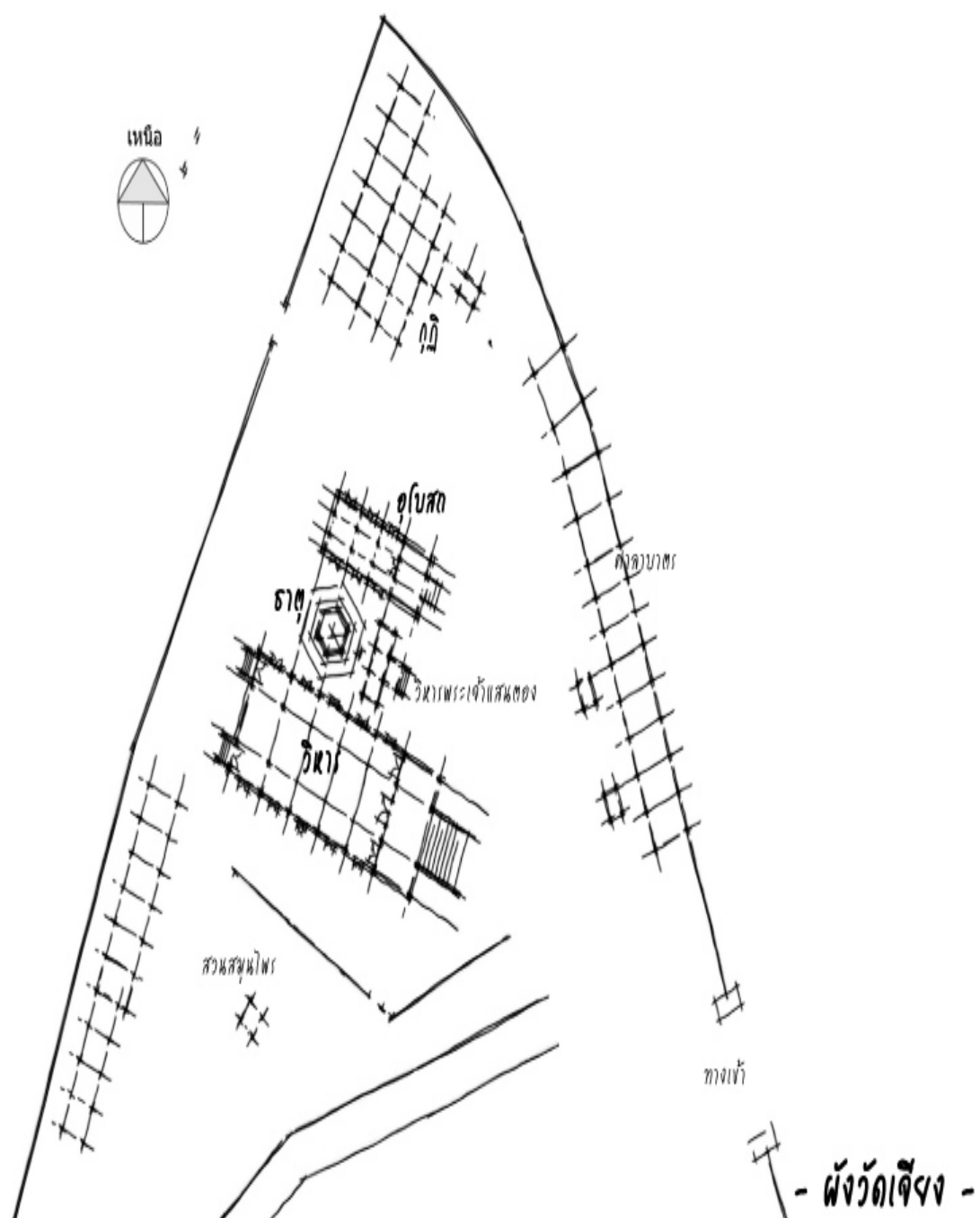

ภาพที่ 4.201 พระธาตุวัดเจียง
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.202 กุฏิทรงปราสาทด้านหลังวัดเจียง
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.203 งานบุญประเพณีห้ำเป็งที่วัดเจียง
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วัดพุทธเอ็น

ตั้งอยู่บ้านพุทธเอ็น ตำบลช่างเคิ่ง

สิ่งสำคัญภายในวัด :

- 1 อุโบสถน้ำ
- 2 วิหารทรงล้านนา
- 3 พระธาตุเจดีย์
- 4 บ่อน้ำทิพย์

วัดเอ็นหรือวัดพุทธเอ็น มาจากคำว่า พุทธเอ็น(ตะโกนบอก) ตามตำนานที่กล่าวว่า พระพุทธองค์เสด็จพร้อมสาวกมา ณ บริเวณนี้ เกิดน้ำแฉ่มไหลนอง พระสาวก 4 องค์ติดอยู่อีก ฟากแม่น้ำข้ามมาไม่ได้ พระพุทธองค์ทรงเอ็น (ตะโกนบอก)ว่าไม่ต้องข้ามมา และบ้วนน้ำลาย ออกไปให้เป็นบ่อน้ำทิพย์ให้พระสาวก วัดจึงได้ ชื่อวัดพุทธเอ็น และเพี้ยนเป็นพุทธเอ็น

วัดพุทธเอ็นเดิมชื่อวัดศรีสุทธาวาส เอ็น เล่ากันว่าผู้สร้างคือ พระเมกุ มีครูบาติวัระ เป็นเจ้าอาวาส ต่อมาส้มัยครูบาเทพเป็นเจ้า อาวาสได้สร้างวิหารขึ้น และส้มัยเจ้าอาวาสองค์ ต่อมาคือครูบาปิ่นตาได้สร้างโบสถ์น้ำขึ้น จนถึง ส้มัยพระอธิการกองจันทรเป็นเจ้าอาวาสจึงได้ ก่อพระธาตุเจดีย์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2540

บ่อน้ำทิพย์ หรือบ่อแก้วอยู่ด้านหน้า วัด เป็นตาน้ำธรรมชาติที่น้ำใสสะอาดไหล ออกมาไม่มีวันหยุด มีชาวบ้านตลอดจน นักท่องเที่ยววนมาภาชนะมาตวงเอาน้ำทิพย์ กลับไปใช้ดื่มกินเป็นประจำ

ภาพที่ 4.204 ตวงน้ำจากบ่อน้ำทิพย์

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วัดกองกาน

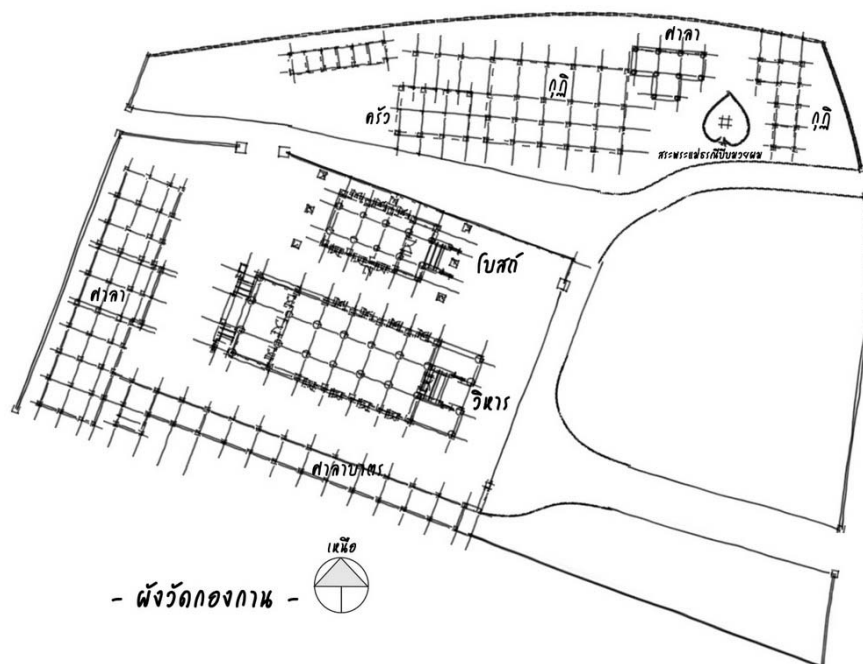
ตั้งอยู่บ้านกองกาน ตำบลแม่ศึก

สิ่งสำคัญภายในวัด :

1 พระเจ้าตนหลวง

2 วิหารพระเจ้าตนหลวง

ความสำคัญของวัดกองกานอยู่ที่พระเจ้าตนหลวงหรือตนหลวง ซึ่งเป็นพระประธานในวิหาร เพราะเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่ชาวเมืองแจ่มเคราพนับถือกันมาก เดิมชื่อวัดศรีเมืองมา เจ้าผู้ครองนครแห่งล้านนาหลายเมืองร่วมกันสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างพระเจ้าตนหลวงในราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 ต่อมาวัดถูกทิ้งร้างไป เสนาสนะผุพังไปคงเหลือแต่องค์พระถูกต้นไม้เถาวัลย์ขึ้นปกคลุม ล่วงถึงพ.ศ.2380-90 ผู้คนมาอยู่อาศัยทำไร่ทำสวนบริเวณนี้ได้ แฉ้วถางป่าไม้ จนพบเห็นพระพุทธรูปลักษณะงดงาม มีต้นไม้เถาวัลย์ปกคลุม เกิดความศรัทธา จึงชักชวนกันมาช่วยกันแฉ้วถางทำความสะอาดพื้นที่ สร้างวัดขึ้นมาใหม่ ปิดทององค์พระให้สวยงาม และเนื่องจากชาวบ้านที่ศรัทธาในพระเจ้าตนหลวงมีเป็นจำนวนมาก พวกกันหาบข้าวของมาทำบุญ จนไม้คานกองสูงท่วมหัวคน วัดจึงถูกเรียกว่าวัดกอง(ไม้)กานหรือกองกานแต่นั้นมา

วัดบุปผาราม

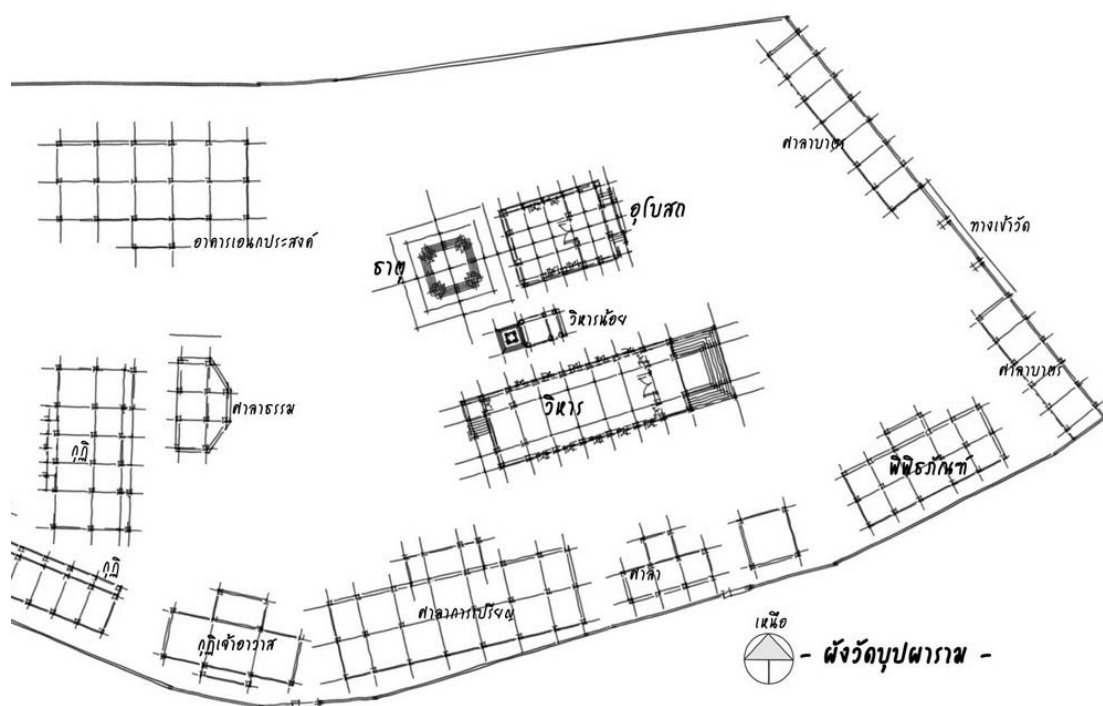
ตั้งอยู่บ้านช่างเคิ่งบน ตำบลช่างเคิ่ง

สิ่งสำคัญภายในวัด :

- 1 พระธาตุเจดีย์
- 2 โบสถ์
- 3 พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

วัดบุปผารามเป็นวัดใหม่ สร้างเมื่อพ.ศ.2469 แทนวัดเดิม คือวัดดอยฮวกซึ่งถูกไฟไหม้ เนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ โดยศรัทธาชาวบ้านนำโดยพระครูหมามงคล เจ้าคณะอำเภอและขุนชาญช่างเคิ่ง กำนันตำบลช่างเคิ่งเป็นผู้นำ ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อพ.ศ.2493

วัดบุปผารามเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางทางสังคมที่มีบทบาทหรือกิจกรรมต่อชุมชนแม่แจ่มสูงวัดหนึ่ง เช่นการจัดตั้งธนาคารข้าวสำหรับคนยากจน จัดตั้งกองทุนการศึกษาสำหรับนักเรียน ส่งพระภิกษุเข้าไปสอนศาสนาในโรงเรียนต่างๆ จัดตั้งหอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ข่าวสารบทความทางโลกทางธรรม และพัฒนาเป็นสถานีวิทย์ชุมชนในปัจจุบัน จัดการอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนเป็นประจำ จัดกิจกรรมงานบุญต่างๆเป็นงานประจำปี จัดตั้งห้องสมุด และพิพิธภัณฑสถานชุมชนของท้องถิ่นแม่แจ่ม

วัดบ้านทัพ

ตั้งอยู่บ้านทัพ ตำบลท่าผา

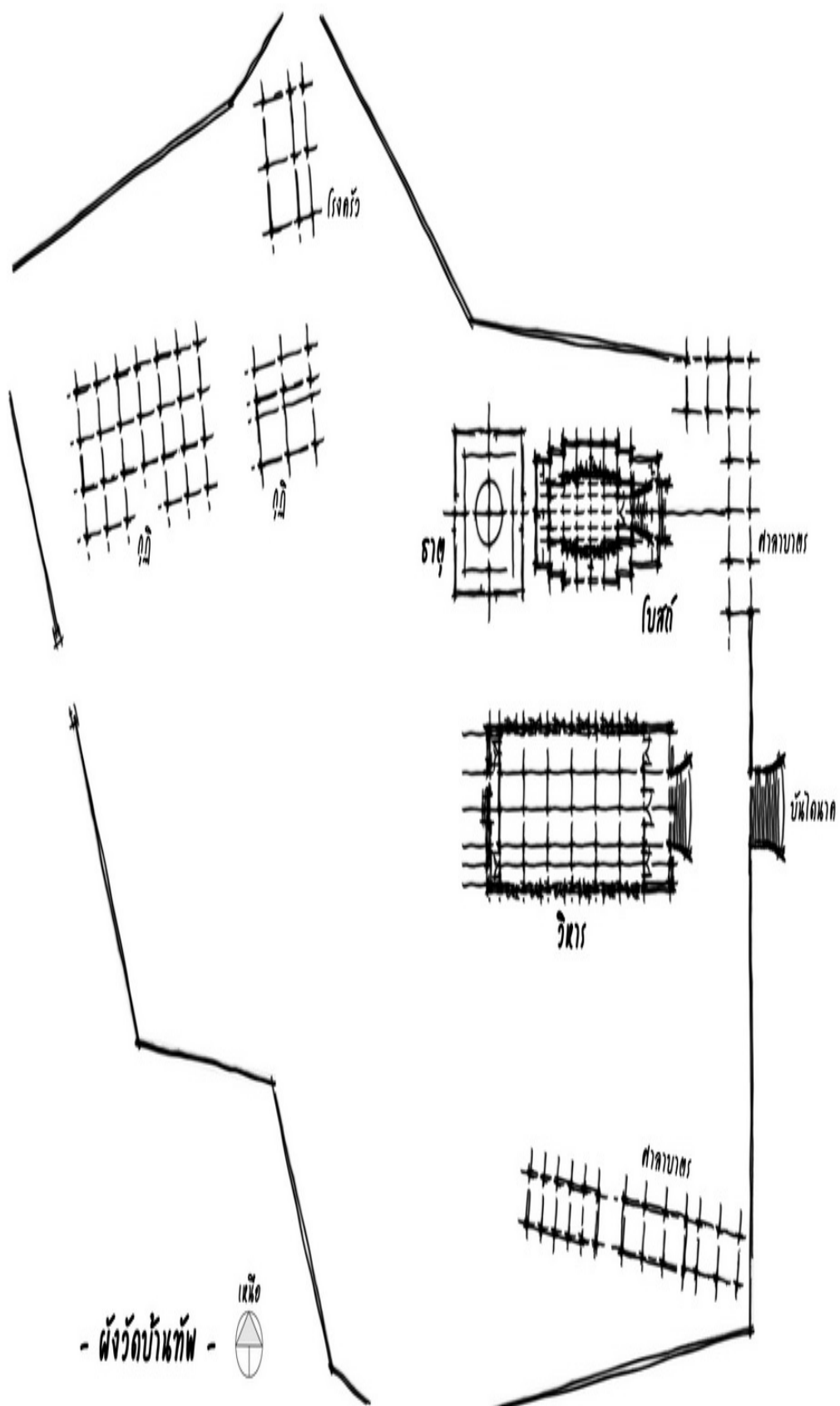
สิ่งสำคัญภายในวัด :

- 1 พระธาตุเจดีย์
- 2 อุโบสถ

วัดบ้านทัพเดิมชื่อวัดศรีหนองเหนือ สร้างเมื่อพ.ศ.2402 ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อพ.ศ. 2532 เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามของแม่แจ่ม เพราะตั้งอยู่ริมทุ่งนาด้านตรงข้ามกับเมือง มองจากเมืองจะเห็นวัดบ้านทัพผ่านทุ่งนาและลำน้ำแจ่ม โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่ปลายเดือนกันยายนถึงปลายเดือนพฤศจิกายนที่ทุ่งนาเต็มไปด้วยต้นข้าวเขียวขจีในช่วงแรก เปลี่ยนเป็นสีทองในช่วงท้ายที่เมล็ดข้าวออกรวงและสุกรอการเก็บเกี่ยว ลำน้ำแจ่มก็มีน้ำไหลเต็มตลิ่ง อากาศไม่ร้อนจัด

ภาพที่ 4.205 วัดบ้านทัพเมื่อ
มองจากฝั่งเมืองแจ่ม
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วัดกองแขกเหนือ

ตั้งอยู่บ้านห้วยไผ่ ตำบลกองแขก

สิ่งสำคัญภายในวัด :

1 วิหารไม้แบบพื้นเมือง

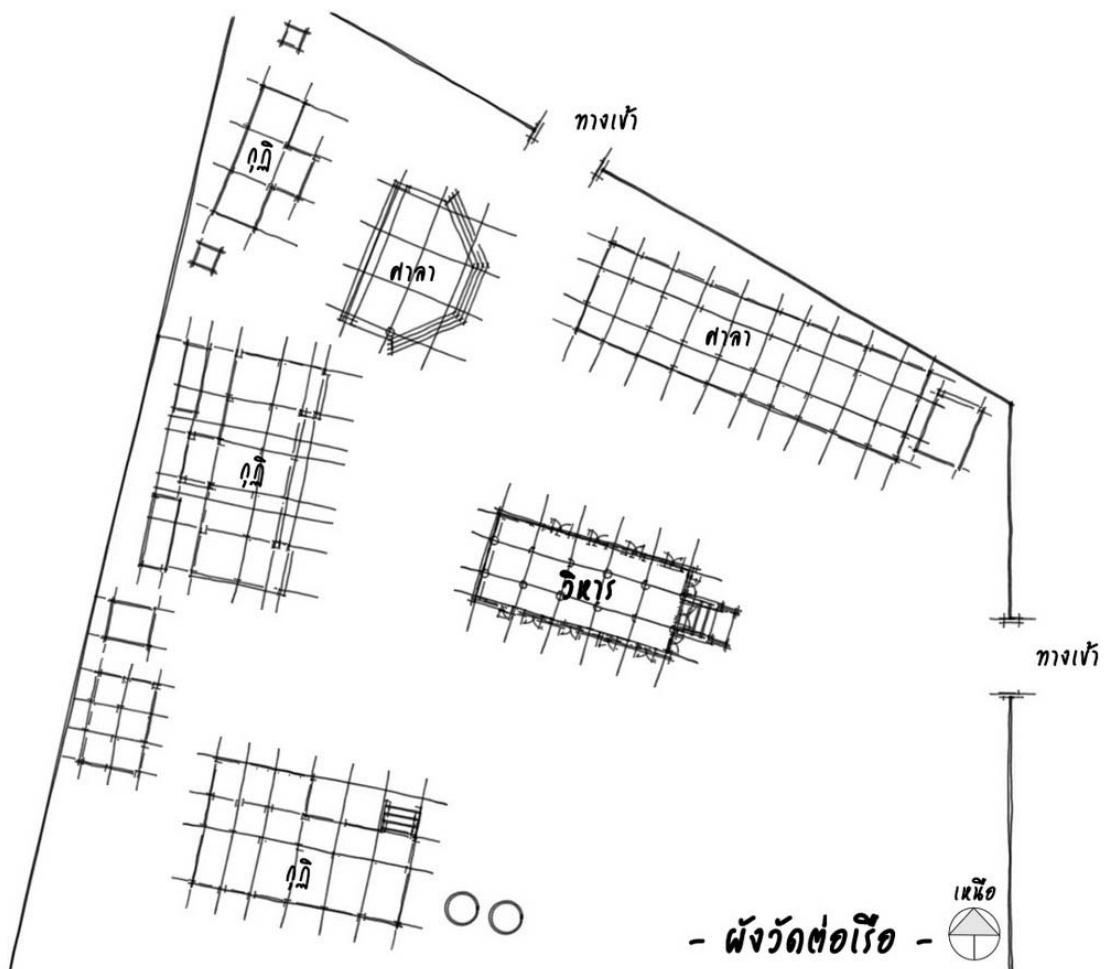
2 พระติโต พระประธานภายในวิหาร

วัดกองแขกเป็นวัดเก่าแก่อายุกว่า 200 ปี แต่ไม่ทราบปีที่สร้างชัด มีวิหารไม้แบบพื้นเมืองเป็นศูนย์กลาง พระประธานภายในวิหารเป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนปางมารวิชัย ช่างชาวเงี้ยว(ไทใหญ่)เป็นผู้สร้าง มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เล่ากันว่าบางครั้งท่านจะแสดงปาฏิหาริย์เปล่งแสงส่องสว่างทั่วห้อง

วัดต่อเรือ

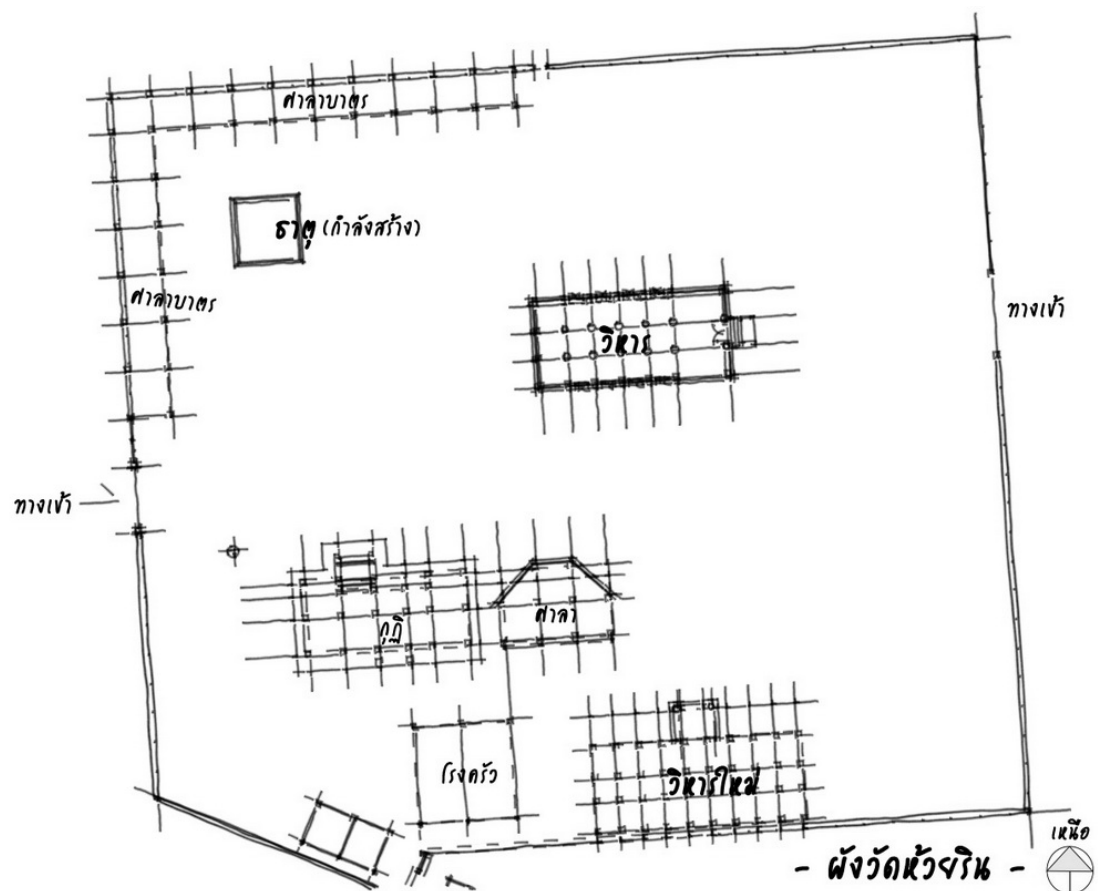
ตั้งอยู่บ้านต่อเรือ ตำบลช้างเคื่อง
ห่างจากใจเมืองประมาณ 3 กม.
สิ่งสำคัญภายในวัด :
วิหารพื้นเมือง

วัดห้วยริน

ตั้งอยู่บ้านห้วยริน ตำบลช้างเคื่อง
ห่างจากใจเมืองประมาณ 2 กม.
สิ่งสำคัญภายในวัด :
วิหารพื้นเมือง

วัดพร้าวหนุ่ม

ตั้งอยู่บ้านพร้าวหนุ่ม ตำบลช้างเคื่อง

สิ่งสำคัญภายในวัด : วิหาร

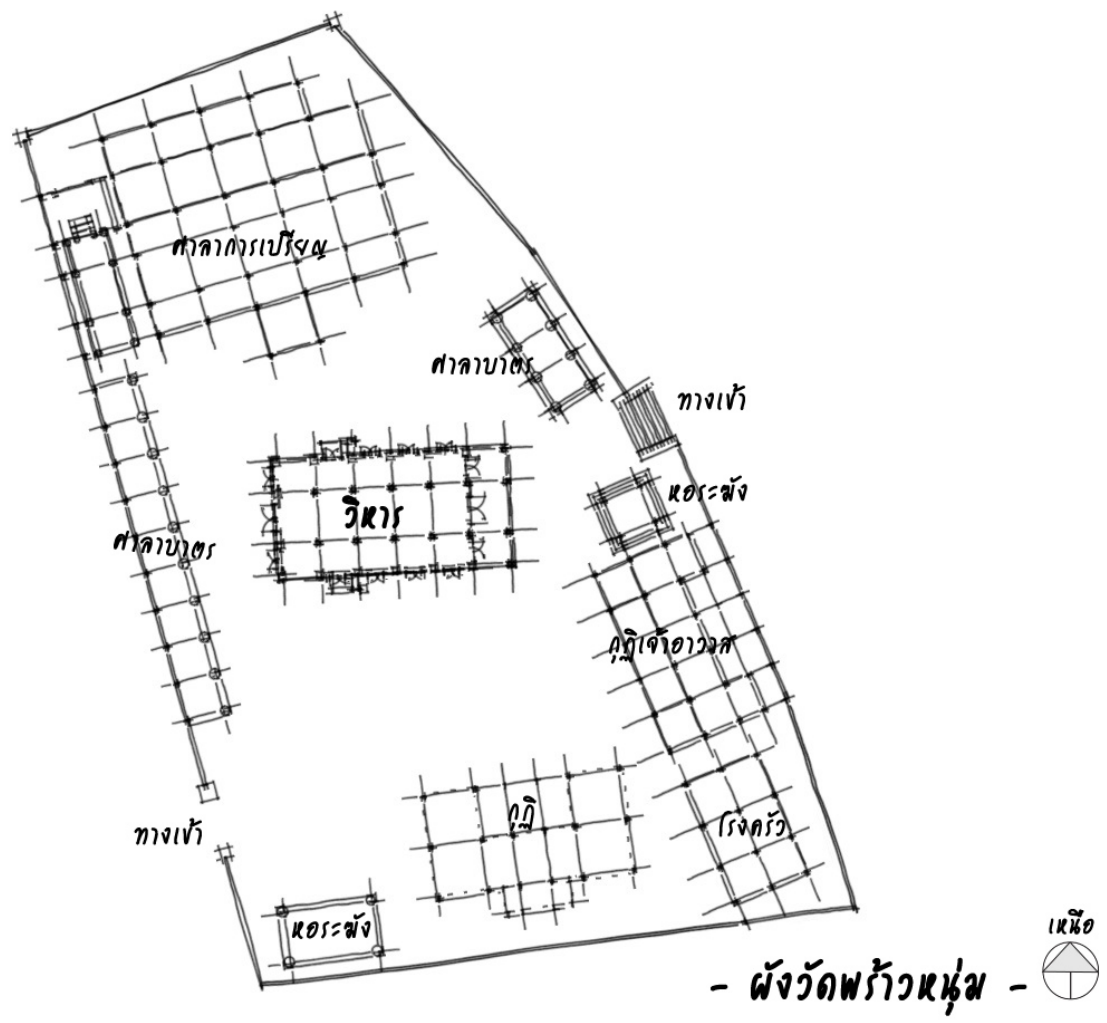
วัดพร้าวหนุ่มเป็นวัดที่มีเนื้อที่เล็กมาก คือประมาณ 1 ไร่ ตั้งอยู่ชุมชนบ้านพร้าวหนุ่ม มีบทบาทเป็นศูนย์กลางสังคมไม่เพียงชุมชนบ้านพร้าวหนุ่มเท่านั้น แต่สำหรับชาวแม่แจ่มทั่วไป ด้วย เพราะวัดจัดให้มีการอบรมเผยแผ่ศาสนาอย่างต่อเนื่อง เป็นศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์และเป็นสถานที่จัดอบรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนและประชาชนโดยทั่วไป

วัดพร้าวหนุ่มสร้างวิหารหลังใหม่ทดแทนหลังเก่าซึ่งมีขนาดเล็กและสภาพทรุดโทรม วิหารหลังใหม่เป็นวิหารทรงล้านนาประยุกต์ ประดับตกแต่งอย่างแพรวพราวทั้งภายนอกและภายในโดยใช้รูปแบบและลวดลายแบบล้านนา

ภาพที่ 4.206 วิหารวัดพร้าวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

จากการสำรวจวัดต่างๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะของวัดด้านต่างๆ คือ ด้านที่ตั้งและความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการวางผังและการใช้พื้นที่ และด้านที่ตั้งและรูปแบบ โบสถ์วิหาร ธาตุเจดีย์และอาคารสำคัญอื่นๆ ตลอดจนประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องงานวิจัยที่พบในแต่ละวัด

ด้านที่ตั้งและความสัมพันธ์กับชุมชน

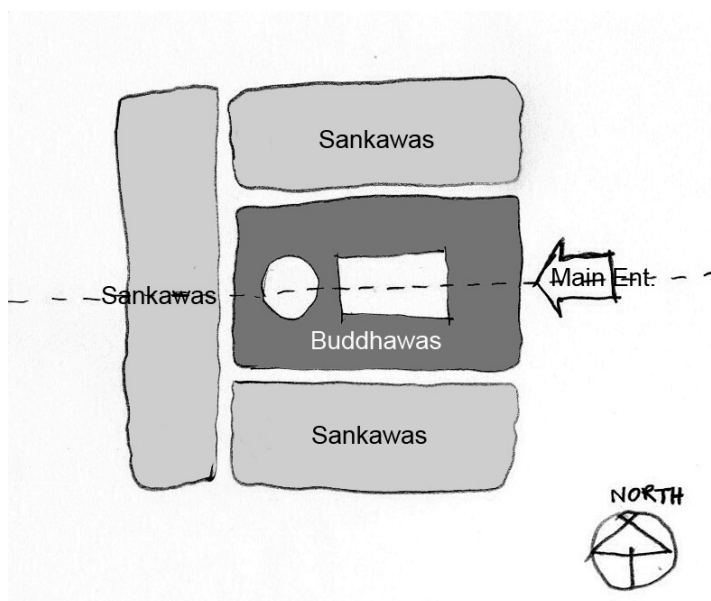
พบว่าวัดในเมืองแจ่มมีลักษณะเป็นวัดที่สร้างขึ้นเพื่อใช้งานในชุมชนเป็นหลัก เป็นศูนย์กลางของชุมชน กระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ ของเมืองแจ่ม เป็นลักษณะทั่วไปของชนบท หรืออำเภอรอบนอกของไทย ชาวบ้านอาศัยอยู่โดยรอบวัดก็มักจะเป็นศรัทธาวัดนั้น หลายแห่งใช้ชื่อชุมชนจากชื่อวัด มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างวัดกับชุมชน แต่ในใจเมือง ได้มีงานวิจัยที่ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการสร้างวัดตามโครงสร้างของเมือง หรือรักษาเมือง

ด้านการวางผังและการใช้พื้นที่

พบว่าทุกวัดใช้รูปแบบการวางผังในเขตพุทธาวาสที่ใช้รูปแบบที่คล้ายกัน โดยวางอาคารหลัก อันได้แก่ วิหาร (ยกเว้นวัดยางหลวงเป็น อุโบสถ) ไว้ในเขตพุทธาวาสบนแกนหลัก หรือแกนประธาน ตรงทางเข้าด้านหน้าวัด โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามประเพณีอย่างเคร่งครัด ทุกวัด แม้วัดที่มีการเข้าถึงด้านทิศตะวันตกเช่นวัดยางหลวง วัดป่าแดด หรือวัดบ้านทัพ ก็วางผังวัดให้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทำให้วัดเหล่านี้ดูเหมือนมีการเข้าถึงจากหลังวัด หันหน้าวัดสู่ทุ่งนา ไม่มีบ้านคนเลย ประเด็นการวางผังโดยยึดทิศตะวันออกอย่างเคร่งครัดนี้ พบว่าวัดในเขตตัวเมือง เชียงใหม่และอำเภอโดยรอบ เช่น อำเภอแมริม ก็มักจะวางผังอย่างเคร่งครัดแบบนี้ แต่ในพื้นที่อื่นๆ เช่นจังหวัดอื่นๆ ในล้านนา หรือในภาคอื่นๆ ของประเทศไทย พบว่าวัดหลายวัด ที่วางผังคำนึงถึงการเข้าถึงมากกว่าประเพณี โดยวัดเหล่านี้จะหันหน้าวัดซึ่งรวมถึงวิหารหลวงไปสู่เส้นทางสัญจรหลัก ทำให้การเข้าถึงวัดมีมาจากทิศใด แกนหลักของวัดหรือเขตพุทธาวาส รวมทั้งอาคารประธาน ก็จะหันหน้าไปทางทิศนั้นแม้จะทำให้อาคารดังกล่าวหันหน้าไปทิศอื่นๆ ที่ไม่ใช่ทิศตะวันออกตามประเพณี

การใช้พื้นที่ของวัดนั้น วัดโดยทั่วไปจะแบ่งเป็นพื้นที่หลักๆ สองพื้นที่คือเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ลักษณะการใช้พื้นที่เขตพุทธาวาสเป็นการใช้พื้นที่ในลักษณะที่เป็นพื้นที่สาธารณะ ประกอบไปด้วยอาคารส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ได้แก่ อุโบสถ วิหาร เจดีย์ ส่วนเขตสังฆาวาสนั้นเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล คือเป็นพื้นที่สำหรับการพักอาศัยและกิจส่วนตัวของคณะสงฆ์ ประกอบไปด้วยอาคารกุฏิ ศาลาฉัน ฯลฯ ในบางวัด การแบ่งพื้นที่นี้เป็นไปอย่างชัดเจน บางวัดถึงกับทำกำแพงกั้นระหว่างเขตทั้งสอง (สมคิด, 2545 : 27 – 35)

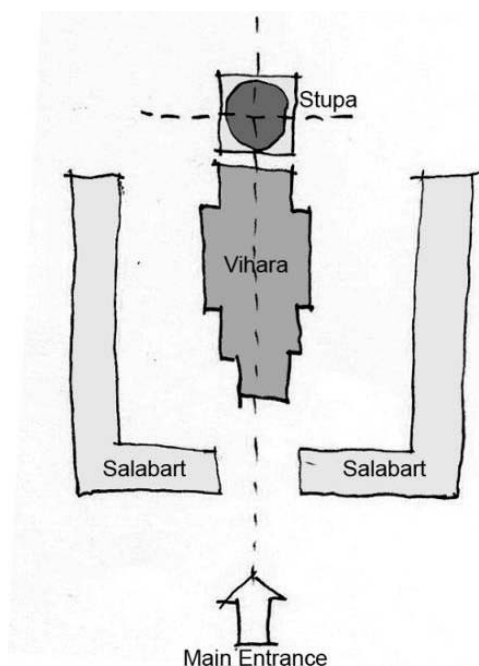
จากการสำรวจวัดในเมืองแจ่ม พบว่ามีการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวค่อนข้างชัดเจน แต่ไม่มีการทำกำแพงกันแดน ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปที่พบในวัดในล้านนา โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยวางเขตพุทธาวาสไว้ด้านหน้าวัดเข้าถึงได้ก่อน ส่วนเขตสังฆาวาสนั้นเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล จึงมักวางด้านข้างหรือด้านหลังหรือโอบล้อม

- การใช้พื้นที่ของวัด -

วัดในเมืองแจ่มที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่ใช้ลักษณะการวางผังลักษณะนี้ แต่วัดหลายวัดที่พบว่าชุมชนและเส้นทางสัญจรหลักของชุมชนตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของวัด จึงมีการเข้าถึงจากด้านหลัง หันหน้าวัดสู่ทุ่งนาหรือป่าด้านหลังชุมชน แต่แม้การเข้าถึงหลักจะเป็นด้านหลัง แต่ก็สร้างทางเข้าด้านหน้าวิหารให้สว่างงามด้วยซุ้มประตูหรือประตูสิงห์ ประหนึ่งเป็นทางเข้าหลักของวัด แต่ลักษณะที่แตกต่างของวัดดังกล่าวนี้เป็นเพียงการย้ายตำแหน่งทางเข้าหลัก หรือ Main Entrance ไปสู่ด้านอื่นเท่านั้น การแบ่งการใช้พื้นที่ยังคงเป็นไปตามผังข้างต้น วัดเหล่านี้ได้แก่ วัดบ้านทัพ วัดยางหลวงวัดต่อเรือ วัดห้วยริน วัดกองแขกเหนือ และวัดป่าแดด

ส่วนลักษณะการวางผังในเขตพุทธาวาสนั้น พบว่ามีการวางผังใน 2 ลักษณะคือ การวางผังแบบใช้แกนประธานชัดเจน ได้แก่ วัดพุทธอิน วัดป่าแดด วัดยางหลวง วัดบ้านทัพ วัดเกาะกาน วัดกองแขกเหนือ วัดต่อเรือ วัดห้วยริน และผังแบบไม่ใช้แกนประธานหรือแกนประธานไม่ชัดเจน ได้แก่ วัดช้างเค็ง วัดเจียง แต่ละวัดมีลักษณะการวางที่แตกต่างกันเล็กน้อย ส่วนใหญ่วางอาคารประธานอันได้แก่ วิหาร (ยกเว้นวัดยางหลวงใช้เป็นอุโบสถ) ไว้ตำแหน่งสำคัญบนแกนหลักด้านหน้าวัด เข้าถึงง่ายและเด่นสง่า วัดพุทธอินมีการสร้างพระธาตุเจดีย์ กว้างไว้บนแกนเดียวกัน ถัดจากวิหารไป อาคารศาลาบาตรหรือพระระเบียงก็วางลักษณะกึ่งปิดล้อมอาคารประธาน ดังผัง

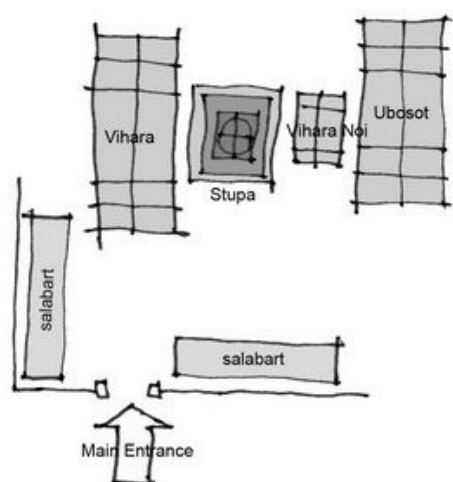

- ผังเขตพุทธาวาสวัดพุทธเอ็น -

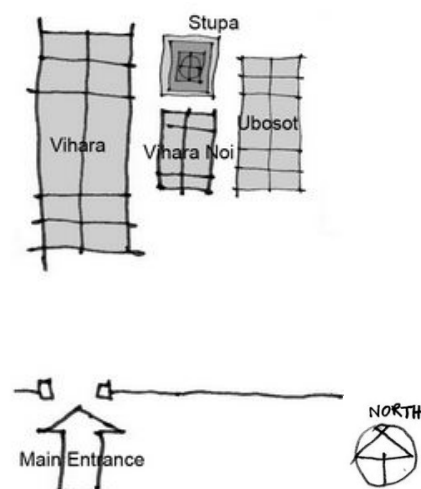
แต่ลักษณะพิเศษเฉพาะที่เฉพาะแห่งของการวางผังเขตพุทธาวาสนี้ ก็มีให้เห็นแทบทุกวัด เช่นวัดพุทธเอ็น ที่นำอุโบสถมาสร้างไว้หน้าวัด นอกแนวศาลาบาตร ซึ่งขัดกับประเพณีและการใช้งาน เพราะอุโบสถนั้น โดยทั่วไปในล้านนาสำหรับวัดที่มีการสร้างวิหาร อุโบสถเป็นอาคารที่ใช้งานเฉพาะพระสงฆ์ เป็นที่ทำสังฆกรรม ชาวบ้านจะไม่ได้ใช้งานอาคารนี้ ส่วนใหญ่ก็จะไม่ถูกวางไว้ด้านหน้าซึ่งเข้าถึงง่าย มักจะวางไว้ด้านหลังวิหาร หรือด้านข้าง หรือไม่มีเลย ส่วนด้านหน้าวัดมักจะวางวิหาร ซึ่งเป็นอาคารที่ชาวบ้านมาใช้งานร่วมกับพระสงฆ์ เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังเทศนา หรือทำบุญเลี้ยงพระ พิจารณาเหตุที่วัดพุทธเอ็นนำอุโบสถมาสร้างไว้ด้านหน้าอาจเป็นเหตุผลด้านเทคนิค เพราะวัดสร้างเป็นอุโบสถน้ำ สร้างไว้กลางสระ บริเวณที่สร้างนี้เป็นที่ลุ่มต่ำและมีน้ำขัง อาจขุดสร้างสระได้ง่ายกว่าด้านในซึ่งเป็นเนินสูง

และที่วัดยางหลวง เนื่องจากวัดนี้แต่เดิมไม่มีวิหาร (วิหารหลังปัจจุบันเป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2545) ใช้การสร้างอุโบสถขนาดใหญ่และวางไว้ตำแหน่งสำคัญแทนวิหาร ใช้งานทั้งวิหารและอุโบสถในอาคารหลังเดียวกัน

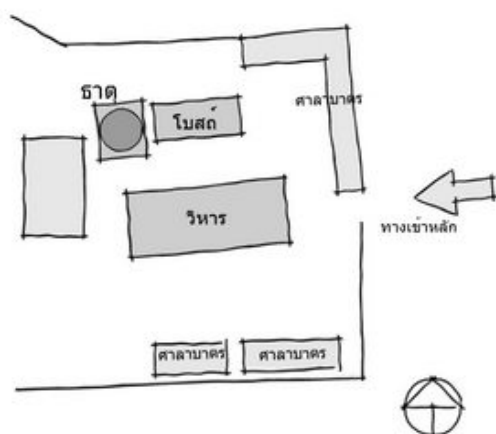
การวางผังเขตพุทธาวาสที่วัดข้างเค็งเป็นผังที่มีลักษณะแตกต่างมากที่สุด เพราะเป็นการวางผังที่ไม่มีแนวแกนเช่นวัดอื่น และแม้จะมีพระธาตุเจดีย์ แต่ก็ไม่ได้ใช้การวางผังแบบประเพณีที่วางในแนวเดียวกับวิหารหรืออุโบสถ แต่ใช้การวางพระธาตุไว้กลางลานวัด ส่วนอาคารสำคัญอื่นๆ ก็วางเรียงหน้ากระดานกัน และหันหน้าสู่ด้านทิศตะวันออกตามผังที่แสดง

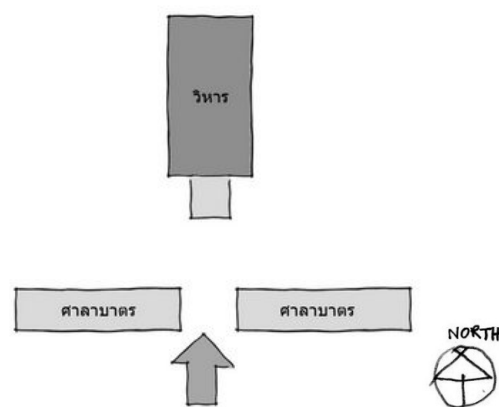
- ผังเขตพุทธาวาสวัดช้างเคื่อง -

- ผังเขตพุทธาวาสวัดเจียง -

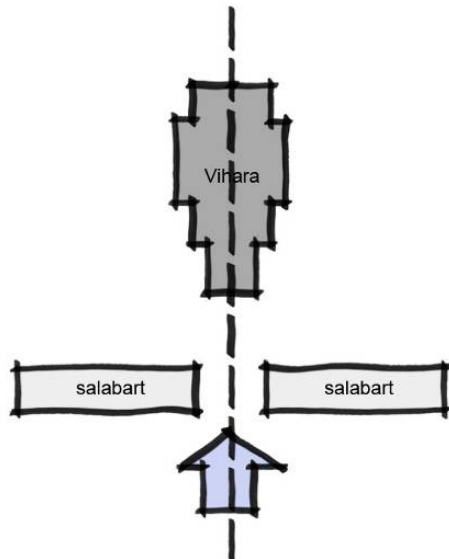
- ผังเขตพุทธาวาสวัดบ้านทัพ -

- ผังเขตพุทธาวาสวัดกองแขก -

การสร้างและใช้งานศาลาบาตร จากการสำรวจ พบว่าวัดในเมืองแฉ่มหลายวัดมีการสร้างและใช้งานศาลาบาตร คติการสร้างศาลาบาตรนี้ แม้จะมีความเชื่อว่าจะได้รับอิทธิพลจากอยุธยาและรัตนโกสินทร์ซึ่งได้อิทธิพลมาจากเขมร มีจุดประสงค์ในการสร้างด้านคติมากกว่าเพื่อการใช้งาน คือ สร้างขึ้นหมายให้เป็นอย่างกำแพงจักรวาล สร้างล้อมอาคารสำคัญ (สมคิด, 2545 : -) แต่พิจารณาศาลาบาตรของวัดในเมืองแฉ่ม หรือแม้แต่ในล้านนาส่วนใหญ่ น่าจะมีวัตถุประสงค์ด้านการใช้งานเป็นหลัก เพราะไม่ได้สร้างให้ปิดล้อมมากเหมือนกับที่อยุธยา รัตนโกสินทร์หรือเขมร ทำกัน โดยเฉพาะการสร้างศาลาบาตรที่วัดช้างเคื่อง ที่เป็นลักษณะที่แสดงว่าสร้างเพื่อการใช้งานอย่างแท้จริง และการสร้างศาลาบาตรในแต่ละวัดก็ปิดล้อมอาคารประธานในระดับที่ไม่เท่ากัน และบางวัดเช่นวัดป่าแดดก็ไม่มีการสร้างศาลาบาตร อย่างไรก็ตาม อาคารศาลาบาตรที่มีลักษณะ

เป็นแนวแคบยาวนั้น มีส่วนช่วยให้ผังเขตพุทธาวาสมีความสมบูรณ์หรือสวยงามในฐานะอาคารประกอบผังได้มาก ทำให้วัดที่มีการสร้างอาคารศาลาบาตรจะมีความสวยงามมากขึ้น

- ลักษณะศาลาบาตรของวัดยางหลวง -

ภาพที่ 4.207 ศาลาบาตรของวัดยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.208 การใช้งานศาลาบาตรที่วัดบ้านทัพ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ด้านที่ตั้งและรูปแบบอาคารอุโบสถและวิหาร

จากการสำรวจพบว่าการวางผังและที่ตั้งของอาคารอุโบสถและวิหารของวัดในเมืองแจ่มเป็นแบบประเพณีล้านนาที่พบเห็นทั่วไป คือการใช้อาคารวิหารเป็นอาคารประธานของวัด ทั้งวัดที่ทำการศึกษาและวัดอื่นๆ ยกเว้นวัดยางหลวง ซึ่งใช้อุโบสถเป็นอาคารประธานแทน ภายหลังจึงได้มีการสร้างวิหารขึ้นใหม่เมื่อพ.ศ.2545

ที่ตั้งของอาคารประธานเหล่านี้จะตั้งอยู่ในตำแหน่งสำคัญที่สุดของผัง ทั้งในด้านการใช้งานและความงาม คือตั้งอยู่ในแกนประธาน ในเขตพุทธาวาสด้านหน้าวัด เข้าถึงง่าย และสง่างาม มีมุมมองที่ดี ทั้งนี้ มีข้อยกเว้นสำหรับบางวัดที่ได้กล่าวถึงในด้านการวางผัง ที่มีการเข้าถึงมาจากทิศตะวันตก ผู้สร้างยอมเสียประโยชน์การใช้งานที่ให้เข้าถึงง่ายหรือแนวความคิดเรื่องความสง่างามจากการวางไว้ด้านหน้าข้างต้นเพื่อยึดตามแบบประเพณีที่ต้องการให้อาคารวิหารหันหน้าอาคารสู่ทิศตะวันออก แต่ก็ยังเป็นเพียงเส้นทางสัญจรของการเข้าถึงเท่านั้น ลักษณะทางกายภาพของผังก็เป็นรูปแบบเดียวกันกับวัดอื่นๆ ซึ่งลักษณะการใช้อาคารวิหารเป็นอาคารประธานนี้เป็นลักษณะทั่วไปของวัดในล้านนา ซึ่งต่างจากอยุธยาและรัตนโกสินทร์ที่มักใช้อุโบสถเป็นอาคารประธาน

1. วิหารวัดพุทธเอ็น

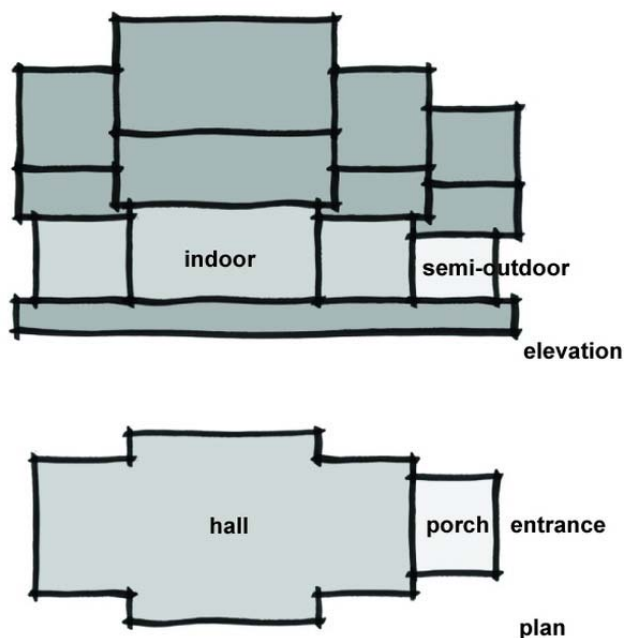

ภาพที่ 4.209 วิหารวัดพุทธเอ็น

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วิหารวัดพุทธเอ็นเป็นวิหารปิด เครื่องไม้ ชั้นเดียว ขนาดกลาง ลักษณะของผังและรูปทรงเป็นแบบล้านนาสกุลช่างเชียงใหม่ ผังสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกเก็จ หน้าหลังไม่เท่ากัน ซึ่งเป็น

เอกลักษณ์สำคัญของ วิหาร สกulpture นี้ หลังคาซ้อนชั้น ด้านหน้าสามชั้น ด้านหลังสองชั้น สอดคล้องกับผัง และทำเป็นสองตึก ทั้งชายคาต่ำ โดยเฉพาะหลังมุขหน้าที่ชายคาทิ้งต่ำจนต่ำกว่าระดับศิโรตศ อันเป็นสัดส่วนเฉพาะวิหารล้านนาที่ภาคกลางไม่นิยมทำกัน

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการตกแต่งแสดงให้เห็นอิทธิพลจากภาคกลางที่เข้ามาผสมผสานกับล้านนา เช่นการใช้หางหงส์และช่อฟ้าแบบภาคกลาง ช่องเปิดถูกดัดแปลงเป็นหน้าต่างและมีซุ้มหน้าต่างแบบภาคกลางตั้งแต่ครั้งการอนุรักษ์ครั้งหลังสุด(สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดพุทธเอ็น ,2551) บันไดทางขึ้นด้านหน้าประดับราวบันไดด้วยรูปปั้นราชสีห์ เป็นรูปแบบล้านนาที่เป็นอิทธิพลพม่า ไม่ได้ประดับด้วยนาคแบบภาคกลางอย่างที่พบเห็นตามวัดทั่วไปในล้านนาปัจจุบัน

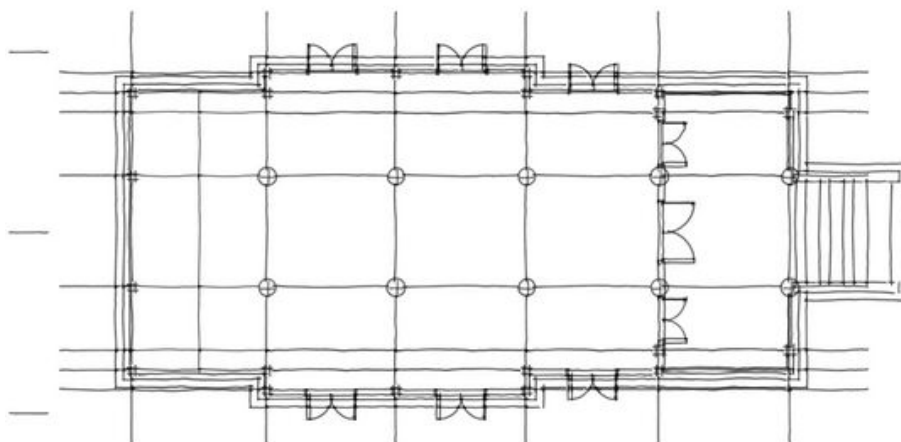
ภาพที่ 4.210 บันไดทางขึ้นด้านหน้าวิหาร

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.211 วิหารวัดพุทธเข็น ด้านหลังไม่มีระเบียงมุข ทำให้มีลักษณะแบบไม่สมมาตรหน้าหลัง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

- ผังวิหารวัดพุทธเอ้น -

2. อุโบสถวัดพุทธเอ้น

ภาพที่ 4.212 โบสถกลางสระหรืออุโบสถน้ำหรือโบสถ์น้ำ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

อุโบสถวัดพุทธเอ้นเป็นอุโบสถน้ำ คือเป็นอาคารตั้งอยู่กลางสระ ซึ่งเป็นรูปแบบอุโบสถที่หาได้ยากแล้วในปัจจุบัน คติการสร้างโบสถ์น้ำนี้ก็เพื่อให้น้ำเป็น “เขตสีมา” หรือ “อุทกเขปสีมา” กำหนดพื้นที่เฉพาะสำหรับการทำสังฆกรรม แทนการใช้ใบเสมาวางบนพื้นดินโดยรอบอุโบสถตามแบบวัดทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่พระสงฆ์สามารถกระทำได้ตามพุทธบัญญัติ

อุโบสถวัดพุทธเอ้นเป็นอาคารขนาดเล็ก เครื่องไม้ ทรงจั่ว หลังคาชั้นเดียว สองตบ เครื่องลายองแบบผสมล้านนา มีอิทธิพลภาคกลางปรากฏที่ซ้อฟ้าและหางหงส์ เป็นอาคาร

ทรงคุณค่าเพราะนับเป็นตัวแทนของรูปแบบศิลปกรรมแบบประเพณีที่หาได้ยากที่ชาวเมืองแจ่มควรภูมิใจและอนุรักษ์ให้คงคุณค่าอยู่สืบไป อีกทั้งคณะสงฆ์วัดพุทธเอ็นก็ยังสืบทอดรูปแบบการใช้งานอุโบสถหลังนี้ตามแบบที่มันเป็นมาในอดีต เป็น Living Monument ที่ทรงคุณค่า การอนุรักษ์ไว้เพียงแต่ตัวอาคารทำให้อาคารหมดคุณค่า และกลายเป็น Dead Monument ขาดเสน่ห์ ขาดมนต์ขลัง และไม่ใช่วิถีของชาวเมืองแจ่ม

ภาพที่ 4.213 อุโบสถน้ำวัดพุทธเอ็น

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

3. วิหารวัดกองแขกเหนือ

ภาพที่ 4.214 วิหารวัดกองแขกเหนือ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วัดกองแขกเหนือเป็นวัดที่ตั้งอยู่ที่บ้านกองแขกซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างจากใจเมืองแจ่มประมาณ 10 กม. ตัววิหารมีรูปแบบเรียบง่าย เป็นผลงานการออกแบบและก่อสร้างของช่างพื้นบ้านที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นวิหารปิดขนาดเล็ก เครื่องไม้หลังคามุงกระเบื้องดินขอพื้นเมือง ผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าไม่ยกเก็จ หลังคาสองตับ สองชั้น ลดชั้นเฉพาะด้านหน้าตรงระเบียงมุขหน้า ระนาบหลังคาตรงไม่อ่อนโค้งตามแบบล้านนาทั่วไป การประดับตกแต่งเครื่องลายองเป็นแบบผสมที่มีอิทธิพลภาคกลาง ทั้งทางหงส์และใบระกา แต่ก็มีรูปแบบเฉพาะที่ดัดแปลงจากแบบภาคกลางแล้ว

บันไดหลักทางขึ้นด้านหน้าตัววิหารมีรูปแบบการตกแต่งราวบันไดแบบพื้นเมืองที่น่าสนใจ เพราะมีใช้เฉพาะที่แม่แจ่มนี้ ไม่พบที่อื่นๆ รูปแบบไม่คล้ายหางวัน ซึ่งเป็นรูปแบบของล้านนาที่นิยมใช้กัน ในล้านนาก่อนจะเป็นราวบันไดนาคตามแบบภาคกลาง

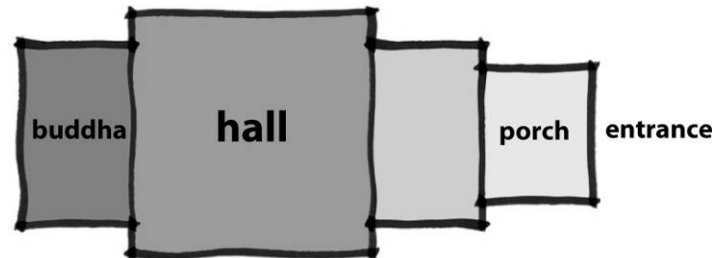

นอกจากวัดกองแขกเหนือ ยังพบรูปแบบนี้อีกที่อุโบสถวัดยางหลวงและวัดพระบาท

ภาพที่ 4.215 ราวบันไดวิหารวัดกองแขกเหนือ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ช่องเปิดของวิหารหลังนี้ ยังคงเป็นแบบพื้นเมืองหรือแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น จากการบอกเล่าของพระอาวุโสของวัดพุทธเอ็น ทำให้เราพอจะสันนิษฐานได้ว่า ช่องเปิดเดิมของวิหารวัดพุทธเอ็นก็เป็นลักษณะเดียวกันนี้หรือคล้ายกัน หากพิจารณาลักษณะของช่องเปิดโดยพิจารณาในประเด็นการควบคุมแสงที่เข้าสู่ภายในห้องโถง เราจะพบว่าการออกแบบช่องเปิดเป็นไปในลักษณะของ Transitioning หรือการเชื่อมต่อ คือเมื่อเราเดินเข้าสู่ตัววิหารจากทางเข้าหลัก อาคารจะเปิดรับแสงมากในช่วงเสาแรก (มุขหน้า) ด้วยการออกแบบเป็นระเบียงมุข ไม่มีผนัง จากช่วงเสาแรกสู่ช่วงเสาที่สอง อาคารจะเปิดรับแสงน้อยลงด้วยการออกแบบให้มีผนังปิดล้อมแต่มีช่องแสงขนาดใหญ่ จากช่วงเสาที่สองเข้าสู่ห้องโถงใหญ่ อาคารถูกออกแบบให้ผนังปิดล้อมและมีช่องหน้าต่างขนาดเล็ก แสงจะเข้าสู่ภายในน้อยลง และช่วงเสาสุดท้ายซึ่งเป็นที่ตั้งของพระประธานก็จะถูกควบคุมแสงให้เข้าน้อยที่สุด บางหลังอาจเจาะช่องแสงด้านหลังพระประธานเพื่อให้เกิดแสงเป็นพื้นหลังของพระประธาน วิธีการออกแบบทั้งหมดนี้ทำให้สามารถควบคุมภาวะจิตและสมาธิของผู้ที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมหรือสวดมนต์ไหว้พระด้วยการควบคุมแสงให้น้อย แต่ใช้การออกแบบ

ช่องเปิดที่ช่วยให้เราปรับสายตาจากที่สว่างเดินเข้าสู่ที่มีมืดหรือมีแสงน้อยโดยไม่ให้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทันที โดยสร้างกลไกการควบคุมแสงอย่างเป็นขั้นตอน

- ลักษณะการออกแบบวิหารล้านนาที่มีการควบคุมปริมาณแสงที่เข้าสู่อาคารอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อเป็นการต่อเชื่อมภายนอกภายใน –

อาคารวิหารวัดพุทธเอ็นถูกดัดแปลงช่องเปิดเป็นแบบภาคกลางซึ่งไม่ได้ถูกออกแบบให้มีการควบคุมแสงแบบล้านนา ทั้งปริมาณแสงและขั้นตอนของปริมาณแสงเพื่อเป็นการปรับสายตา แต่วิหารวัดกองแขกเหนือหลังนี้ยังคงรูปแบบเดิม ถูกดัดแปลงน้อย คือมีการติดตั้งไม้ระแนงโดยรอบระเบียงมุข อาจเพราะเพื่อป้องกันโจรกรรม แต่ยังคงเพียงพอที่จะเล่าเรื่องราวแนวความคิดในการออกแบบของช่างชาวล้านนาและชาวเมืองแจ่มในอดีตได้

การประดับตกแต่งตัววิหารวัดกองแขกเหนือเป็นไปแบบเรียบง่าย คือประดับลวดลายศิลปกรรมเฉพาะด้านมุขหน้าเมื่อมองจากด้านหน้าตรงทางเข้าหลักของอาคาร การตกแต่งภายในใช้แผ่นไม้แกะสลักบริเวณหน้าบัน คอکید และหน้าบันปีกนก ภายในใช้การเขียนสีเป็นลวดลายบริเวณคอสอง เสาและผนังด้านหลังพระประธาน แทนแก้วใช้การประดับด้วยกระจก

ภาพที่ 4.216 วิหารวัดกองแขกเหนือ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

- ลวดลายหน้าบันวัดกองแขกเหนือ -

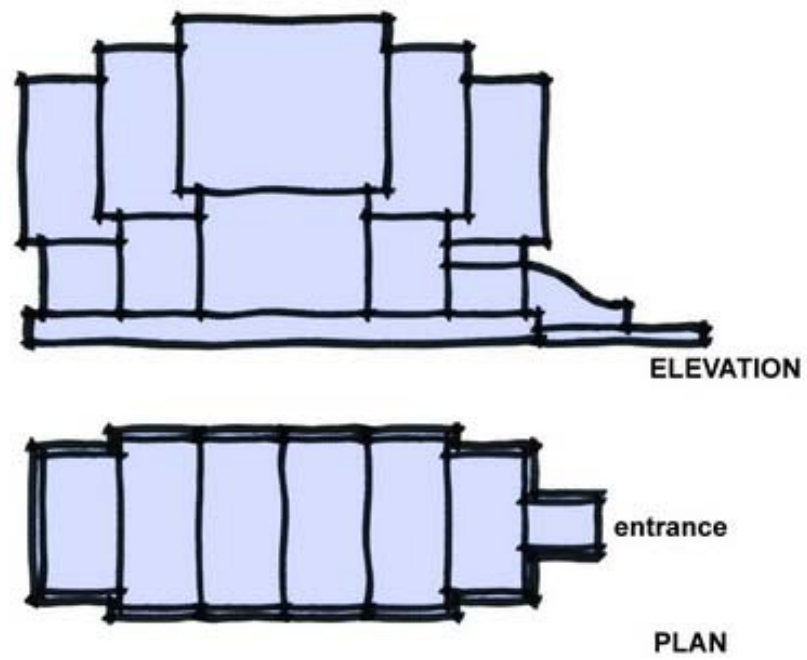
4. วิหารวัดป่าแดด

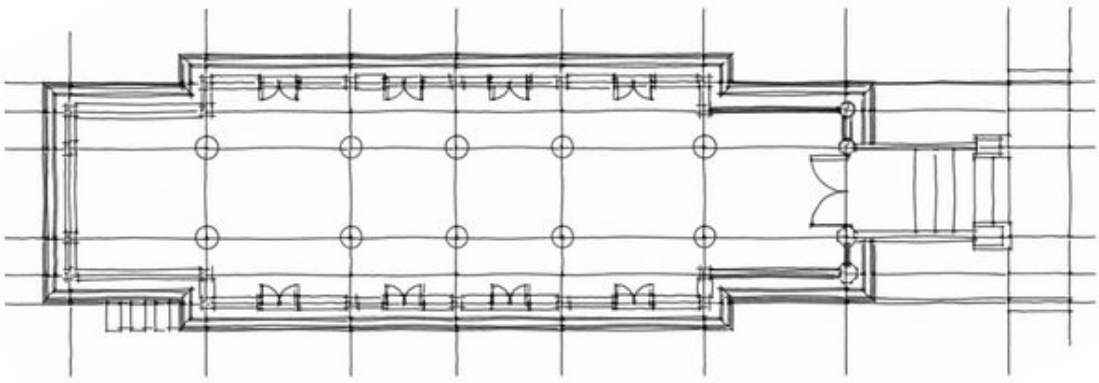
ภาพที่ 4.217 วิหารวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วิหารวัดป่าแดดเป็นวิหารแบบล้านนาที่โดยทั่วไปแล้วมีรูปแบบเดียวกับวิหารหลังอื่นๆ ของล้านนา แต่มีรายละเอียดของผังและหลังคาที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ลักษณะเป็นอาคารที่มี ผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบยกเก็จ คือมีการลดขนาดความกว้างของช่วงเสา หลังคาสองตับ สามชั้น แต่ การลดชั้นหลังคาไม่ได้สอดคล้องกับการลดขนาดผังเหมือนวิหารหลังอื่นๆ ไม่มีมุขหน้าเป็นระเบียง โถง และการลดชั้นหลังคานั้นทำเท่ากันหน้าหลัง คือหน้าสามชั้น หลังสามชั้น ต่างจากหลังอื่นที่ นิยมทำหน้าหลังไม่เท่ากัน คือหน้าสามชั้น หลังสองชั้น หรือหน้าสองชั้น หลังชั้นเดียว ลักษณะการ ทำหลังคาลดชั้นหน้าหลังไม่เท่ากันนี้ เป็นลักษณะที่นิยมทำกันเฉพาะในล้านนา เป็นเอกลักษณ์ ล้านนาที่ไม่พบในภาคอื่นๆ แต่แม้การลดชั้นหลังคาของวิหารวัดป่าแดดนี้จะมีลักษณะไม่เป็นแบบ เอกลักษณะล้านนา แต่ผังพื้นเป็นแบบล้านนา คือเป็นผังกเก็จ และมีทางเข้าด้านหน้าด้านเดียว ด้านหลังไม่ทำมุขเหมือนภาคกลาง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมจึงเป็นรูปแบบที่ผสมผสานกันของ ล้านนากับรูปแบบทั่วไปของอุโบสถแบบภาคกลางที่พบเห็นทั่วไปในประเทศไทย

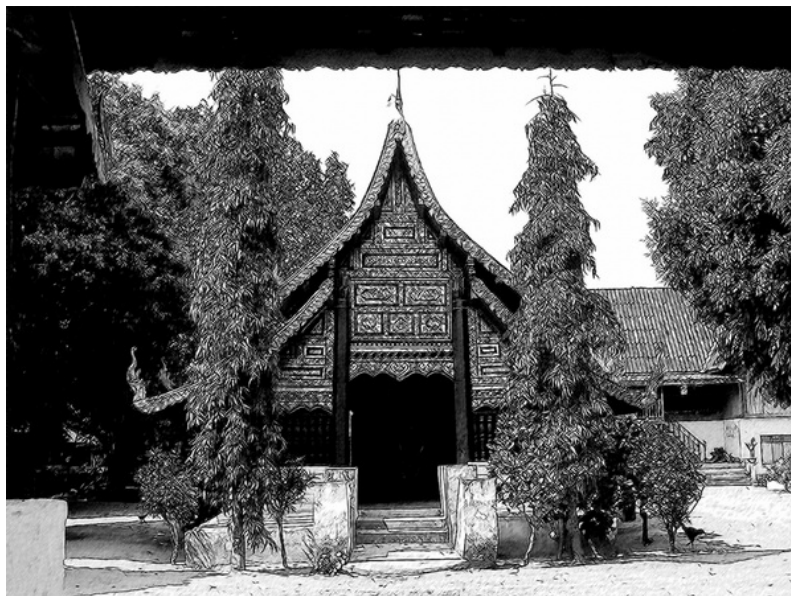

- รูปแบบผังและการลดชั้นหลังคาของวิหารวัดป่าแดด -

- ผังพื้นวิหารวัดป่าแดด -

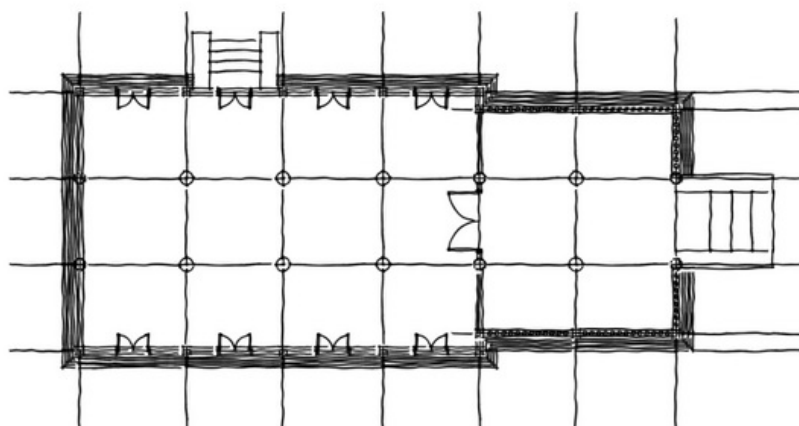
5. อุโบสถวัดยางหลวง

ภาพที่ 4.218 อุโบสถวัดยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

อุโบสถวัดยางหลวงถูกกำหนดให้เป็นอาคารประธาน โดยตั้งอยู่ในแกนประธาน ตรงข้ามประตูวัด ลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว ศิลปะล้านนา เครื่องไม้ ผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าแบบยกเก็จ หลังคาสองตับ สองชั้น และลดชั้นเฉพาะด้านหน้าตรงระเบียงมุข ด้านหลังหลังคาชั้นเดียว การยกเก็จผนังทำเฉพาะด้านหน้าสัมพันธ์กับการลดชั้นหลังคา ซึ่งลักษณะนี้เป็นรูปแบบเดียวกับวิหารวัดกองแขกเหนือ ต่างกันที่ระนาบหลังคาของอุโบสถวัดยางหลวงหลังนี้อ่อนโค้งตกท้องช้าง ต่างจากวัดกองแขกเหนือซึ่งระนาบหลังคาตรง

- ผนังอุโบสถวัดยางหลวง -

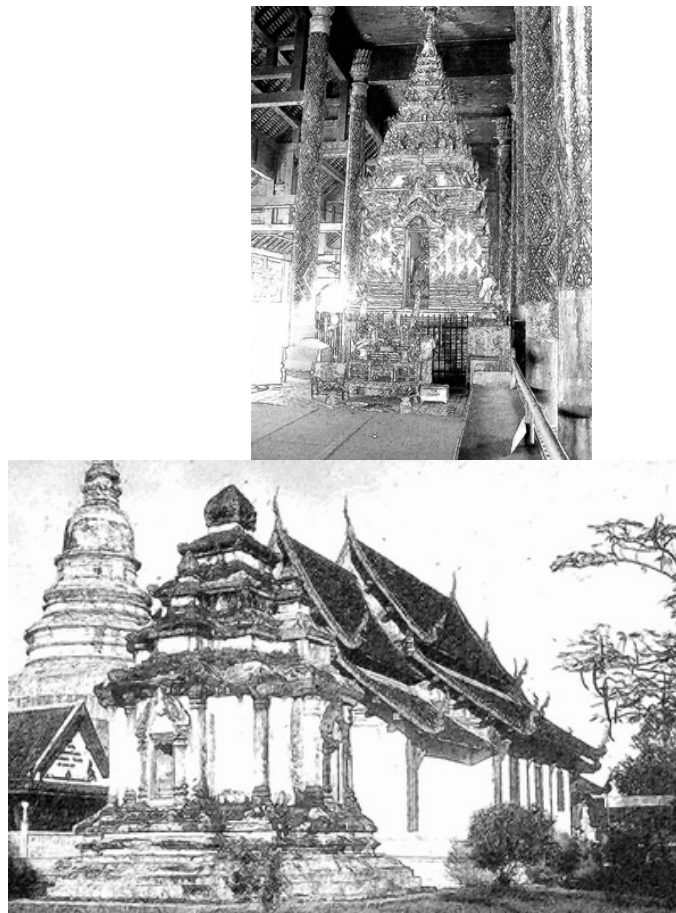
ระเบียงมุงหน้าลักษณะเป็นระเบียงโถง ไม่ก่อผนัง ปัจจุบันมีการติดตั้งซี่ลูกกรงไม้ ไม้ใช้เป็นทางหลักของ อุโบสถและมีทางเข้ารองอยู่ด้านข้างทางทิศเหนือ บันไดทางขึ้นสู่ทางเข้าทั้งสองแห่งตกแต่งราวบันไดเป็นแบบเดียวกันซึ่งเป็นแบบเดียวกับราวบันไดที่วิหารวัดกองแขกเหนือ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองแจ่ม

ภาพที่ 4.219 ราวบันไดลักษณะเฉพาะของวัดยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

อุโบสถ วัดยางหลวงคือมีปราสาทหรือ กิจกฏ ตั้งอยู่ภายในอาคาร ตรงบริเวณที่ประดิษฐานพระประธาน เป็นปราสาทก่ออิฐฉาบปูน ตกแต่งลวดลายปูนปั้น ศิลปะล้านนาพื้นเมืองแจ่มที่ได้รับอิทธิพลพุกาม รูปแบบการสร้างปราสาทหลังนี้เป็นลักษณะพิเศษที่ไม่พบที่อื่น เพราะลักษณะการสร้างกุปราสาทในอาคารอุโบสถหรือวิหารนี้ มีปรากฏในวัฒนธรรมล้านนาหลายแห่ง แต่มีรูปแบบที่แตกต่างจากที่นี่ โดยเราพบรูปแบบการทำปราสาทในวิหารอยู่ 2 ลักษณะคือ ปราสาทพระประธานในวิหารโถง คือหากสร้างเป็นวิหารโถงหรือวิหารที่ไม่มีผนัง ก็มักจะสร้างปราสาทสำหรับประดิษฐานพระประธาน เช่น วิหารหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวง อีกลักษณะหนึ่งคือสร้างเป็นวิหารปิดหรือวิหารมีผนัง ก็สร้างปราสาทไว้ด้านนอก ตั้งอยู่ชิดกับด้านหลังอาคาร มีช่องทางต่อกับภายในวิหาร พระประธานจะประดิษฐานอยู่ในปราสาทบ้าง อยู่ในวิหารด้านหน้าปราสาทบ้าง เช่นวิหารลายคำวัดพระสิงห์ วิหารวัดปราสาท ลักษณะการสร้างปราสาทไว้ภายในตัวอาคารปิดแบบ อุโบสถ วัดยางหลวงนี้จึงเป็นลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนวิหารแบบมีปราสาทของล้านนาโดยทั่วไปดังกล่าว

ภาพที่ 4.220 ลักษณะการสร้างปราสาทวิหารของล้านนาที่วัดพระธาตุลำปางหลวง(ซ้าย)และวัด
พระสิงห์(ขวา)

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

6. วิหารวัดห้วยริน

ภาพที่ 4.221 วิหารวัดห้วยริน

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วิหารวัดห้วยรินเป็นวิหารขนาดเล็ก ทรงพื้นเมือง ทรงเดียวกับวิหารวัดกองแขกเหนือ และอุโบสถวัดยางหลวง คือทำหลังคาสองชั้น สองตับ ลดชั้นเฉพาะด้านหน้าตรงมุขหน้า ผนังไม้ ทำแบบยกเก็จหรือหักจ็อกแบบวัดยางหลวง การก่อสร้างไม่เป็นแบบประณีตบรรจงและตกแต่งเท่า วัดยางหลวงซึ่งมีระนาบหลังคาอ่อนโค้ง แต่ใช้ระนาบตรงเหมือนที่วัดกองแขกเหนือ อาจเป็นเพราะสองแห่งเป็นชุมชนเล็ก ห่างไกลจากใจเมืองแจ่ม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นแบบวัดพื้นบ้าน ส่วนที่ วัดยางหลวงนั้นเป็นวัดพื้นเมือง การวางผังวัดห้วยริน เป็นแบบที่ชุมชนเข้าสู่วัดจากด้านหลังวิหาร คือวัดตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน และการวางทิศของวิหารยึดถือทิศตะวันออกอย่างเคร่งครัดจึงทำให้การเข้าสู่วัดของชุมชนจึงเป็นด้านหลังวัดและตัววิหาร

มุขหน้าในสภาพปัจจุบัน มีผนังก่ออิฐฉาบปูนปิด มีประตูบานเปิดคู่ด้านหน้า น่าจะเป็นการต่อเติม ก่อผนังส่วนนี้ภายหลังจากระเบียง มุขหน้าที่เปิดโล่งตามแบบวิหารวัดกองแขกเหนือหรือวัดยางหลวง หลังคามุงกระเบื้องดินขอพื้นเมืองประดับด้วยซ้อฟ้าและหางหงส์ตามแบบภาคกลาง แต่ไม่ทำตัวล้ายองแบบนาคสะดุ้ง งามไวยราและใบระกาเหมือนภาคกลาง แต่ทำเป็นแบบล้านนา ประดับหน้าบันด้วยไม้ฉลุลาย

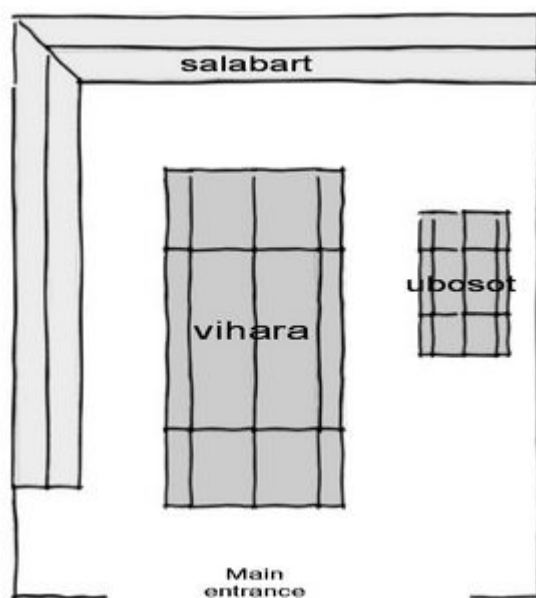
ภาพที่ 4.222 ประตูทางเข้าประดับด้วยสิงห์หันหน้าสู่ทุ่งนา ไม่มีชุมชนทางด้านนั้น
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

7. วิหารวัดกองกาน

วิหารวัดกองกานเป็นวิหารขนาดใหญ่ เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ตัววิหารได้รับการบูรณะแล้ว เป็นวิหารทรงล้านนาประยุกต์ หลังคาสองชั้นสองตับ มุงกระเบื้องไม้หรือแป้นเกล็ด องค์พระพุทธรูปพระประธานเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยวัดเดิม ชื่อวัดศรีเมืองมา ก่อนจะกลายเป็นวัดร้างเป็นเวลานาน จนกระทั่งมีผู้มาพบพระเจ้าตนหลวงจึงได้บูรณะวัดขึ้นมาใหม่ ใช้ชื่อใหม่ว่า วัดกองกาน หรือวัดกองไม้คาน

ต่อมาได้มีการสร้างอุโบสถขึ้น ภายในเขตพุทธาวาสของวัด มีขนาดเล็กกว่าวิหารมากตามประโยชน์ใช้สอย และสร้างศาลาบาตรขึ้น โดยชักล้อมอาคารทั้งสองเป็นรูปตัว (L) ทางด้านตะวันตกและด้านใต้

ผังวัดดงกนกเป็นผังที่มีการแบ่งการใช้พื้นที่เขตพุทธาวาสอย่างชัดเจนด้วยการสร้างกำแพงกั้นแบ่งเขตพุทธาวาสนี้ออกจากเขตอื่น ทำให้เขตพุทธาวาสของวัดนี้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสัดส่วน และเหมาะแก่การประกอบพิธีกรรมงานบุญต่างๆ

ภาพที่ 4.223 วิหารวัดดงกนก

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.224 พระเจ้าตนหลวง ภายในพระวิหาร

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

พระเจ้าตนหลวงเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทำด้วยปูนปั้นปิดทอง ขนาดหน้าตัก 9 ศอก เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชาของชาวเมืองแฉ่ง วัดดงกนกานนี้จึงถูกเลือกให้เป็น

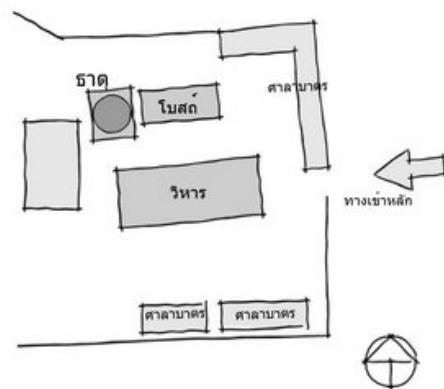
วัดหนึ่งที่ใช้ในงานประเพณีสิบสองเดือนของเมืองแจ่ม ชาวเมืองแจ่มจะจัดให้มีประเพณีสงฆ์น้ำพระเจ้าตนหลวงในวันสงกรานต์ของทุกปี

8. อุโบสถวัดบ้านทัพ

ภาพที่ 4.225 อุโบสถวัดบ้านทัพ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

- ผังเขตพุทธาวาสวัดบ้านทัพ -

อุโบสถวัดบ้านทัพเป็นอุโบสถไม้ สร้างขึ้นเมื่อราวพ.ศ.2530 โดยวางไว้ในแกนเดียวกับพระธาตุเจดีย์ เป็นอุโบสถไม้ ฝาไม้ทำคล้ายฝาไม้ปะกนของภาคกลาง ระบายหลังคาอ่อนโค้งตามแบบล้านนา ทำเป็นหลังคาสามชั้นสองดับ ลดชั้นหน้าหลังเท่ากัน องค์กรประกอบและลวดลายประดับเป็นแบบล้านนา ทั้งเครื่องหลังคา คือปราสาทเพ็ชร์ ช่อฟ้า ตัวลายองและหางวัน และซุ้มประตูหน้าต่าง ราวบันไดทางเข้าทำเป็นหางวันตามแบบล้านนาแทนการใช้นาคตามแบบภาคกลาง เป็นผลงานใหม่ของสล่าล้านนารุ่นใหม่ที่ได้ใส่ใจกับองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ล้านนา เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับพุทธศาสนสถานพื้นถิ่น ให้ผู้พบเห็นได้เกิดสำนึกในถิ่นที่ได้รับรู้ความเป็นล้านนาอันเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่และมีเอกลักษณ์ต่างจากภาคอื่นๆ

9. วิหารวัดต่อเรือ

ภาพที่ 4.226 วิหารวัดต่อเรือ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

วิหารวัดต่อเรือเป็นวิหารขนาดเล็ก ทรงคฤห์ หลังคาชั้นเดียวสองตับ เรียบง่ายแบบพื้นบ้าน ประดับตกแต่งเพียงบริเวณหน้าบันด้านหน้า ด้วยการเขียนลวดลายประกอบกับไม้ฉลุลาย **กุและพระธาตุเจดีย์**

พระธาตุเจดีย์ หรือที่คนล้านนาเรียกว่า “ธาตุ” ในเมืองแจ่มส่วนใหญ่พบเป็นทรงปราสาท คือพระธาตุทรงสี่เหลี่ยมย่อมุม เน้นตัวเรือนธาตุ มีช่องคูหาสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ที่เรียกว่า ชุ่มจรรยาทั้งสี่ทิศ เหนือเรือนธาตุเป็นส่วนยอดซึ่งทำหลายแบบ ทั้งทรงกลม สี่เหลี่ยมย่อมุม หรือแปดเหลี่ยม องค์ระฆังขนาดเล็กตามแบบล้านนา ปล้องไฉน ปลียอดและมีฉัตรโลหะครอบ

ภาพที่ 4.227 พระธาตุทรงปราสาทในเมืองแจ่ม ได้แก่ กุฎีหลังวัดเจียง
พระธาตุวัดบุปผาราม พระธาตุวัดช้างเคื่อง และพระธาตุวัดบ้านทัพ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

พระธาตุวัดพุทธเอ็นเป็นทรงล้านนา คือทำเป็นเจดีย์ทรงกลมบนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม
เน้นส่วนที่เป็นมาลัยเถาสี่ชั้น องค์ระฆังเหลือเพียงองค์เล็กตั้งอยู่เหนือชั้นมาลัย มีเพียงพระธาตุ
วัดเจียงที่มีรูปทรงที่ไม่เหมือนที่ใด ทั้งที่เมืองแจ่มและที่อื่นๆ เป็นพระธาตุแบบฐานเดี่ยว เรือนธาตุยี่ด
สูง ทำเป็นทรงกระบอกหกเหลี่ยมเกลี้ยงๆ ตรงๆ แล้วสอบช่วงปลายเข้าหากันแบบตรงๆ มียอดฉัตร
ขนาดเล็ก

ภาพที่ 4.228 พระธาตุวัดพุทธเอ็นและพระธาตุวัดอมชูด
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.229 พระธาตุวัดเจียง
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.230 แม่อุ้ยไหว้พระธาตุวัดบ้านทัพ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุเหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็วางอยู่ในแกนสำคัญตามประเพณี คือวางไว้ประกอบกับอาคารวิหารหรืออุโบสถ ยกเว้นพระธาตุข้างเค็งที่วางไว้กลางลานวัด คล้ายตั้งใจให้มีการฉลองสมโภชได้โดยตรงจากลานพิธี ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีสำคัญอันหนึ่งของชาวแจ่ม คือการจัดงานพิธีไหว้พระธาตุข้างเค็งขึ้นเป็นประจำ เพราะเชื่อว่าพระธาตุข้างเค็งได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือพระเกศาของพระองค์ไว้ จึงเป็นพระธาตุสำคัญของเมืองแจ่ม

ชาวแจ่มยังไหว้บูชาพระธาตุ ต่างจากคนไทยในพื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะชาวเมืองใหญ่ ที่เข้าวัดก็มุ่งหน้าเข้าโบสถ์วิหาร กราบพระประธาน คงมีเพียงพระธาตุสำคัญบางองค์เท่านั้นที่ยังมีผู้กราบไหว้ ทั้งๆที่พระธาตุเป็นอาคารศักดิ์สิทธิ์ เป็นประธานของวัด เพราะเป็นตัวแทนโดยตรงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

4.1.7 ข้อมูลทางทัศนศิลป์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางทัศนศิลป์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ ในเมืองแจ่ม วัฒนธรรมทัศนศิลป์นั้นจะพบเห็นในวัดวาอารามเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับที่อื่นๆในล้านนาหรือแม้แต่ในภูมิภาคอื่นๆของไทย เพราะสังคมวัฒนธรรมของเราที่จะให้ความสำคัญพิธีพืชน์กับการก่อสร้างวัดวาอารามมากกว่าเรือน เพราะเชื่อในอานิสงส์ผลบุญที่จะได้สั่งสมไว้ใช้ในภายหน้าหากได้สร้างวัดสร้างเจดีย์ การสร้างวัดวาอารามเสนาสนะจึงได้รับการร่วมมือร่วมใจ กำลังกายกำลังทรัพย์จากชาวบ้านมาก วัดในอดีตจึงเป็นตัวแทนหรือตัวชี้วัดความเจริญ ความมั่งคั่งของสังคมใดๆ เพราะวัดจะได้รับการพิถีพิถันทุ่ทุ้งกำลังกายกำลังทรัพย์ของสังคมนั้นดังกล่าว วัดที่สวยงามใหญ่โตแสดงถึงความมั่งคั่งของผู้สร้าง รวมถึงการสร้างและถวายพระพุทธรูป ทั้งพระพุทธรูปปูนปั้น และพระพุทธรูปโลหะ ซึ่งในอดีต พุทธศาสนาในเมืองแจ่มเจริญมาก

ภาพที่ 4.231 พระประธานภายในวิหารวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

พระพุทธรูปโลหะพบอยู่มากมายจนมีผู้กล่าวว่า ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นใช้พระพุทธรูปแทนสามก๊อนสำหรับการหุงหาอาหาร

ในที่นี้ จะได้นำเสนอวัฒนธรรมทัศนศิลป์ของเมืองแจ่มด้านจิตรกรรม และประติมากรรม ได้แก่จิตรกรรมฝาผนัง ลวดลายประดับ และงานปูนปั้น

จิตรกรรมฝาผนังและลวดลายประดับ

งานจิตรกรรมในวัด ใช้เพื่อการประดับตกแต่งส่วนต่างๆของอาคารโบสถ์ วิหาร ได้แก่ภาพฝาผนัง ลวดลายการเขียนสีหน้าบัน ลวดลายและภาพพิมพ์เสาและโครงสร้าง ภาพและลวดลายที่ใช้เขียนก็มีทั้ง ภาพพระพุทธรูปเจ้าและพุทธรูปประวัติ ภาพความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ จักรวาล ภาพผู้คนกับชีวิตประจำวัน หรือเหตุการณ์หรือตำนาน ลวดลายเทพและเทวดา สัตว์ต่างๆ ลายพันธุ์พฤกษา และลายสิริมงคล จิตรกรรมฝาผนังที่มีชื่อเสียงในเมืองแจ่มได้แก่จิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดป่าแดด

เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่มีอายุประมาณ 150 ปี เขียนโดยช่างแต้มชาวไทใหญ่ ยังมีสภาพค่อนข้างดี เป็นภาพเรื่องราวของพุทธประวัติและชาดกต่างๆเช่น พระเวสสันดรชาดก มโหสถชาดก เป็นต้น มีทั้งหมด 8 ภาพ

ภาพที่ 4.232 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด ภาพนรก ภาพเขาพระสุเมรุและจักรวาลตามความเชื่อ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.233 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด แสดงให้เห็นอาวุธและการสู้รบทั้งทางบกและทางน้ำ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.234 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.235 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.236 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.237 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด แสดงให้เห็นวิถีชีวิต ทั้งการทำนา การปกครอง และ
การเกี่ยวพาราสี รวมทั้งพุทธประวัติ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.238 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

นอกจากนี้ ยังมีจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นใหม่อีกหลายวัด เช่นที่วัดกองกาน วัดห้วยริน โดยเฉพาะที่วัดกองกานนั้นเป็นจิตรกรรมภาพประวัติการสร้างและการค้นพบพระเจ้าตนหลวงซึ่งเป็นพระประธานของวิหารวัดกองกานและเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และมีชื่อเสียงของเมืองแฉ่ม

ภาพที่ 4.239 จิตรกรรมฝาผนังวัดกองกาน แสดงภาพการค้นพบพระเจ้าตนหลวง วัดกองกาน
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ลวดลายประดับอาคารโบสถ์วิหารในเมืองแฉ่ม พบทั้งที่เป็นลายเขียนสี เป็นไม้แกะสลัก และปูนปั้น ลักษณะลวดลายที่ใช้จะใช้ลายหลายประเภท ได้แก่ ประเภทสัตว์ต่างๆ ส่วนใหญ่เป็น สัตว์หิมพานต์ ลายเทพเทวดาต่างๆ ลายพันธุ์พฤกษา และลวดลายประเภทสิริมงคล แต่ส่วนใหญ่จะใช้ลายพันธุ์พฤกษาประกอบกับลายสัตว์ เช่น ลวดลายหน้าบันวิหารวัดกองแขกเหนือ วัด ยางหลวง วัดป่าแดด ซึ่งหน้าบันวิหารเหล่านี้เป็นไม้ ลวดลายเหล่านี้จะเป็นไม้แกะสลัก หรืองาน จำหลักไม้

ภาพที่ 4.240 หน้าบันไม้วิหารวัดกองแขกเหนือ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.241 หน้าบันไม้อุโบสถวัดยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.242 หน้าบันไม้วิหารวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.243 หน้าบ้านอุโบสถวัดพุทธเด่นเป็นไม้แกะสลักเขียนสีประดับกระจก

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.244 หน้าบ้านวัดต่อเรือ เป็นไม้เขียนสีและประดับกระจก ลายพันธุ์พฤกษาและลายสัตว์

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ประติมากรรม

งานประติมากรรมในวัด มีทั้งแบบลอยตัว ได้แก่ พระพุทธรูป รูปสัตว์หิมพานต์ และแบบ ลวดลายปูนปั้นและงานแกะสลักไม้ประดับประดาตามส่วนต่างๆ เช่น หน้าบัน เครื่องล่ายอง นาคทนต์ แท่นแก้วหรือฐานชุกชี

สัตว์หิมพานต์

ในวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งเป็นรากวัฒนธรรมอินเดียในส่วนที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา อาคาร และสถานที่นิยมทำรูปประติมากรรมเป็นปูนปั้นเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ต่างๆ ความนิยมนี้ในตัว เมืองแม่แจ่มก็เป็นเช่นเดียวกับที่อื่นๆ ในล้านนา คือ นิยมทำปูนปั้นที่ประตูทางเข้าวัด เป็นสัตว์ ประเภตสิงห์เช่น สิงห์หรือราชสีห์ คชสีห์ นาค โดยเฉพาะด้านหน้าวัด และด้านหน้าโบสถ์วิหารตรง ทางขึ้น รวมถึงส่วนที่ราวบันไดทางเข้าสู่อาคารโบสถ์วิหารในบางหลังบางแห่ง

ภาพที่ 4.245 สิงห์แบบพื้นเมืองหน้าวิหารวัดพุทธเอ็น

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

สิงห์ ความนิยมในการประดับประดาประตูทางเข้าวัดด้วยสิงห์ปูนปั้นในล้านนาคือ มีมากกว่าใน ภูมิภาคอื่นของไทย เป็นความนิยมที่เชื่อว่าเป็นอิทธิพลจากพม่า ซึ่งความนิยมนี้ในพม่ามีตำนาน ที่มาจากความเชื่อเรื่อง สิงห์คายนาง ที่เล่าสืบต่อกันมาว่า ครั้งหนึ่งสิงห์ได้จับบิดาเจ้าเมืองซึ่งกำลัง ตั้งครรภ์ไปกักขังไว้ในถ้ำในป่า เลี้ยงดูจนนางให้กำเนิดบุตรชาย สิงห์ก็ได้เลี้ยงแม่ลูกนี้จนบุตรชาย

เติบโตขึ้น มีกำลังวังชาจึงฆ่าสิงห์ตัวนั้นตายและพาแม่กลับเมือง จนบุตรชายได้ขึ้นครองเมืองต่อจากบิดา จนวันหนึ่งเกิดความสำนึกขึ้นว่าสิงห์นั้นนับเป็นผู้มีพระคุณเพราะได้เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ จึงต้องการบูชาพระคุณสิงห์ และเป็นการถ่ายบาปที่ฆ่าสิงห์ตาย จึงทำปูนปั้นรูปสิงห์หัวเป็นทวดาขึ้นไว้เพื่อไว้กราบไหว้ ต่อมาจึงปรับเปลี่ยนเป็นรูปสิงห์เหมือนปัจจุบัน เรื่องเล่าหรือตำนานที่เกี่ยวกับที่มาของประเพณีเรื่องสิงห์ในพม่านี้นั้น บ้างก็เล่าผิดแผกไปบ้างว่า เพราะสิงห์นำเจ้าหญิงที่ถูกลักพาตัวไปมาคืนแก่พระเจ้าแผ่นดิน ชาวพม่าจึงนับถือสิงห์และสร้างรูปไว้ตามประตูปเป็นการแสดงความเคารพ

ภาพที่ 4.246 สิงห์เฝ้าประตูทางเข้าวัดยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อที่กล่าวว่า เนื่องจากสิงห์เป็นสัตว์มีอำนาจมาก หากสร้างไว้ตรงทางเข้าก็จะเป็นการปกป้องรักษาสถานที่ทางศาสนา ช่วยสืบทอดพระศาสนาให้ยืนยวนนานต่อไป จึงพากันสร้างรูปสิงห์ไว้ตามสถานที่ทางศาสนาเช่น ประตูวัด หรือประตูโบสถ์วิหาร การปั้นรูปสิงห์นี้ นิยมทำเป็นคู่ ตัวผู้ตัวเมีย นั่งอยู่สองข้าง โดยบางแห่งสื่อด้วยปั้นเครื่องเพศ บางแห่งสื่อด้วยการให้ตัวเมียมีลูกเล็กนั่งอยู่ด้วย ต่อมาจึงมีการใช้รูปสัตว์หิมพานต์จำพวกสิงห์อื่นๆ เช่น คชสีห์ เหมราช ฯลฯ แทน

ภาพที่ 4.247 มกรคายสิงห์ที่วัดกองกาน

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.248 คชสีห์ที่วัดต่อเรือ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

นาค ความนิยมใช้นาคในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาพบมากในล้านนาและของไทย เช่นการเรียกผู้ที่กำลังจากอุปสมบทว่า นาค และการใช้นาคในงานจิตรกรรม ประติมากรรม นั้นสืบเนื่องจากความเชื่อและตำนานเกี่ยวกับพุทธประวัติที่กล่าวว่า ครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล นาคซึ่งเป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่มีฤทธิ์ สามารถแปลงร่างเป็นมนุษย์ได้ มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต้องการจะบวชเป็นภิกษุ แต่พระพุทธองค์ทรงห้ามไว้มิให้สัตว์เดรัจฉานบวช ได้แปลงร่างเป็นมนุษย์มาขอบวช และได้บวชตามประสงค์ อยู่มาวันหนึ่งมีภิกษุอื่นมาพบว่าท่านเป็นนาคแปลงร่างเป็นมนุษย์มาบวช เพราะนาคไม่สามารถคงรูปมนุษย์ได้ในเวลาอันอนหลับ ร่างจะคืนรูปเป็นนาค เมื่อถูกจับได้จึงต้องลาสิกขาบทตามพระวินัย นาคจึงทูลขอต่อพระพุทธองค์ขอให้ท่านได้ส่วนในศาสนาสืบต่อไป และพระพุทธองค์ทรงอนุญาต จึงเกิดเป็นประเพณีสืบต่อกันมาว่า เมื่อกุลบุตรต้องการจะอุปสมบท ก็จะให้เรียกผู้นั้นว่า นาค และเมื่อเข้าพิธีบวช ก็จะเรียกว่าเป็นการบวชนาค

ภาพที่ 4.249 บันไดนาคทางขึ้นเข้าสู่วัดบ้านทัพ จากโลกมนุษย์ขึ้นสู่สวรรค์?

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีการสร้างรูปนาคเป็นราวบันไดทางขึ้นวิหาร สืบเนื่องจากความเชื่อที่ว่า นาคเป็นตัวเชื่อมระหว่างโลกทั้งสาม คือโลกมนุษย์ สวรรค์ และนรก ดังที่ปรากฏในจิตรกรรมพุทธประวัติในครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดพระมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นาคได้ทอดกายเป็นทางให้พระพุทธองค์เสด็จ บางแห่งเขียนเป็นบันไดนาค บางแห่งก็เขียนแต่นาค ความเชื่อนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบตกแต่งอาคารโบสถ์วิหารที่ถูกสมมุติให้เป็นสวรรค์ เพราะถือการเข้าไปปฏิบัติธรรมหรือพิธีกรรมในอาคารโบสถ์วิหารก็เสมือนได้ขึ้นสวรรค์ การตกแต่งอาคารเหล่านี้หลายประการจะเป็นแนวทางที่บอกถึงสิ่งเหล่านี้ เช่น การแขวนกระดิ่งเข้ากับอาคาร การเรียกกำแพงเตี้ยที่ล้อมอาคารนี้ว่ากำแพงแก้ว ล้วนแต่เป็นการทำให้เป็นอย่างอาคารปราสาทบนสวรรค์ชั้นฟ้าที่ปรากฏในคำบรรยายในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ดังนั้น การก้าวขึ้นสู่อาคารโบสถ์วิหารจึงเสมือนการก้าวจากโลกมนุษย์สู่โลกสวรรค์ นาคจึงมีบทบาทในการเชื่อมโลกทั้งสองตรงนี้ บันไดทางขึ้นโบสถ์วิหารจึงนิยมทำราวบันไดเป็นรูปนาคดังที่ปรากฏในจิตรกรรมพุทธประวัติครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากสวรรค์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ความเชื่อและประเพณีที่ทำราวบันไดให้เป็นบันไดนาค ไม่ใช่ประเพณีดั้งเดิมของล้านนา แต่เป็นอิทธิพลที่รับมาจากภาคกลางในภายหลัง ประเพณีดั้งเดิมของล้านนานั้น ราวบันไดจะทำเป็นแบบหางวันแบบพื้นเมืองดังที่ปรากฏที่โบสถ์วัดยางหลวง หรือหางวันแบบล้านนาที่โบสถ์วัดบ้านทัพ ซึ่งประเพณีการทำเป็นรูปหางวันนี้เป็นแบบเดียวกับพม่า อาจมีรูปแบบรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้างตามพื้นที่และฝีมือช่าง

อีกทั้งราวบันไดนาคหรือสิงห์นี้ ในล้านนาก็ไม่ได้ทำอย่างในภาคกลางทั้งหมด เพราะได้เติม “มกร” หรือ “เบญจลักษณ์” เข้ากับนาคหรือสิงห์ ด้วยเพราะต้องการสื่อถึงเรื่องราวตามความเชื่อเกี่ยวกับความไม่รู้ หรือความโกรธ ความหลงที่นำไปสู่ความรู้ คือตัวนาคที่คายหรือหลุดพ้นออกมา “มกร” นี้เป็นสัตว์ที่มีหน้าตาคล้ายจะเข้ รูปร่างยาวเช่นเดียวกับนาค แต่มีขา กำลังคายนาค มักเรียกรวมกันว่า “มกรคายนาค” พบทั้ง มกรคายนาค และมกรคายสิงห์ จากการสังเกตในการสำรวจวัดในเมืองแจ่ม ส่วนใหญ่การตกแต่งราวบันไดอาคารโบสถ์วิหารที่เก่าแก่มักใช้หางวัน เช่นที่วัดยางหลวง วัดกองแขกเหนือ ในรุ่นถัดมามักใช้รูปมกรคายสิงห์ เช่นที่วัดพุทธเอ็น วัดกองกาน ส่วนอาคารรุ่นใหม่ หรือปรับปรุงดัดแปลงใหม่มักใช้รูปมกรคายนาค เช่นที่วัดกุ้ วัดบ้านเหล่า

ภาพที่ 4.250 มกรคายสิงห์หน้าวิหารวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ส่วนการใช้นาคกับสิงห์กับราวบันไดที่ไม่มีการใช้มกรประกอบด้วยนั้น พบที่วัดพุทธเอ็น ตรงทางขึ้นเข้าสู่วัดเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ทางเข้าวิหาร อาจเพราะยึดถือคติที่ต้องการเตือนให้ละวางความโกรธ ความหลงก่อนเข้าสู่โบสถ์วิหาร บริเวณนั้นยังไม่ใช่เป็นการเข้าสู่วิหาร จึงไม่ได้ทำไว้ หรืออาจเป็นด้วยเหตุอื่น เพราะบันไดนาคบางแห่งที่อยู่ในกรณีเดียวกันก็ทำเป็นรูปมกรคาย

นาค เช่นที่บันไดนาคทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ หรือที่วัดบ้านทัพในเมืองแจ่มนี้เอง ตรงทางขึ้นเข้าสู่วัดเป็นต้น

ภาพที่ 4.251 บันไดนาคทางเข้าวัดพุทธเอ็น

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.252 มกรคายนาควิหารวัดกุ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.253 มกรคายนาคตรงบันไดทางขึ้น

วิหารวัดพร้าวหนุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

การสร้างหรือทำรูปสิงห์ที่ประตูทางเข้าวัดและรูปนาคที่ราวบันไดทางขึ้นโบสถ์วิหารในเมืองแฉ่งนี้ ก็ไม่ได้เป็นของพื้นเมืองหรือสร้างขึ้นมาแต่อดีตทั้งหมด แต่หลายวัดหลายแห่งก็สร้างขึ้นใหม่ในเวลาไม่นานมานี้ บางแห่งก็ไม่ได้สร้างโดยช่างพื้นเมือง ตามรูปแบบประเพณีของแม่แฉ่งเอง และบางแห่งถึงกับไปซื้อรูปสิงห์มาจากที่อื่นมาติดตั้ง อาจเพื่อความสะดวกรวดเร็ว หรือไม่สามารถหาช่างมาดำเนินการให้ได้ จุดประสงค์ที่ให้มีรูปสิงห์หน้าวัดมีขึ้นเพื่อให้ขึ้นตามประเพณี โดยความเป็นของแท้พื้นถิ่น หรือฝีมือช่างท้องถิ่นเป็นเรื่องรองที่อาจผ่านเลยเสียก็ได้ถ้าไม่สามารถจัดหาได้

ภาพที่ 4.254 สิงห์สำเร็จรูปยกมาจากที่อื่น

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

อย่างไรก็ตาม งานปูนปั้นรูปตัว “มอม” สัตว์หิมพานต์รูปร่างคล้ายแมวกับลูกสิงโต ซึ่งนิยมกันในล้านนา พบทั่วไปในตัวเมืองเชียงใหม่และที่อื่นๆ นั้น ไม่พบว่ามีการใช้กันในเมืองแฉ่งนี้

พระพุทธรูป

พระพุทธรูปประธานตามวัดต่างๆ ในเมืองแจ่มมีทั้งแบบที่สร้างกับที่เป็นปูนปั้น หรือแบบที่สร้างสำเร็จมาจากที่อื่นเป็นโลหะ และที่เป็นพระพุทธรูปไม้ที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2545 ที่วัดยางหลวง

ภาพที่ 4.255 พระเจ้าตนหลวงที่วัดกองกาน

พระพุทธรูปประธานที่มีชื่อเสียงและสามารถนำมาเป็นจุดสนใจในการท่องเที่ยววัฒนธรรมเมืองแจ่มได้ คือพระเจ้าตนหลวงที่วัดกองกาน พระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ หน้าตักกว่า 10 ศอก ศิลปะเชียงแสนรุ่นแรก เป็นพระพุทธรูปที่มีตำนานประวัติความเป็นมายาวนาน โดยเจ้าผู้ครองนครแห่งล้านนาหลายเมืองร่วมกันสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20 ขณะก่อสร้างหลังจากที่ช่างพยายามก่อพระพักตร์หลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ พระอินทร์ได้จำแลงเป็นเณรน้อยมาช่วยก่อพระพักตร์ให้ ทำให้พระเจ้าตนหลวงมีพระพักตร์ที่อิมเอิบได้สัดส่วนสวยงาม เมื่อสร้างพระเจ้าตนหลวงแล้วก็สร้างวัดขึ้น ให้ชื่อว่าวัดศรีเมืองมา ต่อมาวัดศรีเมืองมาได้ถูกทิ้งร้างไป อาคารเสนาสนะผุพังไปเหลือแต่องค์พระเจ้าตนหลวง เถาวัลย์พืชพันธุ์ไม้ขึ้นปกคลุมจนมืด เวลาผ่านไปจนถึงพุทธศตวรรษที่ 23 ประมาณปี พ.ศ.2380-90 ผู้คนมาอยู่อาศัยทำไร่ทำสวนบริเวณนี้ ได้แผ้วถางป่าไม้ จนพบเห็นพระพุทธรูปที่มีพระพุทธรูปลักษณะงดงาม มีเครือเถาวัลย์ปกคลุม เกิด

ความศรัทธา จึงชักชวนกันมาช่วยกันแผ้วถาง ทำความสะอาดพื้นที่ สร้างวัดขึ้นมาใหม่ ปิดทององค์พระให้สวยงาม และเนื่องจากชาวบ้านที่ศรัทธาในพระเจ้าตนหลวงมีเป็นจำนวนมาก พวกกันหาบข้าวของมาทำบุญ จนไม้คานกองสูงท่วมหัวคน วัดจึงถูกเรียกว่าวัดกอง(ไม้)กานหรือกองกานแต่นั้นมา ปัจจุบันชาวเมืองแจ่มถือนำเอาวัดเพ็ญเดือนแปด(เหนือ) หรือเป็งแปด เป็นวันทำบุญบูชาพระเจ้าตนหลวงประจำปี

ภาพที่ 4.256 พระประธานในวิหารวัดต่อเรือ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.257 พระประธานในวิหารวัดป่าแดดที่
ได้รับการจัดแสงช่วย ทำให้มีล้งเมื่องเปล่งปลั่ง
เหนือธรรมชาติ
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.258 พระพุทธรูปไม้ สร้างขึ้นใหม่ในพ.ศ.2545 พร้อมวิหารหลังใหม่ของวัดยางหลวง
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

พระพุทธรูปเก่าแก่และสำคัญอื่นๆ

ลวดลายปูนปั้น

งานลวดลายปูนปั้น คือประติมากรรมแบบนูนต่ำ และแบบที่เป็นการปั้นลวดบัวต่างๆ ประดับอาคาร เช่น ฐานอาคาร ฐานและหัวเสา กรอบประตูหน้าต่าง ส่วนใหญ่เป็นการประดับประดาอาคารสำคัญ เช่นโบสถ์ วิหาร เจดีย์ แต่มีลักษณะเรียบง่ายตามแบบทั่วไปของล้านนา ฝีมือช่างและวัสดุเป็นแบบพื้นเมือง เน้นส่วนสำคัญด้วยการปิดทองบนลวดลายหรือพื้นภาพ เว้นแต่อาคารที่สร้างหรือบูรณะปรับปรุงใหม่ในยุคปัจจุบันที่มักประดับประดาจนแพรวพราว ทั้งปูนปั้น กระฉกสีตามสมัยนิยม ลวดลายที่ใช้มักเป็นลายพันธุ์พฤกษาและลายเทพเทวา

ภาพที่ 4.259 ปูนปั้นรูปเทวดาหน้าประตูหอไตรวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

งานปูนปั้นที่สำคัญของเมืองแจ่มคือปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวง เป็นปราสาทพระเจ้า ตั้งอยู่ด้านหลังพระประธาน เรียกกันว่า กิจกัญ ตัวแทนของภูเขาคิชฌกูฏ ที่เป็นศิลปะแบบพุกาม ผสมผสานกับแบบเชียงแสน มีชื่อเสียงด้านความงดงามมาก มีรูปสัตว์หิมพานต์แบบต่างๆ ทำเป็นแบบนูนต่ำ นูนสูง และลอยตัวทั้งรูปนก นาค กิณนร กิณนรี และสิงห์ผยอง ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างศิลปะพุกาม ลังกา และล้านนาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะรูปสิงห์ผยองยืนกางเล็บ เป็นศิลปะแบบลังกาที่หายาก ไม่ค่อยพบในที่อื่นๆ ปราสาทหรือกิจกัญนี้เป็นสิ่งสำคัญตามความเชื่อของชาวเมืองแจ่มที่เชื่อกันว่า เป็นประตูสู่สวรรค์

ภาพที่ 4.260 ปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวงหรือ “กัจจกฐ” ตรงมุมเสา คือ “สิงห์ผยอง” ศิลปะ
แบบลังกา

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.261 พระประธานและปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวง

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ส่วนหน้าแหลมหรือหน้าบัน และองค์ประกอบอื่นเช่น โถงคิ้ว คอกกิด บ้าง เครื่องลายอง (ชุดประดับหลังคา ประกอบด้วย ช่อฟ้า ป้านลม หางหงส์หรือหางวัน) อาคารโบสถ์วิหารในเมืองแจ่มส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอาคารรุ่นเก่า จะไม่ใช้การปั้นปูน แต่จะเป็นการเขียนสีลวดลายหรือไม้แกะสลักลวดลายเขียนสี

ภาพที่ 4.262 เครื่องลายองไม้วิหารวัดป่าแดด

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

4.1.8 ข้อมูลทางชาติพันธุ์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม

ข้อมูลทางชาติพันธุ์ที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม คือ ประชากรของอำเภอแม่แจ่มนั้น เป็นผู้คนจากชาติพันธุ์ต่างๆ ในจำนวน 67,807 คน (พ.ศ.2551) จำนวน 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่

ไต หรือ ไตยวน คนพื้นเมืองที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตัวอำเภอที่เป็นที่ราบ

ชนเผ่าปกาเกอะญอ อาศัยแถบที่ราบสูงตามเชิงเขา

ชนเผ่าลัวะ ที่เป็นชนเผ่าดั้งเดิมของเมืองแจ่มในอดีต

ชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีการขยายตัวมากที่สุด

ชนเผ่าลีซอ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนน้อยที่สุด

ทั้งนี้ ชนเผ่าปกาเกอะญอมีจำนวนมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 63 ไตยวนหรือคนพื้นเมืองร้อยละ 20 ที่เหลือเป็นชนเผ่าอื่นๆ

ไตยวน

ชาวไตยวน หรือ ไต หรือ ไตโยนก หรือ หรือคนเมือง คือคนล้านนาหรือเชียงใหม่ที่สืบเชื้อสายมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย จากเมืองโยนกเชียงแสน และเหตุที่ชาวไตยวนเรียกตัวเองว่า คนเมือง นั้นมีผู้สันนิษฐานไว้ว่า อาจเนื่องจากไม่ต้องการให้ปะปนกับชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เข้ามาในเมืองเชียงใหม่ เห็นว่าตัวเองเป็นผู้เป็นเจ้าของพื้นที่เมือง อาศัยอยู่ก่อน จึงเรียกตัวเองว่า คนเมือง ในอดีต ชาวล้านนาถูกเข้าใจผิดว่าเป็นคนลาว เพราะมีภาษาพูดและเขียน และวัฒนธรรมใกล้เคียงกับชาวลาว การปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเรียกล้านนาว่ามณฑลลาวเฉียง และเรียกชาวล้านนาว่าลาว ก่อนเปลี่ยนเป็นมณฑลพายัพในเวลาต่อมา จนเมื่อมีการรวมประเทศและอำนาจแล้ว สยามจึงได้หล่อหลอมให้ชาวล้านนาเป็นชาวสยาม โดยใช้ระบบการศึกษาสร้างสำนึกเป็นคนไทยอย่างรวดเร็ว เพียงไม่กี่สิบปี ลูกหลานชาวล้านนาที่ไม่รับรู้ความเป็นชาวล้านนาอีกต่อไป ความเป็น “คนเมือง” ของชาวล้านนาในความรับรู้ นั้น ก็เป็นเพียงเพราะการเกิดในดินแดนและมีภาษาพูดที่แตกต่างไปเท่านั้น

ภาพที่ 4.263 คนเมืองแม่แจ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

เผ่าปกาเกอะญอ

ชาวปกาเกอะญอ หรือ ปากะญอ เป็นกลุ่มหนึ่งของชนเผ่ากะเหรี่ยงหรือที่คนเหนือเรียก “ยาง” กะเหรี่ยงคือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกจัดให้เป็นชนเผ่า หรือ ชาวเขา หรือชนกลุ่มน้อย มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศพม่า ใช้ภาษาในกลุ่มธิเบต-พม่า อพยพเข้าสู่ไทยจากภัยสงครามและความขัดสน กระจายตัวอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ และด้านตะวันตกของไทย เป็นชนเผ่าที่มีมากที่สุดในไทย ประมาณ 360,000 คน คิดเป็นร้อยละ 47 ของชาวเขาทั้งหมด กะเหรี่ยงแบ่งเป็นสี่กลุ่มคือ

พะโว สะกอ ต่องสู้ และบะเว กระเหรี่ยงสะกอเป็นกลุ่มที่มีมากที่สุดใน 4 กลุ่มนี้ กระเหรี่ยงกลุ่มที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในอำเภอแม่แจ่มคือกลุ่มสะกอนี้

กระเหรี่ยงสะกอ เรียกตัวเองว่า ปกาเกอญอ หรือ ปากะญอ ซึ่งแปลหรือหมายถึง คน มีภาษาพูดของตัวเอง และแตกต่างจากกระเหรี่ยงกลุ่มอื่น ส่วนภาษาเขียนนั้น มีทั้งภาษาโบราณของกระเหรี่ยงเอง (ไม่นิยมแล้ว) อักษรโรมัน ซึ่งมีชนนารือเมริกันช่วยพัฒนาขึ้นใช้ในพม่าและเข้ามาใช้ในไทย และที่ใช้อักษรไทยไปใช้เขียนภาษากระเหรี่ยงในไทย

ปากะญอไม่นิยมการตั้งถิ่นฐานบนภูเขาสูงเหมือนกันชาวเขากลุ่มอื่น แต่มักอาศัยอยู่ตามที่ราบเชิงเขาขึ้นไปจนถึงบนภูเขาเตี้ยๆ ระดับความสูงประมาณ 600 เมตรจากระดับน้ำทะเล และไม่นิยมการย้ายถิ่นฐานบ่อยเหมือนชาวเขากลุ่มอื่นๆ ทั้งยังมีภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ และป่า เช่นระบบการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งต่างจากการทำไร่เลื่อนลอย การอยู่ร่วมและรักษาป่าและดิน

ปากะญอที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่แจ่มนั้นมีจำนวนมากที่สุดของประชากรแม่แจ่ม มีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าและน้ำ ปัจจุบันมีส่วนสำคัญในการรวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แจ่ม โดยมีองค์การเครือข่ายหรือรักษ์ไทยเป็นพี่เลี้ยง จุดประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ โดยจัดทำและดำเนินการแผนปฏิบัติการฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ลุ่มน้ำแม่แจ่ม

ภาพที่ 4.264 ชาวปากะญอเข้าร่วมขบวนผ้าตีนจกประจำปี 2552

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ลัวะ

ก่อนการเข้ามาในดินแดนแถบนี้ของพญามังรายและชาวไตยวน ชนเผ่าที่อาศัยกันอยู่แต่เดิมคือ ลัวะ และ เม็ง หรือมอญโบราณ โดยดินแดนของลัวะคือบริเวณที่ราบลุ่มน้ำปิงเชิงดอยสุเทพ อาศัยอยู่ตั้งแต่ยังมีสภาพเป็นชุมชนบ้านป่า ไม่ได้มีรูปแบบเมือง จนถึงการเกิดขึ้นของเวียงเชษฐบุรีซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชุมชนเมืองลัวะ ซึ่งพญาสามฝั่งแกนได้สร้างเวียงเจ็ดรินขึ้นมาในบริเวณเดียวกัน หรือนพบุรี ซึ่งตำนานบอกว่าลัวะเป็นผู้สร้าง ก็สันนิษฐานว่าตั้งอยู่ ณ บริเวณที่พญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ และหลักฐานถึงการสร้างเมืองอื่นๆ ในดินแดนแถบนี้ของลัวะ เมื่อพญามังรายนำชาวไตยวนเข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นในบริเวณนี้ ไตยวนก็น่าจะไม่ได้ขับไล่เจ้าของดินแดนเดิมออกไป แต่เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีการยอมรับ คำกล่าวโบราณของไตยวนที่ใช้ในพิธีบวงสรวงผีปู่ย่าและที่ว่า “ลัวะเยยะไฮ่ อย่าหื้อต่ายคา ไตเยยะนา อย่าหื้อต่ายแดด” ความหมายว่า ลัวะทำอะไร ขออย่าให้ตายเพราะหญ้าคา ไตทำนา ขออย่าตายเพราะความแห้งแล้ง หรือคำกล่าวโบราณของไตใหญ่ในรัฐฉานที่กล่าวว่า “สาวก่อฟ้า ล้าก่อกึง” ความหมายว่า ผีสร้างฟ้า ลัวะสร้างเมือง แสดงการยอมรับว่าลัวะเป็นชนชาติแรกที่สร้างเมืองขึ้นในดินแดนแถบนี้ วัฒนธรรมของลัวะได้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของไตยวน เช่น การบูชาเสาอินทขิล การให้ลัวะเป็นผู้ “เบิก” ในพิธีเสด็จเข้าเมืองเชียงใหม่ทางประตูช้างเผือกของพระเจ้ากาวิละ โดยให้ลัวะจุ่งหมาพาแซกหาบไก่ การขึ้นหอค้าของพญาน้ำท่วมเจ้าเมืองเชียงตุงก็ให้ลัวะทำพิธี พิธีต่างๆ มักให้ลัวะเป็นปฐมฤกษ์ในฐานะเจ้าของดินแดนเดิม พิธีศพที่ใช้ตุ๋นสามหางนำขบวนศพ การหำมนาคพ้ามแม่น้ำ เป็นต้น

ชาวลัวะปัจจุบันตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทางด้านตะวันตกของเชียงใหม่เป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่อำเภอแมริมเรื่อยลงไปจนถึงอำเภอฮอด และส่วนใหญ่ได้ผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับชาวไตยวนจนกลายเป็นคนเมืองไปแล้ว เว้นแต่ลัวะที่ตั้งถิ่นฐานบนภูเขาในเขตอำเภอสะเมิง แม่แจ่ม และฮอดที่มีสภาพเป็นชนเผ่าหรือชาวเขาในความรับรู้ของคนทั่วไป ปัจจุบันลัวะในอำเภอแม่แจ่ม มีอยู่ 5 หมู่บ้าน คือบ้านมิดหลง ตำบลบ้านทับ บ้านเฮาะ บ้านแปะ บ้านกอกน้อย ตำบลปางหินฝน ประชากรทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 3 ของอำเภอ

จากตำนาน นิทาน คำกล่าวโบราณ หรือหลักฐานการสร้างวัดในเขตเมืองแจ่มล้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับลัวะทั้งสิ้น และการพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของลัวะในหุบเขาเมืองแจ่มไม่ว่าจะเป็นซากวัดร้างหรือป่าช้าลัวะ จึงเป็นการยอมรับกันว่าดินแดนแห่งนี้เคยเป็นถิ่นที่อยู่ของลัวะก่อนการเข้ามาของชาวไทยวน ลัวะจึงขยับขยายหนีขึ้นภูเขาไป ส่วนชนเผ่าอื่นๆนั้นจึงตามเข้ามาในภายหลัง

ภาพที่ 4.265 ลัวะในขบวนผ้าตีนจก

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

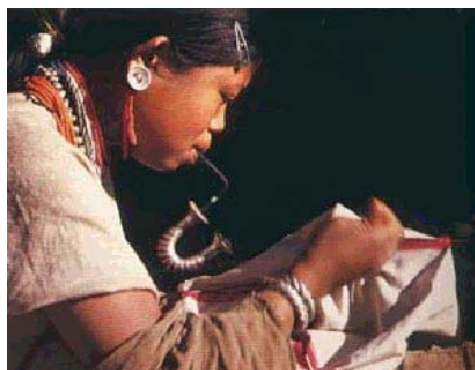

ภาพที่ 4.266 ลัวะเข้าร่วมงานผ้าตีนจก ภาพที่ 4.267 ครอบครัวลัวะที่บ้านมีดหลวงในชุดประจำชาติ

ที่มา : หนังสือชุดนักเดินทาง เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน : เชียงใหม่

ภาพที่ 4.268 ลัวะกับกล้องสุบยา

ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th>

ลัวะทั้งหญิงและชายจะนิยมการสูบยา และจะผลิตและสะสม “กัล้องบญา” หรือกัล้องสูบยา ลักษณะคล้ายโป๊พี้ มีหลายรูปแบบ

ม้ง

ม้งมีถิ่นกำเนิดในตอนกลางของประเทศจีน บริเวณมณฑลยูนนานและไกวเจา อพยพจากถิ่นเดิมเพื่อหนีภัยการรุกรานจากจีนสู่จีนตอนใต้แถบมณฑลกว๋างสีและยูนนาน เมื่อยังถูกรุกรานอีกจึงอพยพเข้าสู่เวียดนาม และเข้าสู่ลาวและไทย 3 จุด คือ ทางอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ทางหนึ่ง ทางอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่านทางหนึ่ง และทางอำเภอนาแห้วและอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยอีกทางหนึ่ง กระจายตัวอยู่ใน เชียงราย ตาก เชียงใหม่ น่าน เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และอื่นๆ รวม 13 จังหวัด จากข้อมูลของกรมประชาสงเคราะห์เมื่อพ.ศ.2540 มีม้งอยู่ในประเทศไทยประมาณ 126,000 คน

ม้งตั้งหมู่บ้านบนที่สูง ประมาณ 1,000 -2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล ห่างไกลจากชาวเขาเผ่าอื่น เลือกทำเลที่ไม่ชันมากนัก มีต้นเขาขนาบอยู่โดยรอบใกล้ลำธารสำหรับตักน้ำไปใช้ โดยใช้ไม้ไผ่ลำใหญ่ยาวประมาณ 1 เมตรทะลวงในออก ตักน้ำสะอาดหลัง

ม้งรับวัฒนธรรมความเชื่อจากชาวจีน นับถือผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกับจีน ชายเป็นใหญ่ในครอบครัว ยอมรับการมีเมียหลายคน หญิงทำงานทุกอย่างและหนัก ผู้ชายจะเฝ้าบ้าน สูดฝิ่น หากเมียทำไม่ไหวก็จะออกไปหาเมียใหม่มาช่วย เมียอยู่ด้วยกันเหมือนญาติ ช่วยกันทำงานและปรนนิบัติผัวและพ่อผัว ไม่ทะเลาะกัน ใช้แซ่เป็นสกุลเช่นเดียวกับจีน วันปีใหม่ก็เป็นวันเดียวกับจีน

ชาวม้งที่บ้านขุนแม่วาก ตำบลแม่จวน อยู่ใกล้สถานีทดลองเกษตรแม่จอนหลวง ขับรถไปประมาณ 20 นาที เป็นหมู่บ้านม้งที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวม้ง และชมงานปักผ้าของหญิงชาวม้งในหมู่บ้านได้

ภาพที่ 4.269 สาวชาวม้งในขบวนผ้าตีนจก

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.270 ม้งกับแคน

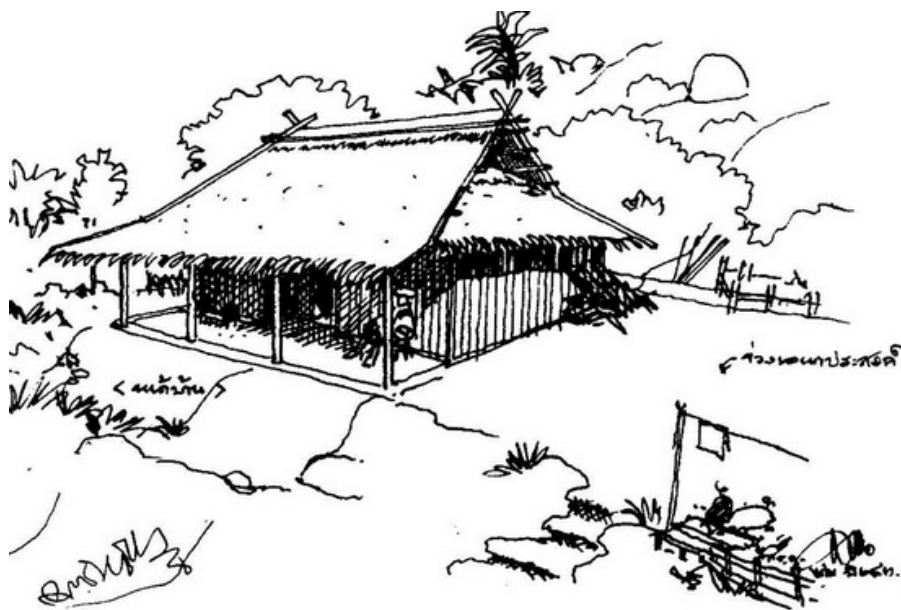
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ม้งนิยมการละเล่นและดนตรี นิยมเล่นแคน ขลุ่ย และหยังประกอบการรำรำ การเล่นนิยมเล่นลูกข่าง

ภาพที่ 4.271 ม้งเล่นลูกข่างในงานผ้าตีนจก

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.272 เรือนม้ง

ที่มา : สุพล ปวรจารย์, เรือนชาวเขา

เรือนม้งมีลักษณะเป็นโรงมากกว่าเรือน เพราะไม่มีพื้นเรือน แต่จะปลูกเรือนติดดิน ใช้พื้นดินที่ปรับเรียบกดอัดแน่นเป็นพื้นเรือน นั่งนอนเป็นแคร่บนตั่ง ประตูทางเข้าจะอยู่ด้านขวางซึ่งเป็นวัฒนธรรมจีน โดยรอบบ้านจะปรับพื้นดินจนเรียบสำหรับใช้งานเอนกประสงค์ เช่น ใช้ตากพืชผลทางการเกษตร เตรียมวัสดุอุปกรณ์ซ่อมเรือน

ลือซอ

ลือซอหรือลือซุมีถิ่นฐานเดิมอยู่จีนตอนใต้ แถบต้นน้ำสาละวิน ทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนาน อพยพเข้าสู่ไทยเพราะหนีการกดขี่ทางการเมืองการปกครองของจีนลงมาสู่ทางเหนือของพม่า และเมื่อประสบปัญหากับพม่าและที่ท่ากิน ลือซอจึงอพยพเข้าสู่ไทยทางจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย กระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ กรมประชาสงเคราะห์สำรวจเมื่อ พ.ศ.2540 พบว่ามีลือซออยู่ในประเทศไทยประมาณ 33,000 คน

ลือซอตั้งถิ่นฐานในระดับความสูงตั้งแต่ 1,000 ม.เหนือระดับน้ำทะเลขึ้นไป เลือกที่ตั้งหมู่บ้านใกล้แหล่งน้ำ และมักสร้างหมู่บ้านบนเนินเขา มองดูคล้ายป้อมปราการต่างจากเผ่าอื่นๆ ลือซอใช้ภาษาใกล้เคียงกับอากัและละหู่ สามารถสื่อสารกันได้

ลือซอทำไร่ ปลูกข้าวไร่กิน ข้าวโพดไร่กินและเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชอื่นๆ ไร่กินเช่น พักทอง ถั่วต่างๆ ผักกาด มะเขือ มะเขือเทศ ฯลฯ ปลูกฝิ่นและพืชผักบางชนิดเพื่อขายเป็นรายได้ และยังค้าขายสินค้าระหว่างชาวเขาต่างๆ ด้วย บางคนก็มีอาชีพอื่นๆ เช่น ตีเหล็ก ทอผ้า ฯลฯ

ลีซอเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนน้อยที่สุดของแม่แจ่ม ลีซอที่บ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง ยังคงรักษาวัฒนธรรมของชนเผ่าไว้ได้ดี ทั้งการแต่งกาย และประเพณีต่างๆ

ในประเพณีกินวอ หรือประเพณีขึ้นปีใหม่ของลีซอ หนุ่มสาวลีซอจะมาเต้น "วาเคียะ" กัน เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสใกล้ชิด และถูกเนื้อต้องตัวกันได้ ปีหนึ่งจะมีโอกาสนี้เท่านั้น เพราะปกติจะห้ามมิให้ชายหญิงใกล้ชิดหรือถูกเนื้อต้องตัวกัน ส่วนผู้ใหญ่ก็นั้นแสดงให้เห็นถึงความรักสามัคคี โดยจะมีจังหวะการเดินเท้าไปข้างหน้า 1 ก้าวและถอยหลัง 1 ก้าวตามจังหวะเสียงซึ่งที่มีท่วงทำนองทั้งเชื่องช้าและรวดเร็วสลับกันตลอดระยะเวลา 7 วัน 7 คืน

ภาพที่ 4.273 การเต้นวาเคียะของลีซอ

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ภาพที่ 4.274 ลีซอในขบวนผ้าตีนจก

ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

4.2 สรุป

ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่มนั้นมีทั้งวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible) และสัมผัสไม่ได้ (Intangible) ความหลากหลายของวัฒนธรรมในพื้นที่ ที่นำไปสู่วัฒนธรรมที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดการเชื่อมโยงบูรณาการร่วมกันในภาพรวมของมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่ผ่านทางคติความเชื่อมาสู่กายภาพที่ปรากฏในพื้นที่แม่แจ่ม

คำถามการวิจัยข้อที่ 2 ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่มเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษามุ่งเน้นข้อมูลที่ได้ศึกษาที่เชื่อมโยงกัน และบางข้อมูลนั้นยังไม่ชัดเจนที่จะตอบแยกทีละคำถามของการวิจัย และข้อมูลมีความเชื่อมโยงกันในส่วนต่างๆ ในกระบวนการต่อไป โดยทางผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยได้ผลการศึกษา เป็นดังนี้

ศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม คือ จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่มนั้น เห็นถึงศักยภาพของแม่แจ่มที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งก็มีศักยภาพในตัวเองอยู่แล้ว และบางแหล่งท่องเที่ยวสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของแม่แจ่มได้ แต่จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่พอเหมาะกับแหล่งท่องเที่ยว ความสามารถหรือความพร้อมของสถานที่ว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด เพียงพอต่อการพัฒนาหรือสมควรที่จะปรับปรุงในระดับใดที่จะเหมาะสม นอกจากนี้ แม่แจ่มมีแหล่งท่องเที่ยวกระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก และมีอยู่หลายๆ ประเภท แต่ทางคณะผู้วิจัยนั้นให้ความสำคัญทางด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมากกว่า

ปัญหาในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม คือ จากการศึกษาเมื่อได้ศึกษาในรายละเอียดแล้ว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นใหม่ ก็จะมีประสบปัญหาในด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ข้อมูลที่ให้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแม่แจ่ม ช่วงเวลาในการท่องเที่ยวเทศกาลสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่แจ่ม แผนที่แหล่งท่องเที่ยว แผ่นพับติดมือ แหล่งแนะนำ และงบประมาณในการดำเนินการ จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (Potential) หรือความสามารถในการรองรับการพัฒนาสูง

ข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม คือ แหล่งท่องเที่ยวที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับคน พระ ดังนั้นในการให้ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมต่างๆ นั้นยังขาดการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบของป้ายสื่อความหมาย หรือการอธิบายในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนศูนย์ข้อมูลที่ได้มีการใช้พื้นที่อาคารภายในวัดบุปผารามเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน แต่ยังขาดบุคลากรในการเข้ามาดูแล บริหารจัดการ รวมถึงงบประมาณต่างๆ ทำให้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้น ยังไม่มีข้อมูล

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ทางทีมวิจัยได้ทำการศึกษาในรายละเอียดของแต่ละแหล่ง แต่ได้ศึกษาในเรื่องของเกณฑ์และรูปแบบแล้ว โดยหลักๆ แล้วการแบ่งเกณฑ์พิจารณาได้

เป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว และความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ความสวยงาม และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครของแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม กิจกรรมต่างๆ ซึ่งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เห็นถึงความสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวหรือชมแหล่งท่องเที่ยวนั้น ส่วนความพร้อมด้านการรองรับท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น การเข้าถึงพื้นที่ ร้านค้า เครื่องดื่มหรือห้องน้ำบริการสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยว

ดังนั้น การจัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์โดยพิจารณาคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นตัววัดศักยภาพออกมา ซึ่งทำให้การเลือกสรรแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งขึ้นมา พัฒนาตามลำดับก่อนหลังได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับข้อจำกัดของบุคลากร เครื่องมือ และงบประมาณที่พึงมีอยู่ แนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว มีการพิจารณาจากองค์ประกอบใหญ่ ๆ ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่เป็นแก่นแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนับเป็นคุณค่าหรือความสำคัญที่มีอยู่ อันจะยังผลเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและเป็นสิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีมากน้อยไม่ทัดเทียมกัน เช่น วัดที่มีสถาปัตยกรรมเก่าแก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ มีประวัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ก็ย่อมจะมีคุณค่ามากกว่าวัดที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่และไม่มีประวัติความเป็นมาน่าสนใจ เป็นต้น

2. ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งหรือส่วนประกอบของสถานที่แห่งนั้นที่จะต้อนรับ นักท่องเที่ยว หรือช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกเดินทางมาสู่สถานที่แห่งนั้น ซึ่งแม้ว่าความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะไม่ใช่ว่าสิ่งดึงดูดใจหรือสิ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีอิทธิพลมากในการตัดสินใจเลือกเดินทางมายังสถานที่นั้น ซึ่งขอกำหนดให้ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเป็นลักษณะใหญ่ ๆ 5 ลักษณะย่อย ได้แก่ สภาพการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว และความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ควรวางแผนและประเมินศักยภาพในการพัฒนา โดยการเปรียบเทียบทั้งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยวและความพร้อมวิธีการเปรียบเทียบ โดยการให้คะแนน คือ เมื่อเปรียบเทียบแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดแล้ว แหล่งท่องเที่ยวใดที่มีความคุณค่ามากที่สุดก็ให้ 5 คะแนน แห่งใดมีคุณค่าปานกลางได้ 3 คะแนน และแห่งใดมีค่าน้อยได้ 1 คะแนน ในแง่ความพร้อมก็เช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบทั้งหมดแล้ว แห่งใดที่มีความพร้อมมากที่สุดได้ 5 คะแนน รองลงมาได้ 3 คะแนน และต่ำสุดได้ 1 คะแนน ฉะนั้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะได้คะแนนในสองประเด็น

เมื่อได้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว นำมาวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบ ทั้งเส้นทางท่องเที่ยวโดยปั่นจักรยาน เส้นทางท่องเที่ยวโดยรถยนต์ หรือเส้นทางท่องเที่ยวทางมอเตอร์ไซด์ ซึ่งแต่ละเส้นทางจะมีรายละเอียดของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวในแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว หากนำแหล่งท่องเที่ยวที่แบ่งกลุ่มแล้วนี้มาแปลงลงแผนที่ก็จะทราบได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง กลาง ต่ำ เหล่านี้มีที่ตั้งอยู่บริเวณใดบ้าง กระจุกตัวหรือกระจายตัวอยู่อย่างไร ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มในขั้นตอนต่อไป โดยรายละเอียดนั้นอยู่ในช่วงเก็บข้อมูลไปพร้อมๆ กันทั้งแหล่งท่องเที่ยว ประเมินศักยภาพ และจัดทำเส้นทาง

จากศักยภาพ ปัญหา และข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมนั้น ทำให้เห็นว่าแม่แจ่มนั้นมีศักยภาพในการท่องเที่ยว รวมถึงการรวมกลุ่มในการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของตนเอง เพื่อสืบหาความเป็นมาในด้านต่างๆ แล้วทอดให้ลูกหลานและบุคคลภายนอก ตลอดจนการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนบริหารจัดการในทุกๆ ด้านให้ดีและแบ่งปันผลประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเป็นธรรม

คำถามการวิจัยข้อที่ 3 เส้นทางท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่มเพื่อการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอในปัจจุบันเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3 และข้อที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษามุ่งเน้นข้อมูลที่ได้ศึกษาที่เชื่อมโยงกัน และบางข้อมูลนั้นไม่สามารถที่จะแยกตอบทีละคำถามของการวิจัย โดยข้อมูลมีความเชื่อมโยงกันในส่วนต่างๆ รวมถึงกระบวนการในการเก็บข้อมูล โดยทางผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยได้ผลการศึกษา เป็นดังนี้

มีรูปแบบเป็นอย่างไร

รูปแบบจะเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวที่บริษัททัวร์ที่มาจากเชียงใหม่ หรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเอง โดยจะเป็นลักษณะมาพัก 1 คืน แล้วไปที่อื่นต่อ หรือมาจากที่อื่นแล้วพักที่แม่แจ่ม ในส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาตินั้น ส่วนใหญ่จะเดินทางมาเอง หรือมากันเป็นกลุ่มจักรยานเสือภูเขา จักรยานยนต์ ดูจากหนังสือแนะนำ

กิจกรรมเป็นอย่างไร

กิจกรรมขึ้นอยู่กับความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในส่วนวัฒนธรรมและธรรมชาติ

เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอในปัจจุบันเป็นอย่างไร

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คุณอ้อม คุณเพ็ญแข เจ้าของกิจการเฮือนแรมแจ่มเมือง และคณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ด้านการจัดการและการตลาด

เปิดให้บริการมาห้าปีนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กและมีคุณภาพมีทั้งเดินทางมาเองและเดินทางมากับบริษัททัวร์ซึ่งได้แก่บริษัท Siam Sun, SG, Sea ไพร, Siam Express, Thai Exotic, Asian Trails, Diethelm โดยโปรแกรมนำเที่ยวมีทั้งแบบสำเร็จรูป (package tour) ส่วนมากลูกค้าที่มากับบริษัททัวร์เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว ชาวสวิส ชาวเยอรมัน ชาวฝรั่งเศส ส่วนมากขับรถกันมาเอง อีกทั้งยังมีกลุ่มลูกค้า ชาวอิสราเอลด้วย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่ชอบรถมอเตอร์ไซด์มาพักติดต่อกันเป็นเวลา 4 – 5 ปีแล้ว ลูกค้าชาวต่างชาติเป็นกลุ่มที่เดินทางท่องเที่ยวทั่วประเทศไทย ส่วนใหญ่จะใช้เวลา ประมาณ 10-15 วันในการท่องเที่ยว ถ้าเป็นกลุ่มคนไทยจะเป็นครอบครัวเล็กๆ ขับรถมากันเอง หรือเป็นผู้เกษียณอายุมาเที่ยวกับเพื่อน เหมารถตู้มา โดยมากจะพักแค่คืนเดียว แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวที่เคยมาพัก ก็อาจจะพักสักสองคืน ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวชาวไทยจะรู้จักเฮือนแรมผ่านทางเว็บบอร์ด เช่น Pantip ส่วนชาวต่างชาติ อาศัยหนังสือท่องเที่ยว เช่น Lonely Planet ซึ่งทางโรงแรมยังไม่มี website อีกทั้งส่วนใหญ่เป็นการบอกแบบปากต่อปาก (word of mouth)

ด้านการบริการ

มีห้องพักบริการพร้อมอาหารเช้าบริการ ได้แก่ ขนบั้ง ไข่ดาว หรือข้าวต้ม มีห้องพักจำนวน 4 ห้อง ราคาช่วง High season ราคาห้องละ 1,200 บาท ต่อห้อง ส่วนช่วง Low season ราคาห้องละ 1,000 บาท ต่อห้อง แต่ไม่มีห้องอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องพัก แอร์ น้ำอุ่นในห้องพักไม่มี ทีวี ไม่มีตู้เย็นบริการ แต่มีทีวีบริการที่ห้องโถงกลาง พร้อมทั้งมีจักรยานให้เช่า 100 บาทต่อวัน และถ้าหากลูกค้าต้องการรับประทานอาหารขอแนะนำให้ทานที่ร้านครัวไหลหินซึ่งอยู่ใกล้โรงแรม อีกทั้งยังมี สปา (อบสมุนไพร) และนวด ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านอยู่ไม่ไกลจากโรงแรมไว้บริการลูกค้าที่ต้องการนวดอีกด้วย

ด้านเส้นทางการเดินทาง

นักท่องเที่ยวสามารถมาท่องเที่ยวได้ โดยใช้เส้นทาง แม่ฮ่องสอน – ขุนยวม – ปางอุ๋ง – แม่แจ่ม (เข้าพักเฮือนแรม) – อินทนนท์ – เชียงใหม่ ฤดูกาลท่องเที่ยวแนะนำให้มาท่องเที่ยวช่วงเดือน ตุลาคม-กุมภาพันธ์ ถ้าออกจากแม่ฮ่องสอนประมาณ 8 โมงเช้า จะถึงประมาณ 3 โมงเย็น ถ้าหากแวะเที่ยวหลายจุด จะถึงประมาณ 6 โมงเย็น แต่อย่างไรก็ตามการเดินทางสะดวกสบาย

ด้านการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

แนะนำให้ท่องเที่ยวหมู่บ้านกระเหรี่ยง ที่หมู่บ้านสามสบ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ มูลนิธิรักไทย ไปช่วยจัดตั้ง โฮมสเตย์ไว้ให้ และการเดินทางจากแม่แจ่มถึงบ้านกระเหรี่ยงทางชัน ทำไร่ วิวสวยงามมาก อำเภอแม่แจ่มได้พยายามส่งเสริม การทอผ้าและการทำถั่วเน่า แต่อาจไม่ได้ทำทุกวัน ซึ่งชาวบ้านจะไปรวมกลุ่มกันที่บ้านไร่ ริมน้ำแจ่ม นอกจากนี้ยังมีวัดป่าแดด ซึ่งมีการลงบันทึกลงในหนังสือท่องเที่ยว (Guide book) และมีความสำคัญคือ มีภาพเขียนชาวไทยใหญ่อพยพสมัยโบราณ และวัดยางหลวง ก็เป็นวันที่สวยงาม เก่าแก่เช่นเดียวกัน ส่วนการทอผ้าสามารถเข้าไปชมได้ที่ บ้านไร่ บ้านทองฝาย เป็นบ้านไทยวน ทำจัก ส่วนบ้านนาเฮือนมีบ้านไม้เก่าหลายหลัง ส่วนกิจกรรมที่แนะนำได้แก่ การชมการทอผ้า การทำถั่วเน่า การนวด และ สปา ชมบ้านนาเฮือน รวมถึงการไปทำบุญไหว้พระ วัดป่าแดด และวัดยางหลวง

นอกจากนี้ถ้าหากเดินทางมาจากอำเภอฮอด สามารถแวะชมน้ำพุร้อนเทพพนม และยังมีที่พักไว้บริการ ส่วนของฝากของที่ระลึกนั้น สำหรับนักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อ ผ้าทอมือ ของแม่แจ่มเป็นของฝากของที่ระลึกได้อีกด้วย

กิจกรรม การสำรวจ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสำรวจได้ผลสรุปดังนี้

คณะผู้วิจัยได้เดินทางสำรวจพื้นที่ภายใน อำเภอแม่แจ่ม พบว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลาย มีวัดวาอาราม เก่าแก่และสวยงามมาก เช่น วัดพุทธเอ็น เป็นวันที่มีโบสถ์กลางน้ำสวยงามมาก เส้นทางก่อนถึงวัดผ่านทุ่งนา และบริเวณหน้าวัดก็มีทุ่งนาสวยงาม เหมาะเป็นเส้นทางจักรยาน ต่อมาคือ วัดกองกาน ซึ่งอยู่ห่างจากปั้มน้ำมัน ปตท. ถึงวัดกองกานใช้ระยะทางประมาณ 7 กม. และทุก ๆ ในช่วงสงกรานต์หรือปีใหม่เมืองในวันที่ 13-16 เม.ย. จะจัดมีการสงกรานต์ช้างเคิ่ง นอกจากนี้ที่วัดกองกาน ก็มีงานปอยหลวง ซึ่งปอยหลวงหมายถึง การเฉลิมฉลอง เช่นอาคารใหม่ ใกล้วัดกองกานมี ที่พักใกล้ คือ Beach Resort “บ้านเกาะ” ดังนั้นจึงสามารถจะทำเส้นทางจักรยานได้เหมาะสม เพราะทั้งเส้นทาง วิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอยู่โดยรอบนั้นสามารถจัดได้ โดยวิ่งเส้นเรียบแม่น้ำผ่านพระธาตุช้างเคิ่ง “บ้านช้างเคิ่ง” “บ้านทับ” และบ้านไร่ไม้ที่ยังมีให้เห็นเยอะมาก ระหว่างทางก็มีต้นไม้ร่มรื่นเหมาะสมมากกับการทำเส้นทางทัวร์จักรยาน

หัตถกรรมขึ้นชื่อของอำเภอแม่แจ่ม คือผ้าทอ ซึ่งการทอผ้านั้นทำกันหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านเหล่าปากก้อ บ้านป่าแดด ตำบลท่าผา บ้านห้วยริน บ้านแม่ปาน ตำบลช้างเคิ่ง ซึ่งผ้าหอม อ้วนหรือผ้าหมู่อ้วน เป็นลายเฉพาะของแม่แจ่ม ทำที่บ้านนาร่อง ห่างจากตัวเมืองแม่แจ่มออกไปประมาณ 20-30 กม. นอกจากนี้ยังมีผ้ากระเหรี่ยง บ้านห้วยบง บ้านนากลาง ตำบลแม่ศึก อยู่ห่างออกไปประมาณ 20-30 กม. เช่นกัน สะดวกต่อการเดินทางเพราะเป็นทางลาดยางตลอด ส่วนผ้าจาก สามารถหาได้ที่บ้านสองธาร ตำบลบ้านทับ และยังมีกระตุก ที่บ้านกองกาน ถ้าหากต้องการซื้อผ้าก็สามารถไปหาซื้อได้ที่ร้านขายผ้าเมือง เช่นร้านอุษาผ้าฝ้าย มีทั้งผ้าใหม่และผ้าโบราณ ศูนย์ป่าแดด ส่วนที่ร้านดาราผ้าฝ้ายจะมีสินค้าที่มาจากที่อื่นขายด้วย จากการสอบถามที่ร้านผ้าต่าง ๆ ทำให้ทราบว่ากลุ่มลูกค้าที่สนใจและซื้อผ้าส่วนใหญ่เป็นชาว เอเชีย เช่น ชาวไทย ชาวญี่ปุ่น สามารถสรุปได้ว่า มีหลายหมู่บ้านที่ทำผ้าทอ นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น และบ้านที่มีชื่อเสียงได้แก่ บ้านทองฝ้าย และบ้านไร่ เป็นต้น ส่วนหัตถกรรมอื่น ๆ ได้แก่ บ้านทัพ ซึ่งทำปิ่น ก็เป็นหมู่บ้านที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน

อาจารย์กิตติชัยได้นำคณะผู้วิจัยไปดูบ้านชาวบ้านที่เป็นแบบดั้งเดิมที่สุดคือ มีลักษณะเป็นฝาขัดแตะ มุงตองตึง ไร่ต้นไม้ ซึ่งมีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์มาก นอกจากบ้านก็มีวัดเจียง ซึ่งมีลักษณะเป็นเจดีย์หกเหลี่ยม ทรงเป็นแท่งดินสอ เป็นกลุ่มวัดที่มีทั้งหมดสี่วัด จากประวัติวัดนี้สร้างโดยแม่หม้าย จากนั้นก็ได้ไปชมบ้านเสา 38 ต้นของคุณแม่สุมนา และไปชมบ้านบนนาสวยงาม เป็นทุ่งนาทั้งหมด ถึงแม้จะมีถนนตัดผ่าน แล้วก็เดินไปบ้านพ่ออุ้ยกอนแก้ว อินต๊ะกอน ซึ่งเจ้าของบ้านแกะสลักไม้บนเรือนเอง พ่ออุ้ยกอนแก้ว เป็นช่างทำปิ่น บ้านนี้เป็นบ้านช่าง

ในขณะที่คณะวิจัยเข้าไปชมภายในบ้าน ซึ่งในบ้านมีช่างทำปิ่นสองคนคือพ่ออู๋ แม่อู๋ และมีช่างกลึง (เคียน) อีกหนึ่งคน พ่ออู๋ยังได้บอกกับคณะวิจัยว่า ได้ใช้ไม้ประดู่ทำเก้าอี้ และลูกกรงโดยรวมคือ บ้านนี้บรรยากาศดีมาก เห็นวิวทิวทัศน์ที่สวยงามเพราะติดทุ่งนา จากนั้นก็ได้ไปชมบ้านแม่เลศ ซึ่งเป็นกลุ่มทอผ้า มีคนนั่งทอผ้าอยู่ 3-4 คน และกำลังเตรียมทำย้อมเป็นของที่ระลึกวันเสวนาเรื่องพิพิธภัณฑสถานที่กำลังจะจัดขึ้นที่อำเภอแม่แจ่ม จากบ้านแม่เลศ คณะวิจัยก็ได้ไปชมบ้าน โฮมสเตย์ของคุณแม่คำป้อ ซึ่งแม่คำป้อเป็นเจ้าของบ้าน ราคาห้องพักคืนละ 100 บาทต่อคน ถ้าหารรวมอาหารเย็นราคา 150 บาทต่อคน อาหาร 4 อย่าง พร้อมของหวาน แต่ถ้าจัดขันโตกพิเศษ จะจัดที่ 5 คนขึ้นไป 100 บาทต่อคน พร้อมการแสดงฟ้อนโดยเด็กนักเรียน ฟ้อนรำ 3 เพลง กลุ่มเล็ก 2 คน กลุ่มใหญ่ 5-6 คนๆละ 50 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ที่มาพัก

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บริษัท Sinvetter Travel และคณะผู้วิจัย

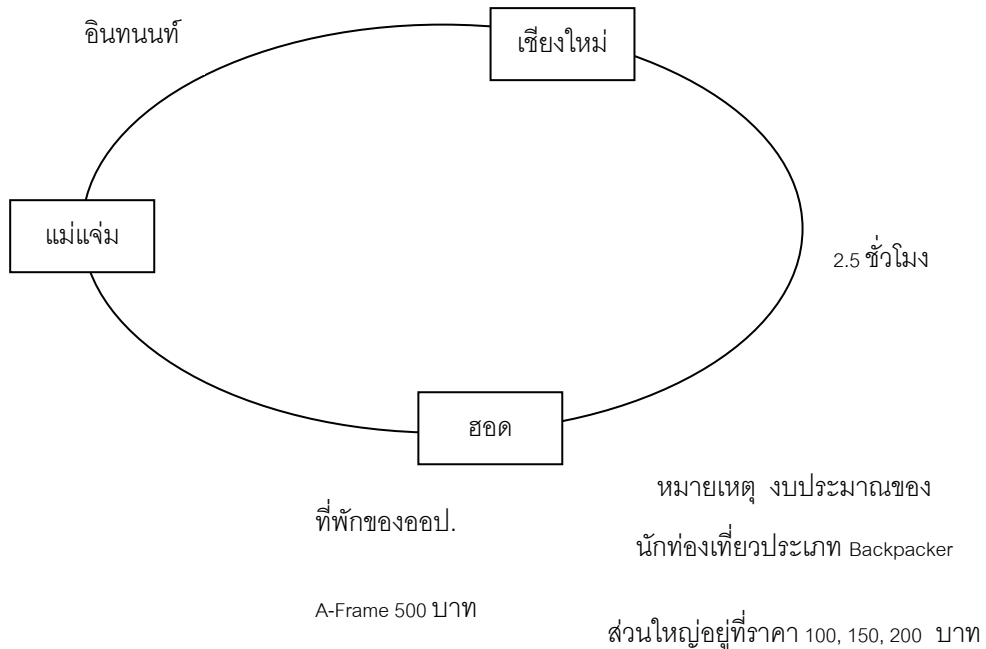
ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ด้านการบริหารจัดการและการตลาด

เริ่มจดทะเบียนตั้งแต่ปี 2550 ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจและเดิมเคยทำทัวร์ที่เชียงใหม่ แต่กลับมาอยู่แม่แจ่มเมื่อปี 2550 เดือนกันยายนที่ผ่านมาได้ก่อตั้ง “ชมรมผู้ประกอบการท่องเที่ยวแม่แจ่ม” มีสมาชิกทั้งสิ้น 5 คน ได้แก่

- คุณบุรินทร์ เป็นประธานฯ สามารถนำเที่ยวทัวร์ป่า นอกจากนี้ยังมีห้องพัก และร้านอาหาร
- คุณอมรินทร์ สุขพุกทกิจ รองประธานฯ เจ้าของรีสอร์ท View Fai Matiolite Tennis Resort สามารถนำเที่ยว และสอนเทนนิสได้
- คุณวี ช่างภาพ ร้าน Vee Photo / แม่แจ่ม Post (Internet + Postcard) ซึ่งร้านตั้งอยู่ที่สามแยกถนนเชียงใหม่-ฮอดและเส้นอินทนนท์ แม่แจ่ม
- คุณแหม่ม ประชาสัมพันธ์ ชายปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดี
- คุณน้อย เจริญญิก ร้านขายยาแผนโบราณ

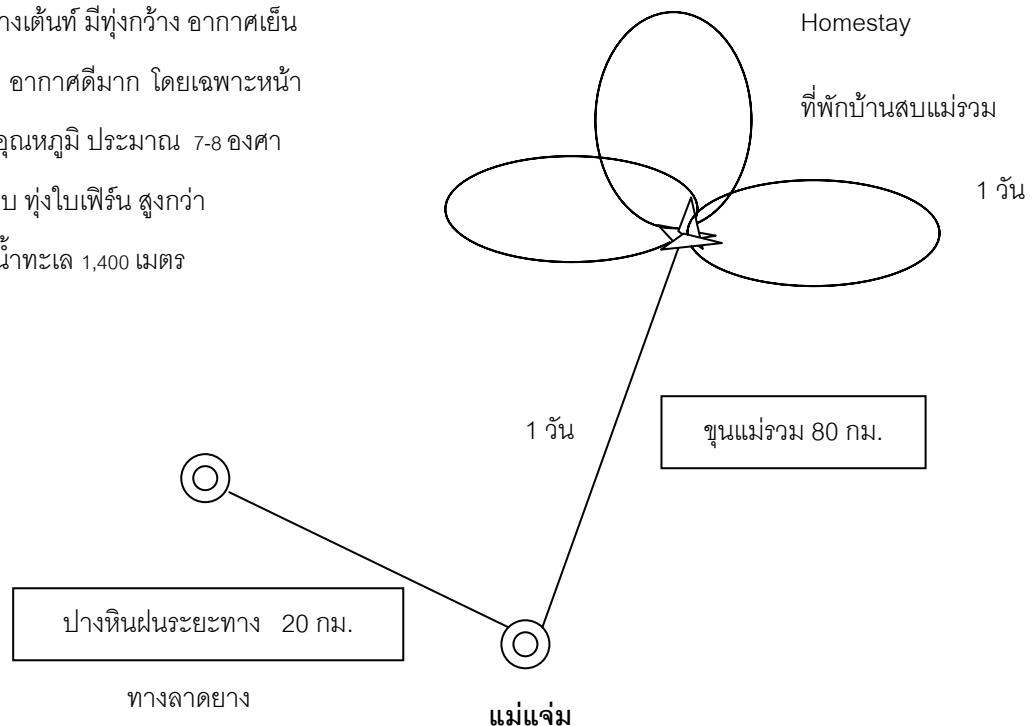
ด้านเส้นทางการท่องเที่ยวที่แนะนำ 2 วัน 1 คืน

ด้านปัญหาการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม

ปัญหาการเก็บค่าธรรมเนียมด้านอินทนนท์ การเก็บค่าธรรมเนียมชาวต่างชาติ 400 บาท ในการขึ้นไปดอยอินทนนท์ และถ้าหากคนที่ต้องการเดินทางมาแม่แจ่มโดยตรง ไม่อยากจ่ายค่าผ่านด่านเต็มราคา นายอำเภอจึงแนะนำให้จัดตั้งเป็นองค์กรเพื่อไปต่อรองกับอุทยานฯ เช่น กรณีนี้ขอจ่ายค่าผ่านทาง 20-30 บาท ดังนั้นจึงเป็นที่มาของการจัดตั้งกลุ่ม “ชมรมผู้ประกอบการท่องเที่ยวแม่แจ่ม” ขึ้นมา แต่ถ้าไม่มีปัญหาการเก็บค่าด้านอินทนนท์ ก็สามารถจะทำโปรแกรมท่องเที่ยวแนะนำ 2 วัน 1 คืน ได้ คือ เส้นทางทัวริป้า มี 2 เส้นทาง ซึ่งราคาขั้นต่ำ 1200 บาท ต่อคน ได้แก่ 1. เส้นทางแม่แจ่ม – ขุนแม่รวม และ 2. เส้นทางแม่แจ่ม – ปางหินฝน นอกจากนี้สามารถ แค้มป์ปิ้ง หรือการพักบ้านโฮมสเตย์ หรือ การพายเรือคายัค 1 ชั่วโมง ซึ่งมีเรือไว้บริการ 3 ลำที่บ้านคลองคาน ส่วนราคาทัวร์ ถ้า 1 คน ราคา 3,000-3,500 บาท จำนวนขั้นต่ำ 4 คน ละครึ่ง 1,500 บาท ถึงจะได้จัดคุ้มทุน

นอนกางเต็นท์ มีทุ่งกว้าง อากาศเย็น
สบาย อากาศดีมาก โดยเฉพาะหน้า
หนาวอุณหภูมิ ประมาณ 7-8 องศา
ทางราบ ทุ่งใบเฟิร์น สูงกว่า
ระดับน้ำทะเล 1,400 เมตร

ประเพณีชนเผ่า

ชนเผ่าม้ง มีประเพณีกินวอ (ปีใหม่ม้ง) ช่วงวันที่ 1-5 มกราคม ของทุกปี ส่วนชนเผ่ากระเหรี่ยง เป็นคริสต์ จัดChristmas ในเดือนธันวาคมทั้งเดือน

ด้านอาหาร

นักท่องเที่ยวประเภท Backpacker ส่วนใหญ่ทานอาหารพื้นเมืองหรืออาหารไทย เน้นไก่ ปลา ต้ม-ย่าง น้ำดื่ม ไม่มีผลไม้ ไม่มีของหวาน บริการ

ด้านที่พัก

- ที่พักของคุณบุรินทร์ มีห้องพักบริการ 3 ห้อง ราคาห้องละ 150-300 บาท
- ที่พักของคุณอมรินทร์ บ้าน A-Frame จำนวน 4 หลัง ราคาหลังละ 300 บาท กางเต็นท์ 10 เต็นท์ เล็ก 100 ใหญ่ 200 บาท นอนได้ 5-6 คน มีพื้นที่กางเต็นท์ สามารถกางเต็นท์ได้ 50 เต็นท์

ลูกค้าคุณอมรินทร์เป็นคนไทยมากกว่าชาวต่างชาติ คนไทยเดินทางท่องเที่ยวมากในช่วงหน้าหนาว ซึ่งแจ่มเกสต์เฮาส์ ก็เป็นเครือข่ายกับคุณบุรินทร์ ไม่นำเที่ยว ส่วนโรงแรมแม่แจ่ม และพงษ์ศรา มีนักท่องเที่ยวชาวไทยมากกว่า มีทั้งนักท่องเที่ยวที่มาทำธุรกิจและมาท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีถาวรวิสาหกิจ ซึ่งบริหารงานโดยชาวต่างชาติที่มีภรรยาเป็นคนไทย

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คุณบุญทอง มุทุมม (เจ้าของโรงแรมแม่แจ่ม) และคณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ด้านการจัดการและการตลาด

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาพักเป็นข้าราชการ พ่อค้าเร่ พนักงานขาย และนักทัศนาจร บริษัททัวร์ ซึ่งได้ซึ่งแก่ Siam Sun, JW Thai Trekking เป็นต้น และกลุ่มมิชชันนารี ส่วนใหญ่มาพักประมาณ 5 คืน

ด้านการบริการ

มีห้องพักบริการ 19 ห้อง ห้องชั้นบนราคาห้องละ 300 บาทต่อคืน ห้องชั้นล่างราคา 150 บาทต่อคืน และมี บังกาโล 12 หลัง ๆ ละ 800 บาท สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ พัดลม ที่วีน้าอุ่น และสระว่ายน้ำ

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คุณสาวิตรี มุทุมม (เจ้าของแม่แจ่มเกสต์เฮ้าส์) และคณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ด้านการจัดการและการตลาด

เปิดให้บริการที่พักมาเป็นเวลา 4 ปี แล้วและในปี 2552 ได้เปิดให้เช่ารายเดือน กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม มอเตอร์ไซด์ Jeep Caribbean เป็นนักท่องเที่ยวชาวยุโรป ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวสวิส ชาวเยอรมัน และชาวฝรั่งเศส และจากการที่ได้ให้บริการนักท่องเที่ยวก็ได้พบว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวประสบปัญหาส่วนใหญ่คือ เรื่องแผนที่ที่ไม่ชัดเจนและไม่ตรงกับความเป็นจริง

ด้านการบริการ

ทางโรงแรมมีห้องพักบริการจำนวน 4 ห้อง ราคาห้องละ 150 บาทต่อห้อง

ด้านการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

อำเภอแม่แจ่มมีสถานที่ท่องเที่ยวแนะนำหลายแห่ง แต่ถ้าหากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติก็ขอแนะนำน้ำตกแม่ปาน น้ำตกห้วยขมิ้น หรือไปอาบน้ำแร่ที่บ่อน้ำแร่เทพพนม

กิจกรรม การสัมภาษณ์ และการสำรวจ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม อาจารย์กิตติชัย และคณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์และการสำรวจ

ด้านการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวดอยอินทนนท์ในช่วงเทศกาลก็จะแวะมาเที่ยวที่อำเภอแม่แจ่มด้วย และจากการสำรวจสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอแม่แจ่ม คณะผู้วิจัย ได้เข้าไปไหว้พระที่วัดป่าแดด ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อายุ 100 ปี อีกทั้งยังได้ลงนิตยสารในประเทศเยอรมัน และวัดพุทธเอ็น โบสถ์กลางน้ำที่สมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทย อีกทั้งสีมาของวัดนี้มีหลายประเภท โดยใช้หินหรือใช้น้ำเป็นสีมา เช่น เกาะกลางน้ำ น้ำซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความบริสุทธิ์ ในประเทศไทยก็มีอยู่หลายที่เช่น จังหวัดลำปาง หรือทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่คนส่วนใหญ่ไม่รู้จักรหรืออาจจะไม่คงามเท่ากับที่พุทธเอ็น หรือพุทธเอ็น ในภาษาพม่า เอ็น แปลว่า น้ำ กลางน้ำ

ด้านภาคีทางการท่องเที่ยว อันประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อมวลชน และ ประชาชน

อำเภอแม่แจ่ม นายอำเภอคนเดิม ซึ่งปัจจุบันย้ายไปอยู่จอมทอง ท่านมีนโยบายและมีโครงการหลายโครงการเช่น โครงการตัดถนนรับ R3E R3W โครงการช้างแม่แจ่มคืนถิ่น ซึ่งมีช้างทั้งหมด 300 เชือก และโครงการการปรับปรุงทัศนียภาพสองข้างทาง และนายอำเภอคนปัจจุบัน คือ ประภาศิต มหาสิงห์ ก็สนใจเรื่องท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ สภาวัฒนธรรม ซึ่งมีประธาน คือ พ่อหนานเสริฐ วัฒนธรรมจังหวัด/ อำเภอ คือ อาจารย์จิระเมษ สังักัดกระทรง วัฒนธรรม หน่วยงานพัฒนาชุมชน และภาคประชาชนก็มีคุณแม่ฝอยทอง ซึ่งทำงานกับสกว. เรื่องพิพิธภัณฑ

ด้านการแนะนำโปรแกรมนำเที่ยว

โปรแกรมไหว้พระ 9 วัดในแม่แจ่ม การทดลองปฏิบัติการทอผ้าและการทำปิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ ชนเผ่าละว้า (ลัวะ) คือ พิธีการฝังไฟพระเจ้า ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวควรเชื่อมโยงกับอีกสองโครงการของสกว. คือ ยุวมัคคุเทศก์ เน้นเยาวชนชุมชน “กระบวนการสร้างการเรียนรู้” และ พิพิธภัณฑ เพื่อสร้าง “ศูนย์เรียนรู้” ชุมชน

ด้านเส้นทางท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาในช่วงวันหยุดระยะยาว ส่วนใหญ่จะเที่ยวเส้นทางเหล่านี้ได้แก่

1. อินทนนท์ – แม่แจ่ม – ขุนยวม (ทุ่งบัวตอง) – แม่ฮ่องสอน
2. แม่สะเรียง – แม่ฮ่องสอน – ขุนยวม (ทุ่งบัวตอง) – แม่แจ่ม – อินทนนท์
3. ฮอด (อบบหลวง) – แม่แจ่ม – ขุนยวม (ทุ่งบัวตอง) – แม่แจ่ม – อินทนนท์

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คุณแม่ฝอยทอง และ คณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

คุณแม่ฝอยทองซึ่งเป็นนักวิจัยท้องถิ่นและได้จัด “เวทีหาแนวทางการบริหารจัดการ พิพิธภัณฑวัตถุชีวิตเมืองแจ่ม” ซึ่งบรรยากาศในงานจะมีการแสดง งานเลี้ยง ขนมพื้นเมือง อาหารพื้นเมือง ผ้าทอและการจักสาน สืบเนื่องสภาวัฒนธรรมฯ สร้างตึกขึ้นมาแต่ไม่มีของ คุณแม่ฝอยทองได้เข้าสพบอาจารย์ศรีศักร ในเวทีประชุมที่ในเมืองเชียงใหม่ เลยถามว่าจะจัดการอย่างไรที่ไม่เป็นภาระของพระ และควรจัดพิพิธภัณฑวัตถุให้เป็น “พิพิธภัณฑวัตถุที่มีชีวิต” มีจัดแสดงด้วยและโดยการให้พ่ออยู่และแม่อยู่มาสอนวิถีชีวิตต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น สอนการปั่น ปั่นวัว ปั่นควาย คุณแม่ฝอยทองจัดรายการวิทยุทุกวันจันทร์ ชื่อรายการ “ชะปะเมืองแจ่ม” ในรายการก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่มาออกรายการและมีการประกาศรายชื่อผู้บริจาค ส่วนของที่ได้รับบริจาคได้แก่ ขันโตกพญา เสียมตุ่น คือ ขวานหินขัดยุคใหม่ ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นว่ามีคนอยู่ที่นี้ 3,000 กว่าปีแล้ว และยังมีวัวต่างเรือนจำลอง รวมถึงกระทายขุดมะพร้าว ที่คนเมืองเรียกแมว เป็นต้น ส่วนด้านศาสนาและความเชื่อนั้นนอกจากพระพุทธรูปศาสนาแล้วคุณแม่แจ่มก็ยังนับถือผีพ่อเจ้าหลวง ผีควบเมือง และทำว้างสี่

ด้านการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ควรเน้นแนวอนุรักษ์ อาจแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วัดสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ วัดป่าแดด ซึ่งมีจิตรกรรมฝาผนังที่เก่าแก่ วัดยางหลวง มี พระพุทธรูปไม้ และเขาคิชฌกูฏ นอกจากนั้นยังมี วัดเจียง ซึ่งหมายถึง 4 วัด แสง เสลียง เจียง ปราสาท แต่เสียดายที่ตอนนี้แสงและเสลียงกลายเป็นบ้านคนไปแล้ว ส่วนวัดพุทธเอ็น มีโบสถ์กลางน้ำ ที่สวยงามโดดเด่นและ วัดกองกาน นักท่องเที่ยวสามารถมานมัสการพ่อเจ้าหลวง

กลุ่มที่ 2 ประเพณีต่าง ๆ ในวัด ซึ่งขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาส เช่น วัดบ้านทัพ มีความโดดเด่นในเรื่องงานบุญ คนในชุมชนจะให้ความสำคัญมาก ประมาณ 05:00 น. ก็ไปวัดกันแล้ว เช่น วันออกพรรษาไปทานข้าว ใส่บาตร ทานข้าวพรรษา ทานกรรม ทานธรรม ห่อคัมภีร์ วันดา คือวันก่อนวันจริง ส่วนชนเผ่า ปากกะญอ (กระเหรี่ยง) จะเลี้ยงช้าง และมีพิธีผาจำน

กลุ่มที่ 3 สถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ท่องเที่ยวที่ปางเงียงหรือปางอู๋ ชมกุหลาบพันปี 100 ต้น ห้วยผักกูด โครงการ ช้าง 200 ตัว กลับบ้าน ซึ่งในสมัยก่อนจะใช้ช้างเป็นพาหนะสังเกตได้จากหลายบ้านที่มีแห่ช้าง บางบ้านก็เลี้ยงช้างด้วยสามารถสังเกตได้จากเส้าบ้านเพราะฉะนั้นเส้าบ้านจึงสูงมาก

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คุณ คำป้อ และ คณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ด้านการจัดการและการตลาด

จัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ได้ประมาณ 2 ปี แล้ว ส่วนใหญ่ลูกค้าติดต่อผ่านทาง “มูลนิธิรักไทย” หรือประธานโฮมสเตย์ คุณสมบัติ การจัดแบ่งลูกค้าเข้าพักจะมีการหมุนเวียนกัน ถ้าบ้านไหนไม่สะดวกก็จะบอกว่าบ้านนี้คง อาจจะเกิดขึ้นจากในกรณีที่บ้านนั้นมีกิจกรรมเกี่ยวกับการทำนา ตอนจัดตั้งกลุ่มได้มีพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยแนะนำ ซึ่งในปี 2525 องค์การ CARE ได้เข้ามาส่งเสริมความเป็นอยู่ของชาวบ้านโดยการสร้างผู้นำ แก้ปัญหาคอมมิวนิสต์ ยาเสพติด หลังจากนั้นก็มี การจัดตั้ง “มูลนิธิรักไทย” ตั้งแต่เปิดโฮมสเตย์มา มีกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาพัก รายได้จากโฮมสเตย์กรณีถ้ามีลูกค้ามาก (200 – 300 คน) กลุ่มจะเป็นผู้บริหารจัดการแต่ในกรณีที่ลูกค้าน้อยสมาชิกจะเป็นผู้บริหารกันเอง ด้านการประชาสัมพันธ์ด้านหน้าจะมีป้าย และมีนามบัตร

ด้านการบริการ

บ้านที่เป็นสมาชิกมีอยู่ประมาณ 14 หลัง นอกจากที่พักและอาหารที่จัดให้แล้วก็มีกิจกรรม การดำนา การทำขนม 3 กลุ่ม ได้แก่ ไล่หวาน-ไล่เค็ม กล้วย-แตงไทย ไต้งโย่ง รวมถึงการอบสมุนไพรและนวด การเล่นซอ เพลงพื้นบ้าน การรำ ผู้ชายสามารถเรียนชกมวย ผู้หญิงก็สามารถเรียนฟ้อนเล็บ ฟ้อนเซิ้ง และก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางกลับ จะมีบายศรีสู่ขวัญ เลี้ยงขันโตก และ การแสดงฟ้อนรำของเด็ก พร้อมทั้ง การแสดงซอ ในส่วนค่าบริการ ที่นอน 100 บาท/คน อาหาร 50 บาท/ มื้อ/ คน บายศรีสู่ขวัญ 1,000 บาท อบสมุนไพร ครั้งละ 50 บาท นวด 70 บาทต่อชั่วโมง

กิจกรรม การสัมภาษณ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คุณนิสา และ คุณกรรณภรณ์ (เจ้าของกิจการ) และคณะผู้วิจัย

ผลสรุปจากกิจกรรม จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ด้านการจัดการและการตลาด

เมื่อปี 2538 ได้ซื้อที่ดิน 8 ไร่ และเปิดบริการ ปี 2541 ลูกค้าส่วนใหญ่ เป็นชาวยุโรป อังกฤษ อเมริกา สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และนักท่องเที่ยวที่มากมากที่สุดคือ ฝรั่งเศส เยอรมัน รองลงมาเป็นฮอลแลนด์ ออสเตรเลีย โดยสามารถแบ่งสัดส่วนของลูกค้าได้คือ ชาวต่างชาติ 80% และ ชาวไทย 20% นักท่องเที่ยวที่มากับทัวร์และมาเองมีสัดส่วนที่เท่ากัน ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาพักรู้จักโรงแรมโดยการบอกต่อแบบปากต่อปาก (word of mouth) นอกจากนี้ทางโรงแรมก็ได้ลงโฆษณาในหนังสือท่องเที่ยวและนิตยสาร อีกทั้งมีการทำการตลาดโดยการไปร่วมในงานเที่ยวทั่วไทย ส่วนบริษัททัวร์ที่ทำสัญญากันอยู่เช่น Sun Tour และ Frenchy Tour เป็นต้น

ด้านการบริการ

ทางโรงแรมมีบริการ Swimming pool, herbal sauna, Internet, UBC ไว้บริการลูกค้าที่มาพักโรงแรม

ด้านปัญหานักท่องเที่ยวมักพบบ่อย

นักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนใหญ่บอกว่า เดินทางไปไหนมาไหนไม่สะดวก เพราะไม่มีป้าย ไม่มีแผนที่ และไม่มีความพร้อม เช่น นักท่องเที่ยวจะไปดูการทอผ้าแต่ไม่มีคนทอ ล่องแพนัดแล้วแต่ผิดนัด อีกทั้งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่อยู่ในแม่แจ่ม ไม่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้

ด้านเส้นทางท่องเที่ยวแนะนำ

เส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยม คือ เส้นทางเชียงใหม่ – ปาย – สบป่อง – แม่ฮ่องสอน – ขุนยวม – แม่สะเรียง – อินทนนท์ แต่ถ้าเป็นกรุ๊ป รถมอเตอร์ไซด์ จะเป็นทัวร์ Off road

ด้านการแนะนำโปรแกรมนำเที่ยว

ตัวอย่างรายการนำเที่ยว

วันที่ 1 เชียงใหม่ – บ้านถวาย – หางดง – จอมทอง (น้ำตกแม่กลาง) – โครงการหลวง ฯ – ตลาด กม. 31 – ดอยอินทนนท์ – เดินป่าธรรมชาติอ่างกา – น้ำตกแม่ปานหรือห้วยทรายเหลือง – แม่แจ่ม

วันที่ 2 ตลาดชาวเขา – ตักบาตร – กลับมาทานอาหารเช้า – เที่ยววัดป่าแดด – วัดพุทธเอ็น – ดอกบัวตองดอยแม่ฮ่อ – ถ้ำแก้วโกมล

สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 เส้นทาง

(1) วังมาสวนสน – ออบหลวง – น้ำพุร้อนเทพพนม (แวะพักรับประทานอาหารกลางวันเป็นอาหารกล่อง) – ไกรลาสริสอร์ท หรือฮอดริสอร์ท หรือออป.

(2) แม่ฮ่องสอน (กระเหรี่ยงคอยาว)

วันที่ 3 กระเหรี่ยงคอยาว (บ้านน้ำเพียงดิน บ้านห้วยเสือเฒ่า) – ล่องแพแม่น้ำปาย – แม่ฮ่องสอน

วันที่ 4-5 ปาย 2 คืน

หมายเหตุ ขอแนะนำเส้นทาง แม่แจ่ม – ขุนยวม เพราะเส้นทางสวยมาก เห็นเขาลดหล่น วิถีชีวิตที่สวยงามและอำเภอขุนยวมก็มีพิพิธภัณฑ์ทหารญี่ปุ่นด้วย

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ หน่วยงานภาคีต่าง ๆ อันได้แก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holder) ทางการท่องเที่ยวทำให้ทราบถึงศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ความเป็นอยู่ และความงดงามของสถานที่ท่องเที่ยว

ต่างๆ รวมถึงอัยยาศัยไมตรีของคนในชุมชนที่จะเป็นเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม อีกทั้งได้ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ก็ได้ทราบถึงปัญหาทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม ที่มักพบบ่อยจากการบอกเล่าของนักท่องเที่ยวคือ ปัญหาด้านข้อมูล แผนที่ รวมถึงป้ายบอกทางที่ไม่ชัดเจนเป็นต้น

คำถามการวิจัยข้อที่ 4 เส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยวใหม่เป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3 และข้อที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษามุ่งเน้นข้อมูลที่ได้ศึกษาที่เชื่อมโยงกัน และบางข้อมูลนั้นไม่สามารถที่จะแยกตอบที่ละคำถามของการวิจัย โดยข้อมูลมีความเชื่อมโยงกันในส่วนต่างๆ รวมถึงกระบวนการในการเก็บข้อมูล โดยทางผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 โดยได้ผลการศึกษา เป็นดังนี้

เส้นทางการท่องเที่ยวใหม่เป็นอย่างไร

จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ ตามคำถามการวิจัยข้อที่ 3 ทำให้คณะผู้วิจัยจึงขอแนะนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวและรายการนำเที่ยวเพื่อจะได้จัดทำข้อมูลและแผนที่ทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแม่แจ่มอย่างบูรณาการ ได้ดังนี้

รายการนำเที่ยว โปรแกรมที่ 1

“ดอยอินทนนท์ - แม่แจ่ม - ออบหลวง 2 วัน 1 คืน”

วันแรก

08.30 น	รับจากที่พักในตัวเมืองเชียงใหม่
10.00 น	นมัสการ วัดพระธาตุศรีจอมทอง
11.00 น	เที่ยวชม น้ำตกวชิรธาร
11.30 น	เที่ยวชมตลาดม้ง ดอยอินทนนท์
12.00 น	รับประทานอาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารโครงการหลวง
13.00 น	เที่ยวชมจุดสูงสุดแดนสยาม เส้นทางศึกษาธรรมชาติ อ่างกา
14.00 น	นมัสการ พระมหาธาตุ นภเมทนีดล นภพลภูมิสิริ
16.30 น	เดินทางเข้าที่พัก ในตัวอำเภอแม่แจ่ม

วันที่สอง

08.00 น	นมัสการ วัดพุทธเอ็น อุโบสถกลางน้ำ
09.00 น	เยี่ยมชมศูนย์หัตถกรรม ผ้าขึ้นตีนจก
10.00 น	นมัสการ วัดป่าแดด จิตรกรรมฝาผนังทั้งดงาม
11.30 น	เที่ยวชม สวนสนบ่อแก้ว
12.30 น	รับประทานอาหารกลางวัน ที่ออบหลวง
13.30 น	เที่ยวชมอุทยานแห่งชาติออบหลวง ดินแดนมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ภาพวาดฝาผนัง
14.30 น	ล่องแพยางแม่น้ำแจ่ม ประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง *หมายเหตุ เฉพาะช่วงเดือนตุลาคม - เมษายนเท่านั้น
18.00 น	กลับถึงเชียงใหม่ โดยสวัสดิภาพ

รายการนำเที่ยว โปรแกรมที่ 2

“เปิดมุมมองใหม่ ดอยอินทนนท์ มรดกวัฒนธรรมแม่แจ่ม อุทยานแห่งชาติออบหลวง 3
คืน 4 วัน”

วันแรก

08.30 น	รับจากที่พักในตัวเมืองเชียงใหม่
10.00 น	นมัสการ วัดพระธาตุศรีจอมทอง
11.00 น	เที่ยวชม น้ำตกวชิรธาร
11.30 น	เที่ยวชมตลาดม้ง ดอยอินทนนท์
12.00 น	รับประทานอาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารโครงการหลวง
13.00 น	เที่ยวชมจุดสูงสุดแดนสยาม เส้นทางศึกษาธรรมชาติ อ่างกา
14.00 น	นมัสการ พระมหาธาตุ นกเมทนีดล นกพลงภูมิสิริ
16.30 น	เดินทางเข้าที่พักในตัวอำเภอแม่แจ่ม (อาหารเย็นที่ร้านอาหาร)

วันที่สอง

06.00 น	เที่ยวตลาดเช้าของแม่แจ่ม ชมวิถีชีวิตและความมีเสน่ห์ของตลาดอำเภอ แม่แจ่ม พร้อมทั้งจับจ่ายซื้อของเพื่อไปทำบุญที่วัด
07.00 น	นมัสการ วัดพุทธเอ็น ชมความงดงามของ อุโบสถ กลางน้ำ

- 10.00 น. นมัสการ วัดกองกาน สักการะพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูป
คู่บ้านคู่เมืองซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวอำเภอแม่แจ่ม
- 12.00 น. อาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารในตัวเมืองแม่แจ่ม
- 14.00 น. ชมหมู่บ้านพร้าวหนุ่ม ชุมชนที่ยังคงหลงเหลือบ้านหลายหลังที่มีคุณค่า
ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนา ที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ควรค่าแก่การ
อนุรักษ์
- 16.00 น. เข้าที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย (อาหารเย็นที่ร้านอาหาร)

วันที่สาม

- 08.00 น. นมัสการ วัดป่าแดด ชมจิตรกรรมฝาผนังที่มีความวิจิตรงดงามและ
เก่าแก่ที่สุดของอำเภอแม่แจ่ม
- 09.30 น. นมัสการ วัดยางหลวง ชมอุโบสถแบบพื้นเมือง ปราสาทภายในอุโบสถ
สร้างเป็นตัวแทนของเขาศิขณภู วิหารประดิษฐานพระประธานขนาดใหญ่
ทำด้วยไม้
- 10.30 น. ชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเก็บรวบรวมของเก่าแก่ ของโบราณของอำเภอแม่แจ่ม
ซึ่งของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่ได้รับบริจาคจากคนในท้องถิ่น
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารในอำเภอแม่แจ่ม
- 13.30 น. ชมการทำปิ่นซึ่งทำจากทองเหลือง จากฝีมือช่างชาวอำเภอแม่แจ่มที่มี
ความเชี่ยวชาญในการทำปิ่นมาแต่ช้านาน
- 15.30 น. ชมหัตถกรรมการทอผ้า ผ้าทอมือ ผ้าตีนจกที่ขึ้นชื่อของอำเภอแม่แจ่ม
และเลือกซื้อของฝากของที่ระลึกของอำเภอแม่แจ่ม
- 17.00 น. เข้าที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย (อาหารเย็นที่ร้านอาหาร)

วันที่สี่

- 09.00 น. ออกเดินทางจากอำเภอแม่แจ่ม
- 10.00 น. แวะพักผ่อนคลายความเมื่อยล้าด้วยการแช่น้ำพุร้อนที่น้ำพุร้อนเทพพนม
- 12.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่อุทยานแห่งชาติออบหลวง และชมความ
งดงาม มหัศจรรย์ของออบหลวง
- 14.30 น. ออกเดินทางจากอุทยานแห่งชาติออบหลวงเพื่อเดินทางกลับ

17.00 น. เดินทางถึงจังหวัดเชียงใหม่ โดยสวัสดิภาพ

รายการนำเที่ยว โปรแกรมที่ 3

“-ขออยู่แม่แจ่ม.....นานนาน 2 คืน 3 วัน”

วันแรก

- 08.00 น. รับจากที่พักในตัวเมืองเชียงใหม่
- 10.30 น. นมัสการ วัดพระธาตุศรีจอมทอง เพื่อเป็นสิริมงคลแล้วเดินทางสู่ อ.ฮอด
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันที่สวนป่าแม่แจ่ม
- 14.00 น. เข้าที่พักในแม่แจ่ม เก็บสัมภาระเข้าห้องพัก
- 14.30 น. เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์แม่แจ่ม วัดบุปผาราม นำชมและบรรยายโดย
วิทยากรพิเศษ
- 16.00 น. นมัสการ วัดป่าแดด ชมจิตรกรรมฝาผนังที่มีความวิจิตรงดงามและ
เก่าแก่ที่สุดของอำเภอแม่แจ่ม
- 17.00 น. นมัสการ วัดยางหลวง ชมอุโบสถแบบพื้นเมือง ปราสาทภายในอุโบสถ
สร้างเป็นตัวแทนของเขาคิชฌกูฏ วิหารประดิษฐานพระประธานขนาดใหญ่
ทำด้วยไม้
- 18.00 น. เข้าที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย (อาหารเย็นที่ร้านอาหาร)

วันที่สอง

- 06.00 น. เที่ยวชมตลาดเช้าของแม่แจ่ม ชมวิถีชีวิตและควมมีเสน่ห์ของตลาด
อำเภอแม่แจ่ม พร้อมทั้งจับจ่ายซื้อของเพื่อไปทำบุญที่วัด
- 08.00 น. นมัสการ วัดกองกาน สักการะพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูป
คู่บ้านคู่เมืองซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวอำเภอแม่แจ่ม
- 09.00 น. นมัสการ วัดพุทธเอ็น ชมความงดงามของ อุโบสถ กลางน้ำ
- 10.00 น. ชมหมู่บ้านพร้าวหนุ่ม ชุมชนที่ยังคงหลงเหลือบ้านหลายหลังที่มีคุณค่า
ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนา ที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ควรค่าแก่การ
อนุรักษ์
- 12.00 น. อาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารในตัวเมืองแม่แจ่ม(ร้านคำชุมชน)
- 13.00 น. เก็บสัมภาระออกจากที่พัก(รีสอร์ต) เพื่อเข้าพักโฮมสเตย์บ้านป่าแดด

บ้านแม่คำป้อ และร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้านที่กำลังเตรียมจัดปัจจัยเพื่อนำไปถวายวัดในวันรุ่งขึ้น(พิธีตามน้ำวใหม่- เผาห้วยผิงไฟพระเจ้า) รวมถึงการจัดเตรียมสถานที่ในการทำพิธีบายศรีผูกข้อมือให้กับแขกทุกคนที่มาเยือนชุมชน และเพลิดเพลินกับช้อปปิ้งเมืองจากศิลปินพื้นบ้านและอื่นๆจนถึงอาหารค่ำ.

19.00 น. ร่วมรับประทานอาหารค่ำแบบพื้นเมืองกับชาวบ้าน

วันที่สาม

04.30 น. ตื่นแต่เช้าเป็นพิเศษเพื่อเดินทางไปร่วมพิธี “ตานข้าวใหม่ – เผาห้วยผิงไฟพระเจ้า”

05.00 น. เดินทางถึงวัดห้วยริน เพื่อร่วมพิธีทางศาสนา

07.00 น. กลับจากวัด เข้ารับพรจากผู้เฒ่าผู้แก่ประจำหมู่บ้าน

08.00 น. รับประทานอาหารเช้าร่วมกัน

09.00 น. แม่คำป้อ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมหมู่บ้าน บ้านทัพ แหล่งหัตถกรรมพื้นถิ่น ชมการทำปิ่นซึ่งทำจากทองเหลือง จากฝีมือช่างชาวอำเภอแม่แจ่มที่มีความเชี่ยวชาญในการทำปิ่นมาแต่ช้านานและมองดำข้าว พร้อมทั้งเลือกซื้อของฝากตามอัธยาศัย

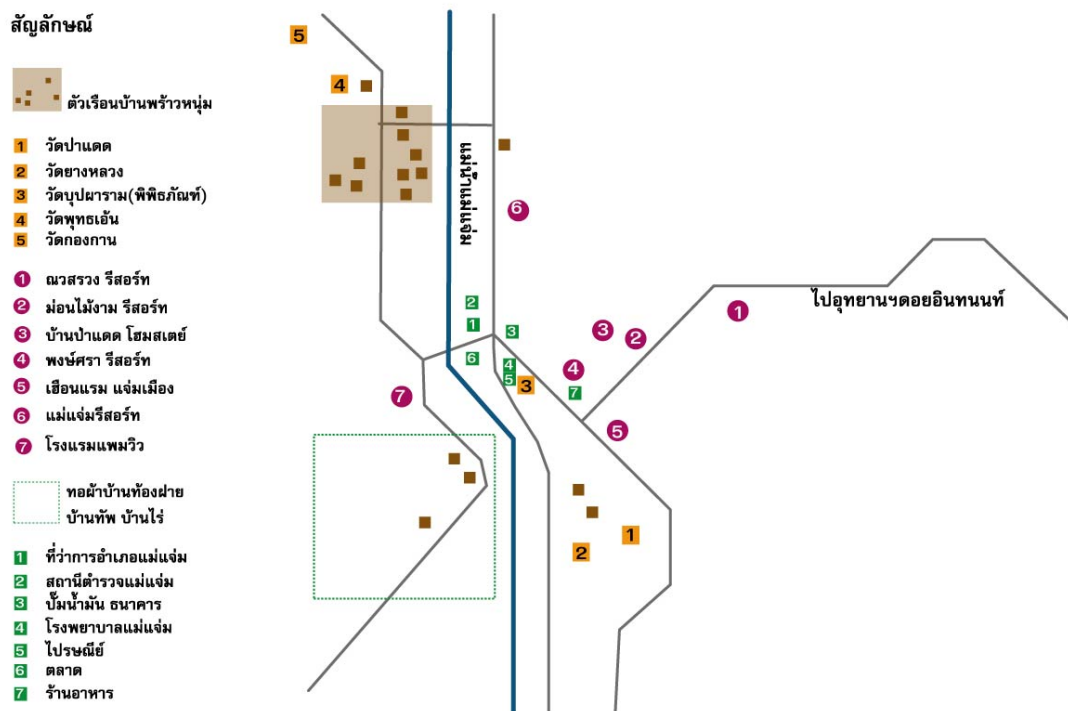
10.30 น. แม่คำป้อ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมหมู่บ้าน บ้านไร่ชมหัตถกรรมการทอผ้า ผ้าทอมือ ผ้าตีนจกที่ขึ้นชื่อของอำเภอแม่แจ่ม และเลือกซื้อของฝากของที่ระลึกของอำเภอแม่แจ่ม

12.00 น. อาหารกลางวัน ที่ร้านอาหารในตัวเมืองแม่แจ่ม(ร้านคำชุมชน)

13.00 น. เดินทางกลับเชียงใหม่ ระหว่างทางแวะชมความงามของธรรมชาติ

17.00 น. เดินทางถึงจังหวัดเชียงใหม่ โดยสวัสดิภาพ

หมายเหตุ รายการนำเที่ยวต่างๆ จะขึ้นอยู่กับเวลาการเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการจะเที่ยว ดังนั้น รายการนำเที่ยวที่นำเสนอดังกล่าวจึงเป็นรายการนำเที่ยวที่สามารถท่องเที่ยวได้ โดยใช้เวลาในการเดินทาง 2 วัน 1 คืน และ 4 วัน 3 คืน ถ้าหากเป็นบริษัททัวร์จะรับและส่งนักท่องเที่ยวที่จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนกรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเองก็สามารถท่องเที่ยวได้ตามรายการนำเที่ยวที่แนะนำข้างต้น

ภาพที่ 4.275 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแม่แจ่ม และสิ่งอำนวยความสะดวก
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

จากการได้ทดสอบเส้นทางและได้ทดสอบโดยได้เลือกการนำเที่ยว โปรแกรมที่ 3

“ขออยู่แม่แจ่ม.....นานนาน 2 คืน 3 วัน” สรุปข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะดังนี้

มีรูปแบบเป็นอย่างไร

จากการทดสอบเส้นทางนั้น รูปแบบจะเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียงในลักษณะเป็นเส้นทางที่มีจุดเริ่มต้นกับจุดสิ้นสุดเป็นวงรอบ โดยเริ่มจากตัวเมืองเชียงใหม่มายังวัดพระธาตุศรีจอมทอง โดยมีวิทยากรอธิบายเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากเชียงใหม่ เชื่อมโยงกับแม่แจ่ม เน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ที่จะได้รับ โดยให้ข้อมูลโปรแกรมการท่องเที่ยวเบื้องต้น แก่ผู้ร่วมทดสอบเส้นทาง แล้วนำมาใช้ในการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวจริง

กิจกรรมเป็นอย่างไร

กิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตจริงของคนแม่แจ่ม ร่วมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ก่อนที่จะเดินทางเที่ยวในส่วนอื่นๆโดยผู้รู้ท้องถิ่น และร่วมในการเที่ยวโดยมีวิทยากรรับเชิญใน

การอธิบายและสื่อความหมายของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การทดลองทำงานหัตถกรรม ตลอดจนการร่วมเตรียมของที่นำไปถวายวัด

เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอใหม่เป็นอย่างไร

จากการได้ทดสอบเส้นทางและได้ทดสอบโดยได้เลือกรายการนำเที่ยว สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

คุณ จงกล ดวงศรี ดำเนินธุรกิจด้านท่องเที่ยว บริษัทเชียงใหม่ทางเลือกสีเขียว เน้นธรรมชาติและวัฒนธรรม Green Tour และเน้นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยวหมู่บ้าน

“ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณคณะทำงานที่ทำให้มีโอกาสได้มาแม่แจ่ม และเจอสิ่งทั้งดงามในแม่แจ่มอีกครั้ง งดงามในที่นี้คือทั้งประเด็นสถาปัตยกรรมวัด บ้าน ประเพณีวัฒนธรรมของแม่แจ่ม จากแก่นแท้ของชาวแม่แจ่ม

ก่อนหน้านี้เคยมางานบุญกับ NGO (ที่คิดว่าเป็นคนนอกแม่แจ่ม) การที่ได้มารู้จักกับชาวบ้านจริงๆ เป็นสิ่งที่เป็หัวใจของธุรกิจที่ทำอยู่ ที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะเคยทำทัวร์ที่แม่แจ่มบ้าง แต่ในทัวร์ไม่ได้มานอน มาครั้งนี้ ได้มีโอกาสมานอนทั้ง home stay และ resort คิดว่ามีจุดขาย (หรือสินค้า) ที่จะมาใช้บริการของแม่แจ่มได้

สิ่งที่ประทับใจที่สุดในแม่แจ่มคงเป็นคำให้สัลให้พรของคนเฒ่าคนแก่ ประเพณีที่ได้สัมผัสจริงๆ ของแม่แจ่มเช่น แม่ป้อ สอนว่ารดน้ำแม่พระธรณีทำอย่างไร ซึ่งแตกต่างจากที่ทำอยู่”

ข้อห่วงใย.

- สถาปัตยกรรมวัดของแม่แจ่มมีความสวยงามมีเอกลักษณ์โดดเด่น แต่ไปคราวนี้ก็เห็นว่าการบูรณะวัด 2 วัด ไม่แน่ใจว่าบูรณะแล้วจะเป็นอย่างไร
- รู้สึกว่าชาวบ้านยังไม่ได้พยายามทำให้กลุ่ม home stay แข้มแข็งเท่าที่ควร และราคาที่พัก home stay ถูกเกินไปถ้าเทียบกับราคา Resort เช่น ที่พักบ้าน 100 บาทของแม่ผัน ช่างซอ แต่พักม่อนไม้งาม(Resort) 700 บาท ตอนกลับ แม่คำป้อชี้ให้ดู Resort ที่กำลังสร้างของลูกแม่ป้อ ถ้าเป็นแบบนี้ ใครมีที่นา ก็จะแย่งกันสร้างที่พักกันเพิ่มอีก
- ไม่แน่ใจว่าควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะที่ใดมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ละะทุกที่ แต่ต้องส่งเสริม มีการจัดการที่ช่วยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง แล้วให้รักษาประเพณีวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม เอกลักษณ์ท้องถิ่นเอาไว้ แล้วนักท่องเที่ยวจะมาเอง การมีการรวมกลุ่ม เช่นกลุ่มทำถั่วเน่า ก็น่าชื่นชม สนับสนุนอย่างยิ่งเพราะเพื่อชาวบ้านเองด้วย นักท่องเที่ยวควรไปช่วยซื้อ หรือไม่บริษัททัวร์ช่วยซื้อเพราะมีกำไรจากนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว

“ก่อนมาท่องเที่ยวแม่แจ่ม มีความชื่นชอบแม่แจ่มอยู่แล้ว มาเที่ยวหลายครั้ง แต่เข้าไม่ถึงบ้านมากเท่าการมาเที่ยวครั้งนี้ และการมาท่องเที่ยวกับคณะครั้งนี้ ทำให้ได้เจอและติดต่อกับชาวบ้านแม่แจ่มจริงๆ และยังได้มีโอกาสติดต่อเพื่อธุรกิจในอนาคตที่เป็นไปได้สูงด้วย”

คุณรุ่งลาวัลย์ ผู้จัดการบริษัทอดัมพรทัวร์ (trekker camp) และยังเป็นคณะกรรมการตรวจประเมินโฮมสเตย์ร่วมกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“แม่แจ่มเคยเป็นเมืองที่เงียบสงบในอดีต และเป็นเมืองที่ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่เคยมองสิ่งแวดล้อมภายนอกของสังคมว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เพราะทุกคนก็อยู่ไปตามวิถีชีวิตของแต่ละคนแต่ละครอบครัว ยากมากที่เราจะเข้ามาเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของคนแม่แจ่ม และยากที่จะเอาอะไรใหม่ๆ เข้าไปสู่ชุมชน ซึ่งนั่นหมายความว่าความเป็นชุมชนของคนแม่แจ่มค่อนข้างจะเข้มแข็งในการดูแลและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองเป็นอย่างมาก

เมืองแม่แจ่มนั้นได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มีทั้งความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยแมกไม้ต้นไม้ต่าง ๆ นานา อีกทั้งยังพืชพันธุ์ สมุนไพรต่าง ๆ สัตว์นานาชนิด ต้นข้าวที่เขียวขจี แม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังมีความเต็มเปี่ยมได้ด้วยเรื่องของวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างจากเมืองหลวง ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศในเรื่องของการแต่งกายซึ่งเมื่อเราเห็นแล้วรู้สึกเข้าถึงอารมณ์แบบชาวบ้าน ทำให้รู้สึกประทับใจมาก ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เราไม่เคยเห็นมาก่อน อีกทั้งยังเห็นภาพประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ที่หาได้ยากในการประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งเป็นเมืองที่เราน่าจะเก็บไว้เป็นเมืองวัฒนธรรมและควรจดจำในภาพที่เป็นอดีตอย่างนี้ตลอดไป

“การเดินทางมากับ Trip นี้ นั้น อยากจะขอเสนอแนะว่า การจัดโปรแกรมนี้ยังไม่ชัดเจนเรื่องกลุ่มนักท่องเที่ยว ไม่ทราบว่าการจัด Trip นี้ต้องการทำโปรแกรมสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มไหน เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยชรา นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างชาติ เพราะโปรแกรมนี้อาจจะเหมาะกับบางกลุ่ม ไม่เหมาะกับบางกลุ่ม ดังนั้นควรจะระบุให้ทราบว่าโปรแกรมจัดให้นักท่องเที่ยวกลุ่มไหน

ส่วนกิจกรรมที่ได้ร่วมทำกับคณะนั้นดีมาก ๆ แต่ถ้าจะให้ดีกว่านี้ ไม่ควรใช้เวลาอยู่กับวัดต่าง ๆ นานาไป และในช่วงเวลากลางวัน อาจจะไปร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน เช่น การชมสวน ไร่ นา หรือไปช่วยชาวบ้านทำการเกษตร หรือหัตถกรรม ควรมีการลงมือปฏิบัติร่วมกับชาวบ้านให้ลงลึกถึงวิถีชีวิตชาวบ้านจริงๆ

ในเรื่องของที่พักและอาหาร ค่อนข้างเป็นไปได้ดีและสวยงามมากๆ เพราะเป็นการร่วมมือของชุมชน และชุมชนต้องการและมีความสนใจที่จะทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กล่าวโดยสรุปว่า มีความสุขและประทับใจมาก ๆ กับการเดินทางในครั้งนี้ร่วมกับคณะที่ร่วมเดินทางมาด้วยกัน และหวังว่าคงจะได้ร่วมเดินทางกันอีกครั้งนะคะ”

คุณสมเกียรติ ผู้จัดการ Jungle flight

“ก่อนมาแม่แจ่มคิดว่า แม่แจ่มเป็นเมืองที่สวยงาม และหลังจากการเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้ ได้ความรู้และได้ทำบุญ เรียนรู้วัฒนธรรม ประทับใจมาก”

คุณพงษ์ศิริ วิพุทธพงษ์ นักศึกษาปริญญาโท สาขาภูมิสังคม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ปรึกษาโครงการเพาะเห็ด องค์การบริหารส่วนตำบลยู่หว้า สันป่าตอง มีความสนใจท่องเที่ยวและยังคิดถึงการจัดการด้านต่าง ๆ ของชุมชนยู่หว้า

“ก่อนมาท่องเที่ยวแม่แจ่ม เนื่องจากยังไม่เคยมีประสบการณ์เดินทางมาแม่แจ่ม จึงมีความคิดเห็นว่าแม่แจ่มคงเป็นเมืองการค้าโบราณ และมีเส้นทางเดินทางที่น่าเบื่อหน่ายเดินทางลำบาก มีแต่ป่าเขา แต่หลังจากที่มาเที่ยวแม่แจ่ม ได้ค้นพบว่าเส้นทางเดินทางสะดวกดี แต่ยังไม่สบายเท่าที่ควร ด้านสภาพแวดล้อมป่าเขาโล่งเตียน เพื่อปลูกข้าวโพดเป็นหลัก แต่ในเมืองแม่แจ่ม มีโบราณสถานที่มีเรื่องราว มีร่องรอยการค้าขายและความรุ่งเรืองในอดีตที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ค่าครองชีพยังไม่สูง อากาศดีพอใช้ ส่วนด้านที่พักเห็นว่าดีบรรยากาศอบอุ่นเป็นกันเองดี แต่ความควรปรับปรุงเรื่องความสะดวกบ้าง ห้องพักไม่ควรแออัดเกินไป อาหารการกินดีพอสมควร การแสดงยังเห็นว่าน้อยไปนิดและยังไม่ตื่นเต้นตระการตา ส่วนราคาค่าห้องพักในวันที่ 2 ค่อนข้างถูกมาก”

“ส่วนการจะทำอะไรให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการให้ชุมชนมีส่วนร่วม ภาครัฐมีส่วนร่วม เอกชนมีส่วนร่วม นักวิชาการมีส่วนร่วม ควรเพิ่มมิติการท่องเที่ยวมากขึ้นกว่านี้ เช่นในด้านเศรษฐกิจ ที่โดดเด่นเช่นเรื่องของวิสาหกิจที่มีชื่อเสียงหรือมีกระบวนการที่ดีเพื่อเพิ่มกลุ่มลูกค้า กลุ่มที่สนใจในด้านการนำไปปรับปรุงพัฒนาของตน หรือเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ได้ไปดูที่หน้า ธกส. ในอดีตเคยโด่งดังได้รับรางวัลแต่ในปัจจุบันกลับพบว่าไม่มีผู้ขับเคลื่อนศูนย์จึงถดถอยไม่มีเรื่องราวที่น่าสนใจอีกต่อไป หรืออาชีพหัตถกรรมที่ได้ไปดูเห็นว่าควรส่งเสริมให้มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงและสถานที่ที่ดีกว่านี้ ด้านสังคมควรมีการให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ถูกทิศทางที่เหมาะสมให้ชุมชนเข้าใจโดยจะใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้ เพราะหากชุมชนเห็นว่าเป็นรายได้สุดท้ายจะกลายเป็นการแข่งขัน การเที่ยวโฮมสเตย์ควรให้ความรู้ชุมชนให้มีการปรับตัว เช่น การยิ้ม การทักทายกับผู้เป็นแขก อันจะเป็นการสร้างเสน่ห์และเอกลักษณ์ ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาเพราะหากมีการพัฒนาที่มากเกินไป อาจจะทำให้การทำลายสิ่งแวดล้อมได้”

“ เป็นอดีตเมืองที่มีความรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจุบัน แม่แจ่มกำลังจะกลายเป็นเหมือนหลายๆเมืองที่ถูกรัฐสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ชาวชุมชนแทบจะไม่มีใครรู้ตัวเอง การพัฒนาของแม่แจ่ม หากชาวบ้านไม่รู้เท่าทันเหตุการณ์จากเจ้าของวัฒนธรรม แม่แจ่มจะกลายเป็นเพียงผู้ถูกท่องเที่ยว ฉะนั้น กระบวนการพัฒนาของแม่แจ่ม ชาวแม่แจ่มควรเป็นผู้กำหนดและทำการศึกษาความเป็นไปได้อย่างมีส่วนร่วม จากการได้เข้าดูพื้นที่ในครั้งนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่ากระบวนการพิจารณาที่สามารถขับเคลื่อนได้จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ ประสานบูรณาการกันเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป”

คุณพิเชฐ ไสวิทยสกุล นักศึกษาปริญญาโท สาขาภูมิสังคม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ “ก่อนมาท่องเที่ยวแม่แจ่ม รู้จักแม่แจ่ม แต่ไม่รู้ลึก ไม่รู้จักเรื่องเรือนพื้นถิ่นเลย ไม่รู้จักคนในพื้นที่ หลังจากที่ได้มาเที่ยวแล้ว รู้สึกมากขึ้น ประทับใจ คน อาหาร วัฒนธรรม งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน”

ส่วนข้อเสนอแนะ

1. การถ่ายทอดข้อมูล
2. เส้นทางจักรยาน
3. ป้ายอธิบายในแต่ละสถานที่ที่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน
4. ถ้ามาเที่ยวช่วงที่ไม่มีประเพณีทำบุญ จุดขายจะเป็นอะไร
5. น่าจะซื้อผ้าทอได้ที่กลุ่มผลิตเลย

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ผู้ถ่ายทอดข้อมูลทางภูมิปัญญาและข้อมูลพื้นที่ ถ้าไม่ใช่แม่ฝอยทองแล้วจะมีคนอื่นหรือไม่
2. ความสะอาดของชุมชน

คุณต่าย เพิ่งเรียนจบ และชอบเดินทางท่องเที่ยว

“อาหารไม่ค่อยอร่อย ร้านอาหารน้อย ที่เที่ยวตามธรรมชาติไม่ค่อยมี ผ้าทอสวยดี รวมๆ ก็รู้สึกดีคะ ประทับใจวัดและน้ำใจของชาวแม่แจ่ม ยิ้มแย้มแจ่มใสดี”

“ก่อนมาเที่ยวรู้สึกเฉยๆ แต่หลังจากที่มาแล้วได้รู้จักคนใหม่ ๆ ได้เห็นวัฒนธรรมของชาวแม่แจ่ม ประทับใจของชาวแม่แจ่ม และวัดวาอารามที่คงความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์”

คุณพงษ์สิน ทวีเพชร อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมฯ มทร. ล้านนา ภาคพายัพเชียงใหม่

“อยากให้เก็บบรรยากาศของแม่แจ่มไว้อย่างนี้นานๆ ตลอดไป คณะผู้วิจัย ๔ ควรประสานกับทุกภาคส่วนในแม่แจ่มให้เข้มแข็งเพื่อรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเข้ามา ควรมีการทำประชาพิจารณ์ทุกภาคส่วน รัฐ เอกชน ประชาชน สื่อสารมวลชน ต่อการทำแผนแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองแจ่ม นักวิจัยควรพยายามเปิดประเด็นทุกมิติของเมืองแจ่ม สังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ระบบนิเวศวิทยา และสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ชุมชน ที่อยากเห็นมากที่สุดคือการทำแผนแม่บทในการพัฒนาเมืองแจ่มรองรับในอนาคต แผนอนุรักษ์และพัฒนา ผังเมือง ผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน อยากเห็นพิพิธภัณฑ์เมืองแจ่มที่สมบูรณ์ อยากเห็นพิพิธภัณฑ์ผ้าขึ้นดินจก การท่องเที่ยวควรสอดคล้องและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนเมืองแจ่มจริงๆ ไม่อยากให้ขาดการวางแผนและบริหารจัดการที่ล้มเหลวเหมือนเมืองท่องเที่ยวหลายๆ แห่ง”

คุณสมศักดิ์ อัครศิริกุล มัคคุเทศก์อิสระ ครูสอนภาษาอังกฤษ และสอนกอล์ฟ

“เสียงตุ้มตามในเมืองผลักดันในรู้สึกตื่นเต้นที่กำลังจะได้ไปแอ่วดอย แม้จะเป็นดอยที่เคยไปมาหาสู่พอสมควรมาก่อน อย่างน้อยระดับมลภาวะทางเสียงคงจะดีกว่าโข..... “แม่แจ่ม ก็ยังคงเป็นแม่แจ่ม” แต่ครั้งนี้มีกิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปคนละเรื่อง ตลอดทั้ง Trip เพลินจนลืมเวลาไปเลย แต่จะต้อง “วัด (ใจ)” ตัวเองเกือบตลอดตั้งแต่วันแรกจนวันสุดท้าย แต่ก็แปลกใจของวัดที่หลากหลาย มิติที่ได้รับฟังจาก อ.สืบพงษ์ จรรย์สืบศรี ก็แปลกใหม่กว่าที่เคย โดยเฉพาะพิธีกรรมเผาหัว ถวายข้าวล้นบาตรที่เป็นประสบการณ์ใหม่เอี่ยมของคนอายุเกือบ ครึ่งร้อยคนนี้ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (ในใจของผม) คือการจัดการกับขบวนการที่มาเที่ยวด้วยให้กลมกลืนกับชาวบ้านหรือสภาพแวดล้อมในพื้นที่นั้นๆ ให้ดี”

“เสน่ห์ของสถานที่ใดๆ จะฉายเข้าตาที่ตอนที่ตาคุณนั้นได้ไปเห็น ในขณะที่สายตา 2 คู่ ที่ไปด้วยกันในวันเวลาสถานที่เดียวกัน อาจจะฉายแววตาประหลาดต่างกัน หรือเย็นชาต่างกัน หรือตื่นเต้นต่างกัน อย่างไรก็ตามในสายตาของผม ยังคงยึดมั่นตามความคิดเห็นเดิมๆ ที่มีมานานแล้วว่าของดีมันดีของมันเอง แม้จะจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสและกาลเวลา ก็ต้องยอมรับและปรับตัว(คนเที่ยว)ให้เข้ากับเจ้าบ้านให้ดีเมื่อไหร่ก็เมื่อนั้น”

คุณกนกวรรณ อุโฆษกิจ ข้าราชการบำนาญ คณะเทคนิคการแพทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชอบท่องเที่ยวเอง ไม่เคยไปกับทัวร์ ไปกับชุมชน เที่ยวป่าชุมชน “ชุมชนคนรักป่า Northnet”

ก่อนมาที่แม่แจ่ม ได้เห็นรายการว่าจะมาเยี่ยมวัดต่างๆ และชมหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ของแม่แจ่มโดยเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้คิดตัดสินใจอยู่ระยะหนึ่ง จึง

ตัดสินใจมาด้วย อยากรู้ อยากเห็นว่าจะเป็นอย่างไบบ้าง น่าจะมีอะไรมากกว่าที่คาดคิดหรือเปล่า และหลังจากที่ได้มาท่องเที่ยวแล้ว พบว่าเป็นดังที่คาด คือได้รับทราบเรื่องราวเบื้องหลังต่างๆ ที่มา จากใจของผู้คนที่แม่แจ่ม เช่นแม่ฝอยทอง และความมุ่งมั่นในการรักษา สะสมชิ้นงาน ที่บ่งบอกวิถี ชีวิตของคนแม่แจ่ม แม่คำป้อ ซึ่งได้ถ่ายทอดเรื่องต่างๆ ของประเพณีตานข้าวใหม่ เฝ้าหลวงพ่อเจ้า ที่วัดห้วยริน และตานข้าวใหม่คนเฒ่า ที่ให้ความรู้สึกยินดีมากที่ยังมีผู้รักและรักษาประเพณีเก่าๆ ไว้ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ของ อ.สืบพงษ์ จรรย์สืบศรี เกี่ยวกับวัดต่างๆ แม้จะเป็นเฉพาะส่วนที่ อยู่ในขอบเขตที่อธิบายได้ก็ตาม ได้รับทราบเรื่องราวจากอีกมุมอื่นของแม่แจ่ม มากกว่าที่เคย ผ่านมา

ส่วนข้อเสนอแนะ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คืออะไร ใครยั่งยืน Tour Agent หรือ ชุมชน ขอตอบเองว่าน่าจะเป็นทั้งสองฝ่าย แล้วลูกค้าล่ะ มีลูกค้าที่สนใจการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างไร มากน้อยเพียงใด Agent จะได้ลูกค้ามากพอหรือไม่ สิ่งที่น่าสนใจในการเดินทางครั้งนี้ คือ การได้ เข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีของชุมชน โดยเฉพาะในวันสุดท้าย เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ที่ลูกทัวร์ร่วม ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำขนม หรือทำอาหาร การไปร่วมตานข้าวใหม่ เป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ความยั่งยืนคือ ให้ชุมชนมีรายได้ที่สมควร มากกว่าที่เคยได้ ให้อยู่ได้และมีกำลังใจที่จะ รักษาทั้งประเพณีและสถานที่ไว้ตลอดไป

“เสนอให้แม่แจ่มอยู่ที่ความจริงใจของคนแม่แจ่ม (เท่าที่ได้สัมผัส) ความยึดมั่นในประเพณี วัฒนธรรมของตนไว้ และบ้านเรือนเก่าๆที่ยังรักษาไว้เหมือนเดิม”

คุณทองทิพย์ ท้าวคำมา พนักงานขับรถ

“ยินดียิ่งที่ได้ร่วมเดินทางมากับคณะอาจารย์ มาเยี่ยมชมอำเภอแม่แจ่ม ผมอยากให้ อำเภอแม่แจ่มรักษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้นานๆ ในเรื่องลือชื่อของแม่แจ่มคือผ้าตีนจก และทำ อยางไรที่จะมีการดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมวัฒนธรรมของชาวบ้าน ผมอยากให้มีส่วนร่วมทุก หน่วยงาน ผมคิดว่าโอกาสหน้าจะมีความหวังที่ทุกท่านเข้ามาช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อวัน ข้างหน้าจะดีขึ้น และผมก็เป็นคนหนึ่งที่เป็นคนที่ทำงานบริการนักท่องเที่ยว อยากให้คนมาเที่ยว แม่แจ่ม”

คุณณรงค์ สามปา พนักงานขับรถ

“ได้พาคณะอาจารย์ไปเที่ยวแม่แจ่ม ได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง ได้เรียนรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในอ.แม่แจ่ม ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับวัดวาอาราม ได้รู้จักสถานที่เก่าแก่ เช่น บ้านโบราณ และวัดสมัยเก่า และสิ่งที่ประทับใจคือ ชอบสถานที่ ที่ท่องเที่ยว คือบ้านโบราณที่เก่าแก่ที่หาชมได้ยาก และชอบในการต้อนรับของชาวบ้าน”

จากการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวจริงนั้น ทำให้ทราบถึงศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ความเป็นอยู่ และความงามของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงอภิมหาชัยภูมิของชนในชุมชนที่จะเป็นเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม อีกทั้งได้ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ก็ได้ทราบถึงปัญหาทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม ที่พบคือ ปัญหาป้ายบอกทางที่ไม่ชัดเจน การถ่ายทอดข้อมูลถ้าไม่มีผู้รู้ท้องถิ่นแล้ว หรือนักวิจัยจะเป็นใครที่สามารถให้ข้อมูลได้ ในส่วนเส้นทางจักรยานนั้นสามารถปั่นได้ในพื้นที่แต่ยังมีการให้บริการเช่าไม้เท้า ในส่วนของของฝากควรจะมีของที่กลุ่มผลิตเลยเป็นต้น

คำถามการวิจัยข้อที่ 5 คู่มือการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มที่เหมาะสมในการรับรู้ของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 5 ผู้วิจัยได้ศึกษามุ่งเน้นข้อมูลที่ได้ศึกษา และสามารถนำมาสรุปลงแผ่นพับเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในเรื่องมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม โดยได้ผลการศึกษา เป็นดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่มตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ อาจกล่าวได้ว่าอำเภอแม่แจ่มตั้งอยู่หลังดอยอินทนนท์ก็ได้ เพราะการเดินทางจากเชียงใหม่ไปอำเภอแม่แจ่ม ต้องข้ามดอยอินทนนท์ไป ต้องขึ้นดอยอินทนนท์ไป ก่อนจะมีทางแยกออกจากทางหลักลงสู่อำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่มอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 150 กม. มีเขตติดต่อกับอำเภอสะเมิง แม่วาว จอมทอง ฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่สะเรียง ขุนยวม ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัติอำเภอแม่แจ่ม

ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่แจ่ม ไม่มีผู้ใดทราบชัดเจนและไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันได้ เป็นแต่เรื่องตำนานเล่าสืบกันมาว่า สิงห์สองตัวเป็นพี่น้องกันต่อสู้กันเพื่อแย่งพื้นที่หากินกัน พระปัจเจกพุทธเจ้ามาเสด็จผ่านมา ตรัสถามความแล้วทรงช่วยโดยใช้ไม้ขีดที่พื้นที่ดินเพื่อแบ่งพื้นที่ รอยขีดนั้นต่อมาได้กลายเป็นลำห้วยขึ้น เรียกกันสืบมาว่า “ห้วยช่างเค็ง” ซึ่งหมายความว่า

ว่า แบ่งครึ่งกันไว้ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่ดอนสะกาน ราษฎรนำข้าวปลาอาหารไปถวาย แต่เนื่องจากราษฎรเหล่านี้ยากจนข้าวปลาอาหารที่นำไปถวายมีน้อยเพราะขาดแคลน จึงได้ขนานนามเมืองนี้ว่า “เมืองแจ่ม” (แจ่ม แปลว่า อดอยาก ขาดแคลน) และเรียกลำน้ำใหญ่นี้ว่า “แม่แจ่ม” และกลายเสียงเป็น “เมืองแจ่ม” ในทุกวันนี้

อำเภอแม่แจ่มได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 ตั้งชื่ออำเภอว่า “อำเภอช่างเคิ่ง” ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่บ้านหมูที่ 4 ตำบลท่าผา ในปัจจุบันนี้ โดยมี นายชื่น ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอคนแรก แต่ขณะนั้นราษฎรอดอยากขาดแคลน และไม่พอใจการเก็บภาษี จึงได้มีราษฎรกลุ่มหนึ่งเข้าปล้นที่ว่าการอำเภอและฆ่านายอำเภอตาย ทางราชการจึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอ ไปอาศัยอยู่ที่วัดช่างเคิ่ง โดยมีท้าวสุตสนธิ เป็นนายอำเภอ จนถึง พ.ศ. 2481 อำเภอแม่แจ่มถูกลดฐานะลงเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อว่า “กิ่งอำเภอแม่แจ่ม” ขึ้นกับอำเภอจอมทอง และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภออีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2499

สภาพภูมิศาสตร์

อำเภอแม่แจ่ม เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ ติดเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ทิศใต้ ติดเขตอำเภอจอมทอง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันออก ติดเขตอำเภอสะเมิง อำเภอสันป่าตอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันตก ติดเขตอำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลำน้อย อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอแม่แจ่ม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,361.151 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นที่ราบเชิงเขาร้อยละ 20 เป็นพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 10 มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ ลำน้ำแม่แจ่ม

ลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอแม่แจ่มมีอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 25 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีร้อยละ 72 และสภาพภูมิอากาศอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แบ่งภูมิอากาศออกได้เป็น 3 ฤดู ได้แก่

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดพาความหนาวเย็นมาจากประเทศจีน

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม ซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

ประชากร

อำเภอแม่แจ่มมีประชากรทั้งสิ้น รวม 67,807 คน (พ.ศ.2551) คิดเป็นร้อยละ 4.06 ของประชากรจังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นความหนาแน่น 20.17 คน/ตร.กม.ประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆ ถึง 5 ชนเผ่า อันได้แก่

ไต คนพื้นเมืองที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตัวอำเภอที่เป็นที่ราบ

ชนเผ่าปกาเกอะญอ อาศัยแถบที่ราบสูงตามเชิงเขา เป็นชนเผ่าที่มีจำนวนมากที่สุด

ชนเผ่าลัวะ ที่เป็นชนเผ่าดั้งเดิมของเมืองแจ่มในอดีต

ชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีการขยายตัวมากที่สุด

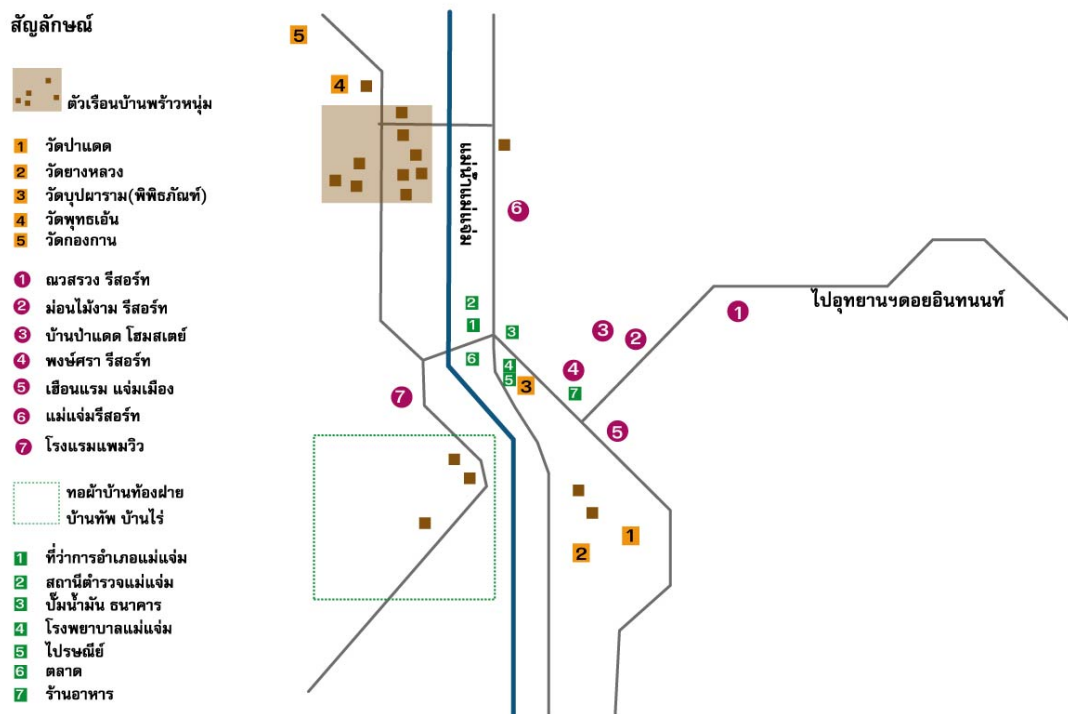
ชนเผ่าลีซอ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนน้อยที่สุด

ประชากรของอำเภอแม่แจ่มมีอาชีพหลัก ได้แก่ การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมและอาชีพเสริม ได้แก่ การประกอบอาชีพด้านหัตถกรรม

การแบ่งการปกครอง

อำเภอแม่แจ่มจัดการปกครองด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบล 2 แห่ง คือเทศบาลตำบลแม่แจ่ม และเทศบาลตำบลท่าผา องค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็นได้เป็น 10 ตำบล และ 131 หมู่บ้าน

แผนที่ท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.275 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแม่แจ่ม และสิ่งอำนวยความสะดวก
ที่มา : จากการสำรวจ , พ.ศ. 2551

ที่พักในแม่แจ่ม

ผนวสรวง รีสอร์ท

ที่ตั้ง

ที่พัก 15 หลัง

บริการ ร้านอาหาร นวดแผนไทย สระว่ายน้ำ อินเทอร์เน็ต ชาวน่าสมุนไพร

โทรศัพท์ 053-828477, 084-8092171

ที่อยู่ 65 หมู่ 9 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270

www.navasongsongresort.com

บ้านป่าแดด โฮมสเตย์

ที่ตั้ง บ้านป่าแดด ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม

ที่พัก 7 หลัง

บริการ นวดแผนไทย อบสมุนไพร สปาพื้นบ้าน เรียนทำขนม การทอผ้าตีนจก

โทรศัพท์ 089-7594051, 086-1174532

ที่อยู่ 171 หมู่ 4 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270

พงษ์ศรา รีสอร์ท

ที่ตั้ง ห่างจากตัวว่าการอำเภอแม่แจ่มประมาณ 1 กิโลเมตร ติดร้านอาหารเฮือนใหม่คำ
กับร้านอาหารม่อนหินไหล

ที่พัก 18 ห้อง

บริการ ร้านอาหาร จักรยาน คาราโอเกะ นวดแผนไทย

โทรศัพท์ 053-828219

ที่อยู่ 125 หมู่ 9 ตำบลช้างเคือง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270

เฮือนแรม แม่เมือง

ที่ตั้ง ห่างจากตัวว่าการอำเภอแม่แจ่มประมาณ 2 กิโลเมตร

ที่พัก 6 ห้อง

บริการ จักรยาน กาแฟสด

โทรศัพท์ 053-828398, 081-9923242, 081-9604901

ที่อยู่ 41 หมู่ 4 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270

แม่แจ่ม รีสอร์ท

ที่ตั้ง ใกล้โรงเรียนชุมชนบ้านช้างเคือง อำเภอแม่แจ่ม

ที่พัก 12 หลัง 19 ห้อง

บริการ ร้านอาหาร สระว่ายน้ำ อินเทอร์เน็ต ฟิตเนส

โทรศัพท์ 053 828025, 081 8828521

ที่อยู่ 104/4 ตำบลช้างเคือง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270

www.maechaemhotel.com

โรงแรมแพมวิว

ที่ตั้ง ห่างจากตัวที่ว่าการอำเภอแม่แจ่มประมาณ 500 เมตร ห่างจากหมู่บ้านทอผ้าบ้าน
ห้องฝาย 1 กิโลเมตร

ที่พัก 14 ห้อง

บริการ ร้านอาหาร นวดแผนไทย กาแฟสด

โทรศัพท์ 053 485218, 081 8838794, 081 9601294

ที่อยู่ 157/2 ตำบลช้างเคือง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 50270

ข้อมูลวัฒนธรรม

ข้อมูลวัฒนธรรมในช่วงประเพณี 12 เดือน

เดือน		กิจกรรม	สถานที่
เกียง	ตุลาคม	ทำบุญออกพรรษา	ทุกวัด
ยี่	พฤศจิกายน	พิธีกรรมเดือนยี่	ทุกวัด
สาม	ธันวาคม	เผาหิ้วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาตร	วัดบุปผาราม วัดกู่ วัดพร้าวหนุ่ม วัดห้วยริน
สี่	มกราคม	เผาหิ้วพระเจ้า ตานข้าวล้นบาตร	วัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธเอ็น วัดเจียง วัดพระบาท วัดกองแขก
ห้า	กุมภาพันธ์	ทำบุญห้าเป็ง	วัดเจียง
หก	มีนาคม	ทำบุญหกเป็ง	วัดช้างเคือง
เจ็ด	เมษายน	ทำบุญปีใหม่เมืองหลวง	ทุกวัด ทุกชุมชน
แปด	พฤษภาคม	ทำบุญแปดเป็ง	วัดกองกาน
เก้า	มิถุนายน	ทำบุญเก้าเป็ง	วัดพระบาท
สิบ	กรกฎาคม	ทำบุญเข้าพรรษา	ทุกวัด ทุกชุมชน
สิบเอ็ด	สิงหาคม	ทำบุญวันพระ	ทุกวัด ทุกชุมชน
สิบสอง	กันยายน	ตานก๋วยสลาก	ทุกวัด ทุกชุมชน

คำถามการวิจัยข้อที่ 6 กรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืนเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 6 กรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน คณะผู้วิจัยจะใช้หลักการการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเสนอ
ดังต่อไปนี้

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนรวมถึงการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นจากผลการวิจัยคณะผู้วิจัยให้ความสำคัญในการจัดการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรของชุมชน โดยผลการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมความเป็นชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมชนเผ่า และเกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนอำเภอแม่แจ่ม รวมถึงการสร้าง ความเข้าใจกับหน่วยงานและบุคคลทั้งภายในและภายนอกให้เข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนอำเภอแม่แจ่ม คณะผู้วิจัยได้มีกระบวนการทำงานตามวิธีการทำงาน ดังต่อไปนี้

1. เตรียมความพร้อมของชุมชน

- การศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้ ได้ศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้ของชุมชนแม่แจ่มทำให้ทราบว่า อำเภอแม่แจ่มมีศักยภาพและความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- การเตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ ได้มีการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงบริการต่าง ๆ ที่จะสามารถนำนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งคนในชุมชนที่เป็นแกนนำเรื่องการท่องเที่ยวอำเภอแม่แจ่มนั้นให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและพร้อมที่จะให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว รวมถึงบริการที่พัก และร้านอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะสามารถจัดให้ได้
- การจัดทัวร์นำร่อง ได้จัดทัวร์นำร่องนำนักท่องเที่ยวท่องเที่ยวอำเภอแม่แจ่ม โดยเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในงานการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวอำเภอแม่แจ่ม และแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงและสามารถเปิดการท่องเที่ยวจริงได้
- การติดตามและประเมินผลการจัดทัวร์นำร่อง

2. สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน, องค์กรท้องถิ่น, ภาคเอกชน ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน องค์กรท้องถิ่น ภาคเอกชน โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการประชุมระดมความคิดเห็นกับชุมชน ผู้ที่เป็นแกนนำทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม องค์กรท้องถิ่น ภาคเอกชน รวมถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งจากการวิจัยทำให้ทราบว่าอำเภอแม่แจ่มมีความพร้อมและมีเครือข่ายการท่องเที่ยวภายในอำเภอแต่ยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก ดังนั้นคณะผู้วิจัยอาจจะต้องทำการศึกษาในการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้การท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก

- สำรวจผลิตภัณฑ์ชุมชนและตลาด
- ช่วยชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์
- จัดตั้งร้าน แสวงหาทุน

ส่วนในข้อที่ 3 คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ยังไม่ได้ทำการตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการจัดตั้งร้าน แสวงหาทุน ทั้งนี้อาจจะทำได้ในการทำวิจัยครั้งต่อไป

อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะยั่งยืนได้ก็ขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นหลัก รวมถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้ามาช่วยกันทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยั่งยืนได้ต่อไป

4.3 สรุป

ผลการศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษามุ่งเน้นข้อมูลที่ได้ศึกษา ค้นคว้าใหม่ ส่วนข้อมูลที่มีการศึกษา อยู่แล้วทางทีมวิจัยได้ใช้การต่อยอดจากงานวิจัยสกว.ท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยที่ผู้ร่วมวิจัย (นักวิจัย ท้องถิ่น) เป็นผู้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาที่ได้เน้นข้อมูลในทุกๆ ด้านมีความ เชื่อมโยงกันอยู่ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงมายังด้านการท่องเที่ยว ที่จะเป็นการเชื่อมโยงข้อมูลของพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ รับรู้และ สัมผัส และสร้างกรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอ แม่แจ่ม อย่างยั่งยืน โดยที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การจัดการในทุกๆ ด้าน และที่สำคัญใน การจัดการการท่องเที่ยวนั้น การจัดการผลประโยชน์ที่เป็นธรรมของทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดความ ยั่งยืน

บทที่ 5 บทสรุป

โครงการวิจัย “การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” วางวัตถุประสงค์ไว้ที่การรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในแม่แจ่ม สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการประเมินคุณค่า เอกลักษณ์ทางมรดกวัฒนธรรมสู่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยผู้วิจัยและการรวบรวมข้อมูลจากผลงานวิจัยที่ชุมชนทำกับสกว. เป็นการต่อยอดงานวิจัยที่ทำไว้แล้ว โดยการวิเคราะห์ในเชิงองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความหมายและคุณค่าในอัตลักษณ์ของแม่แจ่ม ตลอดจนเสนอกรอบการจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม

5.1 บทสรุป

จากการทำงาน ผู้วิจัยได้วางกรอบการทำงานตามวัตถุประสงค์ของการรวบรวมข้อมูลของแม่แจ่มส่วนที่เกี่ยวข้องใน 4 ด้านคือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลด้านวัฒนธรรม และข้อมูลด้านการท่องเที่ยว

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของแม่แจ่ม พอสรุปได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป แม่แจ่มเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 131 หมู่บ้าน เป็นอำเภอมีขนาดพื้นที่มากที่สุดของเชียงใหม่ แต่มีพื้นที่ราบน้อย ลักษณะเป็นที่ราบหุบเขา ประชากรเบาบาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนเผ่า อาศัยอยู่ตำบลรอบนอกและบนภูเขา พื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมและเป็นเป้าหมายของงานวิจัยคือบริเวณโหล่งแม่แจ่ม คือเขตตัวอำเภอแม่แจ่ม การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่เข้าสู่แม่แจ่มทำได้หลายทาง แต่เส้นทางที่สั้นที่สุดคือเส้นทางที่ต้องผ่านขึ้นดอย อินทนนท์ ระยะทางประมาณ 150 กม. เส้นทางบางช่วงแคบและสูงชัน ประชากรส่วนใหญ่ของแม่แจ่มมีอาชีพด้านเกษตรกรรม

ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์แม่แจ่มนั้นหาหลักฐานการบันทึกไว้ไม่ได้ (ผอยทอง สมวธา, 2546: 3) มีแต่เพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา กล่าวถึงความเป็นมาซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และเกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แสดงถึงที่มาของชื่อ ช่างเค็ง พุทธอัน

และแม่แจ่มเรื่อยมาจนถึงยุคที่เป็น “เมืองแจ่ม” ปกครองโดยพญาเชื่อนแก้วและพญาไย ก่อนการเปลี่ยนการปกครองเป็นอำเภอตามรูปแบบการปกครองสมัยใหม่เมื่อพ.ศ.2477 ใช้นามว่า อำเภอช้างเคื่อง เป็น กิ่งอำเภอแม่แจ่ม และเป็นอำเภอแม่แจ่มในที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2499

ข้อมูลด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลด้านหลักของงานวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งหมวดหมู่ออกเป็น 10 ด้านตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 5.1 วัฒนธรรมแม่แจ่ม 10 ด้าน

ด้านสถาปัตยกรรมประเภทบ้านและชุมชน พบว่าแม่แจ่มมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามแบบประเพณีของชาวล้านนา คือมีองค์ประกอบชุมชนตามประเพณี เช่น มีพื้นที่สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน ได้แก่ เลื้อบ้าน เลื้อเมือง (หอผีประจำหมู่บ้าน หอผีประจำเมือง) มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน มีกลุ่มบ้าน มีแหล่งทำกิน ฯลฯ แต่แม่แจ่มมีเสน่ห์และแตกต่างจากชุมชนชาวล้านนาอื่นๆ ตรงที่องค์ประกอบเหล่านี้ผูกพันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและประเพณีของชาวแม่แจ่มที่ยังคงเข้มข้นกว่าที่อื่น จึงทำให้เรารับรู้ถึงความหมาย ความเชื่อขององค์ประกอบเหล่านี้ผ่านวิถีชีวิตและประเพณีได้ดีกว่าชุมชนชาวล้านนาอื่นๆ องค์ประกอบบ้านอย่างหนึ่งซึ่งเคยเป็นองค์ประกอบสำคัญของชาวล้านนาซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรม คือหลองข้าว ในชุมชนอื่นๆ จำนวนหลองข้าวลดลงตามความจำเป็นในการใช้งาน บางหลังก็เลิกใช้งานไปแล้ว ตั้งรกรากหรือถอนลงหรือรอใครมาขอซื้อยกหลังไป แต่ในชุมชนแม่แจ่ม หลองข้าวยังคงตั้งอยู่ ยังคงถูกใช้งานตามหน้าที่เดิมของมัน วัสดุอาจเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีการก่อสร้างบ้าง เช่น กระเบื้องมุงหลังคาแบบใหม่ที่หาง่ายและทนทาน แต่ความเป็นหลองข้าวที่ทำหน้าที่เก็บข้าวสารไว้บริโภคยังคงอยู่ ที่หายไปคือक्रमอง

สำหรับตำข้าว เพราะถูกแทนที่ด้วยโรงสีขนาดเล็กตั้งกลางชุมชน เปิดบริการสีข้าวฟรีแลกกับเปลือกข้าวที่ทิ้งไว้แทนค่าจ้างสี ครกมองที่เหลือให้ถ่ายรูปก็เพื่อการอนุรักษ์เท่านั้น เลิกใช้งานไปแล้ว

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พบเรือนไม้เก่าขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีอายุในช่วง 50 - 80 ปี จำนวนกว่า 30 หลัง กลุ่มใหญ่ที่มีเรือนประเภทนี้อยู่มากที่สุดคือที่บ้านพร้าวหนุ่ม ที่อาจพิจารณานำมาใช้ในกิจกรรมปั่นจักรยานชมเรือนเก่าได้ เรือนไม้เหล่านี้คือเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ทรงคุณค่า ที่ยังเหลืออยู่ให้ศึกษาหรืออนุรักษ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการแล้วโดยการอนุรักษ์ขั้นต่ำสุดคือการเก็บข้อมูลละเอียด ทั้งรูปถ่าย สำนวนจริงวัด และการสัมภาษณ์ขอข้อมูล แม้บางหลังจะถูกรื้อลงในช่วงเวลาของการทำวิจัยโครงการนี้ แต่ก็ยังทันการที่ได้เก็บข้อมูลไว้แล้ว เรือนไม้เก่าเหล่านี้สามารถดึงดูดผู้สนใจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ ทั้งเพื่อการศึกษาหรือผู้สนใจชื่นชอบการถ่ายภาพ เพราะเป็นกลุ่มใหญ่มีจำนวนเรือนมากกลุ่มหนึ่งของเชียงใหม่ที่ยังเหลืออยู่ ซึ่งหากชาวชุมชนเจ้าของเรือนเหล่านี้ได้รับรู้รับทราบถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม ความคิดด้านการอนุรักษ์อาจเกิดขึ้น และการยืดอายุเรือนไม้เก่าเหล่านี้ออกไปอาจมีความเป็นไปได้มากขึ้น

สถาปัตยกรรมประเภทวัดวาอารามในแม่แจ่มเป็นส่วนประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวแม่แจ่มเช่นเดียวกับที่อื่นๆ เนื่องจากประเพณีความเชื่อของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับศาสนา และสถานที่ทางศาสนา การก่อสร้างวัดในอดีตจะเป็นการทุ่มเทแรงใจแรงกายและทรัพย์สินของผู้สร้าง เพื่อให้อาคารในวัด โดยเฉพาะโบสถ์วิหารได้รับการออกแบบและสร้างสรรค์อย่างประณีตยิ่งใหญ่ตามกำลังของผู้สร้างหรือชุมชน วัดในแม่แจ่มมีเส้นัหลายประการ เส้นัที่ที่ตั้งที่มีหลายวัดที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับทุ่งนา ทั้งมุมมองเข้าหาและมุมมองออกจากวัดที่มีทุ่งนาสีเขียวสืทองเป็นส่วนประกอบ ทำให้เกิดภาพประทับใจ เช่น วัดบ้านทัพ วัดยางหลวง เส้นัที่มีความหลากหลายของจุดสนใจภายในวัดไม่ซ้ำกัน เช่น วัดยางหลวงมีปราสาทภายใน วัดป่าแดดมีจิตรกรรมฝาผนังวัดพุทธอันมีโบสถ์ไม้กลางสระและวิหารแบบพื้นเมืองล้านนา วัดกองกานมีพระเจ้าตนหลวง เส้นัที่องค์ประกอบต่างๆในวัดส่วนใหญ่มีขนาดที่ไม่ใหญ่โตเกินขนาดของมนุษย์ แต่มากมายหลากหลาย ทั้งโบสถ์วิหาร ศาลาบาตร ธาตุเจดีย์ และรั้วกำแพง และเส้นัสำคัญของวัดในแม่แจ่มคือประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นภายในวัดตามวันสำคัญต่างๆตลอดทั้งปีด้วยชาวชุมชนแม่แจ่มที่พร้อมใจกันไปสืบสานบุญประเพณีกันอย่างหนาแน่น การแต่งกายส่วนใหญ่ที่เป็นไปตามประเพณี และเป็นแบบประเพณีที่ไม่ได้ปรุงแต่ง เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปตามจิตสำนึก ทำให้ภาพของบุญประเพณีที่เกิดขึ้นในวัดของแม่แจ่มน่าประทับใจแก่ผู้พบเห็น

ทัศนศิลป์ในแม่แจ่มประเภทจิตรกรรมที่มีชื่อเสียง ทรงคุณค่า ปรากฏที่จิตรกรรมฝาผนัง วิหารวัดป่าแดด เป็นผลงานช่างแต้มชาวไทใหญ่ อายุราว 150 ปี ยังอยู่ในสภาพดี มองเห็นรายละเอียดของภาพได้เป็นส่วนใหญ่ เป็นภาพเรื่องราวของพุทธประวัติและชาดกต่างๆ เช่น พระเวสสันดรชาดก มโหสถชาดก เป็นต้น มีทั้งหมด 8 ภาพ นอกจากจะแสดงเรื่องราวที่เขียนแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต การทำนา การแต่งกาย การเกี่ยวพาราสี การปกครอง และสภาพทั่วไปของสังคมในยุคนั้น ปัจจุบันได้รับการอนุรักษ์ และถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ

ทัศนศิลป์ประเภทประติมากรรมที่ทรงคุณค่าของแม่แจ่มนั้น ปรากฏที่ปราสาทภายใน อุโบสถวัดยางหลวง เป็นปราสาทพระเจ้า ตั้งอยู่ด้านหลังพระประธาน เรียกกันว่า กิจกฐ ตัวแทนของภูเขา ศิขกฐของอินเดีย เป็นศิลปะแบบพุททามผสมผสานกับแบบเชียงแสน มีชื่อเสียงด้านความงดงามมาก มีรูปสลักรัตนพิมานต์แบบต่างๆ ทำเป็นแบบนูนต่ำ นูนสูง และลอยตัวทั้งรูปนก นาค กิณรี กิณรี และสิงห์ผยอง ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างศิลปะพุททาม ลังกา และล้านนา เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะรูปสิงห์ผยองยืนกางเล็บ เป็นศิลปะแบบลังกาที่หายาก ไม่ค่อยพบในที่อื่นๆ นอกจากนี้งานประติมากรรมที่มักไม่ได้ถูกมองเห็นคุณค่าความเป็นประติมากรรมนัก แต่เป็นคุณค่าด้านจิตใจ ความเชื่อความศรัทธา คือพระพุทธรูป โดยเฉพาะพระพุทธรูปประธานภายใน โบสถ์วิหาร พระพุทธรูปสำคัญของแม่แจ่ม คือพระเจ้าตนหลวง วัดกองกาน ที่มีตำนานการสร้าง เกี่ยวข้องกับพระอินทร์ พระเจ้าแสนทอง วัดเจียง ที่มีชื่อเสียงเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และ และพระดีได้ วัดกองแขกเหนือ ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพบูชาของชาวแม่แจ่มด้วยเหตุด้านความศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์

หัตถกรรมในแม่แจ่มที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าได้แก่หัตถกรรมประเภทสิ่งทอ คือผ้าทอ ลาย หน้าหมอน แต่เดิมนั้น การทอผ้าเป็นจิตวิญญาณของหญิงชาวแม่แจ่ม เด็กผู้หญิงทุกคนจะถูกปลูกฝังให้ทอผ้าเป็นตั้งแต่อายุน้อยๆ และเป็นการเรียนรู้ทั้งกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย กรรมวิธีการเตรียมด้าย จนถึงการทอผ้า และการเย็บผ้า เริ่มจากผ้าและแบบง่ายๆ เรื่อยไปจนถึงขั้นสูง เป็นการทอผ้าเพื่อใช้งาน แม้ปัจจุบันความเข้มข้นของวัฒนธรรมนี้จะลดลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงปรากฏให้เห็นทั่วไป หญิงชาวแม่แจ่มที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไปจะสามารถทอผ้าใช้ได้ บางชุมชนเช่น บ้านทัพ บ้านไร่ เราแทบจะเห็นที่ทอผ้าอยู่แทบทุกบ้าน มีการรวมกลุ่มทอผ้ากัน ผ้าทอที่โดดเด่นมีชื่อเสียงมากของแม่แจ่มคือการทอผ้าตีนจก เป็นการทอที่ใช้การ “จกลาย” ที่ต้องใช้ความสามารถและเวลามากในการทอ และการทอจกของแม่แจ่มยังมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนที่ใดในเมืองไทย เป็นการทอคว้านลายลง ใช้ชนเม่นหรือเหล็กแหลมควักเส้นฝ้ายผูกเงื่อนเก็บลาย ด้านบน ทำให้ประณีตเรียบร้อยมากเพราะช่างทอมองจากด้านหลังลาย ปัจจุบันนอกจากลายตีน

จากโบราณที่สืบทอดกันมาจำนวน 9 ลายแล้ว ยังมีการประดิษฐ์ลายใหม่ๆ เช่น ลายภูพิงค์ ที่พัฒนาโดยศูนย์ศิลปาชีพ และจากชื่อเสียงของผ้าตีนจกแม่แจ่ม ทำให้อำเภอแม่แจ่มริเริ่มจัดงานเทศกาลผ้าตีนจกแม่แจ่มประจำปีขึ้น เริ่มตั้งแต่พ.ศ.2537 ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวตลอดมา

พิธีกรรมและประเพณีแม่แจ่ม เป็นส่วนสำคัญมากอย่างหนึ่งที่สร้างเสน่ห์ให้กับพื้นที่ โดยเฉพาะบุญประเพณี หรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุญ ตามวาระสำคัญต่างๆบนปฏิทิน เพราะวิถีชีวิตของชาวแม่แจ่มที่ยังรักษาจารีตต่างๆอย่างเข้มข้น มีชีวิตที่ผูกพันกับวัดและบุญประเพณี ประกอบกับบรรยากาศโดยรวมของแม่แจ่มและการแต่งกายที่เป็นไปตามประเพณี จึงทำให้งานบุญประเพณีของแม่แจ่มมีเสน่ห์ในสายตาของผู้มาเยือน บุญประเพณีประจำเดือนหรือที่เรียกว่าฮีตสิบสองเดือนนั้น คือการทำบุญในวันเพ็ญของทุกเดือนตามวัดต่างๆ ทั้งที่ทำกันตามวัดประจำชุมชน และการมารวมกันทุกชุมชนเพื่อทำบุญใหญ่ตามวัดสำคัญในวันเพ็ญสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย

เดือนสามเดือนสี่ (ธันวาคมและมกราคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การแห่หลวงพระเจ้า ตานข้าวล้นบาท ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และมีคติความเชื่อในการให้ทาน และระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะจัดในวัดบุปผาราม วัดกุ้ วัดพร้าวหนุ่ม วัดห้วยริน ในเดือนสาม และที่วัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธเอ็น วัดเจียง วัดพระบาท และวัดกองแขก ในเดือนสี่

เดือนห้า (กุมภาพันธ์) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญห้าเป็ง หรือวันมาฆะบูชา โดยจัดขึ้นที่วัดเจียง

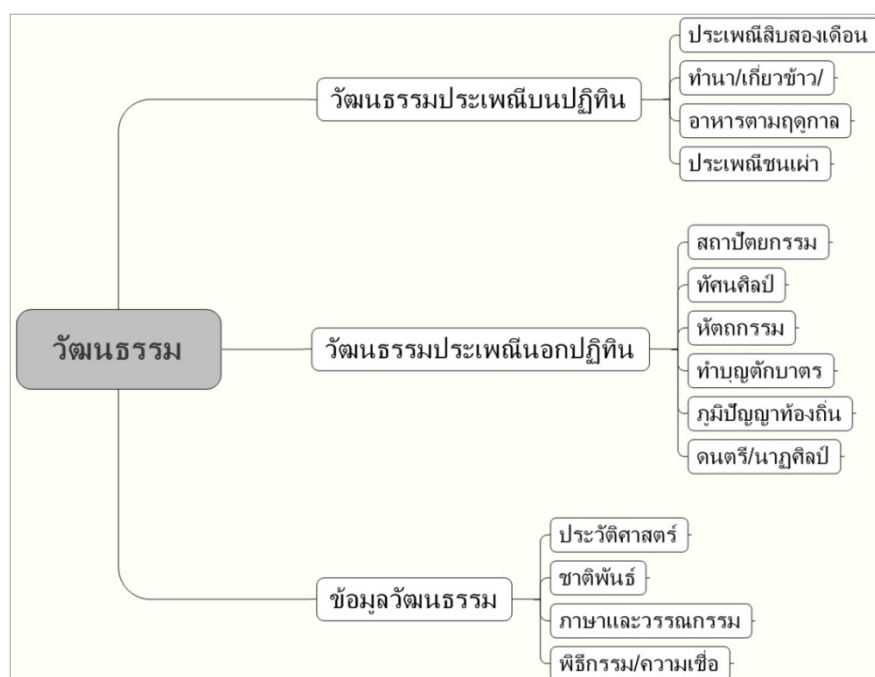
เดือนหก (มีนาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญหกเป็ง ซึ่งเป็นงานบุญที่มีมาแต่โบราณ โดยจัดที่วัดหลวงช้างเค็ง

เดือนเจ็ด (เมษายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญปีใหม่หลวง ซึ่งคนเมืองแจ่มถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่แต่เดิมของเมืองแจ่มเริ่มตั้งแต่วันที่ 13-16 โดยจะจัดกันทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน

เดือนแปด (พฤษภาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญแปดเป็ง ที่จัดขึ้นที่วัดกองกาน และเป็นประเพณีโบราณควบคู่มาับงานบุญหกเป็งวัดช้างเค็ง (เดิมเมืองแจ่มมีงานบุญเพียงสองงานนี้เท่านั้น) นอกจากนี้ยังมีการทำบุญปีใหม่น้อยขึ้นในวันแรม 8 ค่ำ เพื่อเป็นการขอฝนให้ตกตามฤดูกาล

นอกจากนี้ ประเพณีการทำบุญในวันพระอื่นๆ ได้แก่การไปทำบุญที่วัด หรือการใส่บาตรพระ ในทุกๆ วัน ประเพณีการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านประจำเมืองและประเพณีหรือพิธีกรรมตามโอกาสต่างๆ เช่น การสืบชะตา แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ก็เป็นเสน่ห์ของแม่แจ่มที่หาดูได้ยากในปัจจุบัน

และจากข้อมูลที่สำรวจและรวบรวมได้ สามารถจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้เป็น 3 หมวดตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 5.2 วัฒนธรรมแม่แจ่ม จำแนกตามช่วงเวลาของกิจกรรม

วัฒนธรรมของแม่แจ่มที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล รวบรวม เพื่อจัดสร้างฐานข้อมูลวัฒนธรรมของแม่แจ่มให้ครอบคลุมทุกด้านให้มากที่สุด ทั้งจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ การประชุม สัมภาษณ์ การศึกษาจากเอกสารงานวิจัยและแหล่งข้อมูลอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลให้กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแม่แจ่ม ทั้งการท่องเที่ยวแบบมีการจัดการ หรือดำเนินการโดยภาคธุรกิจ และทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวแบบไม่มีการจัดการ คือผู้สนใจในวัฒนธรรมแม่แจ่มสามารถศึกษาเป็นแนวทางการกำหนดระยะเวลาและการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวได้ตามประสงค์ และผู้ที่สนใจ ทั้งการท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย หรือเพียงการเยี่ยมชม และการท่องเที่ยวแบบเจาะลึก ศึกษารายละเอียด ทั้งการท่องเที่ยวแบบเพื่อการศึกษาสำหรับผู้สนใจเฉพาะเรื่องเฉพาะกลุ่มหรือนักเรียนนักศึกษา

วัฒนธรรมประเพณีของแม่แจ่มนั้นหากพิจารณาในด้านเวลากับการท่องเที่ยว อาจแยกได้เป็น 2 ส่วนคือ

1. วัฒนธรรมประเพณีบนปฏิทิน หรือมีกำหนดเวลาตามปฏิทิน
2. วัฒนธรรมประเพณีนอกปฏิทิน หรือไม่มีกำหนดเวลาตามปฏิทิน

วัฒนธรรมประเพณีนอกปฏิทิน ได้แก่ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน หรือบ่อย จะพบเห็นได้ตลอดทั้งปี เช่น การทำบุญตักบาตร หัตถกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ อาหาร(บางชนิด) และวัฒนธรรมประเพณีสถาปัตยกรรม ได้แก่วัดวาอาราม เรือนและชุมชน หัตถศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หากพิจารณาในด้านแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมประเภทนี้ สามารถจัดการได้ง่ายกว่า เพราะไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาตามปฏิทิน บางวัฒนธรรมอาจพิจารณาได้ว่ามีกำหนดเวลาตามปฏิทิน แต่ก็เป็นช่วงเวลาที่กว้าง ไม่เฉพาะเจาะจงถึงเป็นวันที่ เช่น วัฒนธรรมข้าว ที่มีช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มการทำนาในช่วงเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ช่วงต้นข้าวเริ่มโตในเดือนตุลาคมทุ่งนาสีเขียว ช่วงต้นข้าวเริ่มออกรวงและสุกทุ่งนาสีเหลือง จนถึงการเก็บเกี่ยวในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนธันวาคม หรือวัฒนธรรมอาหารตามฤดูกาล

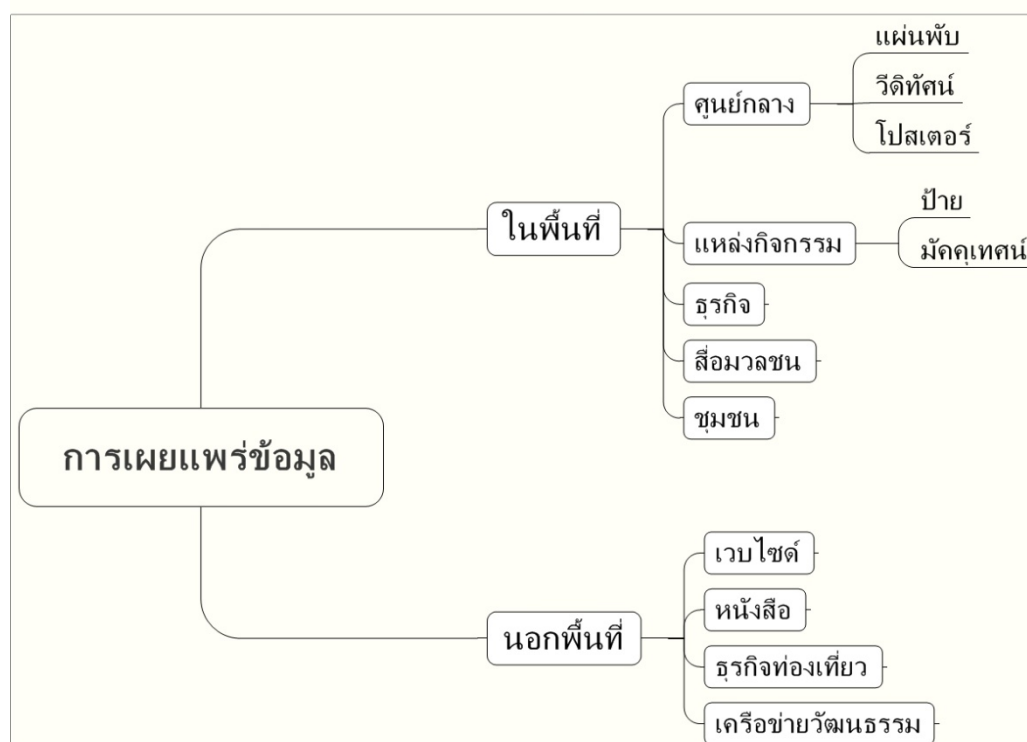
ส่วนวัฒนธรรมที่มีกำหนดเวลาตามปฏิทิน เช่น บุญประเพณีตามวาระสำคัญหรือการนัดหมายที่เรียกว่าประเพณีสิบสองเดือน วันเพ็ญหรือเบ็ญที่กำหนดเฉพาะวันเพ็ญขึ้นสิบห้าค่ำเวียนกันไปตามวัดต่างๆในเมืองแจ่ม โดยเป็นงานบุญใหญ่ในบางเดือนหรือบางวัด เช่นงานเผาหลัวพระเจ้างานบุญห้าเบ็ญที่วัดเจียง หกเบ็ญที่วัดช้างเค็ง แปดเบ็ญที่วัดกองกาน และงานตานก๋วยสลากสิบสองเบ็ญที่จัดพร้อมกันทุกวัด เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่สามารถจัดอย่างอิสระได้ ต้องจัดตามปฏิทิน จะใช้ได้ในลักษณะเป็นข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวเอง หรือจัดโดยภาคธุรกิจท่องเที่ยวเป็นรายการเฉพาะที่มีกำหนดเวลา หรือการจัดโปรแกรมตามความต้องการของลูกค้านักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ

การเล่าเรื่องหรือการทำความเข้าใจหรือการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ วัฒนธรรมแม่แจ่ม อาจทำได้หลายวิธีการคือ

1. การใช้มัลติมีเดีย
2. การใช้ศูนย์ข้อมูลชุมชน
3. การใช้สื่อ

กรณีการเผยแพร่ข้อมูลในพื้นที่ที่สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งขึ้นมาใหม่ภายในชุมชน ซึ่งอาจมีจุดเดียวหรือหลายจุดกระจายไปตามชุมชน หรือการใช้พิพิธภัณฑ์ชุมชนที่วัด บุปผารามเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนการเผยแพร่ข้อมูลนอกพื้นที่

การเผยแพร่ข้อมูลนอกพื้นที่ สามารถใช้สื่อโดยตรงต่อผู้รับ เช่น การใช้เว็บไซต์ การใช้หนังสือ และการใช้สื่อผ่านตัวกลาง เช่น การใช้เครือข่ายวัฒนธรรมและธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

แผนภูมิที่ 5.3 การเผยแพร่ข้อมูลวัฒนธรรม

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว พบว่าข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่แม่แจ่มนั้นยังมีน้อย หรือมีก็ยังไม่ชัดเจนการรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูล สํารวจและการสัมภาษณ์หน่วยงานภาคีต่างๆ อันได้แก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stake holder)ทางด้านการท่องเที่ยวทำให้ทราบถึงศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยว ของอำเภอแม่แจ่ม โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ความเป็นอยู่ และความงดงามของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงอํยาศัยไมตรีของคนในชุมชนที่จะเป็นเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม อีกทั้งได้ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม

พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ก็ได้ทราบถึงปัญหาทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม ที่มักพบบ่อยจากการบอกเล่าของนักท่องเที่ยวคือ ปัญหาด้านข้อมูล แผนที่ รวมถึงป้ายบอกทางที่ไม่ชัดเจน เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอพื้นที่หรือจุดที่แนะนำข้อมูลหลักของแม่แจ่ม โดยการเชื่อมโยงหรือบูรณาการข้อมูลต่อเนื่องกับงานวิจัยของท้องถิ่นที่ศึกษาถึงการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแม่แจ่ม ซึ่งทางผู้วิจัยมองว่าสามารถเป็นศูนย์ข้อมูลชุมชน และใช้เป็นช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารข้อมูลให้นักท่องเที่ยวรู้ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแม่แจ่ม ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในด้านต่างๆ และแผนที่ท่องเที่ยวหรือเส้นทาง ท่องเที่ยวตลอดจนรายการนำเที่ยวเพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้นแต่ยังขาดการประสานของกลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สภาวัฒนธรรมอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล ครู อาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ที่จะร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกันและเป็นวิสัยทัศน์ร่วมของแม่แจ่มในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป

กิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ให้แก่คนในพื้นที่เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และเป็นการสร้างเครือข่ายหรือภาคีที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน เพื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

พื้นฐานการคิดจากชุมชนเองที่มีความภูมิใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่จะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่าขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป และเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบาย การท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมอง การท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลด้านวัฒนธรรม และข้อมูลด้านการท่องเที่ยว นั้น มีความเชื่อมโยงกันโดยใช้สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการประเมินคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมสู่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต และสามารถสรุปผล ข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรวมกลุ่มในการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวแม่แจ่ม
2. ควรมีศูนย์ข้อมูลชุมชน ที่มีข้อมูล แผนที่ รวมถึงป้ายบอกทางที่ชัดเจน
3. ควรมีความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการจัดระบบ ระเบียบของธุรกิจการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
4. ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน
5. ควรมีการสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ และสามารถจัดการและสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแผนงานและระยะเวลาให้ชัดเจน หรือข้อจำกัดในเรื่องของธรรมชาติ ฤดูกาล ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ฯลฯ เพื่อจะใช้ในการวางแผนในการทำกิจกรรมที่ชัดเจน เช่น การทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวในช่วงใกล้ปิดโครงการวิจัย แต่อยู่ในช่วงของฤดูฝน ถ้าทำการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยว ข้อมูลหรือข้อเสนอแนะที่ได้อาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริง และในการทดสอบเส้นทางในช่วงหมดฤดูฝนก็จะทำให้เกิดการล่าช้าในการปิดเล่มโครงการ ตลอดจนการเก็บข้อมูลร่วมในพื้นที่นั้น บางช่วงเวลาไม่สามารถเก็บในช่วงเวลาปกติได้ต้องมีการศึกษา วางแผนและประสานงานกับผู้รู้ในท้องถิ่นในการเข้าไปเก็บข้อมูล เพื่อให้แผนในการดำเนินงานตรงตามที่ได้วางกระบวนการในการเก็บข้อมูลได้

5.3 สรุป

จากการทำงาน ผู้วิจัยที่ได้วางกรอบการทำงานตามวัตถุประสงค์ของการรวบรวมข้อมูลของแม่แจ่มส่วนที่เกี่ยวข้องใน 4 ด้านคือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลด้านวัฒนธรรม และข้อมูลด้านการท่องเที่ยว นั้น มีความเชื่อมโยงกันโดยใช้สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการประเมินคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมสู่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยผู้วิจัยและการรวบรวมข้อมูลจากผลงานวิจัยที่ชุมชนทำกับสกว. เป็นการต่อยอดงานวิจัยที่ทำไปแล้ว โดยการวิเคราะห์ในเชิงองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สิ่งจำเป็นที่ชุมชนร่วมกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามกฎ กติกาของชุมชน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ความหมายและคุณค่าในอัตลักษณ์ของแม่แจ่ม ตลอดจนเสนอกรอบการจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไป ความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ และสามารถจัดการและสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.รายงานประจำปี 2547.กรุงเทพฯ
- กิตติชัย แก้วประเสริฐ. 2549. ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งปง. รายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- กลุ่มวิจัย เมธีวิจัยอาวุโส สกว. 2547. ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย – ไท คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- ไกรศรี นิมมานเหมินทร์,“เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง ”วารสารมนุษยศาสตร์. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่,2536.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ,กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,2543.
- คณิชา รอดเรืองศรี,ความสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่ในชุมชนของชาวไต่บ้านเมืองปอน จ.แม่ฮ่องสอน,วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2543.
- จุฬาเกษม ชินะผา,อาทิตยา จารุจินดา,สมหวัง เหล่ารอด และกิติกร ดาวพิเศษ. 2542.วัดเมืองแจ่ม.ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์. กรุงเทพฯ
- จุฬาเกษม ชินะผา, กิติกร ดาวพิเศษ และอาทิตยา จารุจินดา. 2547. หมอนหน้าจกของแม่แจ่ม. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. กรุงเทพฯ
- ดวงจันทร์ อาภา วัชรุตม์ เจริญเมือง. เมืองในสังคมไทย: กำเนิด พัฒนาการ และแนวโน้ม. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์วิฑูรินทร์ ดีไซน์, 2542.
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. 2549. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งทอล้านนา. โทนคัลเลอร์ .เชียงใหม่
- นุสร และเดชา เตียงเกตุ.(มปป.).เมืองแจ่ม วิถีแห่งต้นธาร ตำนานแห่งล้านนา.โครงการสืบสานล้านนา. บีเอสการพิมพ์. เชียงใหม่
- บุญเสริม สาตราภัย. 2550. ล้านนา – เมื่อตะว. บุ๊คเวิร์ม พับบลิชซิ่ง จำกัด. เชียงใหม่
- บุญเกื้อ คุณาธารกุล และคณะ. 2550. วารสารเสน่ห์เมืองแจ่ม. ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม. เชียงใหม่
- เบญจวรรณ วงศ์คำ และคณะ. 2548. มิติใหม่ ท่องเที่ยวในวิถีปกาสัยกะญอ ชุมชนแม่กลางหลวง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ห้างหุ้นส่วนจำกัด วนิดา การพิมพ์. เชียงใหม่.

- ประเสริฐ ปันศิริ, สมบูรณ์ บุญเกิด, ศิริพร เจริญสุข และคณะ.(มปป.) .ประวัติศาสตร์ “ของหน้า
หมู่แม่แจ่มเหนือ”.รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- ปราโมทย์ ภักดีณรงค์. 2547. การเมืองของสุนทรีภาพผ้าขึ้นตีนจกกับกระบวนการรื้อฟื้น
วัฒนธรรมแม่แจ่ม . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. “ การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน : องค์การและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์,” เอกสารในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง มรดกวัฒนธรรมในเขตเมืองใน
ประเทศไทย เสนอที่ ณ ห้องนครพิงค์ โรงแรมเชียงใหม่พลาซ่า จังหวัดเชียงใหม่ 21-22
มิถุนายน 2542.(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- ฝอยทอง สมวธา และคณะ. 2549. โครงการประวัติศาสตร์ ผ้าตีนจก – ผ้าทอแม่แจ่ม. รายงาน
วิจัยเพื่อท้องถิ่นเสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.กรุงเทพฯ
- ฝอยทอง สมวธา. 2546. เล่าขานตำนานเมืองแจ่ม. สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม ร่วมกับ
โรงเรียนเมืองเด็กวิทยา.บริษัทนพบุรีการพิมพ์ จำกัด. เชียงใหม่
- ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร,เสียงเพรียกจากชาติพันธุ์,เชียงใหม่ : มิ่งเมือง , 2536.
- ภาณุพงษ์ เลาสม. 2541. จิตรกรรมฝาผนังล้านนา. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. กรุงเทพฯ
- ลมูล จันทรหอม. ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย-ไท ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน :
กรณีศึกษาไทยเขิน(การศึกษาเบื้องต้น). เชียงใหม่ : เอกสารรวมบทความความเชื่อและ
พิธีกรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท, 2537.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์, “โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมกายภาพของแหล่งพำนัก
อาศัยและเรือนล้านนา”, ในเอกสารรวมบทความประกอบการประชุมสัมมนา เรื่อง
เอกลักษณ์และการสืบสานสถาปัตยกรรมในภาคเหนือ ,เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่,2540.
- สร้อยดี อ่องสกุล,วัฒนธรรมและการเมืองล้านนา , กรุงเทพฯ : เลิฟ แอนด์ ลิฟ เพรส จำกัด , 2539.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. โลกทัศน์ชาวไทยล้านนา , เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2523.อ้างใน
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. 2534.ปิกนุญวัดยางหลวง บทบาทศิลปะพม่า – ล้านนาในหุบเขาแม่แจ่ม.
เอกสารงานวิจัยภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่
- สันติพงษ์ ช้างเผือก, เนาวรัตน์ สีนพิศาล, อินคำ นิปุณณะ และนิกร เจริญวงศ์. 2544. โครงการ
“ของหน้าหมู่” ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม. รายงานวิจัย เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.กรุงเทพฯ

- สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. 2548. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในประเทศไทย. บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1997) จำกัด. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2550. ก้าว กล้า พลังมนุษยชน. เอกสารประกอบงานมหกรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ. ห้างหุ้นส่วนจำกัด วนิดาการพิมพ์. เชียงใหม่
- สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม. 2547. เอกสารบรรยายสรุป อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่. สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม. เชียงใหม่
- สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม. 2542. บรรยายสรุป อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่ ประจำปี 2542. สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม. เชียงใหม่
- สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2544. เอกสารประกอบการประชุมระดมความคิด เรื่อง ความ เป็นไปได้ในการริเริ่มโครงการศึกษา วิจัย และสงวนรักษาเรือนไม้โบราณ เรือนชนบท และภูมิทัศน์แวดล้อม ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. มูลนิธิสุมิโตโม ประเทศญี่ปุ่น. เชียงใหม่
- สุรพล ดำริห์กุล , แผ่นดินล้านนา สารคดีชุด ถิ่นทองของไทย , เชียงใหม่
- ศรีศักร วัลลิโภดม. สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ปาณินท์. 2538. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. (มปท.)
- อรศิริ ปาณินท์, สนมคิด จิระทัศนกุล, ดวงเงิน พูนผล, อวิรุทธิ์ เจริญทรัพย์ และพินัย สิริเกียรติกุล. 2549. โครงการ: ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกัน ของเรือนพื้นถิ่นไทยเขิน เชียงใหม่ – เชียงตุง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ในชุดโครงการ ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย ไทคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย
- อุไร ประสงค์ดี และคณะ. 2549 . ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเมืองแจ่มหนึ่งร้อยปี. รายงานการวิจัย ชุดโครงการ”การมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- อรศิริ ปาณินท์. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ :ประเภทเรือนอยู่อาศัย. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการ กรมศิลปากร, 2540.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Amos Rapoport, Spatial Organization and the Built Environment, in An Companion Encyclopedia of Anthropology: Humanity, Culture and Social life. Edited by Tim Ingold (New York: Routledge, 1994), pp.460-502 and Haryadi, "Conservation of Cultural Settings: The Case of Yogyakarta. Don Townsend, Denpasar, Bali: triumph of the profane, in Cultural Identity and Urban Change in Southeast Asia: Interpretative Essays. Edited by Marc askew and William S, Logan Geelong: Deakin University Press, 1944, pp.227.
- Association with Theory, Culture and Society. 1994. Cultural Theory and Cultural Change. School of Health, Social & Policy Studies Teesside Polytechnic. Page Brothers (Norwich) Ltd. Great Britain
- Dani Cavallaro. 2001. Critical and cultural theory. The Athlone press. London and New Brunswick
- Harry L. Garnham, Maintaining the spirit of place : A Process For the preservation of town character. (Mesa : PDA, 1985), pp.1-7.
- ICOMOS Thailand. 2007. Conference documents Interpretation: From Monument to living heritage. ICOMOS Thailand. Division of Archaeology, Fine Arts Department. Bangkok James Semple Kerr, Conservation Plan, 5th edition (NSW: National Trust, 2000)
- Jerome D. Fellmann, Arthur Getis and Judith Getis, Human Geography : Landscapes of Humam Activities, 6th edition (New York : McGraw-Hill, 1999), pp.70-77.
- Kevin Lynch, The Image of The city (U.S.A.: The M.I.T press, 1960), pp.47-48.
- Michael Aston. 2001. Interpretation the Landscape. Routledge. London
- Norman tyler. 1994. Historic Preservation. WW. Norton & Company, Inc. New York
- Paul D. Spreiregen, Urban Design : The Architecture of Towns of Town and Cities (New York: McGraw Hill, 1965), pp.51-64.
- Reginald G. Golledge and Robert J. Stimson, Activities in Time and Space. In Spatial Behavior :

A Geographic Perspective (New York : The Guilford Press, 1997),pp. 288-289

Sompong Amnuay-ngerutra.2006.Interpretation of Siamese modernity trough three country palace in Phetchaburi. Thesis for the Doctoral Degree. Silpakorn University.Bangkok

Terry Eagleton.2002.The Idea of Culture.Blackwell publishers. USA.

Wichulada Ninmuang.2006.Heritage and Toiurism Interpretation The ECOMOS Ename Character:Comparism with the Heritage Interpretation research literature and Situational Analysis at Wat Phra That Si Chom Thong,Chiang Mai. Silpakorn University,Bangkok

The Heritage House(Online) <http://www.la-maison-du-patrimoine.org/>

Livine City(Online) <http://whc.unesco.org/en/>

ภาคผนวก (appendix)

ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย

การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน
อย่างยั่งยืนของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Integration of Historical and Cultural Heritages for Community-Based
Sustainable Tourism in Mae Chaem District, Chiang mai

วิทยา ดวงธิมา
สีบพงษ์ จรรย์สีบศรี
Witaya Duangthima
Suebpong Chansuebsri

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เขตพื้นที่พายัพ
Maejo University
Rajamangala University of Technology Lanna Chiangmai,

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีแรงจูงใจและปัญหาจากการรุกเข้ามาของนักท่องเที่ยวสู่แม่แจ่ม ทำให้ชุมชนตื่นตัวและมีความห่วงใยในการเปลี่ยนแปลง ชุมชนจึงค้นคว้าหาความรู้เพื่อรู้จักตนเอง ด้วยนักวิจัยท้องถิ่นทำงานวิจัยหลายชิ้นที่ผ่านมา การศึกษานี้มุ่งสนใจเพื่อต่อยอดงานวิจัยท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ให้เกิดฐาน ข้อมูลวัฒนธรรมที่ครบถ้วน ครอบคลุมทุกแขนง ซึ่งมีความสำคัญต่อการประเมินคุณค่า ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เสนอเส้นทางและคู่มือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอกรอบการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่มอย่างยั่งยืน มีขอบเขตพื้นที่การศึกษาในตัวอำเภอแม่แจ่ม โดยศึกษาจากข้อมูลจากงานวิจัยเดิมที่มีอยู่ และการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในแขนงต่างๆของวัฒนธรรม ตลอดจนการเก็บข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ทั้งการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง การสัมภาษณ์ และการจัดการประชุมตัวแทนของชาวแม่แจ่ม

ผลการศึกษา พบว่าคุณค่าของวัฒนธรรมแม่แจ่มนั้น นอกจากจะมีคุณค่าทางกายภาพขององค์ประกอบของวัฒนธรรมแล้ว ยังมีคุณค่าที่สำคัญแตกต่างจากชุมชนชาวล้านนาอื่นๆตรงที่องค์ประกอบเหล่านี้ผูกพันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและประเพณีของชาวแม่แจ่มที่ยังคงเข้มข้นกว่าที่อื่น จึงทำให้เรารู้ถึงความหมาย ความเชื่อขององค์ประกอบเหล่านี้ผ่านวิถีชีวิตและประเพณีได้ดีกว่าชุมชนชาวล้านนาอื่นๆ ชาวแม่แจ่มมีความพร้อมที่จะจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้วยวิธีการของเขาเอง เป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้เกิดการยั่งยืนของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

คำหลัก : แม่แจ่ม, การบูรณาการมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม , การท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

In the past, the community has experienced several forms of tourism which some has caused issues and given its leaders a sense they were being exploited. Since then, they have become interested in studying Mae Chaem's history in order to understand it better and to pass its tenets on to their children. This research project seeks to address this need.

Prior to this project, numerous studies were carried out by indigenous researchers, an effort that was supported by the TRF office in Chiang Mai. The present research project is founded, in part, on their findings. It seeks to integrate these projects within this study in order to create a comprehensive Mae Chaem history and culture database. This data would be used to assess cultural tourism based on these criteria: value, potential, problems and limitations. The present project will propose cultural tourism routes and provide a framework for sustainable historical and cultural tourism development and management for Mae Chaem. The area is limited to Mae Chaem town. The data used derives from secondary sources (previous research) and primary sources including field surveys, in-depth interviews, and other investigations.

The research team found that the indigenous rituals and cultural expressions which distinguish this Lanna community from others have become integral in residents' daily lives. Therefore, it is felt that visitors to Mae Chaem are afforded better opportunities to observe, learn, understand and appreciate Lanna culture. In terms of historical and cultural tourism management, the research team found that this community has established a strong foundation based on knowledge, community-awareness, and experiences with tourism. Thus, we feel they are ready to manage community tourism on their own and will likely be successful in pursuing sustainable cultural tourism management.

Keywords: Mae Chaem, Integration of Historical and Cultural Heritages, Community- Based Sustainable Tourism

คำนำ

อำเภอแม่แจ่ม เป็นดินแดนแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 115 กิโลเมตร อยู่ในหุบเขา สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่กว่า 70% เป็นพื้นที่เขาและลาดชัน แม่แจ่มเป็นที่ราบในหุบเขาสูงสลับซับซ้อน มีลำน้ำต้นกำเนิดอยู่ที่ดอยกิงป่าก้าง ทางเหนือของแม่แจ่ม ไหลรวมกับลำน้ำสาขากลายเป็น “แม่น้ำแจ่ม” ซึ่งเป็นสายธารที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตชาวแม่แจ่ม ก่อนจะรวมกับแม่น้ำปิง รวมระยะทางกว่า 170 กิโลเมตร ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และความหลากหลายทางเชื้อชาติที่พัฒนาการอยู่ร่วมกันมาหลายร้อยปี จึงเกิดประวัติและวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง โดยส่วนใหญ่คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม เวลาว่างนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือการทอผ้าขึ้น ชุมชนต่างๆ ในอำเภอแม่แจ่มจึงมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ทั้งในเรื่องขององค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ อาชีพ คติความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ เมื่อศึกษาพัฒนาการของแม่แจ่มในแง่ประวัติศาสตร์จากเอกสาร ทั้งหลักฐานขั้นต้นและการศึกษาของนักวิจัยต่างๆ ที่ศึกษาโดยนักวิชาการสถาบันต่างๆ และนักวิจัยท้องถิ่น ทำให้ทราบว่า แม่แจ่มในอดีตเป็นเมืองที่มีความสำคัญในหลายด้านต่ออาณาจักรล้านนามาตั้งแต่ พ.ศ.2060 (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549 : 111)

ดังที่พบการกล่าวถึงแม่แจ่มเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างล้านนากับพม่า เป็นเส้นทางผ่านในการทำศึกสงคราม และเป็นเส้นทางศึกษาพุทธศาสนาระหว่างชมพูทวีปกับสุวรรณภูมิโดยชื่อว่าอำเภอช้างเค็ง จนกระทั่งได้ยกฐานะเป็นอำเภอแม่แจ่ม เมื่อปี พ.ศ.2447 ซึ่งในขณะนั้นพื้นที่แม่แจ่มเป็นแอ่งที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ ที่แวดล้อมเมืองที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของล้านนา (ทรงพันธ์วรรณมาศ, 2549:25)

จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้คนที่ผสมผสานกันระหว่างคนบนดอยและคนพื้นราบที่มีการพึ่งพิงกัน มีการแลกเปลี่ยนผสมผสานจากประเพณี การติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเกื้อกูลแบ่งปันของทรัพยากร ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ศึกษาข้อมูลพื้นถิ่นต่างๆ เริ่มต้นตัว และหันมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผานวิถีธรรมชาติ ต่างหลั่งไหลมาสัมผัสศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่ขาดสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การทอผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่ม” ในพื้นที่ ตำบลช้างเค็ง ตำบลท่าผาและ ตำบลบ้านทับ ที่ปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนเป็นเครื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อปี พ.ศ. 2550 (ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม, 2550, แผ่นพับ)ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การรุกเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้ชุมชนตื่นตัวและมีความหวงใยในการเปลี่ยนแปลงชุมชนจึงค้นคว้าหาความรู้เพื่อรู้จักตนเอง ส่งต่อให้คนรุ่นต่อไป ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัยเกี่ยวกับอำเภอแม่แจ่ม ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผลงาน สกว. ท้องถิ่นที่ทำในอำเภอแม่แจ่มมีมากถึง 24 เรื่อง(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550 : 33-35) งานวิจัยที่สำคัญคือกลุ่มประวัติศาสตร์ 100 ปีแม่แจ่ม (อุไร ประสงค์ดี และคณะ, 2549 : 5) ที่ทำโดยนักวิจัยในชุมชนซึ่งมีถึง

14 เรื่อง ทำให้ได้เห็นภาพในอดีตของแม่แจ่ม ที่มีความเจริญรุ่งเรืองของศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวแม่แจ่ม ปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมโบราณสถาน และมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น เช่น สถาปัตยกรรมบ้านเรือน เจ้าดี และวัด ที่พบอยู่มากมาย ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์สืบทอด จนเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง โดยเฉพาะสิ่งสิ่งพิมพ์และสารคดีโทรทัศน์หลายรายการ แต่การวิจัยที่ผ่านมา ยังไม่สามารถลงลึกทางวิชาการถึงการตีความหมายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวได้

ดังนั้นควรเสนอ “เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ อำเภอแม่แจ่ม” และ “กรอบการจัดการการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรม” เพื่ออนุรักษ์และสื่อความหมาย (Interpretation) ต่อนักท่องเที่ยวอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้มีการจัดการทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบ อันนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยในการศึกษาการบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของ อำเภอแม่แจ่ม เพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยวิเคราะห์จากปัจจัยภายในและภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible) และสัมผัสไม่ได้ (Intangible) โดยวิเคราะห์จากฝั่งชุมชนเพื่อประเมินคุณค่าเชิงอนุรักษ์

(1) การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม ประกอบด้วยแบบฟอร์มกรอกข้อมูล แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และเครื่องมือสำรวจทางภูมิศาสตร์ เช่น เครื่องมือวัดพิกัดตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ เอกสารนำเที่ยว และอุปกรณ์ภาคสนามอื่นๆ

(2) การศึกษาศักยภาพ ประเด็นปัญหา และข้อจำกัด ในเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอำเภอแม่แจ่ม โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม ใช้แบบฟอร์มกรอกข้อมูลและการสัมภาษณ์จากบุคคลสำคัญหรือผู้รู้ท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

(3) การรวบรวมฐานข้อมูลต่างๆ และการสร้างแผนที่ ใช้ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์เฉพาะทางที่เหมาะสม เช่น Auto cad ,Sketch up , Illustrator, Arc View เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) การวิเคราะห์เพื่อศึกษาศักยภาพ ประเด็นปัญหา และข้อจำกัด ในเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนามในแหล่งของแม่แจ่ม วิธีการวิเคราะห์แบบสมการถ่วงน้ำหนัก

(2) ข้อจำกัดของการเก็บกลุ่มตัวอย่างของข้อมูลโดยการทำแบบสอบถาม ไม่สามารถเก็บตามกลุ่มตัวอย่างตามทฤษฎีได้ เนื่องจากอำเภอแม่แจ่มยังไม่มีกรเก็บจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ที่ชัดเจน ทำให้การสุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามไม่สามารถระบุจำนวนที่ชัดเจนได้ ทางทีมวิจัยจึงได้ใช้การสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยแทน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มละประมาณ 10 คน จำนวนประมาณ 2 กลุ่ม

(3) การประเมินผลกระทบใช้วิธีการ Checklist และ Network Diagram โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในส่วนข้อมูลในบทต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การจัดประชุมระดมความคิดเห็นประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ประกอบการนำเที่ยวและที่พัก องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ประชาชนหรือชุมชนท่องเที่ยว และภาคสื่อ

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานั้นประกอบไปด้วย 4 ภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน(ผู้ประกอบการ) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวแม่แจ่ม และภาคสื่อ จำนวน 40 คน

ผลการศึกษา

จากการทำงาน ผู้วิจัยได้วางกรอบการทำงานตามวัตถุประสงค์ของการรวบรวมข้อมูลของแม่แจ่มส่วนที่เกี่ยวข้องใน 4 ด้านคือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลด้านวัฒนธรรม และข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของแม่แจ่ม พอสรุปได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป แม่แจ่มเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 131 หมู่บ้าน เป็นอำเภอมีขนาดพื้นที่มากที่สุดของเชียงใหม่ แต่มีพื้นที่ราบน้อย ลักษณะเป็นที่ราบหุบเขา ประชากรเบาบาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนเผ่า อาศัยอยู่ตำบลรอบนอกและบนภูเขา พื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมและเป็นเป้าหมายของงานวิจัยคือบริเวณโหล่งแม่แจ่ม คือเขตตัวอำเภอแม่แจ่ม การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่เข้าสู่แม่แจ่มทำได้หลายทาง แต่เส้นทางที่สั้นที่สุดคือเส้นทางที่ต้องผ่านขึ้นดอยอินทนนท์ ระยะทางประมาณ 150 กม. เส้นทางบางช่วงแคบและสูงชัน ประชากรส่วนใหญ่ของแม่แจ่มมีอาชีพด้านเกษตรกรรม

ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์แม่แจ่มนั้นหาหลักฐานการบันทึกไว้ไม่ได้ (ฝอยทอง สมวธา, 2546: 3) มีแต่เพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา กล่าวถึงความเป็นมาซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ สมัยพุทธกาล และเกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แสดงถึงที่มาของชื่อ ช่างเค็ง พุทธเอน และแม่แจ่มเรื่อยมาจนถึงยุคที่เป็น “เมืองแจ่ม” ปกครองโดยพญาเขื่อนแก้วและพญาไจย ก่อนการเปลี่ยน การปกครองเป็นอำเภอตามรูปแบบการปกครองสมัยใหม่เมื่อพ.ศ.2477 ใช้ชื่อว่า อำเภอช่างเค็ง เป็น กิ่งอำเภอแม่แจ่ม และเป็นอำเภอแม่แจ่มในที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2499

ข้อมูลด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลด้านหลักของงานวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งหมวดหมู่ออกเป็น 10 ด้านตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 วัฒนธรรมแม่แจ่ม 10 ด้าน

ด้านสถาปัตยกรรมประเภทบ้านและชุมชน พบว่าแม่แจ่มมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามแบบ ประเพณีของชาวล้านนา คือมีองค์ประกอบชุมชนตามประเพณี เช่น มีพื้นที่สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำ ชุมชน ได้แก่ เลื้อบ้าน เลื้อเมือง (หอผีประจำหมู่บ้าน หอผีประจำเมือง) มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน มี กลุ่มบ้าน มีแหล่งทำกิน ฯลฯ แต่แม่แจ่มมีเสน่ห์และแตกต่างจากชุมชนชาวล้านนาอื่นๆตรงที่ องค์ประกอบเหล่านี้ผูกพันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและประเพณีของชาวแม่แจ่มที่ ยังคงเข้มข้นกว่าที่อื่น จึง ทำให้เรารู้ถึงความหมาย ความเชื่อขององค์ประกอบเหล่านี้ผ่านวิถีชีวิตและประเพณีได้ดีกว่าชุมชน ชาวล้านนาอื่นๆ องค์ประกอบบ้านอย่างหนึ่งซึ่งเคยเป็นองค์ประกอบสำคัญของชาวล้านนาซึ่งมีอาชีพ เกษตรกร คือหลองข้าว ในชุมชนอื่นๆ จำนวนหลองข้าวลดลงตามความจำเป็นในการใช้งาน บางหลังก็ เลิกใช้งานไปแล้ว ตั้งรกรากถูกรื้อถอนลงหรือรอใครมาขอซื้อยกหลังไป แต่ในชุมชนแม่แจ่ม หลองข้าว ยังคงตั้งอยู่ ยังคงถูกใช้งานตามหน้าที่เดิมของมัน วัสดุอาจเปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีการก่อสร้าง บ้าง เช่น กระเบื้องมุงหลังคาแบบใหม่ที่หาง่ายและทนทาน แต่ความเป็นหลองข้าวที่ทำหน้าที่เก็บ ข้าวสารไว้บริโภคยังคงอยู่ ที่หายไปคือक्रमองสำหรับตำข้าว เพราะถูกแทนที่ด้วยโรงสีขนาดเล็กตั้ง กลางชุมชน เปิดบริการสีข้าวฟรีแลกกับเปลือกข้าวที่ทิ้งไว้แทนค่าจ้างสี ครมมอที่เหลือให้ถ้ำรูปก็เพื่อ การอนุรักษ์เท่านั้น เลิกใช้งานไปแล้ว นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พบเรือนไม้เก่าขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มี อายุในช่วง 50 – 80 ปีจำนวนกว่า 30 หลัง กลุ่มใหญ่ที่มีเรือนประเภทนี้อยู่มากที่สุดคือที่บ้านพร้าวหนุ่ม

ที่อาจพิจารณานำมาใช้ในกิจกรรมปั่นจักรยานชมเรือนเก่าได้ เรือนไม้เหล่านี้ถือเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ทรงคุณค่า ที่ยังเหลืออยู่ให้ศึกษาหรืออนุรักษ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการแล้วโดยการอนุรักษ์ขั้นต่ำสุดคือการเก็บข้อมูลละเอียด ทั้งรูปถ่าย สำนวนจริงวัด และการสัมภาษณ์ขอข้อมูล แม้บางหลังจะถูกรื้อลงในช่วงเวลาของการทำวิจัยโครงการนี้ แต่ก็ยังทันการที่ได้เก็บข้อมูลไว้แล้ว เรือนไม้เก่าเหล่านี้สามารถดึงดูดผู้สนใจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ ทั้งเพื่อการศึกษาหรือผู้สนใจขึ้นชอบการถ่ายภาพ เพราะเป็นกลุ่มใหญ่มีจำนวนเรือนมากกลุ่มหนึ่งของเชียงใหม่ที่ยังเหลืออยู่ ซึ่งหากชาวชุมชนเจ้าของเรือนเหล่านี้ได้รับรู้รับทราบถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม ความคิดด้านการอนุรักษ์อาจเกิดขึ้น และการยืดอายุเรือนไม้เก่าเหล่านี้ออกไปอาจมีความเป็นไปได้มากขึ้น

สถาปัตยกรรมประเภทวัดวาอารามในแม่แจ่มเป็นส่วนประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวแม่แจ่มเช่นเดียวกับที่อื่นๆ เนื่องจากประเพณีความเชื่อของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับศาสนาและสถานที่ทางศาสนา การก่อสร้างวัดในอดีตจะเป็นการทุ่มเทแรงใจแรงกายและทรัพย์สินของผู้สร้างเพื่อให้อาคารในวัด โดยเฉพาะโบสถ์วิหารได้รับการออกแบบและสร้างสรรค์อย่างประณีตยิ่งใหญ่ตามกำลังของผู้สร้างหรือชุมชน วัดในแม่แจ่มมีเส้นหลายประการ เส้นที่ที่ตั่งที่มีหลายวัดที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับทุ่งนา ทั้งมุมมองเข้าหาและมุมมองออกจากวัดที่มีทุ่งนาสีเขียวสืบทอดเป็นส่วนประกอบ ทำให้เกิดภาพประทับใจ เช่น วัดบ้านทัพ วัดยางหลวง เส้นที่มีความหลากหลายของจุดสนใจภายในวัดไม่ซ้ำกัน เช่น วัดยางหลวงมีปราสาทภายใน วัดป่าแดดมีจิตรกรรมฝาผนัง วัดพุทธเอ็นมีโบสถ์ไม้กลางสระและวิหารแบบพื้นเมืองล้านนา วัดกองกานมีพระเจ้าตนหลวง เส้นที่ท้องค้ประกอบต่างๆในวัดส่วนใหญ่มีขนาดที่ไม่ใหญ่โตเกินขนาดของมนุษย์ แต่มากมายหลากหลาย ทั้งโบสถ์วิหาร ศาลาบาตร ธาตุเจดีย์ และรั้วกำแพง และเส้นที่สำคัญของวัดในแม่แจ่มคือประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นภายในวัดตามวันสำคัญต่างๆตลอดทั้งปีด้วยชาวชุมชนแม่แจ่มที่พร้อมใจกันไปสืบสานบุญประเพณีกันอย่างหนาแน่น การแต่งกายส่วนใหญ่ที่เป็นไปตามประเพณี และเป็นแบบประเพณีที่ไม่ได้ปรุงแต่ง เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นไปตามจิตสำนึก ทำให้ภาพของบุญประเพณีที่เกิดขึ้นในวัดของแม่แจ่มน่าประทับใจแก่ผู้พบเห็น

ทัศนศิลป์ในแม่แจ่มประเภทจิตรกรรมที่มีชื่อเสียง ทรงคุณค่า ปรากฏที่จิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดป่าแดด เป็นผลงานช่างแต้มชาวไทใหญ่ อายุราว 150 ปี ยังอยู่ในสภาพดี มองเห็นรายละเอียดของภาพได้เป็นส่วนใหญ่ เป็นภาพเรื่องราวของพุทธประวัติและชาดกต่างๆเช่น พระเวสสันดรชาดก มโหสถชาดก เป็นต้น มีทั้งหมด 8 ภาพ นอกจากจะแสดงเรื่องราวที่เขียนแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต การทำนา การแต่งกาย การเกี่ยวพาราสี การปกครอง และสภาพทั่วไปของสังคมในยุคนั้น ปัจจุบันได้รับการอนุรักษ์ และถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ

ทัศนศิลป์ประเภทประติมากรรมที่ทรงคุณค่าของแม่แจ่มนั้น ปรากฏที่ปราสาทภายในอุโบสถวัดยางหลวง เป็นปราสาทพระเจ้า ตั้งอยู่ด้านหลังพระประธาน เรียกกันว่า กิจกูฏ ตัวแทนของภูเขาคิชฌกูฏของอินเดีย เป็นศิลปะแบบพุกามผสมผสานกับแบบเชียงแสน มีชื่อเสียงด้านความงดงามมาก มีรูปสัตว์วิหิมพานต์แบบต่างๆ ทำเป็นแบบนูนต่ำ นูนสูง และลอยตัวทั้งรูปนก นาค กินนร กินนรี และสิงห์ผยอง ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างศิลปะพุกาม ลังกา และล้านนาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะรูปสิงห์ผยองยืนกางเล็บ เป็นศิลปะแบบลังกาที่หายาก ไม่ค่อยพบในที่อื่นๆ นอกจากนี้งานประติมากรรมที่มัก

ไม่ได้ถูกมองเห็นคุณค่าความเป็นประติมากรรมนัก แต่เป็นคุณค่าด้านจิตใจ ความเชื่อความศรัทธา คือ พระพุทธรูป โดยเฉพาะพระพุทธรูปประธานภายในโบสถ์วิหาร พระพุทธรูปสำคัญของแม่แจ่ม คือ พระเจ้าตนหลวง วัดกองกาน ที่มีตำนานการสร้างเกี่ยวข้องกับพระอินทร์ พระเจ้าแสนทอง วัดเจียง ที่มีชื่อเสียงเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และ และพระติโต้ วัดกองแขกเหนือ ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพบูชาของชาวแม่แจ่มด้วยเหตุด้านความศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์

หัตถกรรมในแม่แจ่มที่มีชื่อเสียง มีคุณค่าได้แก่หัตถกรรมประเภทสิ่งทอ คือ ผ้าทอ ลายหน้าหมอน แต่เดิมนั้น การทอผ้าเป็นจิตวิญญาณของหญิงชาวแม่แจ่ม เด็กผู้หญิงทุกคนจะถูกปลูกฝังให้ทอผ้าเป็นตั้งแต่อายุน้อยๆ และเป็นการเรียนรู้ทั้งกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย กรรมวิธีการเตรียมด้าย จนถึงการทอผ้า และการเย็บผ้า เริ่มจากผ้าและแบบง่ายๆ เรื่อยไปจนถึงขั้นสูง เป็นการทอผ้าเพื่อใช้งาน แม้ปัจจุบันความเข้มข้นของวัฒนธรรมนี้จะลดลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงปรากฏให้เห็นทั่วไป หญิงชาวแม่แจ่มที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไปจะสามารถทอผ้าใช้ได้ บางชุมชนเช่น บ้านทัพ บ้านไร่ เราแทบจะเห็นก็ทอผ้าอยู่แทบทุกบ้าน มีการรวมกลุ่มทอผ้ากัน ผ้าทอที่โดดเด่นมีชื่อเสียงมากของแม่แจ่มคือการทอผ้าตีนจก เป็นการทอที่ใช้การ “จกลาย” ที่ต้องใช้ความสามารถและเวลามากในการทอ และการทอจกของแม่แจ่มยังมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนที่ใดในเมืองไทย เป็นการทอคว่ำหน้าลายลง ใช้ชนมนหรือเหล็กแหลมควักเส้นฝ้ายผูกเงื่อนเก็บลายด้านบน ทำให้ประณีตเรียบร้อยมากเพราะช่างทอมองจากด้านหลังลาย ปัจจุบันนอกจากลายตีนจกโบราณที่สืบทอดกันมาจำนวน 9 ลายแล้ว ยังมีการประดิษฐ์ลายใหม่ๆ เช่น ลายภูผาคีร์ ที่พัฒนาโดยศูนย์ศิลปาชีพ และจากชื่อเสียงของผ้าตีนจกแม่แจ่ม ทำให้อำเภอแม่แจ่มริเริ่มจัดงานเทศกาลผ้าตีนจกแม่แจ่มประจำปีขึ้น เริ่มตั้งแต่พ.ศ.2537 ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวตลอดมา

พิธีกรรมและประเพณีแม่แจ่ม เป็นส่วนสำคัญมากอย่างหนึ่งที่สร้างเสน่ห์ให้กับพื้นที่ โดยเฉพาะบุญประเพณี หรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุญ ตามวาระสำคัญต่างๆ บนปฏิทิน เพราะวิถีชีวิตของชาวแม่แจ่มที่ยังรักษาจารีตต่างๆ อย่างเข้มข้น มีชีวิตที่ผูกพันกับวัดและบุญประเพณี ประกอบกับบรรยากาศโดยรวมของแม่แจ่มและการแต่งกายที่เป็นไปตามประเพณี จึงทำให้งานบุญประเพณีของแม่แจ่มมีเสน่ห์ในสายตาของผู้มาเยือน บุญประเพณีประจำเดือนหรือที่เรียกว่า ฮีตสิบสองเดือนนั้น คือ การทำบุญในวันเพ็ญของทุกเดือนตามวัดต่างๆ ทั้งที่ทำกันตามวัดประจำชุมชน และการมาร่วมกันทุกชุมชนเพื่อทำบุญใหญ่ตามวัดสำคัญในวันเพ็ญสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย

เดือนสามเดือนสี่ (ธันวาคมและมกราคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การเผาหัวพระเจ้า ตานข้าวล้นบาท ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และมีคติความเชื่อในการให้ทาน และระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะจัดในวัดบุปผาราม วัดกู่ วัดพริ้วาหนุ่ม วัดหัวยริน ในเดือนสาม และที่วัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธเอ็น วัดเจียง วัดพระบาท และวัดกองแขก ในเดือนสี่

เดือนห้า (กุมภาพันธ์) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญห้าเป็ง หรือวันมาฆบูชา โดยจัดขึ้นที่วัดเจียง

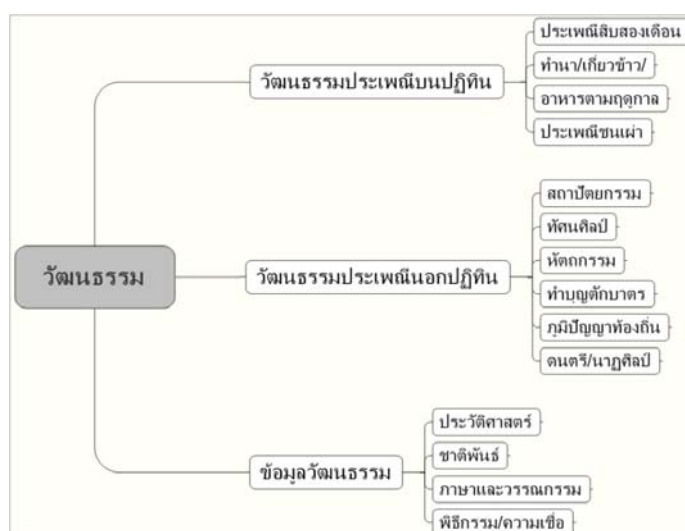
เดือนหก (มีนาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญหกเบ็ง ซึ่งเป็นงานบุญที่มีมาแต่โบราณ โดยจัดที่วัดหลวงช้างเคิ่ง

เดือนเจ็ด (เมษายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญปีใหม่หลวง ซึ่งคนเมืองแจ่มถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่อันแต่เดิมของเมืองแจ่มเริ่มตั้งแต่วันที่ 13-16 โดยจะจัดกันทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน

เดือนแปด (พฤษภาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญแปดเบ็งที่จัดขึ้นที่วัดกองกาน และเป็นประเพณีโบราณควบคู่มากับการงานบุญหกเบ็งวัดช้างเคิ่ง (เดิมเมืองแจ่มมีงานบุญเพียงสองงานนี้เท่านั้น) นอกจากนี้ยังมีการทำบุญปีใหม่น้อยขึ้นในวันแรม 8 ค่ำ เพื่อเป็นการขอฝนให้ตกตามฤดูกาล

นอกจากนี้ ประเพณีการทำบุญในวันพระอื่นๆ ได้แก่การไปทำบุญที่วัด หรือการใส่บาตรพระในทุก ๆ วัน ประเพณีการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านประจำเมืองและประเพณีหรือพิธีกรรมตามโอกาสต่าง ๆ เช่น การสืบชะตา แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ก็เป็นเสน่ห์ของแม่แจ่มที่หาดูได้ยากในปัจจุบัน

และจากข้อมูลที่สำรวจและรวบรวมได้ สามารถจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้เป็น 3 หมวดตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 2 วัฒนธรรมแม่แจ่ม จำแนกตามช่วงเวลาของกิจกรรม

วัฒนธรรมของแม่แจ่มที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล รวบรวม เพื่อจัดสร้างฐานข้อมูลวัฒนธรรมของแม่แจ่มให้ครอบคลุมทุกด้านให้มากที่สุด ทั้งจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ การประชุม สัมภาษณ์ การศึกษาจากเอกสารงานวิจัยและแหล่งข้อมูลอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลให้กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแม่แจ่ม ทั้งการท่องเที่ยวแบบมีการจัดการ หรือดำเนินการโดยภาคธุรกิจ และทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวแบบไม่มีการจัดการ คือผู้สนใจในวัฒนธรรมแม่แจ่มสามารถศึกษาเป็นแนวทางการกำหนดระยะเวลาและการเดินทางเข้าสู่พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวได้ตามประสงค์ และผู้ที่สนใจ ทั้งการท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย หรือเพียงการเยี่ยมชม และการท่องเที่ยวแบบเจาะลึก ศึกษารายละเอียด

ทั้งการท่องเที่ยวแบบเพื่อการศึกษาสำหรับผู้สนใจเฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่มหรือนักเรียนนักศึกษา วัฒนธรรมประเพณีของแม่แจ่มนั้นหากพิจารณาในด้านเวลากับการท่องเที่ยว อาจแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. วัฒนธรรมประเพณีบนปฏิทิน หรือมีกำหนดเวลาตามปฏิทิน
2. วัฒนธรรมประเพณีนอกปฏิทิน หรือไม่มีกำหนดเวลาตามปฏิทิน

วัฒนธรรมประเพณีนอกปฏิทิน ได้แก่ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน หรือบ่อย จะพบเห็นได้ตลอดทั้งปี เช่น การทำบุญตักบาตร หัตถกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ อาหาร(บางชนิด) และ วัฒนธรรมประเพณีสถาปัตยกรรม ได้แก่วัดวาอาราม เรือนและชุมชน หัตถศิลป์ ได้แก่จิตรกรรม ประติมากรรม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หากพิจารณาในด้านแหล่งและกิจกรรม การท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมประเภทนี้ สามารถจัดการได้ง่ายกว่า เพราะไม่มี ข้อจำกัดเรื่องเวลาตามปฏิทิน บางวัฒนธรรมอาจพิจารณาได้ว่ามีกำหนดเวลาตามปฏิทิน แต่ก็เป็น ช่วงเวลาที่กว้าง ไม่เฉพาะเจาะจงถึงเป็นวันที่ เช่น วัฒนธรรมข้าว ที่มีช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มการทํานา ในช่วงเดือนกรกฎาคม สิงหาคม ช่วงต้นข้าวเริ่มโตในเดือนตุลาคมทุ่งนาสีเขียว ช่วงต้นข้าวเริ่มออกรวง และสุกทุ่งนาสีเหลือง จนถึงการเก็บเกี่ยวในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนธันวาคม หรือ วัฒนธรรมอาหารตามฤดูกาล

ส่วนวัฒนธรรมที่มีกำหนดเวลาตามปฏิทิน เช่น บุญประเพณีตามวาระสำคัญหรือการนัดหมายที่เรียกว่าประเพณีสิบสองเดือน วันเพ็ญหรือเบ็ญที่กำหนดเฉพาะวันเพ็ญขึ้นสิบห้าค่ำเวียนกันไปตามวัดต่างๆในเมืองแจ่ม โดยเป็นงานบุญใหญ่ในบางเดือนหรือบางวัด เช่นงานเผาห้วยพระเจ้า งานบุญห้าเบ็ญที่วัดเจียง หกเบ็ญที่วัดช่างเค็ง แปดเบ็ญที่วัดกองกาน และงานตานก้วยสลาสิบสองเบ็ญที่จัดพร้อมกันทุกวัด เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่สามารถจัดอย่างอิสระได้ ต้องจัดตามปฏิทิน จะใช้ได้ ในลักษณะเป็นข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวเอง หรือจัดโดยภาคธุรกิจท่องเที่ยวเป็นรายการเฉพาะที่มีกำหนดเวลา หรือการจัดโปรแกรมตามความต้องการของลูกค้านักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ การเล่าเรื่องหรือการทำความเข้าใจหรือการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ วัฒนธรรมแม่แจ่ม อาจทำได้หลายวิธีการคือ

1. การใช้มัลติมีเดีย
2. การใช้ศูนย์ข้อมูลชุมชน
3. การใช้สื่อ

กรณีการเผยแพร่ข้อมูลในพื้นที่สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งขึ้นใหม่ภายในชุมชน ซึ่งอาจมีจุดเดียวหรือหลายจุดกระจายไปตามชุมชน หรือการใช้พิพิธภัณฑ์ชุมชนที่วัดบุปผาราม เป็นแหล่ง ข้อมูล ส่วนการเผยแพร่ข้อมูลนอกพื้นที่การเผยแพร่ข้อมูลนอกพื้นที่ สามารถใช้สื่อโดยตรงต่อผู้รับ เช่น การใช้เว็บไซต์ การใช้หนังสือ และการใช้สื่อผ่านตัวกลาง เช่น การใช้เครือข่ายวัฒนธรรม และธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆทั้งภายในและภายนอกประเทศ

แผนภูมิที่ 3 การเผยแพร่ข้อมูลวัฒนธรรม

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว พบว่าข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่แม่แจ่มนั้นยังมีน้อย หรือมีก็ยังไม่ชัดเจนหรือรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูล สํารวจและการสัมภาษณ์ หน่วยงาน ภาครัฐต่าง ๆ อันได้แก่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holder) ทางด้านการท่องเที่ยวทำให้ทราบถึงศักยภาพและความพร้อมทางการท่องเที่ยว ของอำเภอแม่แจ่ม โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ความเป็นอยู่ และความงดงาม ของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงอัตลักษณ์ไม่ตรีของคนในชุมชนที่จะเป็นเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ให้ นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม อีกทั้งได้ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยวที่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวยังอำเภอแม่แจ่ม พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ก็ได้ทราบถึงปัญหาทางการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม ที่มัก พบบ่อยจากการบอกเล่าของนักท่องเที่ยวคือ ปัญหาด้านข้อมูล แผนที่ รวมถึงป้ายบอกทางที่ไม่ชัดเจน เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอพื้นที่หรือจุดที่แนะนำข้อมูล หลักของแม่แจ่ม โดยการเชื่อมโยงหรือบูรณาการข้อมูลต่อเนื่องกับงานวิจัยของท้องถิ่นที่ศึกษาถึงการ บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนแม่แจ่ม ซึ่งทางผู้วิจัยมองว่าสามารถเป็นศูนย์ข้อมูลชุมชน และใช้เป็น ช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารข้อมูล ให้นักท่องเที่ยวรู้ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแม่แจ่ม ตลอดจน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ และแผนที่ท่องเที่ยวหรือเส้นทาง ท่องเที่ยวตลอดจนรายการนำ ท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้

การอภิปรายผล

ชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้นแต่ยัง ขาดการประสานของกลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่ม เยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สภา

วัฒนธรรมอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล ครู อาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ที่จะร่วมกันประชุมสัมมนา เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกันและเป็นวิสัยทัศน์ร่วมของแม่แจ่ม ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป

กิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ให้แก่ในพื้นที่เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และเป็นการสร้างเครือข่ายหรือภาคีที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน เพื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว พื้นฐานการคิดจากชุมชนเองที่มีความภูมิใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่จะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป และเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลด้านวัฒนธรรม และข้อมูลด้านการท่องเที่ยวนั้น มีความเชื่อมโยงกันโดยใช้สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการประเมินคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมสู่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต และสามารถสรุปผลข้อเสนอแนะได้ดังนี้

- 1.ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรวมกลุ่มในการจัดตั้งชมรมท่องเที่ยวแม่แจ่ม
- 2.ควรมีศูนย์ข้อมูลชุมชน ที่มีข้อมูล แผนที่ รวมถึงป้ายบอกทางที่ชัดเจน

3. ควรมีการร่วมมือของทุกภาคส่วนในการจัดระบบ ระเบียบของธุรกิจการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4. ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน

5. ควรมีการสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบ มากเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ และสามารถจัดการและสื่อความหมายมรดกทาง วัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.รายงานประจำปี 2547.กรุงเทพฯ

กิตติชัย แก้วประเสริฐ. 2549. ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรไหล่งปง. รายงานการวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ

กลุ่มวิจัย เมธีวิจัยอาวุโส สกว. 2547. ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือน พื้นถิ่นไทย – ไท คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น.สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

ไกรศรี นิมมานเหมินทร์,“เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง ”วารสารมนุษยศาสตร์. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่,2536.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย,เอกสาร ประกอบการประชุมทางวิชาการ,กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร,2543.

จุฬาเกษม ชินะผา,อาทิตยา จารุจินดา,สมหวัง เหล่ารอด และกิติกร ดาวพิเศษ. 2542.วัดเมืองแจ่ม.

ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์. กรุงเทพฯ

จุฬาเกษม ชินะผา, กิติกร ดาวพิเศษ และอาทิตยา จารุจินดา. 2547. หมอนหน้าจก ของแม่แจ่ม. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. กรุงเทพฯ

ดวงจันทร์ อาภา วัชรุตม์ เจริญเมือง. เมืองในสังคมไทย: กำเนิด พัฒนาการ และแนวโน้ม.เชียงใหม่ : โรงพิมพ์วิฑิติน ดีไซน์, 2542.

ทรงพันธ์ วรรณมาศ. 2549. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งทอล้านนา. โทนคัลเลอร์ .เชียงใหม่

บุญเสริม สาตราภัย. 2550. ล้านนา – เมื่อตะวา. บั๊คเวิร์ม พับบลิชซิ่ง จำกัด. เชียงใหม่

บุญเกื้อ คุณาธารกุล และคณะ. 2550. วารสารเสน่ห์เมืองแจ่ม. ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม. เชียงใหม่ เบญจวรรณ วงศ์คำ และคณะ. 2548. มิติใหม่ ท่องเที่ยวในวิถีปกาสัยเกะญอ ชุมชนแม่กลางหลวง.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ห้างหุ้นส่วนจำกัด วนิดา การพิมพ์. เชียงใหม่.

ประเสริฐ ปันศิริ, สมบูรณ์ บุญเกิด, ศิริพร เจริญสุข และคณะ.(มปป.) .ประวัติศาสตร์ “ของหน้าหมู แจ่มเหนือ”. รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ

- ปราโมทย์ ภักดีณรงค์. 2547. การเมืองของสุนทรียภาพผ้าขึ้นด้นจกกับกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแม่แจ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่
- ฝอยทอง สมวธา และคณะ. 2549. โครงการประวัติศาสตร์ผ้าขึ้นด้นจก – ผ้าทอแม่แจ่ม. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- ฝอยทอง สมวธา. 2546. เล่าขานตำนานเมืองแจ่ม. สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม ร่วมกับโรงเรียนเมืองเด็กวิทยา. บริษัทนพบุรีการพิมพ์ จำกัด. เชียงใหม่
- ภาณุพงษ์ เลหาสม. 2541. จิตรกรรมฝาผนังล้านนา. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. กรุงเทพฯ
- มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. 2550. ศิลปศาสตร์ปริทัศน์. วารสารวิชาการคณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. บริษัท แอป้า พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด. กรุงเทพฯ
- สร้อยดี อ่องสกุล, วัฒนธรรมและการเมืองล้านนา , กรุงเทพฯ : เลิฟ แอนด์ ลิฟ เพรส จำกัด , 2539.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. 2534. กัญญาวัตยาลอง บทบาทศิลปปะพม่า – ล้านนาในหุบเขาแม่แจ่ม. เอกสารงานวิจัยภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่
- สันติพงษ์ ช้างเผือก, เนาวรัตน์ สนิพิศาล, อินคำ นิปุณณะ และนิกร เจริญวงศ์. 2544. โครงการ“ของหน้าหมู” ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม. รายงานวิจัย เสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ. สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
2548. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในประเทศไทย. บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1997) จำกัด. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม. 2547. เอกสารบรรยายสรุป อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่. สำนักงานอำเภอแม่แจ่ม เชียงใหม่
- สุรพล ดำริห์กุล , แผ่นดินล้านนา สารคดีชุด ถิ่นทองของไทย ,เชียงใหม่
- ศรีศักร วัลลิโภดม. สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ปาณินท์,สนมคิด จิระทัศนกุล,ดวงเงิน พูนผล, อวิรุทธิ์ เจริญทรัพย์ และพินัย สิริเกียรติกุล.
2549. โครงการ: ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกัน ของเรือนพื้นถิ่นไทย เขิน เชียงใหม่ – เชียงตุง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ในชุดโครงการ ภูมิปัญญาพัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย ไทคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น. สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย
- อุไร ประสงค์ดี และคณะ. 2549 . ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเมืองแจ่มหนึ่งร้อยปี. รายงานการวิจัย ชุดโครงการ “ การมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม”. สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

1. งานแสดงนิทรรศการ สถาปนิกล้านนา 52

อาคารที่ได้รางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคารศาสนา โดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แก่ วัดป่าแดด วัดพุทธเอ็น วัดยางหลวง และ วัดกองแขกเหนือ

ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้ที่ได้รับตลอดโครงการ

กิจกรรมหลักที่ทำตาม Proposal

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ ข้อที่	ร้อยละ ความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
1.ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแม่แจ่ม และงานวิจัย สกว. ท้องถิ่น 2. รวบรวมข้อมูลได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่ 3. ประชุมความก้าวหน้าทีมวิจัย(ครั้งที่ 1) 4.ประชุมเพื่อขอความร่วมมือกับพื้นที่	ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าของอำเภอแม่แจ่ม	ทราบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หัตถกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมในพื้นที่	ข้อที่ 1	100 %
1.ศึกษาถึงภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถอ้างอิง	1.ศึกษาภาพถ่ายทางอากาศย้อนหลังเพื่อวิเคราะห์ถึงการตั้งถิ่นฐานและข้อมูลทางกายภาพทางด้านประวัติศาสตร์ของ	ทราบถึงภาพถ่ายทางอากาศย้อนเพื่อวิเคราะห์ถึงการตั้งถิ่นฐานและข้อมูลทางกายภาพทางด้านประวัติศาสตร์ทราบถึงศักยภาพและ	ข้อที่ 2	100 %

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ ข้อที่	ร้อยละ ความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
จากการ สอบถาม สัมภาษณ์หรือ ระดมความ คิดเห็น 2. ศึกษา ศักยภาพ ปัจจัย บ่งชี้ ในแหล่ง ท่องเที่ยวตาม เส้นทาง ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ ของอำเภอแม่ แจ่ม	อ.แม่แจ่ม 2. ศึกษาศักยภาพและ ประเด็นปัญหาและข้อ จำกัดของแหล่งท่องเที่ยว อย่างบูรณาการ ดังนี้ - วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น อันได้แก่ นโยบาย แผนงาน โครงการต่างๆ อันมีผลกระทบต่อการ ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม - ทำความเข้าใจพื้นที่ สำรวจรวบรวมข้อมูล เบื้องต้น - จัดประชุมระดมความ คิดเห็นของผู้มีส่วน เกี่ยวข้องด้านการ ท่องเที่ยวในอำเภอแม่ แจ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ตัวแทนผู้ประกอบการ ท่องเที่ยว ตัวแทน ชาวบ้าน และภาคสื่อ	ประเด็นปัญหาและ ข้อจำกัดของแหล่ง ท่องเที่ยว		

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ ข้อที่	ร้อยละ ความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
1. การสำรวจ ภาคสนาม และ เอกสารแนะนำแหล่ง ท่องเที่ยว เอกสาร นำเที่ยวของ ผู้ประกอบการ หน่วยงาน 2. สร้างเส้นทาง ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม ของ อำเภอแม่แจ่ม 3. พัฒนาเนื้อหา สาระสำคัญของแต่ ละแหล่งท่องเที่ยว แยกเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้ 3.1 ความสำคัญ ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ของ อำเภอแม่แจ่ม 4. พัฒนาสื่อการ นำเสนอเพื่อให้ เนื้อหาสาระ น่าสนใจ ดึงดูด ชาวซึ่งประทับใจ แก่ นักท่องเที่ยว 5. พัฒนากิจกรรมที่	1. เส้นทางท่องเที่ยว ของอำเภอแม่แจ่มเพื่อ การท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหาสาระ และวิธีการนำเสนอใน ปัจจุบัน 3. ร่างแผนที่เส้นทาง ท่องเที่ยวในอำเภอแม่ แจ่ม 4. ได้สาระสำคัญหรือ องค์ความรู้ของแต่ละ แหล่งท่องเที่ยวที่ควร นำเสนอแก่นักท่องเที่ยว 5. ได้ข้อเสนอการจัดทำ สื่อการนำเสนอเนื้อหา รูปแบบต่างๆ 6. ได้เส้นทาง ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหา สาระและวิธีการนำเสนอ ที่เหมาะสมในการรับรู้ ของนักท่องเที่ยวใหม่	ทราบเส้นทาง ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม รูปแบบ กิจกรรม เนื้อหา สาระและวิธีการนำเสนอ ที่เหมาะสมในการรับรู้ ของนักท่องเที่ยวใหม่	ข้อที่ 3,4	100%

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ ข้อที่	ร้อยละ ความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
เป็นไปได้ในแหล่ง ท่องเที่ยวเพื่อให้เกิด การเรียนรู้แก่ นักท่องเที่ยว				

กิจกรรมหลักที่ทำตาม Proposal

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ข้อที่	ร้อยละความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
1. ประชุมกลุ่มย่อย ของผู้ประกอบการ ท่องเที่ยว, นักท่องเที่ยว, หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ 2. จัดทำแผนที่ เส้นทางท่องเที่ยว ทางประวัติศาสตร์ อำเภอแม่แจ่ม ต้นฉบับสำหรับใช้ งานจริง 3. จัดทำคู่มือการ ท่องเที่ยวต้นแบบใน เส้นทาง ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์	1. ได้กรอบการ จัดการการ ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมอำเภอ แม่แจ่มอย่างยั่งยืน 2. ได้กรอบการ พัฒนาการ ท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมของ อำเภอแม่แจ่มอย่าง ยั่งยืน 3. ได้กระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการและ สื่อความหมาย	1. ได้รูปแบบ การ จัดการสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการ ท่องเที่ยวและการ บริการที่เหมาะสม ในแต่ละแหล่ง ท่องเที่ยว 2. ได้แนวทางการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอด เส้นทาง ท่องเที่ยว 3. แผนที่กิจกรรม และเส้นทาง ท่องเที่ยว เช่น วัน เดียว หรือ 2 วัน 1	ข้อที่ 5,6	100 %

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ข้อที่	ร้อยละความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
อำเภอแม่แจ่มรวม ทั้งคำแนะนำการ ปฏิบัติตนของ นักท่องเที่ยวฉบับ ภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ 4. กำหนดขีด ความสามารถใน การรองรับด้าน กายภาพ 5. วิเคราะห์ ข้อจำกัดของแหล่ง ท่องเที่ยว เพื่อ ป้องกันผลกระทบ จากการท่องเที่ยว 6. จัดระดับและ จำแนกเขตการ ท่องเที่ยวตาม ศักยภาพ ขีด ความสามารถใน การรองรับ ความ เสี่ยงต่อผลกระทบ 7. ประชุม ความก้าวหน้าทีม วิจัย(ครั้งที่ 4) 8. เสนอรูปแบบการ พัฒนาและการ บริหารจัดการตาม ศักยภาพของแหล่ง	มรดกทาง วัฒนธรรม การ ท่องเที่ยวที่มีความ เหมาะสมต่อ รูปแบบการพัฒนา 4.ได้รูปแบบ การ จัดการสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการ ท่องเที่ยวและการ บริการที่เหมาะสม ในแต่ละแหล่ง ท่องเที่ยว 5.ได้แนวทางการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอด เส้นทางการ ท่องเที่ยว 6. แผนที่กิจกรรม และเส้นทางการ ท่องเที่ยว เช่น วัน เดียว หรือ 2 วัน 1 คืน หรือ 3 วัน 2 คืน หรือนานกว่านั้น เป็นต้น 7. คู่มือท่องเที่ยวใน เส้นทางท่องเที่ยว 8. แนวทางการ พัฒนาโปรแกรม	คืน หรือ 3 วัน 2 คืน หรือนานกว่านั้น เป็นต้น 4. คู่มือท่องเที่ยวใน เส้นทางท่องเที่ยว 5. ได้เขตการ ท่องเที่ยวที่มีความ เหมาะสมต่อ รูปแบบการพัฒนา และจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวก กิจกรรม การท่องเที่ยวและ การบริการ 6. ได้ขีด ความสามารถใน การรองรับด้าน กายภาพและสิ่ง อำนวยความสะดวก 7. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความต้องการ พัฒนาการ ท่องเที่ยว ความ ต้องการเข้ามามี ส่วนร่วมของชุมชน 8. ได้รูปแบบและ กิจกรรมที่เหมาะสม ในแต่ละแหล่ง		

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ข้อที่	ร้อยละความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
ท้องเที่ยว และ ศึกษาความเป็นไป ได้ 9. มาตรการป้องกัน แก้ไข และการเฝ้า ระวังความเสี่ยง โทรมของแหล่ง ท้องเที่ยวอำเภอแม่ แจ่ม 10. มาตรการ ติดตามตรวจสอบ การอนุรักษ์และ ฟื้นฟูแหล่ง ท้องเที่ยวอำเภอแม่ แจ่ม 11. ประชุมกลุ่ม รับ ฟังความคิดเห็น ประกอบด้วยผู้ ประกอบการธุรกิจ ท้องเที่ยว องค์การ ปกครองส่วน ท้องถิ่น อำเภอแม่ แจ่ม ส่วนราชการที่ เกี่ยวข้อง ผู้แทน ชุมชน 50 คน เพื่อให้ทราบ ข้อจำกัด ประเด็น ปัญหา มาตรการ และแนวทางปฏิบัติ	การสื่อความหมาย 9. ได้เขตการ ท้องเที่ยวที่มีความ เหมาะสมต่อ รูปแบบการพัฒนา และจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวก สะดวก กิจกรรม การท้องเที่ยวและ การบริการ 10. ได้ขีด ความสามารถใน การรองรับด้าน กายภาพและสิ่ง อำนวยความสะดวก สะดวก 11. ได้ข้อมูล เกี่ยวกับความ ต้องการพัฒนาการ ท้องเที่ยว ความ ต้องการเข้ามามี ส่วนร่วมของชุมชน 12. ได้รูปแบบและ กิจกรรมที่เหมาะสม ในแต่ละแหล่ง ท้องเที่ยว 13. รายงานฉบับ สมบูรณ์ 14. บทความการ	ท้องเที่ยว		

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ข้อที่	ร้อยละความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
ร่วมกัน 12. จัดรูปแบบและ กิจกรรมการ ท่องเที่ยวในเส้นทาง การท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมอำเภอ แม่แจ่ม 13. ประชุม ความก้าวหน้าทีม วิจัย(ครั้งที่ 5) 14. เสนอแนวทาง การประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักและ สอดคล้อง เชื่อมโยง ตามประวัติศาสตร์ ของอำเภอแม่แจ่ม และร้อยปีประเพณี และวัฒนธรรมที่ กำลังสูญหาย โดย การนำเสนอของ ชุมชนชาว แม่แจ่มเอง	วิจัย			

ตาราง Output

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100 %) ให้ท่านระบุเหตุและการแก้ไขที่ท่านดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ/หรือจากการปรับเปลี่ยน	ผลสำเร็จ (%)	
1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแม่แจ่มและงานวิจัย สกว.ท้องถิ่น 2. รวบรวมข้อมูลได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่ 3. ประชุมความก้าวหน้าทีมวิจัย(ครั้งที่ 1) 4. ประชุมเพื่อขอความร่วมมือกับพื้นที่	100 %	
1. ศึกษาถึงภาพถ่ายทางอากาศของพื้นที่และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถอ้างอิงจากการสอบถาม สัมภาษณ์หรือระดมความคิดเห็น 2. ศึกษาศักยภาพ ปัจจัยบ่งชี้ ในแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของอำเภอแม่แจ่ม	100 %	

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100 %) ให้ท่านระบุเหตุและการแก้ไขที่ท่านดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ/หรือจากการปรับเปลี่ยน	ผลสำเร็จ (%)	
1. การสำรวจภาคสนาม และเอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว เอกสารนำเที่ยวของผู้ประกอบการ หน่วยงาน 2. สร้างเส้นทางท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของอำเภอแม่แจ่ม 3. พัฒนาเนื้อหาสาระสำคัญของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวแยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้ 3.1 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ของอำเภอแม่แจ่ม 4. พัฒนาสื่อการนำเสนอเพื่อให้เนื้อหาสาระ	100 %	

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100 %) ให้ท่านระบุเหตุและการแก้ไขที่ท่านดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ/หรือจากการปรับแผน	ผลสำเร็จ (%)	
นำเสนอใจ ดึงดูด ชาบซึ่งประทับใจ แก่ นักท่องเที่ยว 5. พัฒนากิจกรรมที่เป็นไปได้ในแหล่ง ท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว		

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100 %) ให้ท่านระบุเหตุและการแก้ไขที่ท่านดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ/หรือจากการปรับแผน	ผลสำเร็จ (%)	
1. ประชุมกลุ่มย่อยของผู้ประกอบการ ท่องเที่ยว, นักท่องเที่ยว, หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับพื้นที่	100 %	
2. จัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์อำเภอแม่แจ่มต้นฉบับสำหรับใช้ งานจริง	1000 %	
3. จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวต้นแบบในเส้นทาง การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อำเภอแม่แจ่ม รวมทั้งคำแนะนำการปฏิบัติตนของ นักท่องเที่ยวฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	100 %	
4. กำหนดขีดความสามารถในการรองรับด้าน กายภาพ 5. วิเคราะห์ข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อ ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว 6. จัดระดับและจำแนกเขตการท่องเที่ยวตาม ศักยภาพ ขีดความสามารถในการรองรับ ความเสี่ยงต่อผลกระทบ	100%	
7. ประชุมความก้าวหน้าที่มีวิจัย(ครั้งที่ 4)	100%	
8. เสนอรูปแบบการพัฒนาและการบริหาร จัดการตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และ ศึกษาความเป็นไปได้	100 %	
9. มาตรการป้องกัน แก้ไข และการเฝ้าระวัง	100 %	

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100 %) ให้ท่านระบุเหตุและการแก้ไขที่ท่านดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ/หรือจากการปรับแผน	ผลสำเร็จ (%)	
ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวอำเภอแม่แจ่ม 10. มาตรการติดตามตรวจสอบ การอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอำเภอแม่แจ่ม		
11. ประชุมกลุ่ม รับฟังความคิดเห็น ประกอบด้วยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอแม่แจ่ม ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนชุมชน 50 คน เพื่อให้ทราบ ข้อจำกัด ประเด็นปัญหา มาตรการ และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน	100%	
12. จัดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในเส้นทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม	100 %	
13. ประชุมความก้าวหน้าทีมวิจัย(ครั้งที่ 5)		
14. เสนอแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับและสอดคล้อง เชื่อมโยงตามประวัติศาสตร์ของอำเภอแม่แจ่ม และรื้อฟื้นประเพณีและวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย โดยการนำเสนอของชุมชนชาวแม่แจ่มเอง	100 %	

ลงนาม

(หัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน)

วันที่

ภาคผนวก ง. ตัวอย่างแบบสอบถาม/ แบบสัมภาษณ์

ตัวอย่างตารางเก็บข้อมูลประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

1. สภาพการเข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) หาค่าระดับคะแนน ได้จาก

ข้อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
1. วิธีที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดย ☒ รถยนต์ ☐ รถไฟ ☒ จักรยานยนต์ ☒ เดินเท้า ☒ จักรยาน	แต่ละชนิดให้ค่าคะแนนเท่ากับ 1	5	4
2. การคมนาคมขนส่ง ☒ รถส่วนตัว ☒ รถประจำทาง ☒ รถรับจ้าง	แต่ละประเภทให้ค่าคะแนนเท่ากับ 1	4	3
3. ชนิดของถนน ☒ ถนนคอนกรีต ☒ ถนนลาดยาง ☒ ถนนลูกรังหรือกรวดหิน ☐ ถนนดิน ☐ ไม่มีผิวถนน	ในแต่ละหัวข้อ ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 4 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 3 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 2 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 1 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 0	4	4
4. ลักษณะผิวถนน ☐ ไม่มีหลุม ☒ มีหลุมเล็กน้อย ☐ มีหลุมปานกลาง ☐ มีหลุมมาก	ในแต่ละหัวข้อ ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 3 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 2 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 1 ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 0	3	2
5. การเข้าถึงภายในแหล่งท่องเที่ยว	ได้ ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่ได้ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
6. อุปสรรคสิ่งกีดขวาง	มี ให้ค่าเท่ากับ 0 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 1	1	0
7. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทุกฤดูกาล	ได้ ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่ได้ ให้ค่าเท่ากับ 0	1	0
คะแนนดิบรวม		20	14

นำคะแนนดิบที่รวมได้มาจัดกลุ่มและประเมินค่าเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนดิบรวม

ระดับการประเมิน

ระดับคะแนน

14 – 20

สูง

5

7 – 13

กลาง

3

0 – 6

ต่ำ

1

จากตารางผลสรุปคะแนนดิบรวมที่ได้ คือ 14 สามารถประเมินได้ว่า สภาพการ
เข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) อยู่ในระดับสูง

2. สิ่งอำนวยความสะดวก หาค่าระดับคะแนน ได้จาก

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนน เต็ม	คะแนนที่ ได้
1. สถานที่จอดรถและยานพาหนะ	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
2. ที่พัก	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
3. ห้องบริการ	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
4. อาคารบริการนักท่องเที่ยว ☒ พิพิธภัณฑ์/ห้องแสดง นิทรรศการ ☒ ศูนย์ประชาสัมพันธ์/บริการ ข้อมูล ☒ จุดรับแจ้งเหตุ ☒ สถานพยาบาล ☒ ที่นั่งพัก ศาลา หรืออื่น ๆ ☒ สถานบริการต่าง ๆ และใกล้เคียง	ในแต่ละหัวข้อ มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	6	6
5. ร้านอาหาร	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
6. ร้านขายของที่ระลึก	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
7. ระบบสื่อความหมาย ☐ เจ้าหน้าที่บริการข้อมูล ☐ โสตทัศนูปกรณ์ ☐ มัคคุเทศก์ ☒ สื่อสิ่งพิมพ์ประชาสัมพันธ์ ☐ ทางเดินศึกษาธรรมชาติ	ในแต่ละหัวข้อ มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	5	1

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
8. โทรศัพท์สาธารณะ	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
9. ไฟฟ้าแสงสว่าง	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
10. แหล่งน้ำดื่ม	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
11. แหล่งน้ำใช้	มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	1	1
12. การดูแลรักษาความปลอดภัย ☐ มีแผนที่ บ้ายบอกสถานที่ ☒ ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ☒ ความปลอดภัยจากสัตว์ ☐ ความปลอดภัยจากธรรมชาติ ☐ บ้ายเตือนภัย เขตเสี่ยงภัย	ในแต่ละหัวข้อ มี ให้ค่าเท่ากับ 1 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0	5	2
คะแนนดิบรวม		25	19

นำคะแนนดิบที่รวมได้มาจัดกลุ่มและประเมินค่าเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนดิบรวม	ระดับการประเมิน	ระดับคะแนน
17 – 25	สูง	5
9 – 16	กลาง	3
0 – 8	ต่ำ	1

จากตารางผลสรุปคะแนนดิบรวม คือ 19 สามารถประเมินได้ว่า สิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับสูง

3. สภาพสิ่งแวดล้อม หาค่าระดับคะแนน ได้จาก

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
1. ลักษณะน้ำทิ้ง ☐ กลิ่น ☐ น้ำมัน/ไขมันบริเวณผิวหน้า ☐ การบำบัดน้ำเสีย	ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 1 มีให้ค่าเท่ากับ 0 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 1 มีให้ค่าเท่ากับ 0 ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 1 มีให้ค่าเท่ากับ 0	4	1

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
2. คุณภาพอากาศ ☒ ฝุ่น/ควัน ☒ กลิ่น	ไม่มี = 2 ปานกลาง = 1 มีมาก = 0 ไม่มี = 2 ปานกลาง = 1 มีมาก = 0	4	3
3. คุณภาพเสียง	ไม่มี = 2 ปานกลาง = 1 มีมาก = 0	2	1
4. เสื่อมโดยธรรมชาติ/ภัยธรรมชาติ	มาก = 1 ปานกลาง = 2 น้อย = 3	3	2
5. ทำลายโดยมนุษย์	มาก = 1 ปานกลาง = 2 น้อย = 3	3	2
6. การค้า/บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว	มาก = 1 ปานกลาง = 2 น้อย = 3	3	3
7. ถูกบดบังทัศนียภาพโดยสิ่งปลูกสร้าง	มาก = 1 ปานกลาง = 2 น้อย = 3	3	3
8. พื้นที่/สภาพการใช้ประโยชน์ (เปลี่ยนสภาพเป็นแหล่งอุตสาหกรรม/ พาณิชยกรรม/ เกษตรกรรมข้างเคียง)	มาก = 1 ปานกลาง = 2 น้อย = 3	3	3
9. ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูลที่ปรากฏ	มาก = 1 ปานกลาง = 2 น้อย = 3	3	2
10. ระบบการกำจัดขยะ	ไม่มี ให้ค่าเท่ากับ 0 มีให้ค่าเท่ากับ 1	1	1
	คะแนนดิบรวม	29	21

นำคะแนนดิบที่รวมได้มาจัดกลุ่มและประเมินค่าเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนดิบรวม	ระดับการประเมิน	ระดับคะแนน
22 – 29	สูง	5
14 – 21	กลาง	3
6 – 13	ต่ำ	1

จากตารางผลสรุปคะแนนดิบรวม คือ 21 สามารถประเมินได้ว่า สภาพ

สิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับกลาง

4. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว หาค่าระดับคะแนน ได้จาก

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนที่ได้
1. ต้องขออนุญาต	☒ ไม่ต้องขอ = 1 ☐ ขออนุญาต = 0	1
2. การเข้าถึงได้ทุกฤดูกาล	☐ ได้ = 1 ☒ ไม่ได้ = 0	0
	คะแนนดิบรวม	1

นำคะแนนดิบที่รวมได้มาจัดกลุ่มและประเมินค่าเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนดิบรวม	ระดับการประเมิน	ระดับคะแนน
1 – 2	สะดวก	1
0	ไม่สะดวก	0

จากตารางผลสรุปคะแนนดิบรวม คือ 1 สามารถประเมินได้ว่า ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับ สะดวก

5. ปริมาณการท่องเที่ยว หาค่าระดับคะแนน ได้จาก

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
1. จำนวนนักท่องเที่ยว	☐ > 500,000 คน/ปี = 1 ☐ 100,000 – 500,000 คน/ปี = 2 ☒ < 100,000 คน/ปี = 3	3	3
2. ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยว ใน (วันเสาร์ – อาทิตย์) ในฤดู ท่องเที่ยว	☐ มาก = 1 ☐ ปานกลาง = 2 ☒ น้อย = 3 ☐ มากเกินจนทำลายสิ่งแวดล้อม = 0	3	3
	คะแนนดิบรวม	6	6

นำคะแนนดิบที่รวมได้มาจัดกลุ่มและประเมินค่าเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนดิบรวม	ระดับการประเมิน	ระดับคะแนน
5 – 6	สูง	5

3 – 4	กลาง	3
1 – 2	ต่ำ	1

จากตารางผลสรุปคะแนนดิบรวม คือ 6 สามารถประเมินได้ว่า ปริมาณการ
ท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูง

นำผลคะแนนดิบทั้ง 5 ด้าน (ที่ได้จากการประเมินค่า) มาจัดกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับสูง
- 2) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับปานกลาง
- 3) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับต่ำ

และแปลงเป็นค่าคะแนน 5 3 1 ตามลำดับ ดังนี้

คะแนนรวม	ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว	ระดับคะแนน
16 – 21	สูง	5
10 – 15	กลาง	3
4 – 9	ต่ำ	1

นำผลคะแนนรวม ทั้ง 5 ด้าน (ที่ได้จากการประเมินค่า) มาจัดกลุ่มลำดับความสำคัญ
ของแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว สรุปดังนี้ คือ

คะแนนรวม 16 – 21 คะแนน แหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว
ระดับสูง

คะแนนรวม 10 – 15 คะแนน แหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว
ระดับปานกลาง

คะแนนรวม 4 – 9 คะแนน แหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว
ระดับต่ำ

จากผลคะแนนรวมทั้ง 5 ด้าน รวมกันได้คะแนนทั้งหมด คือ 19 ประเมินได้ว่า แหล่ง
ท่องเที่ยวมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูง

2. คุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว หาค่าระดับคะแนน ได้จาก

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
1. ระดับความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว	☐ นานาชาติ = 3 ☒ ประเทศชาติ = 2 ☐ ท้องถิ่น = 1	3	3
2. กิจกรรมเสริมในแหล่งท่องเที่ยว	☒ มี = 1 ☐ ไม่มี = 0	1	1
3. ความเก่าแก่ที่ทรงคุณค่า	☒ มี = 1 ☐ ไม่มี = 0	1	1
4. สุนทรียภาพ	☒ ดึงดูดใจมาก = 3 ☐ ปานกลาง = 2 ☐ น้อย = 1	3	3
	คะแนนดิบรวม	8	8

นำคะแนนดิบที่รวมได้มาจัดกลุ่มและประเมินค่าเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนนดิบรวม คุณค่าแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว ระดับคะแนน

7 – 8	สูง	5
5 – 6	กลาง	3
2 – 4	ต่ำ	1

จากตารางผลสรุปคะแนนดิบรวม คือ 8 สามารถประเมินได้ว่า คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูง

การวิเคราะห์ความวิกฤตและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว อาศัยหลักเกณฑ์ในการประเมิน ดังนี้

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
1. สภาพการเข้าถึง	☐ สะดวก = 0 ☒ ไม่สะดวก = 1 ☐ ไม่สามารถเข้าถึงได้ = 2	2	1
2. ลักษณะน้ำทิ้ง	ในแต่ละหัวข้อ ☐ กลิ่น ☐ สี ☐ น้ำมัน/ไขมันบริเวณผิวหน้า ไม่มี = 0 มี = 1	4	0

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนน เต็ม	คะแนนที่ ได้
3. การระบายน้ำ	☐ ปล่อยตามธรรมชาติ = 1 ☐ มีการระบาย = 0	1	1
4. คุณภาพอากาศ ☐ ฝุ่นควัน ☐ กลิ่น	ไม่มี = 0 ปานกลาง = 1 มีมาก = 2 ไม่มี = 0 ปานกลาง = 1 มีมาก = 2	4	2
5. คุณภาพเสียง	☐ ไม่รบกวน = 0 ☐ รบกวนน้อย = 1 ☐ รบกวนมาก = 2	2	1
6. ปัญหาทางกายภาพ	☐ มี = 1 ☐ ไม่มี = 0	1	0
7. ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ ☐ โทรศัพท์สาธารณะ ☐ ไฟฟ้าแสงสว่าง ☐ แหล่งน้ำใช้ ☒ ห้องสุขา ☐ แหล่งน้ำดื่ม ☐ สถานที่จอดรถและ ยานพาหนะ ☐ ที่นั่งพัก ศาลา หรืออื่น ๆ ☐ สภาพพื้นที่รอบ ๆ บริเวณ	ในแต่ละหัวข้อ มี = 1 ไม่มี = 0	8	1
8. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมข้างเคียง	☐ มี = 1 ☒ ไม่มี = 0	1	0
9. ปัญหาด้านสวัสดิภาพและ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	☐ ไม่มี = 0 ☒ ปานกลาง = 1 ☐ มีมาก = 2	2	1
10. ความเสื่อมโทรมด้าน สุนทรียภาพ	☒ มี = 1 ☐ ไม่มี = 0	1	1

ชื่อตัวแปร	เกณฑ์/คะแนน	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้
11. ปัญหาด้านนโยบายและการจัดการ ☒ ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ☐ การดูแลบำรุงรักษา ☒ การประชาสัมพันธ์	ในแต่ละหัวข้อ มี = 1 ไม่มี = 0	3	2
12. ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูลที่ปรากฏ	มาก = 3 ปานกลาง = 2 น้อย = 1	3	1
13. การทำลายโดยมนุษย์	มาก = 3 ปานกลาง = 2 น้อย = 1	3	2
14. การค้า/บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว	มาก = 3 ปานกลาง = 2 น้อย = 1	3	2
15. ถูกสิ่งปลูกสร้างบดบังทัศนียภาพ	มาก = 3 ปานกลาง = 2 น้อย = 1	3	1
16. พื้นที่/การใช้ประโยชน์(กลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรม/พาณิชยกรรม/เกษตรกรรมข้างเคียง)	มาก = 3 ปานกลาง = 2 น้อย = 1	3	1
17. ปัญหาด้านอื่นๆ	☐ มี = 1 ☐ ไม่มี = 0	1	0
	คะแนนดิบรวม	45	17

ผลของการประเมินความวิกฤตและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จะทำให้สามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 6 กลุ่ม ตามระดับความวิกฤตของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

คะแนนรวม	ลำดับความสำคัญ	ระดับคะแนน
40 – 45	สูงมาก	5
33 – 39	สูง	4
26 – 32	ค่อนข้างสูง	3

19 – 25	กลาง	2
12 – 18	ต่ำ	1
5 – 11	ต่ำมาก	0

ผลของการประเมินความวิกฤตและความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว จะทำให้สามารถจัดแบ่งแหล่ง ท่องเที่ยวออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในขั้นวิกฤต	มีค่าคะแนนระหว่าง 40 – 45 คะแนน
2) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหามากต้องแก้ไข	มีค่าคะแนนระหว่าง 33 – 39 คะแนน
3) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาต้องเตรียมการแก้ไข	มีค่าคะแนนระหว่าง 26 – 32 คะแนน
4) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาอยู่ในระดับกลาง	มีค่าคะแนนระหว่าง 19 – 25 คะแนน
5) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาน้อย	มีค่าคะแนนระหว่าง 12 – 18 คะแนน
6) แหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาน้อยมาก	มีค่าคะแนนระหว่าง 5 – 11 คะแนน

จากตารางผลคะแนนดิบรวมที่ได้ คือ 17 สามารถประเมินได้ว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีปัญหาน้อย (จากการประเมินร่วมของทีมวิจัยฯ)

ตัวอย่างตารางเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของอำเภอแม่แจ่ม

1. ท่านคิดวก่อนที่ท่านมาเที่ยวแม่แจ่ม การรับรู้หรือมีความรู้เกี่ยวกับแม่แจ่มเป็นอย่างไรบ้าง
2. หลังจากที่ท่านได้เข้ามาท่องเที่ยวแม่แจ่มแล้ว ท่านคิดว่าแม่แจ่มเป็นอย่างไร
3. หลังจากที่ท่านได้เที่ยวแม่แจ่มแล้ว ท่านคิดว่าการจัดการการท่องเที่ยวเป็นอย่างไรบ้าง หรือควรจะปรับปรุงในด้านไหนบ้าง

ตัวอย่างตารางเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจอาคารบ้านเรือน วัด

บ้าน.....หมู่.....เลขที่.....	NO.....
ชื่อเจ้าของอาคาร.....	อายุ.....ปี
สร้างเมื่อปี.....	อายุของตัวอาคาร
ลักษณะเรือน	
ผู้สำรวจ.....	สำรวจเมื่อ.....

ภาคผนวก จ. รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ร่วมสรุปข้อมูลทำความเข้าใจพื้นที่

สำรวจ สัมภาษณ์เจ้าของอาคาร

สำรวจอาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่า

สำรวจอาคารทางศาสนา

สำรวจเส้นทางท่องเที่ยว

เก็บข้อมูลด้านหัตถกรรม การทำปิ่นปักผม

ข้อมูลหัตถกรรม การทอผ้า

การแกะสลัก

การจักสาน

เก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรม

ประชุมทีมวิจัย

รายงานความก้าวหน้าวิจัย

เวทีประชุมความคิดเห็น

ทดสอบเส้นทางท่องเที่ยว

ภาคผนวก จ. ประวัติคณะผู้วิจัย

ชื่อ- นามสกุล นาย วิทยา ดวงธิดา

Mr. Wittaya Daungthima

เพศ ชาย เกิด 21 สิงหาคม พ.ศ. 2523

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ : 0-5387-3360 #123 โทรสาร: 0-5387-3363 มือถือ: 089-5601141

Email: matoom39@yahoo.com , w_daungthima@mju.ac.th

ที่อยู่ที่บ้าน : 132 ม.8 ต.แม่ป๋าคา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ 50130

โทรศัพท์ : 0-5396-5375

เงินเดือนปัจจุบัน :

ประวัติการศึกษา

- ผ.ม. (การวางผังชุมชน), คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กทม. 2549.
- ค.อ.บ.(สถาปัตยกรรม) เกียรตินิยมอันดับ 2, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม. , 2546.
- ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ เชียงใหม่ , 2544.

ประสบการณ์การทำงาน

2550-ปัจจุบัน	อาจารย์ , คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290
2549-2550	นักวิจัย , หน่วยวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กทม.10330
2547-2549	ผู้ช่วยวิจัย , หน่วยวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กทม.10330
2546-2547	สถาปนิก , บริษัท ชเพีย ดีไซน์ แอนด์ แอสโซซิเอตส์ จำกัด
3-782 ประชานิเวศน์ 1 อาคาร 3 ชั้น 12 ถ.เทศบาลนิมิตร แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กทม. 10900

2545-2546 **ผู้ช่วยสถาปนิก**, บริษัท ซีเพีย ดีไซน์ แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด
 3-782 ประชานิเวศน์ 1 อาคาร 3 ชั้น 12 ถ.เทศบาลนิมิตร แขวงลาดยาว
 เขตจตุจักร กทม. 10900

บทความทางวิชาการ

- นายวิทยา ดวงธิดา (2550) “ การอนุรักษ์ชุมชนไทยจีน บ้านสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่” การประชุมวิชาการระดับบัณฑิตศึกษารั้งที่ 1 การนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (การนำเสนอผลงานด้วยวาจา)
- Daungthima , W. (2006) “Local Belief System and the Identity of TAI-KHEUN Community at BAN SAN KANGPLA, Chiang Mai, Thailand”, in the publication series: Asian Approaches to Conservation Research Conference of the UNESCO-ICCROM Asian Academy for Heritage Management. (in press).

งานวิจัย

- การศึกษาด้านแบบกระบวนการวางแผนเพื่อสร้างสุขภาวะระดับท้องถิ่น (2551)
- โครงการการจัดทำแผนและผังกายภาพพัฒนาชุมชนที่ประสบอุทกภัยและพื้นที่เสี่ยงภัยริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองสายหลักในกรุงเทพมหานคร (2550)
- เทียบชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดสมุทรสงคราม (2549)
- มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา เทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม(2549)
- แผนที่มรดกวัฒนธรรมเมืองทับเที่ยง จังหวัดตรัง,สำนักงานนโยบายและแผนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548)
- เมืองเก่า: พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์, สำนักงานนโยบายและแผนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548)
- แนวทางการพัฒนาพื้นที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมพระมหากษัตริย์ในกรุงเทพมหานครและพื้นที่โดยรอบ (2547)

งานบริการวิชาการ

- โครงการออกแบบวางแผนและปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรม ศูนย์รวมพรรณไม้บ้านร่มเกล้า ในพระราชดำริองค์การสวนพฤกษศาสตร์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อยู่ในช่วงดำเนินการ)

- โครงการศึกษาและออกแบบปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรม ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง (2550)
- โครงการศึกษาและออกแบบปรับปรุงบริเวณโรงฆ่าสัตว์ของเทศบาลนครลำปาง เพื่อปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจ (2550)
- โครงการศึกษาและออกแบบปรับปรุงบริเวณชุมชนนาแก้วม ของเทศบาลนครลำปาง เพื่อปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจ (2550)
- โครงการออกแบบปรับปรุงงานสถาปัตยกรรมและปรับปรุงภูมิทัศน์ สถานีพัฒนาเกษตรที่สูง ตามพระราชดำริ ดอยม่อนล้าน (2550)
- โครงการ 80 พรรษา 80 พรรณไม้หายาก (2550)

ชื่อ- นามสกุล นายสืบพงศ์ จรรย์สืบศรี

Mr. Suebpong Chansuebsri

เพศ ชาย **เกิด**

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) สาขาสถาปัตยกรรม คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เขตพื้นที่ภาคพายัพ

โทรศัพท์ : 0-5392-1444 exp.2500 **มือถือ**: 081-6719012

Email: suebpong@gmail.com

ที่อยู่ที่บ้าน :

โทรศัพท์ :

เงินเดือนปัจจุบัน :

ประวัติการศึกษา

- สถ.ม .สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ
- สถ.บ. สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ

ประสบการณ์การทำงาน

2548-ปัจจุบัน **อาจารย์** , มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (3ปี)

2532-2548 **สถาปนิก** : กรมโยธาธิการ (16ปี)

ผลงานทางวิชาการ

- เว็บไซต์รายวิชาสถาปัตยกรรมไทย สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นและการอนุรักษ์ย่านและสถาปัตยกรรม (www.suebpong.rmutl.ac.th)

งานวิจัย

- แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง แผนป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัดระดับพื้นที่ ภายใต้กระบวนการเสริมสร้างสมรรถนะในการพัฒนาที่อยู่อาศัย จังหวัดน่าน (อยู่ระหว่างดำเนินการ)

ชื่อ- นามสกุล นาย กิตติชัย แก้วประเสริฐ

Mr. Kittichai Keawprasert

เพศ ชาย เกิด

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) โรงเรียนแม่แจ่มปริยัติศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

โทรศัพท์: 053-828303 มือถือ: 081-0320960

E-mail: phuphaphubet@hotmail.com, kittichai008@yahoo.com

ที่อยู่ที่บ้าน :

โทรศัพท์ :

เงินเดือนปัจจุบัน :

ประวัติการศึกษา

-กศ.ม. (บริหารการศึกษา) ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย (วิทยาเขตล้านนา) จ.เชียงใหม่

-สส.บ.เอกส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์บัณฑิต คณะเกษตรศาสตร์ ม.สุโขทัยธรรมาธิราช

กรุงเทพฯ

ประสบการณ์การทำงาน

2551-ปัจจุบัน นักวิจัยโครงการ กระบวนการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชน คนเมืองแจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2550 พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เรื่องประวัติเมืองแจ่ม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนแม่แจ่มปริยัติศึกษา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2547-2549 หัวหน้าโครงการการมีส่วนร่วมศึกษาประวัติศาสตร์ 100 ปี เมืองแจ้มสู่แม่แจ้ม ใน
ประเด็นประวัติศาสตร์พื้นที่เกษตรกรรมไหล่งปง

ชื่อ- นามสกุล นาง ปิยวีร์ รื่นจินดา

Mrs. Piyawee Ruenjinda

เพศ หญิง เกิด

ตำแหน่งปัจจุบัน

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) TELL TALE TRAVEL COMPANY LIMITED

ที่อยู่ 645/44 ถ.เพชรบุรี กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ : 0-2653-9712 มือถือ : 081-4505340

Email: piyawee@telltaletravel.co.uk , piyawee@yahoo.com:

ประวัติการศึกษา

- บธ.ม) .บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการตลาด สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- บธ.บ).บริหารธุรกิจบัณฑิต (สาขาการจัดการเชิงปริมาณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

มีนาคม 2549-พฤษภาคม 2550 งานวิจัยด้านการสื่อสารตลาดสินค้าผู้บริโภค (consumer products)

- ทำงานร่วมกับ Steve Van Beek)สามี) ออกแบบโปรแกรมพายเรือคายัคในลาว สำรวจแม่น้ำหลายสาย เก็บข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านและเส้นทางที่ผ่าน เพื่อนำมาพัฒนาเป็นโปรแกรมท่องเที่ยว โดยขณะนี้ มี 6 โปรแกรม
- ทำงานให้กับ Lyon Travel ได้รับมอบหมายให้ปรับปรุงโปรแกรม People of the Mekong (โปรแกรม 4 ประเทศ คือ ไทย-ลาว-เขมร-เวียดนาม (ให้มีความเข้มข้นมากขึ้นทางด้าน academic โดยเฉพาะของสามประเทศแรก
- ร่วมออกแบบโปรแกรม workshop ถ่ายภาพโดย Nevada Wierช่างภาพมืออาชีพระดับ International เป็นงานของบริษัทส่วนตัว (Stonewater) Nevada, Steve
- ออกแบบโปรแกรมของ Tell Tale Travel (สำนักงานใหญ่อยู่ที่ลอนดอน) Holidaymakers Leisure travelers และ Independent travelers และ Responsible travelers

ประวัติการอบรม

- 20 พฤษภาคม 2551 “ธุรกิจยุคใหม่ ก้าวไกล ด้วยใจรับผิดชอบต่อสังคม”
ภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรม
สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- 9 มกราคม 2551 “The 10th International Conference on Thai Studies”
The Thai Khadi Research Institute, Thammasat University
- 13 ธันวาคม 2550 “The Thailand Tourism Awards for Community-based Tourism”
Tourism Authority of Thailand
- 15-18 กรกฎาคม 2546 “Technology and Operations” Lyon Travel Agency, Brattleboro, VT

สมาชิกภาพ

- สยามสมาคม (ตลอดชีพ)
อิโคโมสไทย (ตลอดชีพ)

นางสาวเนตรดาว วุฒิอิน (Netdao Wuttiin)

ประวัติการศึกษา

- 2535-2537 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส. การท่องเที่ยว) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
วิทยาเขตภาคพายัพ
- 2537-2539ปริญญาตรี (บธ.บ. การจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยพายัพ
- 2543-2545 ปริญญาโท (ศศ.ม. การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การฝึกอบรม/ การประชุมสัมมนา / วุฒิที่เกี่ยวข้อง

การฝึกอบรม

- 2547 : โครงการ AFS International Programs Thailand, An AFS Intercultural Learning and Living Program in Hong kong, ณ ประเทศฮ่องกง
- 2547 : IT Learning, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- 2548 : Training Program on Entrepreneurship Education For

- Local Business Promotion (Advance Course I). AOTS Japan, Asia Seed, METI Japan , มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- 2548 : โครงการ English Language and Cultural Study Tour, The University of Adelaide , Adelaide ณ ประเทศออสเตรเลีย
- 2548 :อบรม Rajabhat Mini MBA, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- 2548 : อบรมบุคลิกภาพ , สถาบัน John Robert Powers , โรงแรมดุสิตไฮอร์แลนด์ จังหวัดเชียงราย
- 2549 : อบรม “ Basic MICE Management”, Thailand Incentive and Convention Association (TICA), กรุงเทพมหานคร
- 2549 : TOEFL preparation course, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- 2550 : IELTS preparation course, Australia Centre, Chiangmai

การประชุมสัมมนา

- 2547 : Seminar on Japanese Tourism, Chiangmai Thailand.
- 2548 : How to Sustain Our World’s Tourism, Chiangmai Rajabhat University. Thailand.
- 2549 : CRU – GMS International conference, Chiangrai Rajabhat University. Thailand.
- 2549 : Sustainable Development for Peace : New Dimensions of Friendly Cooperation in the Upper Greater Mekong Sub-Region, Phnom Penh and Siem Riep, Cambodia

ประสบการณ์ทำงาน

- 2539-2543 ผู้ช่วยผู้จัดการทั่วไป โรงแรมรอยัลปิงการ์เด็นแอนดริสซอร์ท เชียงใหม่
- 2544 ผู้จัดการ Black Canyon สาขาหาดใหญ่ สงขลา
- 2445-2448 อาจารย์ประจำ โปรแกรมอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- 2549-2551 อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่
มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- 2551-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ หลักสูตรการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาควิชา เชียงใหม่

งานวิจัย

- 2548 : ความคิดเห็นของนักศึกษาศาสนาบ้านราชวิถีเชียงรายที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน (ทุนวิจัย สถาบันราชภัฏเชียงราย)
- 2548 : การจัดการทุนทางสังคมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย (ทุนวิจัย สกอ. และนำเสนอในงานประชุมนานาชาติที่ พนมเปญ ประเทศกัมพูชา)
- 2549 : การเปิดรับข่าวสารและความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย (ทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย)
- 2549 : การพัฒนามาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตแม่สาย – เชียงตุง (ทุนวิจัย สกอ.)
- 2550 : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสปีจากแหล่งน้ำแร่ธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย (ทุนวิจัย สกว.)
- 2551 : ความพึงพอใจของชุมชนโฮมสเตย์ต่อการให้บริการของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ทุนวิจัย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

แผนที่วัฒนธรรมล้านนา Mae Chaem Cultural Map

โครงการวิจัย การบูรณาการมรดกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ประเพณีสิบสองเดือน

เดือนเกี๋ยง(ตุลาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้คือการออกพรรษา ซึ่งกระทำการทุกหมู่บ้าน และทุกวัด

เดือนยี่(พฤศจิกายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือการพึงธรรมเดือนยี่เป็ง ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ วันขึ้น 8 ค่ำจนถึงวันเดือนเพ็ญ 15 ค่ำ โดยจะเวียนกันไปตามหัววัดต่างๆ จนครบทุกวัด

เดือนเจ็ด(เมษายน) คนแม่แจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือการทำบุญปีใหม่ หลวง ซึ่งคนเมืองแจ่มถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่แต่เดิมของเมืองแจ่มเริ่มตั้งแต่วันที่ 13-16 โดยจะจัดกันทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน

เดือนสาม (ธันวาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การเผาหั่วพระเจ้า ดานข้าวล้นบาท ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และมีคติความเชื่อในการให้ทาน และระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะจัดในวัดบุปผาราม วัดภู วัดพร้าวห่ม วัดห้วยริน

เดือนสี่ (มกราคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การการเผาหั่วพระเจ้า ดานข้าวล้นบาตร ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และมีคติความเชื่อในการให้ทานและระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะจัดในวัดป่าแดด วัดบ้านทัพ วัดพุทธเอ่น วัดเจียง วัดพระบาท และวัดกองแขก ซึ่งแต่เดิมการทำบุญเผาหั่วพระเจ้าดานข้าวล้นบาตร จะทำในเดือนสี่ แต่ปัจจุบันพันธ์ข้าวได้รับการปรับปรุงให้มีอายุที่สั้นลง จึงทำให้หลาย ๆ วัดจัดงานนี้ในเดือนสามเป็ง

เดือนแปด(พฤษภาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณีพิธีกรรมในเดือนนี้ คือการทำบุญแปดเป็ง ที่จัดขึ้นที่วัดกองกาน และเป็นประเพณีโบราณควบคู่มากับงานบุญหกเป็งวัดช้างเคีง (เดิมเมืองแจ่มมีงานบุญเพียงสองงานในที่นั่น) นอกจากนี้ยังมีการทำบุญปีใหม่น้อยขึ้นในวันแรม 8 ค่ำ เพื่อเป็นการขอฝนให้ตกตามฤดูกาล

เดือนเก้า(มิถุนายน) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญเก้าเป็งที่วัดพระบาตร

เดือนห้า(กุมภาพันธ์) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญห้าเป็ง โดยจัดขึ้นที่วัดเจียง ซึ่งเป็นงานบุญที่จัดทำขึ้นเพื่อระดมทุนในการบูรณะวัด แต่เดิมนั้นเป็นการระดมทุนหลังจากการกลับจากไร่ผืน

เดือนหก (มีนาคม) คนเมืองแจ่มจะมีประเพณี พิธีกรรมในเดือนนี้ คือ การทำบุญหกเป็ง ซึ่งเป็นงานบุญที่มีมาแต่โบราณ โดยจัดที่วัดหลวงช้างเคีง

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่มตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ อาจกล่าวได้ว่าอำเภอแม่แจ่ม ตั้งอยู่หลังดอยอินทนนท์ก็ได้ เพราะการเดินทางจากเชียงใหม่ไปอำเภอแม่แจ่มต้องข้ามดอยอินทนนท์ไป ต้องขึ้นดอยอินทนนท์ไป ก่อนจะมีทางแยกออกจากทางหลักลงสู่อำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่มอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 150 กม. มีเขตติดต่อกับอำเภอสะเมิง แม่วาว จอมทอง ฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่สะเรียง ชุนยวม ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัติอำเภอแม่แจ่ม

ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่แจ่ม ไม่มีผู้ใดทราบชัดเจนและไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันได้ เป็นแต่เรื่องตำนานเล่าสืบกันมาว่า สิ่งที่สองตัวเป็นพี่น้องกันต่อสู้กันเพื่อแย่งพื้นที่หากินกัน พระปัจเจกพุทธเจ้ามาเสด็จผ่านมาตรัสถามความแล้วทรงช่วยโดยใช้ไม้ขีดที่พื้นดินเพื่อแบ่งพื้นที่ รอยขีดนั้นต่อมาได้กลายเป็นลำห้วยขึ้นเรียกกันสืบมาว่า “ห้วยช้างเคีง” ซึ่งหมายความว่าแบ่งครึ่งกันไว้ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่ดอนสะกาน ราษฎรนำข้าวปลาอาหารไปถวาย แต่เนื่องจากราษฎรเหล่านี้ยากจนข้าวปลาอาหารที่นำไปถวายมีน้อยเพราะขาดแคลน จึงได้ ขนानนามเมืองนี้ว่า “เมืองแจ่ม” (แจ่ม แปลว่า อดอยาก ขาดแคลน) และเรียกลำน้ำใหญ่นี้ว่า “แม่แจ่ม” และกลายเสียงเป็น “เมืองแจ่ม” ในทุกวันนี้

อำเภอแม่แจ่มได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2477 ตั้งชื่ออำเภอว่า “อำเภอช้างเคีง” ที่ว่าการอำเภอ ตั้งอยู่ที่บ้านหมู่ที่ 4 ต.ท่าผา ในปัจจุบันนี้ โดยมี นายชิน ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอคนแรก แต่ขณะนั้นราษฎรอดอยากขาดแคลน และไม่พอใจการเก็บภาษี จึงได้มีราษฎรกลุ่มหนึ่งเข้าปล้น ที่ว่าการอำเภอและฆ่านายอำเภอตายทางราชการจึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอ ไปอาศัยอยู่ที่วัดช้างเคีง โดยมีท้าวสุตสนธิ เป็นนายอำเภอ จนถึง พ.ศ. 2481 อำเภอแม่แจ่มถูกลดฐานะลงเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อว่า “กิ่งอำเภอแม่แจ่ม” ขึ้นกับอำเภอจอมทอง และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภออีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2499

สภาพภูมิศาสตร์

อำเภอแม่แจ่ม เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ ติดเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ทิศใต้ ติดเขตอำเภอจอมทอง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันออก ติดเขตอำเภอสะเมิง อำเภอสันป่าตอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- ทิศตะวันตก ติดเขตอำเภอชุนยวม อำเภอแม่ลำน้อยอำเภอแม่สะเรียงจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอแม่แจ่ม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,361.151 ตารางกิโลเมตร พื้นที่เป็นป่าและภูเขาประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นที่ราบเชิงเขา ร้อยละ 20 เป็นพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 10 มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ ลำน้ำแม่แจ่ม

ลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอแม่แจ่มมีอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 25 องศา อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยตลอดปีร้อยละ 72 และสภาพภูมิอากาศอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม 2 ชนิดคือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แบ่งภูมิอากาศออกได้เป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดพาความหนาวเย็นมาจากประเทศจีน ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม ซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้

แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม

ស័ណ្ឌលក្ខណ៍

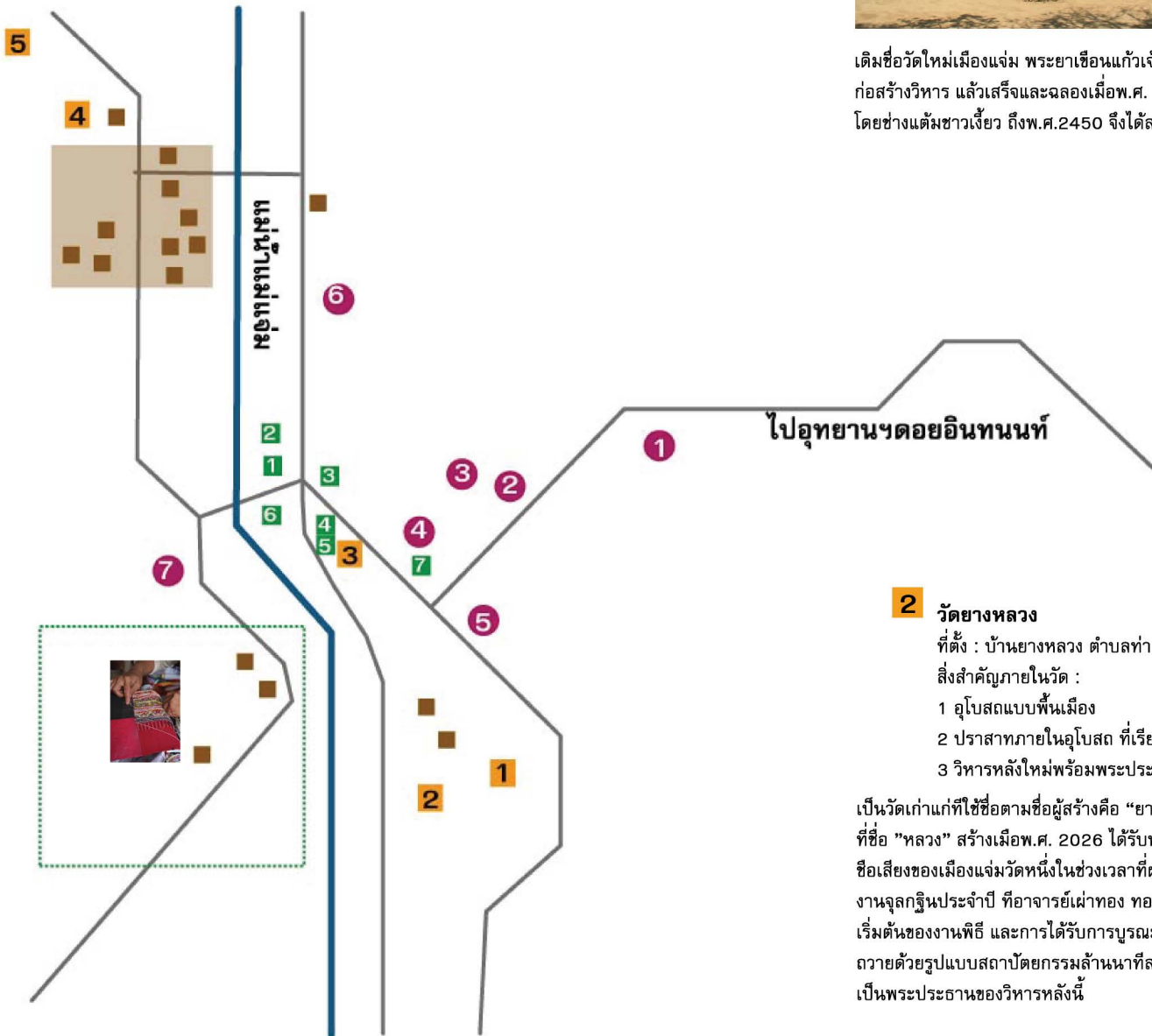
ตัวเรือนบ้านพร้าวหนุ่ม

- 1 วัดป่าแดด
- 2 วัดยางหลวง
- 3 วัดบุปผาราม(พิพิธภัณฑ)
- 4 วัดพุทธเอ็น
- 5 วัดกongan

1. นวสรวง รีสอร์ท
2. ม่อนไม้งาม รีสอร์ท
3. บ้านป่าแดด โฮมสเตย์
4. พงษ์ศรา รีสอร์ท
5. เขื่อนแรมแจ่มเมือง
6. แม่แจ่มรีสอร์ท
7. โรงแรมแพมวู

ทอผ้าบ้านทองผา
บ้านทัพ บ้านไร่

- 1 ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม
- 2 สถานีตำรวจแม่แจ่ม
- 3 บัณฑิตวิทยาลัย วนาคร
- 4 โรงพยาบาลแม่แจ่ม
- 5 ไปรษณีย์
- 6 ตลาด
- 7 ร้านอาหาร

สถาปัตยกรรม ประเพณีวัดวาอาราม

- ## 1 วัดป่าแดด
- ที่ตั้ง : บ้านยางหลวง ตำบลท่าผา
สิ่งสำคัญภายในวัด :
- 1 วิหาร
 - 2 จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหาร
 - 3 หอไตร

เดิมชื่อวัดใหม่เมืองแจ่ม พระยาเชือนแก้วเจ้าเมืองแจ่มซื้อที่ดินมาเพื่อก่อสร้างวัดเมื่อพ.ศ. 2400
ก่อสร้างวิหาร แล้วเสร็จและฉลองเมื่อพ.ศ. 2428 จิตรกรรมฝาผนังเขียนขึ้นเมื่อพ.ศ.2430
โดยช่างแต้มชาวเงี้ยว ถึงพ.ศ.2450 จึงได้สร้างหอไตรขึ้น

- 2** **วัดยางหลวง**
 ที่ตั้ง : บ้านยางหลวง ตำบลท่าผา
 สิ่งสำคัญภายในวัด :

 - 1 อุโบสถแบบพื้นเมือง
 - 2 ปราสาทภายในอุโบสถ ที่เรียกว่า กิจกฏ ซึ่งสร้างเป็นตัวแทนของเขาคิชฌกูฏ
 - 3 วิหารหลังใหม่พร้อมพระประธานขนาดใหญ่ทำด้วยไม้

เป็นวัดเก่าแก่ที่ใช้ชื่อตามชื่อผู้สร้างคือ “ยางหลวง” หรือชาวกระเหรี่ยง (คนล้านนาเรียกยาง) ที่ชื่อ “หลวง” สร้างเมื่อพ.ศ. 2026 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.2038 เป็นวัดที่มีชื่อเสียงของเมืองแจ่มวัดหนึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมา เพราะได้รับการส่งเสริมประชาสัมพันธ์จากงานจุลศุภินิษประจำปี ที่อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือได้ริเริ่มดำเนินการ โดยใช้วัดยางหลวงเป็นจุดเริ่มต้นของงานพิธี และการได้รับการบูรณะซ่อมแซมอุโบสถ การได้รับการสร้างวิหารหลังใหม่ ถวายด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาที่สวยงาม ตลอดจนการจัดสร้างพระพุทธรูปไม้องค์ใหญ่เป็นพระประธานของวิหารหลังนี้

- ### 3 วัดพุทธเอี้ยน
- ที่ตั้ง : บ้านพุทธเอี้ยน ตำบลช่างเคิ่ง
สิ่งสำคัญภายในวัด :
- 1 อุโบสถน้ำ
 - 2 วิหารทรงล้านนา
 - 3 พระธาตุเจดีย์
 - 4 บ่อน้ำทิพย์

วัดเอื้องหรือวัดพุทธเอื้อง มาจากคำว่าพุทธเอื้อง(ตะโกนบอก) ตามตำนานที่กล่าวว่าพระพุทธรูปองค์
เสด็จพร้อมสาวกมา ณ บริเวณนี้ เกินน้ำแจ่มใสของ พระสาวก 4 องค์ติดอยู่อีกฟากแม่น้ำ
ข้ามมาไม่ได้ พระพุทธรูปองค์ทรงเอื้อง(ตะโกนบอก)ว่าไม่ต้องข้ามมา และบ้วนน้ำลายออกไปให้เป็น
บ่อน้ำทิพย์ให้พระสาวก วัดจึงได้ชื่อวัดพุทธเอื้อง และเขียนเป็นพุทธเอื้อง

วัดพุทธอันเดิมชื่อวัดศรีสุทธาวาสอัน เล่ากันว่าผู้สร้างคือ พระเมกุ มีครูบาวิริยะเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาสมัยครูบาเทพเป็นเจ้าอาวาสได้สร้างวิหารขึ้น และสมัยเจ้าอาวาสองค์ต่อมาคือครูบาปิ่นตา ได้สร้างโบสถ์น้ำขึ้น จนถึงสมัยพระอธิการทองจันทร์เป็นเจ้าอาวาสจึงได้ก่อพระธาตุเจดีย์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2540

- #### 4 วัดกongsan
- ที่ตั้ง: บ้านกongsan ตำบลแม่ศึก
สิ่งสำคัญภายในวัด :
- 1 พระเจ้าตนหลวง
 - 2 วิหารพระเจ้าตนหลวง

ความสำคัญขอวัดกองกานอยู่ที่พระเจ้าต้นหลวงหรือต้นหลวง ซึ่งเป็นพระประธานในวิหาร เพราะเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่ชาวเมืองแจ่มเคราพนับถือกันมาก เดิมชื่อวัดศรีเมืองมา เจ้าผู้ครองนครแห่งล้านนาหลายเมืองร่วมกันสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างพระเจ้าต้นหลวงในราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20 ต่อมาวัดถูกทิ้งร้างไป เสนาสนะพุพังไปคงเหลือแต่องค์พระถูกต้นไม้เถาวัลย์ขึ้นปกคลุม ล่วงถึง พ.ศ.2380-90 ผู้คนมาอยู่อาศัยที่ไร่ทำสวนบริเวณนี้ ได้แผ้วถางป่าไม้ จนพบเห็นพระพุทธรูปลักษณะดังมา สัตินไม้เถาวัลย์ปกคลุม เกิดความศรัทธา จึงชักชวนกันมาช่วยกันแผ้วถางทำความสะอาดพื้นที่สร้างวัดขึ้นมาใหม่ ปิดทององค์พระให้สวยงาม และเนื่องจากชาวบ้านที่ศรัทธาในพระเจ้าต้นหลวงมีเป็นจำนวนมาก พากันหาข้าวของมาทำบุญ จนไม้คานกองสูงท่วมหัวคน วัดจึงถูกเรียกว่าวัดกอง(ไม้)กานหรือกองกานแต่นั้นมา

สถาปัตยกรรมประเภทอาคาร ตัวเรือน

ชุมชนครัววุ่นหมุ่นเป็นชุมชนที่มีอาคารเก่าที่มีคุณค่า เอกลักษณ์ของรูปทรงตัวเรือน เครื่องประดับยอดจั่ว และการวางผังในพื้นที่ จึงได้เก็บข้อมูลตัวเรือน หรือองค์ประกอบผังที่มีลักษณะที่โดดเด่นมาแสดงในรูปแบบของแปลน ปรดาด้าน ทศนิยมภาพ และภาพถ่าย

ที่พัก อาหาร

ณวสรวง รีสอร์ท

บริการ ร้านอาหาร นวดแผนไทย สระว่ายน้ำ อินเทอร์เน็ต ชานาสมุนไพร
โทรศัพท์ 053 828477, 084 8092171

บ้านป่าแดด โฮมสเตย์

บริการ นวดแผนไทย ออบสมุนไพร สปาพื้นบ้าน เรียนทำขนม การทอดผ้าตีนจก
โทรศัพท์ 089 7594051, 086-1174532

พงษ์ศรา รสอรท

บริการ รังอาหาร จักรยาน คาราโอเกะ นวดแผนไทย
โทรศัพท์ 053 828219

เชอนแรม แจ่มเมือง

โทรศัพท 053 828398, 081-9923242, 081-9604901

แม่แจ่ม รีสอร์ท

บริการ ร้านอาหาร สระว่ายนํ้า อินเตอร์เน็ต ฟิตเนส
โทรศัพท์ 053 828025,081 8828521

โรงแรมแพมว

บริการ รงอาหาร นวดแผนไทย กาแฟสด
โทรศัพท์ 053 485218, 081 8838794, 081 9601294